



**ERKEKLİĞİN İNŞASI BAĞLAMINDA DİJİTAL TELEVİZYON
DİZİLERİ: “BİR BAŞKADIR” ÖRNEĞİ**

Nebile Eroğul

DOKTORA TEZİ

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FELSEFE GRUBU EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MAYIS, 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN:

Adı : Nebile

Soyadı : Eroğul

Bölümü : Felsefe Grubu Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN:

Türkçe Adı : Erkekliğin İnşası Bağlamında Dijital Televizyon Dizileri: “Bir Başkadır” Örneği

İngilizce Adı : Digital Television Series in the Context of the Construction of Masculinity: The Example of “Ethos”

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Nebile EROĞUL

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Nebile Eroğul tarafından hazırlanan “Erkekliğin İnşası Bağlamında Dijital Televizyon Dizileri: ‘Bir Başkadır’ Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Beyhan ZABUN

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. İhsan SEZAL

(İktisadi ve İdari Bilimler Anabilim Dalı, TOBB ETÜ)

Üye: Prof. Dr. Emel KOÇ

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Hasan Haluk ERDEM

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Şakir BERBER

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü



*Kaan Emre ve
Emir Buğra'ya*

TEŞEKKÜR

Bu araştırmaya karar vermeden önce hep belirli bir çerçeve üzerinde düşünüp dursam da adını koymam kolay olmadı. Toplumsal tiplendirmeler sosyoloji alan yazınında her zaman dikkatimi çekmişti. Ancak konu toplumsal cinsiyet özellikle de erkeklik olunca tiplendirmekten kaçınmak gerektiğini düşündüm. Çünkü tek tip bir erkekliğin olduğunu söylemek özcü bir yaklaşım olurdu. Bu nedenle bu tezin ismi “Erkekliğin İnşası” olarak ifade edilmiştir. İnşa; bir şeyin karmaşık ve dinamik toplumsal sebeplerin ve süreçlerin bir ürünü olduğunun ifadesidir. Bir şeyin inşa edildiğini söylemek, o şeyin sürekli değiştiğini söylemektir. Bu nedenle bu araştırmada erkekliğin inşasından söz edilmektedir.

Erkekliğin inşasını dijital televizyon dizileri üzerinden ele almak elbette sınırlı bir alandır. Hele ki erkekliklerin yerel, bölgesel ve küresel alanda incelenmesi gerektiği düşünülünce sınırlılık daha da dikkat çekmektedir. Ancak medya metinlerinde -bazen bir sinema filminde, bazen bir müzik grubunda ve bazen de dizilerde- inşa edilen kimliklerin kimi zaman öncü olabildikleri görülmektedir. Türk dizi tarihinde bir Polat Alemdar, bir Yusuf Miroğlu karakteri toplum üzerinde derin izler bırakmış, pekçok kişi bu hayalî karakterleri örnek almıştır. Bu karakterlerin sözlerini arabalarının arkasına yazdırmış, dizilerin yayınlandığı dönemde doğan çocukların isimleri konulurken bu isimler tercih edilmiştir. Bu gibi durumlar medya metnlerinin bireylerin yaşamına etkisini gözler önüne sermektedir.

Diziler bazen iyi bazen kötü örnekleri ile topluma rol model olmaktadır. Bireyler informal olarak dizilerdeki karakterlerden bir şeyler öğrenmekte, bazen bu öğrenilenler arasında da şiddet içeren unsurlar yer alabilmektedir. Erkekleri yoğun şekilde şiddete yönlendiren toplumsal dinamikler düşünüldüğünde medya metinleri olarak dizilerin rolü azımsanamaz. Bu bakışla tez konumu belirlemeye çalışırken, eril olan bireyi motive eden toplumsal faktörlere, aile, eğitim, sokak, medya gibi konulara odaklandım. Özellikle şiddetin görünen hâli olan tahakküm süreçlerinden ziyade, tahakküm durumlarına göre görülmesi daha zor

olan hegemonya kavramı üzerinde durdum. Ortaya da “Erkekliğin İnşası Bağlamında Dijital Televizyon Dizileri: ‘Bir Başkadır’ Örneği” şeklinde bir konu çıktı. Veri toplayacağım alan konusunda bana fikir veren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Beyhan ZABUN hocama hem bu fikri verdiği için hem de süreçte değerli rehberliği için çok teşekkür ederim. Böylesi ufuk açan ve bir doktor adayına nasıl rehberlik edeceğini bilen bir hocayla çalıştığım için şanslı olduğumu düşünüyorum. Ayrıca doktora eğitimim sürecinde varlıkları ve akademik destekleri ile yanımda olan hocalarım Prof. Dr. Emel KOÇ, Prof. Dr. Hasan Haluk ERDEM, Prof. Dr. İhsan SEZAL, Prof. Dr. Şakir BERBER ve Doç. Dr. Ekrem Ziya DUMAN’a teşekkür ederim. Tezin hazırlanma sürecinde akademik desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ayşe CANATAN, Doç. Dr. Aysel ERSÖZ, Doç. Dr. Aykut SİĞİN, Dr. Özge ARICI’ya ayrıca teşekkür ediyorum.

Bununla birlikte özellikle erkeklik üzerine kendileri ile sohbet edebildiğim, kendi yaşam deneyimlerini içtenlikle açan arkadaşlarıma da teşekkür etmeliyim. Onlarla sohbet etmek, toplumsal cinsiyet meselelerine dikkat çekmek, erkekliğin ayrıcalıklı durumlarını fark etmelerini sağlamak önemliydi. Ayrıca tez çalışma sürecime gönülden destek olan başta ailem ve oğullarım Kaan Emre ve Emir Buğra’ya sonsuz teşekkürler.

Nebile EROĞUL

ERKEKLİĞİN İNŞASI BAĞLAMINDA DİJİTAL TELEVİZYON DİZİLERİ: “BİR BAŞKADIR” ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Nebile Eroğul

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2023

ÖZ

Bu araştırmada eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki hegemonyanın yapısını tahlil etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada, toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinde eril hegemonyanın rıza ve onay süreçleri ele alınmaktadır. Hegemonya kişisel ilişkilerde farklı ya da aynı cinsler arasında işe koşulmaktadır. Yani bazen bir erkek kadını hegemonyası altına alabileceği gibi, bir kadın başka bir kadını ya da bir erkek başka bir erkeği hegemonyası altına alabilir. Hegemonya tahakkümden farklı olarak rıza ve onay süreçlerini içermektedir. Hegemonya da tahakküm durumunda var olan şiddet ve saldırganlık söz konusu değildir. Bu nedenle hegemonyayı tahakküm durumları gibi rahatlıkla gözlemlemek söz konusu olamaz. Hegemonya çoğu zaman toplumsal cinsiyet ilişkilerinde gizlenmiş bir şekilde bulunmaktadır. Dolayısıyla ele alınan ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinde hegemonya süreçlerini ortaya çıkarmak, ince bir işçilikle konuyu ele almayı gerektirmektedir. Araştırma nitel araştırma modelinde olup, araştırmanın verileri dizi metni ile yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmanın veri analizi ise içerik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Dizi metni içerik analizi neticesinde; hegemonya, cinsiyet rolleri, erkeklik krizi, ataerkil şartlanma ve hegemonyanın eleştirisi olmak üzere 5 temaya ulaşılmıştır. Verilerin analizi bu temalar altında yer alan kategorilere göre gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ulaşılan temalardan yola çıkarak ve uzman görüşü de alınarak diziyi izleyen 35 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme

yapılmıştır. Böylelikle araştırmanın içerik analizi neticesinde ulaşılan veriler, diziyi izleyen kişilerle görüşmeler yapılarak üçgenleme tekniği ile çeşitlendirilmiş ve çalışmanın güvenilirliği desteklenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan hegemonya, erkeklik rolleri ve erkeklik krizi temaları ataerkil düzenin faileri olan erkeklere ve erkeklik performelerine odaklı temalardır. Ataerkil şartlanma ve hegemonyanın eleştirisi (karşı hegemonik) temaları ise erkekliklerden etkilenen, hegemonyanın devamlılığı ve korunmasında rıza ve onay vererek statükoyu devam ettiren kadınlıkları ortaya çıkaran temalardır. Sonuç olarak medyatik içeriklerin heteroseksüel erkeklere, erkekliklerini iddialı ve çarpıcı bir biçimde sunmalarını telkin ettiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda erkekliklerini iddialı ve çarpıcı bir şekilde sunma kaygısı ile ortaya koymanın erkeklerde de eril bir yük ortaya çıkardığı, bu çarpıcı ve iddialı erkekliğin özellikle kadınlar üzerinde uygulama alanı bulduğu, bu durumun da eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır.



Anahtar Kelimeler : Eleştirel Erkeklik Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet İlişkileri, Hegemonya, Hegemonik Erkeklik, Ataerkil Şartlanma
Sayfa Adedi : xx + 330
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Beyhan ZABUN

**DIGITAL TELEVISION SERIES IN THE CONTEXT OF THE
CONSTRUCTION OF MASCULINITY: THE EXAMPLE OF
“ETHOS”**

(PhD Thesis)

Nebile Eroğul

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

May 2023

ABSTRACT

In this research, it is aimed to analyze the structure of hegemony in unequal gender relations. Therefore, in this research, the consent and approval processes of masculine hegemony in the Turkish internet series 'Ethos' are discussed in the context of gender relations. Hegemony is exercised between different or same sexes in personal relationships. That is to say, sometimes a man can hegemonize a woman, a woman can hegemonize another woman, or a man can hegemonize another man. Unlike domination, hegemony includes consent and approval processes. In hegemony, there is no violence and aggression that exists in the situation of domination. For this reason, it is out of question to observe hegemony as easily as domination situations. Hegemony often remains hidden in gendergender relations. Therefore, revealing the hegemony processes in the Turkish internet series 'Ethos' requires to deal with the subject with meticulous attention. The research model is the qualitative research model and the data of the research were obtained from the series text and semi-structured interviews. The data analysis of the research was carried out with content analysis. As a result of the content analysis of the series text, 5 themes were obtained: hegemony, gender roles, masculinity crisis, patriarchal conditioning and criticism of hegemony. The analysis of the data was carried out according to the

categories under these themes. Afterwards, based on the themes reached and expert opinion that was received, semi-structured interviews were conducted with 35 people who watched the series. Thus, the data obtained as a result of the content analysis of the research were diversified with the triangulation technique by interviewing the people who watched the series and the reliability of the research was supported. The themes of hegemony, masculinity roles and masculinity crisis that were obtained reached as a result of the research are the themes that focused on men who are the agents of the patriarchal order and masculinity performances. The themes of patriarchal conditioning and criticism of hegemony (counter-hegemonic) are themes that reveal femininities that are influenced by masculinities and that maintain the status quo by giving consent and approval in the continuity and protection of hegemony. As a result, it is emphasized that media content encourages heterosexual men to present their masculinity assertively and strikingly. In this context, it is emphasized that revealing their masculinity with the concern of presenting their masculinity in an assertive and striking way creates a masculine burden for men, this striking and assertive masculinity finds execution area especially on women, and this situation creates unequal gender relations.

KeyWords : Critical Masculinity Studies, Gender Relations, Hegemony, Hegemonic Masculinity, Patriarchal Conditioning
Page Numbers : xx + 330
Thesis advisor : Prof. Dr. Beyhan ZABUN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLoların LİSTESİ	xvii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xx
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	10
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	12
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	13
1.6. Araştırmanın Eğitim ile İlişkisi.....	13
1.7. Araştırmanın Odaklandığı Temalar	15

1.8. Tanımlar.....	16
1.9. İlgili Araştırmalar	17
1.9.1. “Bir Başkadır” Dizisi ile İlgili Gerçekleştirilen Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar	20
BÖLÜM II.....	27
TOPLUMSAL CİNSİYET VE ERKEKLİK.....	27
2.1. Toplumsal Cinsiyet (Gender) ve Sosyolojisi	27
2.1.1. Neden Kadın-Erkek Ayrımı?	32
2.2. Feminist Kuramlar.....	33
2.2.1. Liberal Feminizm	36
2.2.2. Radikal Feminizm.....	37
2.2.3. Marksist Feminizm.....	40
2.2.4. Sosyalist Feminizm	41
2.2.5. Postmodern Feminizm	43
2.2.5.1. Judith Butler ve Queer Teorisi	45
2.3. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları	46
2.4. Feminizm ve Erkeklik.....	53
2.4.1. Profeminizm	53
2.5. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları.....	55
2.6. Medya Metni Olarak Dizilerde Erkeklik İncelemeleri.....	56
2.7. Yeni Medya ve Türkiye’de Yeni Medyaya Yönelim Olgusu.....	60
2.7.1. İnternet Dizisi.....	60
2.8. Toplumsal Cinsiyet Kuramları ile Erkeklik Kuramları.....	63
2.8.1. Sosyobiyolojik Kuram.....	64
2.8.2. Freud: İstikrarsız Bir İnşa Olarak Erkeklik	66
2.8.3. Parsons’un Cinsiyet Roller Kuramı.....	68

2.8.4. Walby: Patriyarka Kuramı	72
2.8.5. Erkek Toplumsal Cinsiyet Rol Gerginliği ve Çatışması: O'Neil.....	83
2.8.6. Connell'in Erkeklikler Kuramı	84
2.8.6.1. Hegemonik Erkeklik (<i>Hegemonic Masculinity</i>)	87
2.8.6.2. Madun Erkeklik (<i>Subordinated Maculinity</i>).....	89
2.8.6.3. Suç Ortağı/İşbirlikçi Erkeklik (<i>Complicit Masculinity</i>).....	89
2.8.6.4. Marjinal Erkeklik (<i>Marginalized Masculinity</i>).....	90
2.8.7. Connell ve Messerschmidt: Hegemonik Erkeklik Formülasyonunda Değişiklikler	91
2.8.9. Bourdieu: Eril Tahakküm ve Bir Habitus Olarak Erkeklik	94
2.8.9.1. Sembolik Şiddet	98
2.8.9.2. Sembolik Mallar Ekonomisinde Kadınlar.....	102
2.8.10. Vandello ve Arkadaşları: Kırılgan Erkeklik Kuramı	104
2.8.11. Goldberg: Erkekliğin İmkânsız Açmazları	107
2.8.12. Cinsiyet Farkları Rejimi Bağlamında Erkeklik	113
BÖLÜM III	117
YÖNTEM.....	117
3.1. Araştırmanın Deseni	118
3.2. Veri Kaynakları.....	119
3.2.1. Verileri Toplama Süreci.....	119
3.2.2. Veri Toplama Araçları.....	120
3.2.3. Verilerin Toplanması	120
3.3. Verilerin Analizi	122
3.4. İnandırıcılık ve Transfer Edilebilirlik.....	123
3.5. Örneklem Seçimi	125

BÖLÜM IV	129
BULGULAR VE YORUM	129
4.1. Dizi Metninin Analizine Yönelik Bulgular ve Yorum	129
4.1.1. Hegemonya	144
<i>4.1.1.1. Dinî Hegemonya.....</i>	<i>145</i>
<i>4.1.1.2. Sınıfsal Ayrım (Ötekinin Madunlaştırılması)</i>	<i>149</i>
<i>4.1.1.3. Eril Dil</i>	<i>153</i>
<i>4.1.1.4. Buyurganlık</i>	<i>156</i>
<i>4.1.1.5. Eril Tahakküm (Kadınların Kontrolü).....</i>	<i>158</i>
<i>4.1.1.6. Kadına Şiddet (Bağırma).....</i>	<i>160</i>
<i>4.1.1.7. Eril Suskunluk.....</i>	<i>163</i>
<i>4.1.1.8. Gerçeği Saklama.....</i>	<i>164</i>
<i>4.1.1.9. Güçlü Bir Beden.....</i>	<i>165</i>
4.1.2. Erkeklik Rollerini	166
<i>4.1.2.1. Evi Geçindirme</i>	<i>166</i>
<i>4.1.2.2. Cinsellik</i>	<i>168</i>
<i>4.1.2.3. Babalık</i>	<i>169</i>
<i>4.1.2.4. Namusun Korunması</i>	<i>170</i>
<i>4.1.2.5. Evlilik.....</i>	<i>172</i>
4.1.3. Erkeklik Krizi	173
<i>4.1.3.1. Kadın Egemenliği Altına Girme (Madun).....</i>	<i>174</i>
<i>4.1.3.2. Bir Konuda Sohbet Edememe (Madun)</i>	<i>175</i>
<i>4.1.3.3. Kadınların Yeterince Ciddiye Almaması (Madun).....</i>	<i>176</i>
<i>4.1.3.4. Eşin Ölümü/Hastalığı.....</i>	<i>176</i>
<i>4.1.3.5. Sakatlanma</i>	<i>177</i>
4.1.4. Ataerkil Şartlanma	178

4.1.4.1. <i>Vurgulanmış Bir Kadınlık İnşa Etme</i>	179
4.1.4.2. <i>Evlenmenin Gerekliliği</i>	183
4.1.4.3. <i>Erkeği Elinde Tutabilme</i>	186
4.1.4.4. <i>Bekâretin Korunması</i>	187
4.1.4.5. <i>Dul Olmaktan Korku</i>	188
4.1.4.6. <i>Erkeğe Minnet</i>	188
4.1.4.7. <i>Büyüklerin Bakımı</i>	189
4.1.5. <i>Hegemonyanın Eleştirisi</i>	189
4.1.5.1. <i>Dinî Hegemonyanın Reddi</i>	190
4.1.5.2. <i>Sınıfsal Ayrımın Reddi</i>	193
4.1.5.3. <i>Kadının Kendi Kararlarını Alabilmesine Destek</i>	194
4.2. <i>Alımlayıcısıyla ‘Bir Başkadır’: Görüşmelere Yönelik Bulgular ve Yorum</i>	195
4.2.1. <i>Katılımcıların Görüşlerine Yönelik Bulgular</i>	196
4.2.1.1. <i>Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular</i>	197
4.2.1.2. <i>Katılımcıların Dizideki Erkekliklere Yönelik Görüşleri</i>	207
BÖLÜM V	274
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	274
6.1. <i>Sonuç ve Tartışma</i>	274
6.1.1. <i>Dizi Metninin İçeriğine Yönelik Sonuç ve Tartışma</i>	274
6.1.2. <i>Dizinin Alımlayıcısı ile Yapılan Görüşmelere Yönelik Sonuç ve Tartışma</i>	286
6.2. <i>Öneriler</i>	299
6.2.1. <i>Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler</i>	299
6.2.2. <i>Medya İçeriklerinin Eğitimde Kullanımına Yönelik Öneriler</i>	301
KAYNAKÇA	303

EKLER.....	323
EK-1. Katılımcı onam formu	324
EK-2. Etik kurul izni.....	325
EK-3. Görüşme formu	326
ÖZGEÇMİŞ	329



TABLoların LİSTESİ

Tablo 1. “Bir Başkadır” Dizisi ile İlgili Gerçekleştirilen Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar	20
Tablo 2. Soruların Oluşturulma ve Verilerin Toplanma Süreci	121
Tablo 3. “Bir Başkadır” Dizisi Bölüm Süreleri ile Kısa Özeti.....	132
Tablo 4. “Bir Başkadır” Dizisi İçerik Analizi ile Ulaşılan Temaların Kodlara Göre Dağılımı	144
Tablo 5. Hegemonya Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı	145
Tablo 6. Erkeklik Rollerı Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı	166
Tablo 7. Erkeklik Krizi Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı	174
Tablo 8. Ataerkil Şartlanma Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı	179
Tablo 9. Hegemonyanın Eleştirisi Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı	190
Tablo 10. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	197
Tablo 11. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	197
Tablo 12. Katılımcıların Doğduğu Yerleşim Birimine Göre Dağılımları.....	198
Tablo 13. Katılımcıların İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımları.....	198
Tablo 14. Katılımcıların En Son Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımları	199
Tablo 15. Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre Dağılımı.....	199

Tablo 16. Katılımcıların Evli Olanlarının İlk Evlenme Yaşlarına Göre Dağılımları.....	200
Tablo 17. Katılımcıların Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı	200
Tablo 18. Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumlarına Göre Dağılımı.....	201
Tablo 19. Katılımcıların Evlenme Sayısına Göre Dağılımı	201
Tablo 20. Katılımcıların Evli Olanların Eş Seçme Sürecine Göre Dağılımları	202
Tablo 21. Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı	202
Tablo 22. Katılımcılara Göre Toplumun Geneli Bakımından Ailelerinin Ekonomik Durumu	203
Tablo 23. Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımı.....	204
Tablo 24. Katılımcıların Çocukluklarını Geçirdikleri Aile Türlerine Göre Dağılımı	205
Tablo 25. Katılımcıların Çocukluklarını Geçirdikleri Ailedeki Kadın Erkek Rollerini Tanımlama Şekilleri	205
Tablo 26. Katılımcıların Kendi Sınıfsal Konumlarına Yönelik Görüşleri	206
Tablo 27. Katılımcıların Dizideki Erkeklerin Kadınları Kontrol Edip Etmediğine Yönelik Görüşleri	207
Tablo 28. Katılımcıların Dizideki Erkeklik Rollerine Yönelik Görüşleri	212
Tablo 29. Katılımcıların Dizideki Erkeklik Krizine Yönelik Görüşleri.....	217
Tablo 30. Katılımcılara Göre Dizideki Erkek Karakterlerin Eril Rollerinin Onları Çıkmaz Sürüklenme Durumları.....	221
Tablo 31. Katılımcılara Göre Dizideki Karakterlerin Evliliğe Bakışı:	225
Tablo 32. Katılımcılara Göre Dizideki Kadın Karakterlerin Erkeklerle İlişkileri ve Beklentileri.....	230
Tablo 33. Katılımcıların Dizideki Ötekileştirme-Aşağı Görme Durumlarına Yönelik Görüşleri:.....	236
Tablo 34. Gülbin ile Gülan isimli kız kardeşler arasında ötekileştirme durumu	236
Tablo 35. Yasin karakteri ile diğer karakterler arasında ötekileştirme durumları	237
Tablo 36. Hayrunnisa karakterine yönelik ötekileştirme durumları	238

Tablo 37. Katılımcıların Erkeklerin Kadınlar Üzerindeki Kontrolünün Doğru Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri	240
Tablo 38. Katılımcılara Göre Dizinin Senaryosunun Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenmeye Katkısı	245
Tablo 39. Katılımcılara Göre Dizideki İdeal Kadınlık ve Erkeklikler	249
Tablo 40. Katılımcılara Göre Dizideki Kadın ve Erkek İlişkilerinin Nasıl Anlatıldığı	253
Tablo 41. Katılımcılara Göre Dizideki Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Kalıp Yargıları Kırıp ya da Destekleyen Durumlar	257
Tablo 42. Yasin karakterinin ağlaması ile ilgili “erkekler ağlamaz” kalıbının kırıldığını düşünen katılımcıların numaraları ve demografik özellikler	257
Tablo 43. Yasin karakterinin bekâreti beyinde aramasını, eşinin tecavüze uğramasına ve bekâreti olmamasına rağmen evlenmesinin toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırıldığını düşünen katılımcıların numaraları ve demografik özellikleri	258
Tablo 44. Katılımcılara Göre Dizideki Normal ya da Anormal Olarak Sunulan Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri	262
Tablo 45. Katılımcılara Göre Kadınlık ve Erkekliğin Nasıl Anlatıldığı	265
Tablo 46. Katılımcıların Karşı Cinsleri Tarafından Kontrol Edilmesi Durumundaki Tepkilerine Yönelik Görüşleri	270

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1. IMDB kullanıcı puanları	131



BÖLÜM I

GİRİŞ

Erkekleri iktidar oyunlarını sevmeye, kadınları da iktidar oyunlarını seven erkekleri sevmeye yatkın kılan farklılaştırıcı toplumsallaşmada eril karizma, bir bakıma iktidarın karizmasıdır.

Pierre Bourdieu

Araştırmanın bu bölümünde, problem durumuna, araştırmanın amacına, önemine, varsayımlara, kapsam ve sınırlılıklara, araştırmanın odaklandığı temalara, tanımlara ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında kadın çalışmalarının ön planda olduğu bilinmektedir. Kadın kimliği üzerinde çalışan araştırmacılar açıklamalarında, erkeklik çalışmaları için de önemli veriler ortaya koymaktadır. Bir anlamda kadınlık çalışmalarının erkekliğe ilişkin örtük bir anlatısı bulunduğu söylenebilir. Ataerkil sistem üzerinden ilerleyen toplumsal cinsiyet çalışmaları; bir cins olarak kadının toplumda ezilmesine neden olan kurumsal ve kültürel uygulamalar ile eril iktidarın üzerine odaklıdır. Dolayısıyla kadın çalışmaları, erkek çalışmaları ile de iç içe bir durumda bulunmaktadır. Ayrıca çağdaş literatür, kadınlık çalışmalarının yanı sıra erkeklik çalışmalarının da üzerinde durulması gerektiğine işaret etmektedir (Boyd ve Roper, 1989).

Belli bir cinsiyette olmak biyolojik farklılıkların ötesinde toplumsal olarak inşa edilen birer kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlık ve erkeklik; tarihsel ve kültürel olarak inşa edilmektedir. Connell (1987); toplumlardaki cinsiyet düzeninin emek, iktidar ve duygusal ilişkilerin birbirlerinin içine girerek oluştuğunu, bunların kadın ile erkek etkinlik ya da pratiklerini sınırlandırmak için kullanıldığını belirtmektedir. Kadın ya da erkek olmak; erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği etrafında örgütlenmektedir (Pilcher, 2020, s. 117). Bu bağlamda da kadın çalışmalarının erkeklik çalışmaları ile ilgisi kaçınılmaz görünmektedir. Söz gelimi doğa ve kültür dikotomisinde olduğu gibi “doğa-kadın, kendisini tatmin uğruna aşkı unutmış olan ve araçsal olmayan hiçbir amacı bulunmayan kültür-erkek'in tahakkümündedir” (Touraine, 1994, s. 176). Dolayısıyla toplumbilimsel incelemelerin, dikotomik analizler üzerinden ilerlerken kadın kimliği karşısında onun dikotomik konumlaması olan erkek kimliğini de dikkate alması gerekmektedir. Son 10 yılda toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında kadın ve erkek arasındaki farklılıklara odaklanmak bir problem olarak belirmiştir. Farklılıklara aşırı vurgu yapmak cinsiyetler arası eşitsizliği söylemsel olarak desteklerken, benzerliklere odaklanmak daha uygun bir yaklaşım olarak belirtilmektedir.

Toplumsal alanda meydana gelen değişimler cinsiyet düzenini de etkilemekte, değiştirmekte ve yeniden organize etmektedir (Horrocks, 1994; Real, 2004; Kassing Beesley ve Frey, 2005; Levant ve Richmond, 2007; Ulusay, 2004). Küreselleşme olgusu ve buna bağlı olarak değişen toplumsal yapı; sanayileşme ve teknolojik gelişmeler, kapitalizm ve neoliberal ekonomik düzen insan davranışları ile tüketim alışkanlıklarını değiştirmiş ve toplumda var olan cinsiyet rejimini de etkilemiştir. Dolayısıyla erkekliğin inşası, değişerek sürekli yapılandırılan bir cinsiyet inşasına dönüşmüştür. Bu inşa sürecinde kadının iş yaşamına katılması ile;

“hem iş yaşamında hem de ailede giderek egemenliğini kaybeden erkek, bu değişime ayak uydurma konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bir taraftan geleneksel olarak kendisine atfedilen değer ve rolleri sergilemeye, bu yolla erkekliğini yeniden üretmeye çabalarken, öte yandan toplumsal dönüşümle gelen ve geleneksel erkeklik tanımlarına uymayan ev işleri, çocuk bakımı gibi sorumlulukları yerine getirmesi ve empati, hoşgörü, uzlaşım gibi kadınsı değerleri sergilemesi beklenmektedir.” (Oktan, 2008, s. 153).

Marksist feminist kuram, kadın erkek eşitsizliğinin temelinde kapitalist ekonomik düzeni ve kadının ev içi emek işlerinde kullanılmasının yer aldığını öne sürmektedir (Barret, 1995). Piyasaya, sermaye yoğunlaşmasına, üretim yöntemlerinin akılcılaştırılmasına yapılan çağrı ile modern toplum hatta sanayi toplumu fikri kapitalist ekonomi fikrine bağlanmıştır. Kapitalist ekonomi kamu yaşamıyla özel yaşamı, modernleşmeyle bilinci

sert bir biçimde birbirinden ayırarak kamu yaşamıyla özdeşleştirilen erkeklere, özel yaşam içine kapatılmış olan ama hak ve iktidar eksikliklerini ailede ve çocukların eğitiminde uyguladıkları güçlü otoriteyle gideren kadınlar üzerinde aşırı bir egemenlik kurma hakkını vermiştir (Touraine, 1994, s. 86). Ancak kapitalizm ve kadın emeğinin sömürülmesi; ne kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki farklılıklar ne de eşler, kız kardeşler ya da anneler olarak kadınları erkeklerden daha aşağıya konumlandıran egemen ideoloji ile açıklanabilir. Bu açıdan bakıldığında da yine pek çok kadın çalışmasının kadınlık ve erkeklik bağlamında inşa edilen cinsiyet rejimini açıklama çabası içinde olduğu görülmektedir.

Erkeklik ve kadınlık kimliğinin toplumsal olarak kurulduğu bilinmektedir. Bu durum alan yazında toplumsal cinsiyet kavramı ile ifade edilmektedir. Erkekliğin, toplumsal olanla ilişki içerisinde inşa edildiği ve toplum içerisinde özellikle dikotomik karşılığı olan kadın ile ilişkisel olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Kadın ve erkek ilişkileri bağlamında en mahrem ilişkilerden uluslararası ilişkiler düzeyine kadar çatışmaların ve cinsiyetlerin temsil edilme biçimlerinin toplumbilimsel araştırmalarda hesaba katılması gerekmektedir. Kadın ve erkeğin aile kurumu çerçevesinde ortaya çıkan annelik ve babalık temsilleri ayrıca incelenmesi gereken durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cinsiyet rejimi bağlamında literatürde kadın sorunlarının ön planda olduğu, kültürden ekonomiye, siyasetten eğitime kadar bütün toplumsal alanlarda kadın sorunlarının merkezde olduğu görülmektedir. Ancak sosyal bilimlerde erkeklik çalışmaları 1970’lerden sonra feminist yönelimin konuya yönelik ilgisi ile yani kadın çalışmalarındaki artışa paralel olarak gelişmiştir. Feminist hareketten önce erkekler, bilimin akli ve gözü kendilerinde olduğundan kendilerine nesne olarak bakamamışlardır. Çünkü erkeklerin gözünde “erkeklik” normal olandır (Uçan, 2014, s. 18). Normal olanın karşısında anormal olan olarak “kadınlık”, erkeğe bağımlı ve edilgen bir pozisyonda algılanmıştır. Literatürde kadın sorunlarının ve çalışmalarının ön planda olması, dikotomik karşılığı olan erkeklik sorunları çerçevesinde, ataerkil ya da hegemonik erkeklik gibi kavramsal karşılıkları üzerinden erkeklik temsilleri bağlamında ele alınıp değerlendirilmektedir.

Lyotard 1979 yılında postmodernizm kavramını ilk kez kullandığı “Postmodern Durum” adlı eserinde ortaya koyduğu fikirleri ile toplumsal cinsiyet çalışmalarını derinden etkilemiştir (Öz Yıldız, 2019, s. 10). Lyotard, bu eserinde postmodernizmi toplum içinde üretilen bilginin analizi üzerinden tanımlamıştır. Lyotard (2013, s. 8-9) toplumsal yapının açıklanabilmesi için öncelikle bir “üst anlatı” olarak toplum içinde üretilen ve yayılan bilginin kimin tekelinde ortaya çıktığı ve geliştiğini anlamının gerekliliğinden söz

etmektedir. Özellikle teknolojinin ilerlemesi ve enformasyonun hem artış hem de hız kazanmasının, bilginin de konumunu değiştirdiğini ve toplumu yönlendirmek ve iktidarların ideolojilerini meşrulaştırmak üzere araçsallaştırıldığını düşünmektedir (Lyotard, 2013, s. 60-63). Bu bağlamda bir medya metni olarak dizi filmler aracılığıyla sunulan eril tahakküm toplumu yönlendirmekte, erkekliği yeniden inşa etmektedir. Bir söylem olarak dizi filmlerde inşa edilen erkeklik, söz konusu her yeni içerikle tekrar tekrar yaratılmaktadır. Bu açıdan yeni bir mecra olan ve dijital televizyonlarda yayınlanan Türk dizilerinde erkekliğin inşasının analizi farklı erkeklik temsilleri bağlamında ve özellikle hegemonik erkekliğin inşasında oldukça önemli görünmektedir.

Postmodernizm, ataerkilliğin kalıcı bir kategori olup olmadığını sorgulamanın yanında erkek ve kadın kavramlarını da sorgulamaktadır. Postmodernist görüş, kadın kavramının yanında erkek kavramının da fiziksel bir gerçekten ziyade söylemsel olarak yaratıldığını düşünmektedir. Bu araştırmada da ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinde sunulmakta olan erkek kimliklerinin söylemsel inşasına odaklanılmaktadır.

Diziler Boudrillard’ın da söylediği gibi bir tüketim nesnesi ya da tüketim için üretilen metalar olarak kabul edilebilir. Ayrıca Frankfurt Okulu’nun kitle endüstrisi kavramı ile de dizilerin sundukları toplumsal cinsiyet sistemleri ya da eril söylem homojen bir toplum yaratılması amacıyla kitle toplumu için üretilen içerikler olarak nitelendirilebilir. Frankfurt Okulu, İngiliz Kültür alışmaları ve Fransız yapısalcıları ile postyapısalcıları arasında bulunan eleştirel medya teorisyenleri; sosyal hayatın ırk ve sınıf yanında cinsellik ve toplumsal cinsiyetin medya temsilleri ile yapılandırıldığını düşünmektedirler (Durham ve Kellner, 2001). Ayrıca Frankfurt Okulu kitlesel olarak üretilen kültür ve televizyonu sistematik olarak analiz etmişler ve bu ürünlerin ‘kültür endüstrisi’ kavramı ile günümüz toplumlarının yeniden üretiminde ne kadar önemli olduğunu gören ilk sosyal kuramcılar olmuşlardır (Varol, 2011, s. 119).

Bu minvalde araştırmada toplumsal cinsiyet bağlamında erkekliğe yüklenilen roller, erkeklik beklentileri, erkeklik deneyimleri ve erkeklik krizi gibi kavramlar üzerinden tıpkı kadın kimliği gibi erkek kimliğinin de kendi içerisinde toplum tarafından inşa edildiğini gözler önüne sermek amaçlanmaktadır. Araştırmada kadınlık gibi erkeklik de toplumsal olarak önceden belirlenmiş ve sabitlenmiş kategoriler içine sıkıştırılmış kimlikler olarak ele alınmıştır.

“Toplumsal cinsiyetçi yapı içerisinde erkeklerin yaşamları güce sahip olmak, güç üretmek ve gücün kendisi olmak biçiminde inşa edilmiştir. Güç, erkeklerin yalnızca kadın ve çocuklar üzerinde değil, aynı zamanda birbirlerine karşı da geliştirdikleri bir olgudur.” (Çakır, 2017, s. 322). Modern toplumlarda erkeklik sahip olunan ya da yitirilen bir meta gibidir. Bu bağlamda “erkek gibi erkek” ve “erkek olamayan erkek” gibi ayrımların yapıldığına gerek gündelik yaşam gerek medya vasıtasıyla sunulan haberler, reklamlar, sinema filmleri ve diziler üzerinden şahit olunmaktadır. Erkeklik hem topluma karşı hem de diğer erkeklere karşı sergilenen bir kimliktir. Dolayısıyla erkeklik sınırları ve kaybedilme koşulları her zaman belirsiz olan, değişkenlik gösteren geçişli bir insan olma hâlidir (Ecevit, 2014, s. 170). Bu bağlamda düşünüldüğünde duygusal, kırılgan, anaç tavırlar sergileyen bir erkek “kadın gibi” olmakla eleştirilirken gerek hemcinsleri tarafından gerek karşı cinsleri tarafından ötekileştirilebilmektedir. Erkeklerin kadın gibi olmaktan korkma hâlleri de alan yazına homofobi olarak girmiştir.

Bir evin geçimini sağlayamayan erkek, diğer erkekler tarafından erkek olmadığını niteleyen bir muameleye maruz kalabilmektedir. “Sen nasıl erkeksin!” gibi ifadelerle ağır eleştirilerle karşılaşabilmektedir. Ayrıca erkekliğin yalnızca erkekler tarafından da inşa edildiği söylenemez. Söz gelimi evin geçimini sağlayamayan bir erkeğe hemcinsleri tarafından yapılan hor görme ve dışlanma davranışları dışında toplumdaki diğer bireyler tarafından da söz gelimi kadınlar ve çocuklar tarafından da bir dışlanma durumu ortaya çıkabilmektedir. Böylelikle erkekliğin inşasına herkes katılmaktadır. Bu da erkekliğin inşasını; kolektif bir üzüntüye, eğlenceye, çoğu zamanda bir ritüele dönüştürerek (sünnet, asker uğurlama, erkek kınası gibi) herkesi bu inşaya ortak etmektedir (Sancar, 2009). Bununla birlikte erkekliğin inşa sürecinde, arkalarında egemen ideolojinin ve medya profesyonellerinin yer alması bakımından haber programlarının, sinema filmlerinin, reklamların ve dizilerin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik çalışmaları adıyla gelişen yeni araştırmalara göre; modern toplumlarda yaygın olarak benimsenen egemen erkeklik değerleri tarihsel olarak yakın zamanlarda, 19. yüzyılda endüstri toplumlarının gelişimi ile ortaya çıkmıştır. Fakat egemen erkeklik değerlerini benimsemeyen, farklı erkekliklerin ve farklı erkeklik değerlerinin olduğu, bu erkekliklerin azınlıkta, sessiz ya da dışlanmış kaldığı araştırmalar tarafından ortaya konulmuştur (Kimmel ve Messner, 2001). Bu bağlamda Connell (2005) hegemonik erkekliği, erkeklik hiyerarşisinde en tepeye yerleştirirken hemen akabinde işbirlikçi, madun ve marjinal erkeklik temsillerinden söz etmektedir.

Egemen erkeklik düsturu dışında toplumlarda farklı erkeklik biçimleri de söz konusu olabilmektedir. Bu erkeklik biçimlerini sadece ılıman erkeklik, yumuşak huylu erkeklik, metroseksüel erkeklik, überseksüel erkeklik, feminen erkeklik gibi düşünmemek gerekmektedir. Örneğin işsiz, serseri, efendi, zenci, Asyalı, dindar, kenar mahalleli, Müslüman erkeklik gibi farklı sosyokültürel ya da siyasal dinamiklerle oluşan erkekliklerden söz edilmektedir (Gardiner, 2002). Ayrıca çeşitli toplumsal gruplar içerisinde daha tahakkümcü, daha itaatkâr, tabi olan ya da muhalif erkekliklerin ortaya çıkabileceğini görmek gerekmektedir (Sancar, 2009, s. 267, 296).

Farklı erkeklik biçimlerinin ortaya çıkışı toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerle de ilişkilidir. Örneğin köyden kente göçün yaşanması ile aile geleneksel geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm geçirmiş, kadınlar ev dışında da çalışma hayatına dâhil olmuşlardır. Kent yaşamına geçişle birlikte yeni değerler ile tanışılması, teknoloji ile iç içe bir yaşama geçilmesi, göçün etkisi, evin geçiminin erkeğin yanında kadının da çalışması ile sağlanabiliyor olması ataerkil ve hegemonik erkekliğin dönüşümüne neden olmuştur.

Her değişme ve ardından ortaya çıkan yeni olgu gibi farklı erkeklik temsillerinden söz etmek mümkündür. Toplumsal değişme süreçleri sonucunda yeni yeni erkeklik temsilleri ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmada IMDB puanı bakımından 9'un üzerinde ve dünyada izleme oranı bakımından ise ilk 250 dizi arasında yer alan 'Bir Başkadır' dizisindeki erkeklik temsilleri önemli bulunmuştur. Araştırmada 'Bir Başkadır' Türk internet dizisindeki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin doğasının anlaşılması amacıyla erkeklikler dikotomik karşılığı olan kadınlıklarla ilişkisel olarak incelenmektedir. Dizilerde erkekliğin inşası, kadınlığın karşısındaki durumu bağlamından ele alınmaktadır.

Araştırmada kadın ve erkekliğin karşılıklı incelenmesinin yanında toplumsal alanda her iki kimliğin de politik bir duruşunun olduğu, iktidar ilişkisi içerisinde ele alınması gerektiği gerçeği göz ardı edilmemiştir. Ayrıca alan yazın üzerinden yapılan incelemeler sonucunda kadınlık kadar erkekliğin de çok ciddi toplumsal beklentiler doğrultusunda inşa edildiği gerçeği ile karşılaşmıştır.

Kitle iletişimsel üretim; kitleler hâlinde üretim yapan endüstriyel yapıların kaçınılmaz zorunlu gereksinimidir. Kitle iletişim endüstrisi hem kendisi hem de tüm endüstriyel ve siyasi yapılar için bu tür üretimi yapan en gözde yapılardır. Görevi kendisi ve tüm siyasi yapılar için işlevsel olan insan bilişlerini, davranışlarını ve faaliyetlerini sürekli olarak işlemek ve yeniden üretmektir (Erdoğan, 2015, s. 176). Araştırmada da yeni medya

bağlamında dijital platformlar üzerinde yayınlanan Türk internet dizisi ‘Bir Başkadır’, eril söylem ve dolayısıyla erkekliğin inşası bağlamında değerlendirilmektedir.

Diziler ve TV programları yapımcının ve prodüktörün ideolojisini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bir dizi; yapımcısının dünya görüşü açısından kurgulanmaktadır (Erdoğan, 2015, s. 185). Günümüzde televizyon dizileri kitle iletişim profesyonellerinin ilgileri ve önemli gördükleri öykülerin üzerinden kendisine alanlar belirlemektedir. Bu durum öncelerde belli bir yörede yaşayan insanların kendi ve kendi gibilerin öyküsünü anlatması şeklinde gerçekleşmekteydi. Dedikodular, ağıtlar, eğlenceler, destanlar şeklinde yöresel insanın kendi yöresinde anlattığı etkinlikler olarak ortaya çıkmaktaydı. Günümüzde ise artık tek bir dizi ile milyonlar o dizinin yayınlandığı anda ekrana kilitlenerek zamanını geçirmekte, yöresel insan artık eskiden olduğu gibi üreten değil, tüketen durumda bulunmaktadır. Ayrıca kitle iletişim profesyonellerince üretilen ürünlerin, bizzat belli bir yöreye değil, tüm ülkeye, hatta yurt dışına da ihraç edilmek suretiyle birçok ülkeye pazarlanmak için üretildiği görülmektedir. Artık dijital platformlarda IMDB üzerinde kayıtlı olan bağımsız kullanıcılar vasıtasıyla içerikler beğenilme ve beğenilmeme durumlarına göre puanlanabilmektedir. Ayrıca yerel olan bir içerik çeşitli dillerde altyazı ya da seslendirme ile tüm dünyada dolaşıma girebilmektedir.

Türkiye dünyada en çok dizi izleyen ülkelerin başında gelmektedir. RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) tarafından 2018 yılında yayımlanan “RTÜK 2017 Yılı, Vatandaş Bildirimleri Yıllık Raporu” verilerine göre Türkiye’de televizyon izlenme sürelerini günlük ortalama 4 saat ila 4,5 saat olarak belirtilmiştir (RTÜK, 2018, Haziran, s. 40). Bu durum, Türkiye’de dizilere yönelik önemli bir ilgi olduğunun göstergesidir. Ayrıca diziler yalnızca TV üzerinden değil kullanıcıların video platformları üzerinden de ulaşabilecekleri bir durumda bulunmaktadır. Türkiye Video İzleme İstatistikleri’ne göre de (Digitalage, 2019), ülkemizde müzik ve dizi izleme ön planda yer almaktadır. Video platformları; milyarlarca ulaşan kanal ve kullanıcısı sayısı ile alternatif medya statüsüne yükselmiş durumdadır.

Dijital televizyon dizileri içerik ve hedef kitlesi olarak televizyon dizilerine göre farklılık göstermektedir. Ücretli abonelikler hedef kitlesindeki değişimin habercisi iken, sansürlü olmaları içeriklerde çeşitliliğe de yol açmıştır. Türkiye’de nüfusun % 77’sinin interneti aktif olarak kullandığı ve günlük 8 saat internette vakit geçirdikleri düşünüldüğünde, dijital televizyonlardan da dizi izleme deneyiminin arttığı öngörülebilir.

Yeni medya bağlamında bu araştırmada “erkekliğin inşası” yerli dijital televizyon dizisi ‘Bir başkadır’ üzerinden ele alınmaktadır. Ayrıca dijital televizyon dizilerinde farklı yaş ve sosyoekonomik gruplara yönelik konu ve temaların sunulması erkekliklerin inşasında önemli bir alternatif olarak değerlendirilmiştir. ‘Bir Başkadır’ dizisinde metropol ve kenar mahalle gibi farklı mekânlardaki erkeklik temsillerine yer verilmektedir.

‘Bir Başkadır’ dizisinin incelenmesine karar verilirken dizinin IMDb puanının yüksek olması önemli bir kriter olmuştur. IMDb (Internet Movie Database “İnternet Film Veri Tabanı”); filmler, diziler, televizyon programları, video oyunları ve internet içerikleri hakkında bilgiler barındıran çevrimiçi bir veri tabanıdır. Wikipedia’ye göre sitenin 83 milyon kayıtlı kullanıcısı vardır. IMDb ücretli veya ücretsiz üyelik sistemiyle kaydolan kullanıcıların katkılarıyla büyümektedir. Bütün kayıtlı kullanıcılar sitedeki yapımlara 1 ve 10 yıldız arasında derecelendirme yapıp yorum yazmaktadır (IMDb Vikipedi).

Türkiye’deki medya araştırmaları verilerine göre en çok tercih edilen yayın türü dizilerdir. Bu bağlamda yeni bir mecra olarak Netflix dijital televizyonunda yayınlanan ‘Bir Başkadır’ dizisinin yüksek IMDb puanına sahip olması oldukça fazla izleyici tarafından beğenildiğini göstermektedir. IMDb puanı 9.2 olan ‘Bir Başkadır’ dizisinde erkekliğin nasıl inşa edildiğinin ortaya konulmasının, erkeklik çalışmaları bakımından önemli veriler sunacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki hegemonyanın yapısını tahlil etmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede araştırmada erkeklik “sabit, değişmeyen bir karakter tiplmesi ve/veya belirli bir grup erkekte vücut bulmuş özellikler” (Messerschmidt, 2019, s. 129) olarak ifade edilen kolektif bir yapı olarak ele alınmamaktadır. Çünkü erkeklikler ve kadınlıklar arasındaki hiyerarşik ilişkinin nasıl meşrulaştırıldığını anlamak ancak erkekliğe bu şekilde bakıldığında mümkün olacaktır. Bu nedenle araştırmada tahakkümcü olan erkeklikler yerine hegemonik erkeklikler odak noktası olarak belirlenmiştir.

Hegemonik erkeklik belirli bir grup erkekte performe edilen eril özellikler, belli bir zaman ve mekânda baskın olan bir erkeklik modeline gönderme yapmaz. Beasley (2008) politikacı, şirket yöneticisi ve ünlü olan bazı erkeklerin hegemonik oldukları yönünde açıklama yapan araştırmacıların bu tanımlarını kayma olarak adlandırmıştır ve bu örnekleri çelişkili örnekler olarak nitelendirmiştir. O, bu örnekleri başat erkeklikler olarak ifade

etmektedir. Bu bağlamda araştırmada başat erkeklik yerine hegemonik olanı açıklamak amaçlanmaktadır.

Belli bir zamanda ve mekânda ortaya çıkan hegemonik erkeklikler yerleşmiş geçici bir hegemonya inşa edebilmektedir. Kültürel açıdan üstün olarak tanımlanmış bazı toplumsal cinsiyet nitelikleri, dişilikle özdeşleştirilmiş kültürel açıdan aşağı derecede olarak tanımlanan özelliklerle eşleştirilerek eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştırmaktadır (Schipllers, 2007).

Messerschmidt'e göre (2016) hegemonik erkekliğin; egemen ve koruyucu olmak üzere cinsiyetlendirilmiş iktidar ilişkilerinin farklı inşalarına sebebiyet veren türleri arasında bir ayırım söz konusudur. Koruyucu olan tür, baskıcı bir şiddet uygulamaz, şefkatli bir himaye durumu sergiler. Bu bağlamda koruyucu hegemonya gözetin, yön veren ve destekleyicidir. Kendinden emin olan koruyucu partner, eril gücünü kız arkadaşının kendisine tabi olan duruşundan devşirmektedir ve kız arkadaşı da cüretkâr olan partneri tarafından sunulan koruyucu ve gözetin desteğe saygı ve onur duyarak teslim olmaktadır. Burada ifade edilen tahakküm altına alma, saldırgan ya da şiddet içeren bir ilişki olmaktan ziyade; pasif ve utangaç olanın, partnerinin kendinden emin olan duruşuna boyun eğmesi ve partnerinin onu koruyabilme yetisinden memnun olmasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda dişil itaat ve toplumsal cinsiyet hegemonyası şefkatli koruyucunun tutumundan kaynaklanır ve ilişki, apaçık, belirtilmiş ve karara bağlanmış aşağı olan dişil ve üstün olan eril pratiklerin ve özelliklerin merkezine oturur (Messerschmidt, 2019, s. 138-139).

Bu araştırmada erkekliğin inşası bağlamında 'Bir Başkadır' dijital televizyon dizisi analiz edilmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki tahakkümü anlayabilmek için erkeklik temsilleri, ataerkil ya da hegemonik erkeklik durumları ile söz konusu olabilecek diğer erkeklik temsilleri üzerinden bir araştırma yapılmaktadır. Bu doğrultuda Türk internet dizilerinde kadın ve erkek ilişkilerinin ve erkeklik temsillerinin ön planda olduğu, erkekliğin inşasına yönelik verilerin var olduğu 'Bir Başkadır' dizisi ele alınmaktadır. Bu amaçla "‘Bir Başkadır’ dizisinde erkeklik nasıl inşa edilmektedir?" ana sorusu üzerinden aşağıdaki alt sorulara cevap aranmaktadır:

1. 'Bir Başkadır' dizisinde yer alan belirli bir toplumsal cinsiyet ilişkisinde hegemonya nasıl kurulmaktadır?
2. 'Bir Başkadır' dizisinde hegemonya ile sosyoekonomik sınıf ve etnik köken arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

3. ‘Bir Başkadır’ dizisinde erkeklik temsilleri çeşitlilik göstermekte midir?
4. ‘Bir Başkadır’ dizisinde hegemonik olan ve olmayan erkeklikler nasıl konumlanmaktadır?
5. ‘Bir Başkadır’ dizisinde erkeklik temsilleri dikotomik karşılığı olan kadınlık temsilleri karşısında nasıl konumlanmaktadır?
6. ‘Bir Başkadır’ dizisinde eril hegemonya kadın ve erkek karakterler üzerinde nasıl deneyimlenmektedir?
7. ‘Bir Başkadır’ dizisinde hegemonyanın onayı ve eleştirisi bağlamında değerlendirilebilecek söylemler nelerdir?
8. ‘Bir Başkadır’ dizisinde ataerkil normlar kadınlık ve erkeklikler üzerinde nasıl deneyimlenmektedir?
9. ‘Bir Başkadır’ dizisinde erkekliklerin krizde olduğu durumlar nelerdir?
10. ‘Bir Başkadır’ dizisinde cinsiyet rolleri kadın ve erkekler arasında farklılıkları ile nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Medya patriyarkal kültürel bir kurum olarak eril bakış açısını meşrulaştıran bir yapıdır. Dizi ve filmlerdeki kadın ve erkek temsilleri de bu amaca hizmet etmek için organize edilirler. Dizi ve film gibi içeriklerde erkekliğin nasıl inşa edildiğinin incelenmesi toplumsal cinsiyet çalışmalarına çeşitli perspektifler sunma olanağına sahiptir. Bu çerçevede araştırmada, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hegemonyanın rıza ve onaylanma süreçleri erkekliğin inşası bağlamında ele alınmaktadır. Erkekliğin inşasının dünyada en çok izlenen ilk 250 dizi arasında yer alan ‘Bir Başkadır’ dizisi üzerinden incelemek, dijital televizyon kanallarındaki içeriklerin TV kanallarına göre farklı özelliklere sahip izleyici kitlesine hitap etmesi bakımından incelemeye değer görülmüştür.

Dizi en çok izlenenler arasında olması özelliği ile hem yerel hem küresel düzeyde izleyiciye ulaşmıştır. Ayrıca dizi içerik olarak Türkiye gerçeğini yansıtması bakımından da önemlidir. Senaryoda başı kapalı-açık, Türk-Kürt, gelenekçi-laik, kenar mahalle-rezidans gibi farklı temsiller yer almaktadır. Robertli Peri ile ilkökul mezunu başı kapalı Meryem’in ataerkil bir toplumsal yapı içerisindeki davranışlarının benzerliği dikkat çekicidir. Her iki

temsilinde erkeklerin etkisinde olması, evliliğe odaklı olmaları oldukça manidar bulunmuştur.

Toplumsal cinsiyet sosyolojisi alanında yer alan bu araştırma, hegemonyanın sosyo-ekonomik sınıf ve etnik köken gibi çeşitli durumlarda farklı önem derecelerine sahip olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Toplumsal ilişkilerde cinsiyetlendirilmiş bir sosyoekonomik sınıf, etnik köken, yaş ve cinsellik ile yapılandırılmış bir ortam içinde diğer insanlarla ilişki kurulmaktadır. Toplumsal ilişkilerde bireyin hangi cinsiyete mensup olduğu ve bununla birlikte içinde bulunduğu bağlama göre değişen sosyal sınıfı, etnik kökeni, hangi ulus kimliğine ait olduğu ve tabii ki yaşı hegemonik mi yoksa tabi kılınmış bir ilişki mi ortaya çıkacağını belirleyebilmektedir. Örneğin Türkiye’de yaşlı ve Türk bir kadının toplumsal cinsiyet hiyerarşisindeki konumu ile genç ve Alman bir kadının konumu farklı olabilmektedir. Bu durumda içinde yer alınan mekân ve zamana göre hegemonik olan ile tabi kılınan farklılaşabilmektedir. Bu araştırma toplumsal cinsiyet ilişkilerine sosyoekonomik sınıf ve etnik köken gibi çeşitli değişkenler bakımından odaklandığı için önemlidir.

Bu çalışmada ele alınan dijital televizyon dizisi olan ‘Bir Başkadır’ dizisindeki kadınlık ve erkeklik temsilleri farklı sosyal sınıflardaki, politik görüşlerdeki kadınlıklar ve erkekliklerin durumunu anlamak açısından da önemlidir. ‘Bir Başkadır’ dizisindeki karakterler alt sosyal sınıftaki temsiller ile üst sosyal sınıftaki temsillerin kesişimselliğinde ele alınmaktadır.

Erkeklik alan yazınına bakıldığında ‘ne kadar erkek varsa o kadar çok erkeklik vardır’ türünden bir dağılma söz konusu iken, bunun tam tersi ucunda ise bir genelleştirme olarak bütün erkekliklerin tek tipleştirilmesi eğilimi söz konusudur. Bu çalışmada ‘Bir Başkadır’ dizisi ele alınırken birinci yanlış bakış açısında olduğu gibi ne çok ciddi bir şekilde erkeklerin tipleştirilmesi yoluna gidilecektir, ne de bir genelleme üzerinden tek tip bir erkekliği ele alarak açıklama yapılacaktır. Her iki yaklaşım tarzı da nitel bir araştırma olarak bu çalışmanın birtakım çıkmazlar yaşamasına sebebiyet verebilir.

Ülkemizde Türk internet dizileri üzerinden erkeklik çalışmalarının gerçekleştirildiği araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bunlar arasında Züleyha Özbaş Anbarlı (2019)’nın “Dijital Televizyon Dizilerinde Hegemonik Erkeklik” adlı makalesi, Yasemin Ereke ve Gizem Parlayandemir’in (2020) “Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Alternatif Bir Anlatı: Şahsiyet Örneği” adlı makalesi örnek gösterilebilir. Türkiye’de bu iki makale dışında toplumsal

cinsiyete ve erkeklik alanına internet dizileri örnekleminden ele alan çalışma bulunmamaktadır. Ülkemizde yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları kapsamında ve eleştirel erkeklik çalışmaları alanında yapılan çalışmaların verilerini daha çok televizyon dizileri ya da sinema filmleri üzerinden elde ettikleri görülmektedir.

Bu çerçevede dijital bir televizyon kanalı olan Netflix’de yayımlanan ‘Bir Başkadır’ dizisinin erkeklik inşası bağlamında ele alınması alan yazına önemli katkılar sunabilir. Araştırmada erkekliğin inşası yaygın bir tanım olarak hegemonik erkekliğe yönelik verilerin neler olduğu, hegemonik erkeklik dışında farklı erkekliklerin söz konusu olup olmadığı, dizide kadınlıkların nasıl temsil edildiği gibi problemler üzerinden ele alınıp incelenmiştir. Medya metni olarak diziler gerçekliği birebir temsil etmemekte ancak toplumun erkeklik imgesine ve inşasına bir yol ve yön çizmektedir. Oldukça büyük sayılabilecek bir izleyici kitlesine sahip olan dijital televizyon dizileri hitap ettiği kitleye erkekliği evin geçimini sağlayan erkek, iktidar sahibi erkek, güç kullanan erkek, silah kullanan erkek gibi bir takım imgelerle sunarak toplumun bakış açısını yönlendirmektedir.

Diziler gibi medya metinleri üzerinden toplumun erkeklikle ilgili algısına bir şekil verilmektedir. Bu içeriklerin toplumsal yapıyı önemli şekilde etkilediği gerçeğinden de hareket ederek, dizilerin sosyolojik içerik analizine tabi tutulması toplumsal ilişkilerin cinsiyetlenmiş boyutlarını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu araştırmada ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinde erkekliğin inşasına yönelik bir araştırma yapılmasının bir nedeni de bölgesel düzeyde sunulan dizinin yayınlanmış olduğu platform aracılığıyla küresel boyuta taşınmış olmasıdır. Connell (2019), erkekliklerle ilgili çalışmaların yerel, bölgesel ve küresel nitelikte yürütülebilirceğini belirtmektedir. Yeni medya bağlamında Türk internet dizilerinde dil seçeneği bakımından Türkçe dışında İngilizce dilinde de yayın yapılarak dizilerin uluslararası dolaşıma açılmaları sağlanmıştır. Bu bağlamda da küresel bir dolaşıma sahip Türk internet dizisi ‘Bir Başkadır’da erkekliğin nasıl inşa edildiği önemli bir nokta olarak görünmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma aşağıdaki varsayımlara dayalı olarak gerçekleştirilmiştir:

- Araştırmada analiz edilmek üzere seçilen ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinin erkekliğin inşasına yönelik önemli veriler içerdiği varsayılmıştır.

- ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sosyoekonomik sınıf ile etnik köken gibi farklı durumlara göre değişmekte olduğu düşünülmüştür.
- Toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden hegemonyanın değerlendirilebileceği düşünülmüştür.
- Eril hegemonyanın anlaşılmasının erkekliğin dikotomik karşılığı olan kadınlık üzerinden sağlanabileceği düşünülmüştür.
- ‘Bir Başkadır’ dizisini izleyen katılımcılarla yapılan kısa görüşmeler sonucunda diziyi içselleştirerek izleyen kişilerin tespit edilebileceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türk internet dizilerinde kadın ve erkek ilişkileri ve erkeklik temsillerinin ön planda olduğu, “erkekliğin inşası”na yönelik verilerin var olduğu düşünülen ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizisinin analizi ile sınırlıdır.

Bu araştırma aynı zamanda yeni medya bağlamında dijital televizyon kanallarında yayınlanmak üzere hazırlanan internet dizileri ile sınırlıdır. Dijital televizyon kanallarında yer alan hem internet dizisi hem televizyon dizisi olarak yayınlanan diziler araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Araştırmanın örneklerimi, problem durumu çerçevesinde bilgi zengini durumların tespit edilmesi nedeniyle sınırlandırılmıştır.

Araştırmada tahakküme dayanmayan, rıza ve onay süreçleri ile şekillendirilen ve her zaman kolaylıkla görünür olmayan hegemonya ince bir işçilikle ele alınmaya çalışılmıştır ancak süreçlerin yorumlanması araştırmacının bakış açısında şekillenmiş olduğundan her zaman başka bir araştırmacı tarafından daha fazla ayrıntının ortaya çıkarılması riskini taşımaktadır.

1.6. Araştırmanın Eğitim ile İlişkisi

İnternet dizilerinde erkekliğin nasıl inşa edildiğini ele alan bu araştırmanın eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermek isteyen bir eğitim müfredatına yön verebileceği düşünülmektedir. Türk internet dizilerinde temsil edilen erkeklikler “yerelde” var olan erkeklikleri tanımayla ve anlamaya yardımcı olacaktır. Eğitim müfredatları yalnızca bir

grubun söz gelimi erkeklerin deneyimini yansıtmak yerine, bir kültür seçkisi sunmalıdır. Bu bağlamda kadınlara göre daha avantajlı durumda olan erkekleri incelemek müfredat için zengin deneyim fırsatları sunabilir.

Öğretim sürecinde heteroseksüel erkekleri toplumsal cinsiyetle ilgili meselelerle tanıştırmak oldukça verimli bir eğitim aracına dönüşebilmektedir. Sosyal bilimlerin erkeklikler üzerinde yaptığı çalışmalar, bir dizi durumun tartışıldığı, yerel gerçekliklerin keşfedildiği çalışmalar olduklarından kolaylıkla pratik olarak kullanılabilecek modellere dönüşebilirler (Connell, 2019a, s. 405). Bu araştırmanın çıktıları Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini ele almak, bu alanda materyal geliştirmek isteyenlere bir çıkış yolu sunabilir. İnternet dizilerinde temsil edilen erkeklikler ile erkekliklerle ilişkisel olarak inşa edilen kadınlıkların ataerki ile içinde yaşadıkları toplumsal şartlar bu konuda bir bilinç oluşturmak isteyen, bu alanda çalışma yürütmek isteyenlere bir bakış açısı sağlayacaktır.

Bilgi en az avantajlı olanların bakış açısına göre düzenlenmelidir. Bu bağlamda erkekleri, kadınların çıkarları etrafında örgütlenmiş öğrenme süreçlerine dâhil etmek gerekmektedir. Erkeklere hegemonik erkeklik dahilinde sistematik bir biçimde yadsınan empati eğitimi ile, olaylara başkalarının yani hemcinslerinin gözünden bakma kapasitesi kazandırılmalıdır (Connell, 2019a, s. 404-405).

Erkekliğin önemli izleklerinden biri olan şiddet unsurunun dizilerde erkeklik performansları olarak sunulması ve internet dizilerinde sıklıkla şiddet unsurlarının yer alması, okullarda yaşanan şiddet eğilimli erkek öğrencilerin davranışlarını anlamamıza dolaylı yönde katkı sağlayabilir. Dizilerin bir eğitim materyali olarak kullanılması yoluyla öğrencilerin şiddet davranışlarının altında yatan kültürel ve sosyal perspektifi görmeleri sağlanabilir. Bu yolla ataerki toplumsal yapının davranışlara yansıyan olumsuz biçimleri tartışmaya açılabilir.

Erkeklik pratikleri çocukluktan itibaren ailede erkek çocuklarına öğretilmekte, bu öğretim sırasında ailedeki kadınlar ve kızlar tarafından da onay alınmakta ve rıza gösterilmektedir. Bu araştırmanın çıktıları öğrencilere, özellikle medya vasıtasıyla sunulan içeriklerde erkek merkezli bir toplumsal cinsiyet kültürü üretildiği bilincini kazandırabilir. Medya vasıtasıyla sunulan ideal erkeklikler, emsal erkeklikler, toksik erkeklikler her ne kadar yapay olarak inşa edilseler de ciddi bir izleyici kitlesine ulaşmış durumdadır ve izleyiciler tarafından örnek alınmaktadır. Hatta bu içerikler gündelik yaşamda ilişkisel olarak inşa edilen cinsiyet kimliklerini sunarken, izleyicisinde davranış değişikliğine bile yol açabilmektedir. Bu

anlatılar üzerinde düşünmek, toplumsal cinsiyet siyasetini anlamak için bir imkân sağlar. Dizilere toplumsal cinsiyet merceği ile bakmak yoluyla hem kızların hem erkeklerin bulundukları sosyal ve tarihsel bağlamı görmeleri sağlanabilir.

1.7. Araştırmanın Odaklandığı Temalar

Araştırmanın problem durumu oluşturulurken temel alınan şey, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde rıza ve onay ile var olan eril hegemonyanın inşa süreçleri olmuştur. Bu araştırmada dizi metninin analizi ile alan yazında yer alan temalar arasında belli benzerlikler tespit edilmiştir. Araştırmanın ilk 3 teması olan hegemonya, erkeklik rolleri, erkeklik krizi temaları alan yazınla benzerlik taşıırken, ataerkil şartlanma ve hegemonyanın eleştirisi temaları dizi metni analizi neticesinde ulaşılan temalar olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları bu temalar çerçevesinde analiz edilmiştir.

Hegemonya temasında cinsel tercih ve yönelimler, yaş, meslek, medeni hal, sosyal sınıf ve eğitim durumu gibi unsurlar ele alınmaktadır. Bu tema araştırmada erkekliğin inşasına yönelik, toplumsal cinsiyet ilişkilerini büyük oranda şekillendiren ve bu ilişkilere yön veren sosyoekonomik sınıf ve etnik köken gibi değişkenleri anlamamıza olanak sağlamıştır.

Kadın-erkek ilişkilerinde rıza ve onay süreçleri bağlamında hegemonya temasında; cinsiyetler arasında hegemonyanın inşasını incelemek amacıyla ilişkisel süreçlere odaklanılmıştır. İletişimde kullanılan eril dil, buyurganlık, kadınların davranışlarının kısıtlanması, erkeğin kamusal/kadının ev içi alanda temsili, din gibi durumlar incelenmiştir. Bu çerçevede tahakküme dayanmayan rıza ve onay süreçlerini şekillendiren ve her zaman kolaylıkla görünür olmayan hegemonya ince bir işçilikle ele alınmaya çalışılmıştır.

Erkeklik rolleri teması altında alan yazında yer alan erilliği yansıtan bileşenler statü/başarı, saldırganlık, risk alma, evi geçindirme, babalık, cinsellik, askerlik vb. yer verilmiştir. Erkeklik krizi teması altında geleneksel eril davranışları yerine getirememe ya da erilliği yansıtan bileşenleri kendinde taşıyamama nedeniyle ortaya çıkan durumlara (fiziksel yetersizlik, duygusal ifadesizlik, kadına boyun eğme, erkeklikten suçluluk duyma vb.) odaklanılmıştır. Erkeklik rolleri ve erkeklik krizi teması aynı zamanda erkekliği inşa eden karakteristik özellikler bakımından bir iki uçluluk ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda duyguları bastırmak hegemonik iken, duyguları ifade etmek/dışa vurmak hegemonik

erkeklikten kopuşun ifadesi olarak bir araştırma izleği olarak ele alınmıştır. Çünkü kendi kişiliğinde duyguları rahatlıkla ifade etmek gibi bir özelliği taşıyan erkeklikler, melez bir erkeklik inşa ederler. Son tahlilde ise bu melez erkeklikler, erkek cinsiyetine mensup olmalarından dolayı hegemonik olabilmektedir. Bu durum bulgular kısmında daha ayrıntılı olarak işlenmektedir.

Ataerkil şartlanma teması ise aile içinde, okulda ve bireyin bulunduğu çeşitli sosyalizasyon süreçlerinde erkek çocuklara ve onlarla ilişkisel bir bağlamda yer alan kız çocuklarına kazandırılan heteroseksüel pratikleri içermektedir. Cinsiyet rolleri şeması altında erkeğe özgü davranışların beklenmesi, sünnet, askerlik, evlenme, baba olma, iş sahibi olma, bir spor dalında başarılı olma gibi özellikler ise toplumda eril olarak kabul görme süreçlerini ifade etmektedir.

1.8. Tanımlar

Cinsiyet (Sex): Kadın ve erkekleri birbirinden ayıran genetik, biyolojik, fizyolojik farklılıklara karşılık gelir.

Toplumsal Cinsiyet (Gender): Cinsiyetler arasındaki farklılıklar konusunda toplumsal ve kültürel özelliklere vurgu yapan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet Giddens'a göre (2008, s. 505), "toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir." Toplumsal cinsiyet kavramı alan yazınında, kadın ve erkek kimliklerine toplumların nasıl bir konum attığını, cinsiyetlerin rol ve statülerini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Erkeklik: Toplum tarafında inşa edilen erkeklik, diğer erkeklere ve topluma karşı sergilenen bir insan oluş hâlidir. Aynı zamanda erkeklik "iktidar inşasıdır." (Sancar, 2009, s. 19).

Ataerkillik: Kadın ve erkek cinsiyetleri arasında her iki cinsiyetin de karşılıklı olarak rıza gösterdiği bir yapıdır. Bu yapı zaman içerisinde değişiklik gösterebilir, yeniden inşa edilebilir bir özelliğe sahiptir (Kandiyoti, 1997). Ataerkillik kavramı tarihsel, politik, heterojen, kültürle ilişkili, soyut ve çok geniş olmayan bir kategoridir (Sünbuloğlu vd., 2021). Genel olarak akrabalık ilişkilerinin ve iktidarın baba soyundan geldiği sistem olarak ifade edilmektedir.

Hegemonik erkeklik (Eril erkeklik): “Sosyal ilişkilerde anlamı belirleyen, sözü sabitleyen, baskınlığını her türlü tavır ve davranışıyla teyit ettiren bir özne olma hâlidir.” (Cengiz, 2004, s. 51). Bu baskın özne olma hâli yalnızca erkeklere değil kadınlara ait olarak da ortaya çıkabilecek bir söylemdir. Bu anlamda Cengiz’e göre (2004, s. 52); kadınlar da eril bir rol üstlenebilmektedir.

Sığın ve Canatan (2018), Connell’in hegemonik erkekliği bir ideal olarak ifade ettiğini aktarmaktadır. Onlara göre hegemonik erkeklik toplumsal kurumlar aracılığı ile öğretilmektedir. Erkeklik; ailede, okulda ve medya aracılığı ile toplumda sürekli yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda hegemonik erkeklik; “Erkekler ağlamaz!”, “Erkek dediğin güçlü olur!” gibi klişelerle bireye dayatılmaktadır.

Erkeklik krizi: Toplumsal değişme ile birlikte gelenekler zayıflamış, modernizmin bunalımları doğrultusunda ideolojilerin katı duvarlarında bazı aşınmalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda erkeklik krizi geleneklerin aşınmasına yönelik bir durumu değil, karar verme noktasında kararsızlık yaşanmasına sebep olan bir durumu ifade etmektedir (Bauman, 2000, s. 152-154). Erkeklik krizi bağlamında ortaya çıkan durumlara; şiddet, melankoli, tecavüz, saldırı, içe kapanma, dışlanma ve reddetme örnek olarak verilebilir.

Ataerkil Şartlanma: Ataerkil bir toplumsal yapıda bireyler sosyalleşme sürecinde bir takım pratiklere şartlanırlar. Bu pratikler çoğu zaman kadın ve erkeklerde ortaktır. Erkekler gibi kadınlar da evlenip çocuk sahibi olmak isterler. Erkeklerle evi geçindirme, namusu koruma; kadınlar için ise erkeğini elinde tutma, dul kalmaktan korkma ataerkil şartlanmaya örnek olarak verilebilir.

1.9. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalar başlığında konusu erkeklik olan ve dizi ile fimler üzerinden yürütülen çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca yalnızca “Bir Başkadır” dizisi hakkında yapılan çalışmalar da ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Araştırmanın problem durumu bağlamında hegemonya ve tahakküm durumları ile bağdaşık olan ‘şiddet’ odaklı çalışmalar, erkeklik krizi, cinsiyet rolleri ile erkekliğin sınıfsal ve kültürel farklılıklarına odaklı çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar arasında erkeklikleri dikotomik karşılığı olan kadınlıklarla ilişkisel bağlamda ele alan çalışmaların

sınırlı olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmaların toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hegemonyanın rıza ve onay ile inşa edilme süreci üzerinde durmadıkları tespit edilmiştir.

Erkeklik çalışmaları alanında yürütülen çalışmalarda şiddet izleği önemli bir bileşen olarak görünmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak Ayhan (2020) yüksek lisans tez çalışmasında Çukur, Sen Anlat Karadeniz, Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz isimli dizilerde erkeklikleri toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren, çoğunlukla şiddet uygulayıcısı olarak değerlendirmiştir. Hegemonik erkekliğin şiddet üzerinden inşa edildiği düşünülmüştür. Ereke (2019) yüksek lisans tez çalışmasında bir internet dizisi olan Şahsiyet dizisinin eril şiddeti kadınlar üzerinde tekrar üreten ve şiddet ile adaleti yüceltmesiyle dizinin geleneksel drama dinamikleri ile örtüştüğünü belirtmiştir. Yine Şentürk (2017) makale çalışmasında Av Mevsimi ve Gönül Yarası filmleri üzerinden erkekliğin çoğunlukla şiddetle bağlantılı olduğunu öne sürmektedir. Yağbasan (2019) yüksek lisans tez çalışmasında erkekliği korku, kriz ve şiddet kavramları etrafında korku sineması ekseninde ele alıp incelemiştir.

Şiddet izleği yanında erkeklik çalışmaları alanında dikkat çeken bir olgu da erkekliğin bir krizde olduğu söylemidir. Gürkan ve Güngör (2016) makale çalışmalarında toplumsallaşma sürecinde idealize edilmiş erkeklik algısının devlet, klise, kitle iletişim araçları, meslek grupları gibi alanlarda yeniden inşa edildiğini ve hegemonik erkekliğin bu inşası ile toplumun erkeklikten beklentilerini karşılamak için erkeğin hayatı boyunca mücadele verdiği bir krize sürüklendiğini ortaya koymaktadır. Koparan (2019) yüksek lisans tez çalışmasında “Onur Ünlü” sinemasında erkek karakterlerin iş yaşamında, özel alandaki ilişkilerinde krizler yaşadığını vurgulamaktadır.

Kadın-erkek ilişkilerinin yapılandırılış şekilleri ile toplumsal cinsiyet rollerine odaklı çalışmalar arasında da önemli görünen birkaç çalışma şu şekildedir: Aydın (2019) yüksek lisans tez çalışmasında Umutsuz Ev Kadınları, Dila Hanım ve Evli ve Öfkeli dizilerini eril söylem bakımından analiz ederken aynı zamanda kadın-erkek ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayatta nasıl yapılandırıldığına da odaklanmaktadır.

Erkekliklerin sınıfsal ve kültürel farklılıklarına dikkat çeken çalışmalara Kalkan’ın (2011) yüksek lisans tez çalışması örnek verilebilir. Kalkan, merkez-taşra ilişkisi bağlamında merkez olarak tanımlanan kentlerde sınıfsal ve kültürel hiyerarşilere bağlı olarak ortaya çıkan yeni erkeklik temsillerini ele almaktadır. Çalışmasında incelediği filmler Ağır Roman, 9, Başka Sementin Çocukları, Bornova Bornova ve Kara Köpekler Havlarken’dir.

Türkiye’de yürütölen akademik çalışmalar arasında bu araştırmada incelenen “Bir Başkadır” dizisi hakkında bir kitap yayınlanmıştır. Öztürk ve Yetkiner’in (2021) editörleri olduğu ‘Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır’ isimli bu kitapta yer alan diziye ilişkin bölümlerde bizzat erkeklikler hakkında olan bir bölüme yer verilmediği görölmektedir. Bu açıdan bu araştırma ‘Bir Başkadır’ dizisindeki erkekliklerin inşasına odaklanmış olması nedeniyle ilktir.



1.9.1. “Bir Başkadır” Dizisi ile İlgili Gerçekleştirilen Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar

Tablo 1

“Bir Başkadır” Dizisi ile İlgili Gerçekleştirilen Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar

Çalışmayı Gerçekleştiren	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Yöntemi	Sonuçlar
Aycan ve Çalışkan (2021)	Dizideki kadın aktivistleri analiz edilmesi	Nitel	Doküman analizi	Kadın karakterler üzerinden dizinin genel yansımasının çıkarıldığı bu çalışmada dizide genel olarak sorunlu kadın karakterlerin yer aldığı ancak güçlü kadın temsillerin de olduğu sonucuna varılmıştır.
Bingöl (2021)	Dizinin kurgusunun merkezinde yer alan “biz” ve “onlar” ayırımının bireylerde ortaya çıkardığı huzursuzluk ve kişinin kendini “öteki”de keşfetmesi konularının incelenmesi	Nitel	Doküman analizi	Dizinin temel temaları olarak; bireyin öteki hakkındaki tutumu, kadının toplumdaki konumu, kişinin yaşadığı huzursuzluk ve insanların birbiriyle empati kurabilme kabiliyeti olarak belirtilmiştir. Sonuç olarak çalışmada dizinin kurgusu hakkında genel ifadeler yer verilmiştir. Buna göre toplumsal baskılar veya ailevi nedenlerden dolayı bireyin bastırıldığı duyguları ona zarar vermekte ve sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için duygularını iyi yönetmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
Gümüş (2021)	Klişe haline gelmiş olan yerel ve kentli kimliklerin kadın ve erkek karakterler üzerinden incelenmesi	Nitel	Doküman analizi	Çalışmada dizinin Türk sinema klişeleri ile şekillenen bir dizi olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya göre kentli ve yerel ayrımı inanç, cinsellik, giyim/kuşam, yaşadıkları yer, aldıkları isim, sosyal aktiviteleri bağlamında şekillenmiştir. Buna göre olumsuz sayılabilecek nitelikler kentli kimliklere yakıştırılmıştır. Dizide yerele ait kahramanlar kendi çevrelerinde kaldıkları sürece -Ali Sadi Hoca'nın dediği gibi toprak çiçeği oldukları sürece- mutludurlar.
Dinar Dizdar (2021)	İç göç sonucu farklı kültürden bireylerin iletişime geçmeleriyle birlikte ortaya çıkabilecek kültürel çatışmaların sebeplerini, ‘Bir Başkadır’ dizisinin başrolünde oynayan iki karakterin aralarında geçen diyaloglar üzerinden ortaya konulması	Nitel	Göstergebilimsel analiz	Çalışmada sonuç olarak farklı kültürden iki birey arasında kültürel çatışmaya sebep olabilecek pek çok değer yargısı, düşünce kalıbı, kavrayış şekilleri olabileceği ifade edilmektedir. Ancak bireyler birbirleri ile kurmuş oldukları karşılıklı açık iletişim sayesinde zamanla bu çatışmayı bir uyum, ortak bir noktada buluşmaya dönüştürebilmektedir.
Şahan (2021)	Bir kimlik olarak muhafazakârlığın hangi kavramlar üzerinden inşa edildiğinin incelenmesi	Nitel	İçerik analizi	Muhafazakâr kimlikte organizmacı bir toplum komşuluk ilişkileriyle, cemaat kültürünün hâkim kılınmasıyla şekillenmektedir. Otorite, toplumsal dayanışmanın

				sürdürülmesinde, düzenin devamlılığında belirleyicidir. Kişilerin, bireysel davranışlarda bulunarak yanlış düşmesini engelleyen de yine rehber görevi üstlenen otoritedir. Çalışmaya göre hoca figürüyle somutlaşmış olan otorite, dine uygun ahlaklı bir yaşam sürmek için danışılan kişidir. Dizide geleneklerin, göreneklerin, dinî kuralların, otoritelerin bireyin hayatın anlamını kavramasına, doğru bir yaşam sürmesine, ihtiyaçlarını eksiksiz bir biçimde giderebilmesine yardımcı olduğu vurgulanmaktadır. Yine dizide birey, kendi başına hareket etmemeli, zamanın süzgecinden geçmiş kurallara göre yaşamayı kendisine hedef edinmelidir mesajı verilmektedir. Dizide bireysel sözlerin, davranışların ve tercihlerin toplumun gidişatını tehlikeye soktuğunun ve kişiyi doğru yoldan saptırdığının altı çizilmektedir.
Karavar (2021)	Japonya’da en çok izlenen 3 Türk dizisinin (Bir Başkadır, Çalıkuşu, Kadın) Türk kadının sorunları bağlamında incelenmesi	-	-	Çalışmada incelenen “Bir Başkadır” dizisinde güçlü ve bekâr kadınların varlığı ön plana çıkarılmaktadır. Dizide muhafazakâr ve gelenekçi ama güçlü kadınların temsil edildiği vurgulanmıştır. Hocanın kızının gizli bir lezbiyen olarak sunulmasının ise Türk izleyiciyi üzmemek için cinsel yöneliminin gizlenmeye çalışıldığı düşünülmüştür.
Taxidis (2021)	Dizinin genel yorumlamasının yapılması	Nitel	Betimsel analiz	Dizide büyük ölçüde klasik psikanalizden ve canlandırıcı bir şekilde Jung psikolojisinden yararlanılmıştır. Kadın ve erkekler arasındaki romantik ilişkinin anlatısına ağırlık verilmiştir. Çalışmada Hoca Efendi ve eşi, Yasin ve Ruhiye, Sinan ve Gülbin, Sinan ve Meryem ilişkisindeki farklı iletişim ve ilişki şekilleri üzerinde durulmakta, bu ilişkilerin Freudyen yorumlaması yapılmaktadır. Çalışmada seküler ve dinî çatışmasına da vurgu yapılmaktadır. Çalışmada Ruhiye’nin travması toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir şiddet olarak yorumlanmıştır.
Özer ve Gül (2021)	Dizide gündelik hayat gerçekliği bağlamında kadının toplumsal konumu başta olmak üzere ötekinin kavramsallaştırılması, toplumsal farklılaşma ve bu anlamda oluşan eşitsizlik biçimlerinin etkisinin incelenmesi	Nitel	Söylem analizi	Çalışmada dizinin söylemsel olarak bu memlekette düşüncelerin ve duyguların bastırıldığı, sessizlikle birleştirildiği, kutuplaşma ve kimlik çatışması olan temsillerin ön planda olduğu, biz duygusu yerine çelişkilerin vurgulandığı ifade edilmiştir. Dizide çoklu gerçekliklerin ve çoklu anlamların olduğu vurgulanmaktadır.
Kırık, Aydın ve Taşoluk	“Bir Başkadır” dizisinin izleyiciler üzerinde suskunluk sarmalı oluşturup oluşturmayacağının	Nitel	İçerik analizi	Çalışmada dizi karakterleri üzerinden sosyo-psikolojik bir analiz gerçekleştirilerek, karakterlerin yaşadıkları ve bunun da

(2021)	incelenmesi				ötesinde dizi izleyicisinin gelecekte yaşayabileceği suskunluk sarmalı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada dizideki başkarakter Meryem üzerinden (onun yaşantısı, sosyoekonomik durumu, ilişkileri) izleyicinin bir suskunluk sarmalı içerisine girdiği vurgulanmaktadır. Dizide seküler ve inançlı kesim olmak üzere iki stereotip sunulmaktadır. Karakterlerdeki tüm farklılıklara rağmen benzer kaygılar, yaşantılar ve travmalar yaşandığının altı çizilmektedir. Bu bağlamda izleyici dizideki karakterlerin benzer yaşantılarını izlerken bir suskunluk sarmalının içinde düşmektedir.
Bostan (2021)	“Bir Başkadır” dizisindeki karakterlerin Jungiye bir bakış açısıyla bireyselleşme sürecindeki gölgeleri ile karşılaştırılarak incelenmesi	Nitel	Betimsel analiz		Çalışmada kişiliğin büyümesinde Jungiye bir bakış ile etkili olan bilinçdışı öğeler olduğu vurgulanmıştır. Bunlar arasında ırk, sınıf, cinsiyet, medeni durum yer almaktadır. Buna göre anlatı karakterlerinin her biri bireyselleşme sürecinin farklı aşamalarını, biricik şekilde deneyimlemektedirler.
Öztürk ve İlik (2021)	Dijital platformlarda izlenen bir dizi olarak “Bir Başkadır”ın Türkiye’deki yansımalarının hangi boyutlarda olduğunun ve üretilen bu içeriğin izleyicide nasıl bir etki oluşturduğunun araştırılması	Nitel	Odak grup görüşmesi tekniği		Çalışmaya göre diziyi izleyen kişileri, dizide Türk-Kürt, dindar-seküler, kadın-erkek gibi zıtlıklara yer vermeleri onları mutlu etmiştir. Dizi Türkiye toplumsal yapısının bir aynası olarak değerlendirilmiştir. Dizinin toplumsal gerçekliklere dayandırılması, ekonomik, siyasi, sosyal olayların açıkça gözler önüne serilmesi, sağ-sol görüşlerin sunumu, cinsiyetçi yaklaşımlara yer verilmesi, kadın-erkek, zengin-fakir zıtlıkları gibi birçok farklılığı barındırması nedeniyle dizi izler kitlesinin bakış açısına göre önemli bulunmuştur.
Yetkiner (2021)	Dizide kadın karakterler arasında yaşanan seküler-dinî, cinsel tercihlerin sorgulanması, Türkiye’de yaşana Kürt sorunu gibi konuların ele alınması ve dizide yer alan kadın karakterlerin feminist film eleştirisi bağlamında değerlendirilmesi	Nitel	Betimsel analiz		Çalışmaya göre dizide kadın karakterler güçlü ve sayıca daha fazladır. Dizide karakterler arasındaki kültür farklılıkları ve azınlıkta kalma durumları söz konusudur. Dizide ele alınan siyasi içerikler tartışmaya neden olmadan böylece ele alınmaktadır. Çalışmada kadın karakterlerin ezilmesi, hor görülmesi, küçük düşürülmesi gibi durumların yaşanmadığı düşünülmektedir. Kadınlar kendi kararlarını alabilmektedirler.
Yücel (2021)	Yeşilçam’dan verilen film referansları aracılığıyla diziye dair sosyolojik ve tarihsel bir analiz yapılması, “Bir Başkadır” filmi içeriği ile Yeşilçam filmlerindeki içeriklerin benzerlik gösterip göstermediğinin incelenmesi	Nitel	Betimsel analiz		Çalışmada karşılaştırılan temalar küçük burjuvaların varlığı, gündelikçilik özelinde toplumsal sınıflar arasındaki farklar, eşcinsel karakterlerin varlığı, Katharsis’e ulaşan seyircinin varlığı ve sinematografik benzerlikler olarak belirlenmiştir. Çalışmaya göre “Bir Başkadır”, anlatı yapısının yanında sinematografik evreniyle de Yeşilçam’dan izler taşımaktadır. Kötüler layığını bulmakta, lezbiyenlik muhalif bir duruş

				olarak verilmekte, gündelikçiler gecekondu ile apartman dairesi arasında mekik dokumakta, sırça köşkler içerisinde mutsuzluklar yaşanmaktadır. Çalışmaya göre “Bir Başkadır” Yeşilçam vasıtasıyla aşına olunan toplumsal gerçekliklerin modern bir sunumudur.
Kaçar (2021)	Dizide seküler bireyin nasıl temsil edildiğinin incelenmesi	Nitel	Betimsel analiz	Dizide geleneksel yaşam ve inanç kalıplarıyla seküler yaşamın kalıpları bir araya getirilmiştir. Buna göre seküler bireyi diğer bireylerden ayıran en önemli unsur mekândır. Sekülerlik, modern kentler, yüksek ve lüks binalarla özdeşleşirken; desekülerlikte kırsal mahalleler, taşra, köy ve kasabalarla özdeşleşmektedir. Çalışmada sekülerleşme ile aile algısının değiştiği, kutsal ikonların yerine popüler seküler ikonların geçtiği ifade edilmektedir. Din adamı ve psikolog ikilemi iki zıtlık olarak dizide yer almaktadır. Çalışmaya göre, geleneksel-dindar birey sekülerleştikçe önemli ahlaki değerler olan doğruluk, dürüstlük, dindarlık, din kardeşliği gibi değerlerini yitirmekte olduğu algısı dizide verilmeye çalışılmaktadır.
Kotan (2021)	“Bir Başkadır” dizisinde yer alan ben-öteki ikiliği genelinde işlenen açık ya da örtük temsillerin ortaya konulması	Nitel	İçerik analizi	Çalışmaya göre dizide var olan bütün anlatım kodları, kültürel temsil alanları ile ben-öteki ilişkisine dayalı alt metinleri içermektedir. Dizi seküler-dindar, modern-geleneksel, doğu-batı, bilimsel-metafizik, kadın-erkek, gecekondu-kent merkezi üzerine kurulan zıtlıkları karakterlerin kimlikleriyle tanımlanmaktadır. Her biri farklı sosyoekonomik ve kültürel düzeyden gelen karakterlerin bilinçli birer birey olarak birbirlerinin varlığına duymuş oldukları ihtiyaçla birbirlerinin hayatlarına dâhil oldukları görülmektedir.
Çelikean (2021)	Dizinin genel bir analizinin yapılması	Nitel	-	Dizinin izlendiği ortam etkisi ile daha önemli bir hâle geldiği, izleyiciyi konuşmaya, tartışmaya ve etkileşime davet ettiği belirtilmektedir. Çalışmada dizinin senaryosu ve sinemagrafisi ile izleme keyfinin çok yüksek olup, ülkemizdeki son 20 yıllık sürece yayılmış politik ve kültürel gerginlikleri cesurca ele aldığı da vurgulanmaktadır. Bu çalışmaya göre ‘Bir Başkadır’ı farklı kılan ele aldığı konuyu, köylü-kentli, zengin-fakir, geleneksel-modern gibi bilinen karşıtlıklar yerine dindar-seküler karşıtlığı üzerinden ele almasıdır.
Bakan (2021)	İstanbul imajının çevrimiçi diziler (Şahsiyet, Hakan: Muhafız, Bir Başkadır, Atiye)	Nitel	Betimsel analiz	Çalışmada diziler üzerinden şehrin sosyal zıtlıklar, kentsel ikilem, canlı gece hayatı incelenmiştir. Bu bağlamda TV

	aracılığıyla yeniden yapılandırıldığı yöntemlerin incelenmesi			dizilerinde kentsel ögelerin araçsallaştırıldığı sonuna varılmıştır.
Erdoğan (2021)	“Bir Başkadır” ve “50 metre ² ” dizilerinde kültürel kodların belirlenmesi, dizilerde yer alan kültürel ögelerin ve toplumsal unsurların kullanılış biçimlerinden yola çıkarak Türk kültür ve toplum yapısının ne şekilde yansıtıldığının ortaya konulması	Niteliksel araştırma yöntemi	İçerik analizi	Çalışmaya göre Türk toplum yapısının önemli unsurlarından biri olan dine bağlılık güçlü karakterlerle temsil edilse de, din olgusuna keskin çizgilerle birbirlerinden ayrılmış iki uç noktada yer alan karakterler kullanılarak yer verilmiştir. Ele alınan iki dizide düşük güç aralığına sahip, bireyci toplumların bir ferdi ve dışı toplumların bir parçası olan, belirsizlikten kaçınma eğilimi olan toplumlara mensup karakterler bekâr, refah düzeyi yüksek, dine bağlılığı zayıf, içe kapanık, sosyal, aile ilişkileri zayıf ve kentli bireylerdir. Yüksek güç aralığına sahip, kolektivist toplumlara mensup, eril topluma ait, belirsizlikten kaçınma eğilimi düşük toplumlara mensup karakterler ise evli, refah seviyesi düşük, dine bağlılığı yüksek, içe kapanık, baskın, aile ilişkileri kuvvetli ve kasaba aile yapısına sahip bireylerdir.
Öz (2022)	“Bir Başkadır” dizisindeki farklı düzgüler arasında kurulan ilişkileri ve çeviri stratejilerinin bu ilişkiler üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması	Nitel	Betimsel analiz	Kaynak metindeki sözlü düzgüye yerleştirilen iletişimsel anlam kaybolmakta, diğer düzgülerin gerçekleştirmesi beklenen anlatsal işlevi yerine getirmekte çeviri katkı sağlayamamaktadır. İzleyici dizideki anlamlandırmayı sadece diğer düzgülere bağlı kalarak yapmaktadır.
Erdoğan (2022)	Toplum içerisinde önemli bir sorun haline gelen fiziksel ve psikolojik şiddetin diziler üzerinden (Kırmızı Oda, Masumlar Apartmanı, Sadakatsiz, Doğduğun Ev Kaderindir, Bir Başkadır dizileri) analiz edilmesi	Karma	Anket tekniği	Çalışmanın “Bir Başkadır” dizisi ile ilgili sonuçlarına göre izleyiciler dizinin gerçek hayatı yansıttığını, psikolojik bir temasının olduğunu, istismar konusunun işlenmesinin dikkat çektiğini belirtmişlerdir. İzleyiciler dizideki şiddet unsurunu özendirici bulmamışlar, şiddet konusunda dizinin farkındalık yaratabileceğini düşünmüşlerdir. Katılımcılar dizideki şiddet sahnelerinin rahatsız edici olduğunu, dizinin gerçek hayatla benzer olduğunu, en çok dikkat çeken karakterin aile içi şiddet mağduru Meryem olduğunu belirtmişlerdir. Meryem yanında Rukiye karakteri ise istismar mağduru bir karakter olarak ifade edilmiştir.
Çavuşoğlu (2022)	Dizinin İngilizce dublajında kültüre özgü ögelerin çeviride aktarılması, dublajda kültüre özgü ögelerin aktarımı sırasında ortaya çıkan sorunların keşfedilmesi	Nitel	Betimsel analiz	Dizideki dine özgü söylemlerin İngilizceye çevirisinde önemli hatalar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Arapça şarkılar, Kürtçe diyaloglar, dualar hedef dilde olduğu gibi bırakılmıştır. Çevirilerde çevirmenin dizi metni anlamına önemli etkileri olduğu ortaya konulmuştur.
Landry (2023)	Dizideki nesneler (fotoğraf, mekânlar, eşyalar	Nitel	Doküman analizi	Çalışmada film ve müze arasındaki ilişki ya da benzerlik

gibi) üzerinden günümüz Türkiye'sini
incelemesi, ekran dünyasını şekillendiren
nesnelerin nasıl derinlik ve anlam kazandığının
ve bir müze olarak filmin nasıl şekillendiğın
gözler önüne serilmesi

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dizi kullanılan eşyalarla, bir
müzeyi anımsatmaktadır. Dizi çağdaş Türkiye'nin ve daha
eski yaşantıların nesneler ile birlikte verildiği görsel ve işitsel
nesnelerle bir müze izleme imkânı sunmaktadır.



BÖLÜM II

TOPLUMSAL CİNSİYET VE ERKEKLİK

Gündelik yaşam toplumsal cinsiyet siyasetinin hüküm sürdüğü bir alandır. Ondan kaçılacak bir sığınak değildir.

R. W. Connell

2.1. Toplumsal Cinsiyet (Gender) ve Sosyolojisi

Toplumsal cinsiyet sosyolojisi, son 30 yılda sosyolojinin alt dalları arasına girmiş bir alandır. Bilindiği gibi yeni bir alan kuramsallaşırken belli bir süre farklı isimlerle anılmak durumunda kalabilir. Toplumsal cinsiyet sosyolojisi alanı da süreç içerisinde farklı isimlerin kullanıldığı bir alan olmuştur. Bu alan sosyal bilimlerde içerisinden öncelikle “feminist çalışmalar” adıyla dikkat çekmiş, daha sonra “kadın çalışmaları” olarak anılmıştır. Fakat günümüzde erkeklik çalışmalarının da gündeme gelmesiyle birlikte alanın isminin toplumsal cinsiyet çalışmalarına doğru evrildiği görülmektedir. Günümüzde toplumsal cinsiyet çalışmaları denildiğinde akla feminist çalışmaların gelmesinin nedeni de bu evrilme sürecidir, denilebilir. Sosyal bilimlerde feminist çalışmalar önemli kuramsal, metodolojik, epistemolojik tartışmalara zemin hazırlamıştır. Çalışmanın bu kısmında kısa bir giriş niteliğinde feminist çalışmalar ve dolayısıyla kadın çalışmaları, arkasından ise profeminizme yer verilecektir.

Toplumsal cinsiyet kavramının mucidi John Money olarak bilinmektedir (Goldie, 2014). Terim ilk olarak 1950’lerde Money’in interseks bireyler üzerinde yürüttüğü çalışmalarda kullanılmış (Germon, 2009, s. 23), sonrasında cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım psikanalist ve psikiyatrist Stoller’in (1968) çalışmalarında yer almış, bu çalışmalar

Greer, Millett, Oakley ve Barrett gibi feminist düşünürlerce benimsenmiştir (Gaten, 1996, s. 6; Stone, 2016, s. 54).

Kadınlık ve erkekliğin toplumsal formlarının varlığından çalışmalarında söz eden Amerikalı Robert Stoller, 1968 yılında “Sex and Gender” (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet) isimli eserinde toplumsal cinsiyet (gender) kavramından söz etmiştir.

Her ne kadar toplumsal cinsiyet (gender) kavramına çalışmalarında ilk yer veren kişiler John Money ve Robert Stoller olsa da kavramı sosyolojiye kazandıran kişi Ann Oakley olmuştur. Ona göre cinsiyet (sex) biyolojik olarak kadın ve erkek ayrımını ifade eden bir kavramken, toplumsal cinsiyet (gender) kadınlık ile erkeklik arasındaki ayrımda olduğu gibi toplumsal bakımdan bir eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Ann Oakley 1972 yılında yayınlanan “Sex, Gender and Society” isimli eserinde toplumsal cinsiyet kavramı ile kadınlar ve erkekler arasında farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet kavramının kapsamı yalnızca bireysel kimlik ve kişiliği değil, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak şekilde genişlemiştir (Marshall, 2020, s. 98). Oakley’e göre “cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları belirten bir kavramdır: bu farklılık cinsel organla görünür olmaktadır, bireyin doğurganlık fonksiyonundaki farklılıkla ilişkilidir. Ancak toplumsal cinsiyet kültürel bir meseledir: ‘eril’ ve ‘dişil’ halindeki sosyal sınıflandırmayı işaret etmektedir.” (Oakley, 1980, s. 16).

Toplumdaki cinsiyet farkları oluşumunu belirleyen şey toplumsal ilişkilerin taşıdıkları anlamların farklılığıdır. Toplumsal olan eril ve dişil anlamlar taşımaktadır. Sancar (2020, s. 15) toplumsal ilişkilerin nasıl dişil ve eril anlamlar taşıyarak cinsiyetlendirilmiş toplumsallıklar hâline dönüştüğü üzerine düşünmek gerektiğini belirtmektedir.

Toplumsal cinsiyetin açıklanması sürecinde, çoğu zaman doğal ve sorgulanmadan kabul edilen kadınlık ve erkekliğin toplumsal sürecin bir inşası olduğu, kadınların erkeklerin tahakkümü altına girmelerine neden olan toplumsal ilişkilerin eril bir doğaya sahip olduğu fikri ortaya konulmaya başlandı. Ünlü Fransız felsefeci ve yazar Simone de Beauvoir’ın 1949’da yazdığı “İkinci Cins” adlı eserinde “Kadın doğulmaz; kadın olunur.” şeklinde ifade ettiği gibi cinsiyet kimliklerinin toplumsal olarak kazanıldığı konusunda araştırmalar da başlamıştır. Simone de Beauvoir eserinde erkekliğin kendi cinsiyeti ve pratiklerinden söz etmek yerine genellikle kadınlar, çocuklar, eşcinseller, yabancılar gibi farklı insan

kümelerinin özelliklerinden bahsederek kurulan bir iktidar konumu olduğundan söz etmektedir. Bu durum, erkeklerin diğerlerini kontrol eden ve gözetleyenler olarak toplumda eril hegemonyanın kurularak iktidar konumuna gelmesine neden olmaktadır. Bu çalışmaların devamında erkekliğin de toplumsal olarak inşa edildiği konusunda yaygın bir görüş oluşmaya başlamıştır.

Toplumsal cinsiyet denildiği zaman biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadınlık ve erkekliğin toplumsal ve kültürel olarak tanımlanmasını anlamaktayız. Toplumlar her iki cinsi de birbirlerinden belli şekillerde ayırmaktadır, cinslere farklı roller ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda “Toplumda nasıl oluyor da kadınlar ve erkekler arasında güç ilişkileri ve eşitsizlikler meydana geliyor?” sorusu bu alanın cevaplamaya çalıştığı öncelikli sorular arasında yer almıştır.

Nispeten yeni olan toplumsal cinsiyet sosyolojisi alanının 1970’lerden itibaren bir gelişim seyrinin olduğu söylenebilir. İlk yapılan çalışmaların cinsiyet farklılıklarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Kadınlar ve erkeklerin biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıkların toplumsal cinsiyet sisteminin belirlenmesinde bir temel olduğu varsayımı gündemde olmuştur. İkinci aşamada cinsiyet rollerinin toplumsallaşma süreci ile öğrenildiği, kadın olmanın ve erkek olmanın toplumsal pratikler yoluyla bireylere öğretildiği, bu roller kapsamında bireylerin davranışlarının onların toplumsal cinsiyetini belirlediği kabul edilmiştir. Üçüncü aşamada ise toplumsal cinsiyetin ataerki ve toplumsal sınıf kavramı çerçevesinde değerlendirildiği, aile, din, siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk, gündelik yaşam gibi daha birçok konuda analizlerin yapıldığı söylenebilir. Bu sınıflandırma aynı zamanda kuşak feminizmleri olarak alan yazına girmiştir.

Kızlar ile erkekler arasındaki farklılıklar aile ve okul içerisinde küçük yaşlardan itibaren pekiştirilmektedir (Oakley, 1980, s. 92-93). Aile içerisinde çocuklar anatomik olarak kız ya da erkek olmalarına bağlı olarak kız ise pembe, erkek ise mavi giydirilmektedir. Çocuklar cinsiyetlerine göre belirlenmiş bir şekilde oyunlara katılarak sosyalleşmekte, eğitim sistemi içerisinde farklı alanlara yönlendirilerek (örneğin erkekler fen ve mühendislik alanlarına, kızlar sosyal bilim ve edebiyat alanlarına) eğitim almakta ve bu şekilde toplumsallaşma sürecinde farklı şekillerde motive edilmektedir. Örneğin erkek çocukları oyun oynarken fiziksel olarak daha aktif olmaları durumunda motive edilirken, kız çocukları daha sakin ve sessiz olduklarında motive edilmektedir. İşte feminist kuram ve feminist araştırmacılar bu farklı motivelerin kadın ve erkekler arasında eşitsizlikleri ortaya çıkardığını

savunmaktadır. Çünkü onlara göre cinsiyet farklılıkları sosyal olarak inşa edilmektedir. Bu inşa sürecinde de bir takım eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet tarihsel olarak değişen ve siyasi açıdan yüklü bir doğaya sahiptir. Bu bağlamda “gündelik yaşam toplumsal cinsiyet siyasetinin hüküm sürdüğü bir alandır. Ondan kaçılacak bir sığınak değildir.” (Connell, 2019a, s. 31).

Toplumsal ilişkiler ve alanlar eril ya da dişil anlamlarla yüklüdür. Bu nedenle cinsiyetlendirilmiş toplumsallıkları anlamaya, bunların üzerinde inceleme yapmaya ihtiyaç bulunmaktadır (Sancar, 2020, s. 15). Cinsiyet farkları, toplumsal ilişkilerin taşıdıkları anlamların farklı olmasının sonucunda oluşmuştur. Toplumsal olan dişil ve eril anlamlar taşımaktadır. Toplumsal ilişkilerin ve alanların dişil ve eril anlamlar taşıyarak cinsiyetlendirilmiş toplumsallıklar hâline dönüşmesi durumunun üzerinde düşünmek gerekmektedir (Sancar, 2020, s. 15).

Feminist kuramcılara göre erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal cinsiyet rolleri değiştirilebilir. Toplumsal süreçlerle inşa edilen cinsiyet kalıp yargıları (“saçı uzun aklı kısa”, “erkekler ağlamaz” gibi) değiştirilmeye açık unsurlardır. Hepsinin temelinde de ataerkil toplumsal yapı yer almaktadır. Erkek egemenliği çerçevesinde inşa edilen sosyal yapı pratikleri ile cinsiyet farklılıkları temellendirilmekte ve pekiştirilmektedir.

Feminist araştırmaların erkeklerin egemen, kadınların ise tabi kılındığı toplumsal yapıyı sorgulamaları sosyal bilimlerde bir paradigma değişikliğini başlattığı söylenebilir. Feminist çalışmalar antropoloji alanında erkeklerin “avcı erkek”ler olarak egemen olduğu mitine karşılık insan zekâsının ve kültürün gelişiminde aktif bir role sahip “toplayıcı kadın” mitini önermiştir. Tarih alanına toplumsal cinsiyet bakış açısı ile bakan çalışmalar tarihin yalnızca erkeklerin tarihi olmadığını, kadınların da yazılmış olan tarihte önemli bir yerinin ve rolünün olduğunu ortaya koymuşlardır. E. P. Thompson 1730-1832 tarihleri arasında işçi sınıfı ve sınıflar arasındaki ilişkileri anlattığı eserinde çalışan kadınlara hiç yer verilmediğini, 1875-1914 tarih aralığını incelediği “İmparatorluk Çağı” eserinde ise sadece orta sınıf kadınlardan söz edildiğini, işçi sınıfına mensup kadınların ihmal edildiğini ifade etmiştir (Purvis, 1994, s. 137). Sheila Rowbotham 1973 yılında “Tarihten Gizlenen: Kadınların 300 Yıllık Ezilmişliği ve Buna Karşı Mücadele” isimli eseri feminist tarih çalışmaları kapsamında önemli bir çalışmadır. Kısacası feminist tarihçiler ilerleme ve gelişme olarak ifade edilen tarihsel süreçlerde kadınların yeteri kadar dikkate alınmadığını düşünmüşlerdir.

Araştırmacılar ve bilim insanlarının günümüzde çalışmalarına toplumsal cinsiyet merceği¹ ile baktıkları bilinmektedir. İşlevselciliğin temsilcilerinden Parsons aile tanımında; kadın ve erkeklerin farklı rolleri ile birbirlerini tamamladıklarını ve dolayısıyla ailenin de uyumlu bir birliktelik olduğunu vurgulamıştır. Bu tanıma toplumsal cinsiyet merceği ile bakan bir araştırmacı ailenin her zaman uyumlu bir birliktelik olmadığını, ataerkil toplumsal yapılarda erkeklerin kadınlara egemen, kadınların ise erkeklere tabi olduğu savını öne sürebilir. Bu tanımın yapısı itibarıyla eşitsizlikler taşıdığını söyleyebilir. Dolayısıyla sosyolojiye toplumsal cinsiyet merceği ile bakmak şu ana kadar bilinen ve sorgusuz sualsiz kabul edilen tanımlara eleştirel gözle bakmayı sağlamaktadır. Bu durumun da bir paradigma değişikliği olduğu düşünülmektedir.

Feminist araştırmalar yalnızca özel alan olarak aile hakkında çalışmakla kalmadı, bakışlarını kamusal alan olan devlet, siyaset ve çalışma hayatına da çevirdiler. Devletin eril dilini, siyasetçilerin neden kadınlara göre daha fazla sayıda erkek yöneticiden oluştuğunu ve bu alandaki mesleklerin neden eril bir mesleğe dönüştüğünü analiz ettiler. Çalışma alanında bazı mesleklerin dişil, bazılarının eril bir hâle gelişini ele alıp değerlendirdiler. Emek piyasasındaki bölünmenin yalnızca sınıflar temelinde olmadığını, bu alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de var olduğunu ortaya çıkardılar. Ayrıca aynı işi yapan kadın ve erkeklerin maaşlarının farklı olduğu gerçeğini de gözler önüne serdiler. Aynı iş alanında farklı ırk, renk ve etnik gruptan bireylerden oluşan erkek ya da kadınlar arasında bile ücretlerin değiştiğini de ortaya koydular. Bu durum Marx'ın üretim araçlarına sahip olup olmama durumuna göre yapmış olduğu proletarya ve burjuva sınıfı ayrımının Marksist feministler tarafından ele alınmasını da beraberinde getirmiştir. Marksist feministler kadınların ezilmişliğini kapitalizm üzerinden ve dolayısıyla üretim biçimlerinin analizinden hareketle açıklamışlardır. Marksist kurama toplumsal cinsiyet merceği ile bakan “Marksist feminizm” kadınların kapitalist ekonomik sistemde ezilmişliğini açıklamaya çalışmıştır.

¹ Bir toplumsal araç olarak toplumsal cinsiyet merceği toplumsal cinsiyeti ekonomik, dinî, siyasi vb. tüm toplumsal olgularda görülmesini sağlamaktadır. Bu mercek, bir bakış açısı olarak düşünülmelidir. Toplumsal cinsiyet merceği ile toplumda var olan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler görülmüş olmaktadır. Örneğin ülkemizde eşlerinden boşanan kadınların durumları ile erkeklerin durumları arasında ekonomik, sosyal ve psikolojik önemli eşitsizlikler olabilmektedir. Bunları görebilmek için toplumsal cinsiyet bakış açısından topluma bakmak gerekmektedir.

Görüldüğü gibi gündelik hayat, siyaset, tarih, çalışma hayatı, ekonomik sistemler, din, eğitim gibi toplumsal kurumlara toplumsal cinsiyet merceği ile bakmak en temelde feminist çalışmaların yapmak istedikleri arasında yer almaktadır.

2.1.1. Neden Kadın-Erkek Ayrımı?

Toplumsal cinsiyetin temelde biyolojik olarak dişi ya da eril olma durumlarına göre belirlenmiş olduğu düşünülse de esasında toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş ve iki zıt kutba ayrılmış olarak inşa edildiği görülmektedir. Pek çok toplumsal teorinin altında bir felsefi görüşün olduğu gerçeği düşünüldüğünde bu ayrımın altında hangi felsefenin olduğu sorusu akla gelmektedir.

Zihin ve bedeni birbirinden ayıran Kartezyen düalizmi feminist kuramın toplumsal cinsiyet kavramı inşasını belirlemiştir. “Modern felsefenin temel ayrımlarından biri olan Descartes’ın zihin-beden düalizmine göre, toplumsal cinsiyetin özünde bedenin ifade ettiği bir hakikat vardır.” (Chanter, 2019, s. 13-14). Toplumsal cinsiyet bireyin özünde var olan, bedensel bir ifade arayışında olan, önceden belirlenmiş bir özellik değildir. O hâlde bedenden hareketle tanımlanan toplumsal cinsiyet alanında Kartezyen felsefeye dayalı olarak tek bir cinsiyetten de söz edilemez görünmektedir.

Toplumsal cinsiyet bir takım performatif edimler yoluyla hangi edimlerin dişi hangilerinin eril olduğunu belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet doğuştan bireyin özünde var olan, zamanla ortaya çıkması beklenen bir öz değildir, aksine toplumsallaşma sürecinde öğrenilen, tarihsel olan, bedensel olarak ortaya koyulan ve kültürle harmanlanmış bir yapıdadır. Chanter (2019, s. 14) toplumsal cinsiyetin kabuğundan çıkmayı bekleyen öz, kesin, esas bir feminenlik ve maskülenlik olmadığını belirtir. Tam tersine öznelerin dışarıda kültürel ve toplumsal olarak hazır buldukları ve kendilerini ona göre inşa ettikleri bir yapıdır. Özneler dışarıda tarihsel olarak var olan kültürel kodları bazen hazır olarak alır, bazen değiştirirler. Bu kültürel kodlar sabit ve değişmez değildirler, revize edilir ve yine yeniden üretilirler. Kültürel olarak hazır bulunan toplumsal cinsiyet kodlarına göre yetiştirilen bireylerin hangi cinsiyet koduna göre yetiştirileceğini belirleyen şey üreme organlarının çeşididir. Yani anatomik olarak kız olan bireyler kız gibi davrandıklarında, erkek olan bireyler ise erkek gibi davrandıklarında toplum tarafından motive edilirler. Bu durum toplumsal olduğu düşünülen cinsiyetin tamamıyla kültürel bir inşa olmadığını, kültürel insanın alt yapısını belirleyen şeyin anatomik yapı olduğunu göstermektedir. Bu

konuda Chanter (2019, s. 15) toplumsal cinsiyetin tarifi zor bir kavram olduğunu belirtmektedir.

Postmodernizm cinsiyet konusunda yapılacak her açıklamanın ister istemez ideolojik olacağını, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi olamayacağını altını çizer (Chanter, 2019, s. 17). Biyolojik olarak dişi ve eril anatomik ayrıma özgü düşünceler kültürel, tarihsel ve yerleşik toplumsal cinsiyet kodlarından beslenmektedir. Toplumsal cinsiyetin bu şekilde kavramsallaştırılması hegemonik güçlerin etkisindeki biyoloji söyleminden türer. Cinsiyet alanında ortaya çıkan ideolojik oluşumlar zamanla yaygınlaşır ve sonra da doğal görünmeye başlar. Bu bağlamda erkeklerin genlerinde spora yatkınlığın olduğu ya da şiddete meyilli oldukları fikri pek çok kişinin zihninde biyolojik bir durummuş gibi içselleştirilmiştir. Bu gibi fikirler yapısöküme maruz bırakıldığında, bu görüşün temelinde hegemonik güçlerin, devlet ve din gibi unsurların yer aldığı görülür. Zaman içinde hegemonik güçlerin cinsiyetlere ilişkin yargıları hafızalarda kalıplaşır, bu konudaki bilgiler üzerinde ise toplumsal bir uzlaşma sağlanır.

“Cinsiyet toplumsal cinsiyetin göstergelerini ödünç alırken sanki hali hazırda mevcut ve doğalmış gibi tasavvur edilir. Doğal olarak kadın ve erkek olmak üzere yalnızca iki cinsiyet olduğunu ve bu cinsiyetlerin kendine has özellikleri olduğunu ileri sürmek, batılı, egemen, gelişmiş ve geç kapitalist döneme ait heteroseksüel inançları yansıtmak ve cinsiyetin işlevini üretmeden ibaret olarak yorumlanmakla eş değerdir.” (Chanter, 2019, s. 19).

2.2. Feminist Kuramlar

Erkeklik çalışmalarını ve erkekliklerin toplumsal inşa süreçlerini anlayabilmek için feminizmin tarihsel süreç içerisinde üzerinde durduğu konuları, getirmiş olduğu açıklamaları ele almak gerekmektedir. Çünkü feminist çalışmalar kadınların erkekler tarafından ezilmişliğini, ataerkil toplumsal yapı ve pratiklerini sorumlu tutmaktadır. Bu nedenle de erkeklik çalışmalarına geçiş yapmadan önce feminist kuramlar ele alınıp değerlendirilecektir.

Toplumsal cinsiyet tartışmalarının gelişim tarihi feminizmin de tarihi olarak değerlendirilebilir. Bir önceki başlıkta ifade edildiği üzere toplumsal cinsiyet sosyolojisi yerine daha önce feminist çalışmalar ve bir dönem de kadın çalışmaları ismi kullanılmıştır. Feminizm en temelde kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizlikleri ortadan

kaldırmak isteyen bir görüştür. Şüphesiz feminist alan yazın içerisinde liberal feminizm, radikal feminizm, Marksist feminizm, sosyalist feminizm, psikanalitik feminizm, postmodern feminizm gibi ve burda ismine yer verilmeyen birçok ayrımlaşma mevcuttur. Günümüzde internet teknolojilerinin gelişmesi ile adından e-feminizm ya da dijital feminizm olarak bahsedilen dördüncü dalga feminizm hareketinden de söz edilmektedir. Bu bağlamda Facebook ve Twitter gibi sosyal mecralar, kadınların sesinin duyurulması için çeşitli toplumsal hareketlerin başlatıldığı bir alana dönüşmüştür, denilebilir. “Feminizmin dördüncü dalgası olarak bilinen ve aynı zamanda Hashtag feminizm olarak isimlendirilen yeni dalga, internete erişebilen tüm kadınları, coğrafi mekânları aşarak bir araya getirmektedir.” (Yetkiner, 2021, s. 130). Kadınlar ve profeministler sosyal ağlar vasıtasıyla bölgesel ve yerel olan hak ihlallerinde birleşerek küresel ağlara dâhil olabilmektedirler. Bu sosyal ağlar sayesinde dünyanın her yerinden kadınlar, birbirleriyle daha güçlü iletişim kurmaya başlamışlardır (Hileman, 2014, s. 2). İşte tüm bu feminist görüşlerin ortak yönü Batı düşüncesinin tanımlamış olduğu eril-dişil dikotomosini sorgulamaktır (Hekman, 2016, s. 13). Feminizmlerin ortak amacı toplumsal cinsiyetsiz bir kimliğe ulaşmaktır (Heywood, 2010). Dolayısıyla ileri sürülen bu görüşlerin kadın ya da erkek olmak gibi bir ayrım yerine “insan olmakta birleşmek” ile çözüleceği düşünülebilir. Ancak feminist araştırmacılar kadın-erkek dikotomisi yerine “birey” ifadesinin kullanılması ile kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizliklerin üzerinin örtüleceğini, bu durumun ise eşitsizliklerin görmezden gelinmesine sebep olacağını düşünmektedir. Ve feminist kuramlar bazı ortak yönlerine rağmen çözüm önerisi noktasında birlikli bir görüş ortaya koyamamaktadır (Hekman, 2016).

Feminist araştırmacılar toplumsal cinsiyete ilişkin geleneksel ideolojilerle mücadele ettikleri gibi, kadınların erkeklere göre irrasyonel oldukları türünden iddiaların doğallaştırılmasının da her zaman karşısında yer almışlardır. Kadınların doğuştan muhakeme yeteneği olmadığı için kamusal alanda görünür olmamaları ve iş yaşamının ağır şartlarına uygun olmadıkları gibi düşüncelerde kadınların ilerlemesinin önündeki engellerin, doğa, psikoloji ya da biyoloji temelli savlar olmadıkları, aksine bunların tamamen gelenek, görenek gibi toplumsal ve kültürel unsurlardan kaynaklandığı görülmektedir (Chanter, 2019, s. 21).

Feminizm ile kadınlar için elde edilmek istenen, kazanılan ya da hiç elde edilemeyen haklar söz konusudur. Feminizmde birinci dalga, erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği sağlamayı hedeflemiştir. 1960-1970 yıllarındaki ikinci dalgada ise bireysel hak ve

özgürlükler açısından, sosyo-politik ve ekonomik bir bakış açısı da kazandırmıştır. Bu doğrultuda “İnsan hakları kadın haklarıdır ve kadın hakları insan haklarıdır.” sloganı gündeme gelmiştir. Böylece kadınların yaşayabilmesi adına her türlü alanda haklar talep edilmiştir. Üçüncü dalga olarak adlandırılan 1980-1990 yıllarını kapsayan süreçte ise feminizm; erkeklik ve ırk sorunları ile etnik ve kültürel eşitsizliğe bir başkaldırıya dönüşmüştür (Lorber, 1997). Feminizm yalnızca kadınların haklarını talep eden bir hareket olarak kabul edilmemelidir, aynı zamanda erkeklerin kadınlarla eşit bir seviyeye gelmesi, etnik ayrımcılıkların ortadan kalkması, kültürel eşitsizliklerin engellenmesi gibi çeşitli alanlarda adalet ve hak arayışları söz konusu olmuştur. Bilindiği üzere toplum içerisinde cinsiyet eşitsizliğini en çok hissedilen grup kadınlar olmuştur. Her türlü romantik ilişkide ve evlilik ilişkisinde kadının kendine ait bir söz hakkının olmaması, cinsellikle ilgili karar verici olarak yalnızca erkeğin kabul edilmesi eleştiri konusu olmuştur (Greig vd.,2008).

Feminist çalışmaların öncüleri arasında olan Betty Friedan “The Feminine Mystique” (Kadınların Gizemi) (1963) adlı çalışmada zengin orta sınıfa mensup kadınların da sınırlandırılmış bir yaşam sürdürdüklerini belirtmiştir ve böylece mutlu ev kadını mitini yıkmıştır. 1970 yılında Kate Millett, Kolombiya Üniversitesi’nde “Cinsel Politika” adlı doktora tez çalışmada ataerkilliği çözümlemeye çalışmıştır. Kanadalı Shulamith Firestone, Şikago Kadın Özgürlük Birliği gibi pekçok dernekte aktif feminist politika yürütmüştür. 1970 yılında “Cinselliğin Diyalektiği” isimli eserinde toplum içindeki farklılıkların sınıfsal değil, cinsiyetler arası olduğunu belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde ataerkil toplumsal yapı olduğunu öne sürmüştür. Bu ataerkil düzenin ise temelinde biyolojik olarak kadınların doğuran rolünün olduğunu ifade etmiştir. Firestone bu görüşleri ile radikal feminizmin öncülerinden biri olmuştur.

İngiltere’de Juliet Mitchell 1971 yılında yazmış olduğu “Kadının Yeri” isimli çalışmada kadınların toplumsal konumlarının ev içi alanla bağlantılı olduğunu, ev içinde üretim ve yeniden üretim süreçlerinde oynadıkları rollerin çocuk bakımı, eğitimi gibi konularda olmasından dolayı onların erkeklere göre daha aşağı konumlarda yer aldığını belirtmiştir.

Feminist görüş denilince akla gelen ilk isimlerden biri de Fransız edebiyatçı ve felsefeci Simone de Beauvoir’dır. Beauvoir “İkinci Cins” (1949) adlı eserinde yalnızca kadın ve erkek ilişkilerinde değil, daha birçok alanda var olan ezme ve ezilme ilişkilerinde ortaya çıkan öteki kavramını ele almıştır. Beauvoir bu eserinde varoluşçu psikanalizi cinsiyete uygulamıştır. Bu eserdeki en önemli görüş kadının erkek öznenin “ötekisi” olarak kurulmasıdır. Böylece o psikolojinin değişmez tipolojilerinin ötesine geçmiş, toplumsal

cinsiyeti sosyal koşullar ve toplumsal yapılar ile girilen ve sürekli değişim gösteren bir etkileşim olarak tanımlamıştır (Connell, 2019a, s. 55-56). Ona göre kadınların ezilmesi diğer ırksal, sınıfsal vb. ezilmelerden ve ötekileştirilmelerden farklıdır. Çünkü diğerleri hep bir tarihsel olayın süreci olarak ortaya çıkmakta iken kadınların ezilmesi için belli bir tarihsel olay söz konusu olmamış, bu durum ezelden beri var olagelmıştır. Tarihsel bir olayla başlayan ötekileşme durumlarında her zaman “biz” ve “öteki” olduğu için direniş daha görünür olarak ortaya çıkarken, kadınların ötekileştirmesi durumunda herhangi bir tarihsel başlangıç noktası olmadığından “biz” ve “öteki” arasında beklenen direniş ortaya çıkamamaktadır. Kadının öteki olarak var olduğu sistemde erkek; kadının babası, eşi, oğlu olarak karşısına çıkmaktadır. Beauvoir bu görüşleri ile alan yazında ikinci kuşak feministler arasında yer almaktadır. “Biyoloji kader değildir.” anlayışından hareketle Beauvoir, insanın biyolojik olarak var olan cinsiyetinin özünün toplumsal cinsiyet tarafından inşa edilmesine karşı çıkmaktadır.

2.2.1. Liberal Feminizm

Liberal feminizm ilk dalga feminizm hareketleri kapsamında değerlendirilmektedir. Kökleri 18. yüzyıla kadar uzanan liberal feminizm, kadınların özgürleşmesi için politik hareketler olarak işlev görmüştür. Liberal feministler, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları ve kamusal yaşama katılımlarının engellenmemesi için çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu kurama göre kadınlar ve erkekler arasında rasyonel düşünme ve rasyonel eylem bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kadınlar ve erkekler aynıdır, kadınlar da erkeklerin yaptıkları her şeyi yapabilirler ve erkeklerin sahip olduğu her şeye sahip olabilirler (Beasley, 1999).

Liberal feminist kuramcılar kadınların da erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olmaları gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle erkeklerin sahip olup kadınların sahip olmadığı haklara odaklanmışlardır ve bu hakların elde edilmesi için çalışmalar yürütmüşlerdir. Liberal feminizmin önde gelen ismi Mary Wollstonecraft ‘A Vindication of the Rights of Women’ (Kadın Haklarının Bir Savunusu) isimli eserini 1792 tarihinde yayınlamıştır. Ona göre kamusal alanın önemli alanları olan politika ve endüstri gibi çalışma alanları erkekler tarafından işgal edilmiş, önemsiz olanlar ise kadınlar ile ilişkilendirilmiştir ve onları özel alan olarak eve ait bir varlık hâline getirmiştir. Yine ona göre kadınların ev içi alanda temsili onların itibarını zedelemekte, aynı zamanda onların akıllarına ve eleştirel düşünme

becerilerini geliştirmelerine de engel olmaktadır. (Donavan, 1997). Bu durumu ortadan kaldırmanın, başka bir deyişle kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasının en temel yolu eğitimden geçmektedir. Ahlaki ve ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri için kadınlar meslek edinmeli, kamusal alanda yer almalıdır.

Liberal feminizme gelen en önemli eleřtirilerden biri onların kadın ve erkekler arasındaki eřitsizliklerin yasal deęiřmelerle ve eęitimle giderilebileceğini dūřünmeleridir. Bu durum onların kadın ve erkek arasındaki eřitsizlięin temelini yeterli analiz etmedikleri, yapısal etmenleri ve kūltūrel engelleri ele almadıkları eleřtirisine neden olmuřtur.

Görūldūęü gibi ilk dönem feminist tezler, kadınların dıřlanmıřlıęına ve adaletsizlięe odaklanmışlardır. Kadınlar için siyasette temsil hakkı elde etme, eęitim hakkı, ifade özgūrlūęü, mūlkiyet hakkı ve verasetname dūzenleme hakkı gibi pek çok hak ve yükūmlölük talepleri ile gündeme gelmiřtir. Bu nedenle liberal feminist hareketlerin kadınlarla erkekler arasındaki eřit hakları saęlama üzerine odaklı olduęu söylenebilir.

2.2.2. Radikal Feminizm

İkinci dalga feminist hareketler içerisinde yer alan radikal feminizm; liberal feminizmin kamusal/özel, üretim/yeniden üretim alanları arasındaki geleneksel ayrımı yıkmaya yönelik bir çaba içerisinde olmuştur.

“Kişisel olan politiktir.” ve “Bütün kadınlar kız kardeştir.” sloganları o dönem feminist hareketin örgütleyici ve dönüştürücü unsurları hāline gelmiştir. Kadınlar evrensel olarak kız kardeştir çünkü erkekler kadınların bedeni (üreme, cinsel pratikler, annelik, evlilik, ev işleri, porno, tecavüz vb) üzerinde sistematik bir egemenlik kurmuşlardır. Kişisel olan politiktir çünkü kadının özgürleşme mücadelesi, kadının bedeni üzerindeki egemenlik biçiminin en yoğun yaşandığı; özel alana/ev içine/yeniden üretim alanına kaydırılmıştır (Güneş, 2017, s. 246).

Radikal feminist dūřünce ilk olarak 1960’ların sonunda ABD’de medeni hakları savunan, savařa karřı olan, politik etkinliklere katılan bazı kadınlar ile bařlamıřtır, denilebilir. Radikal feminizme göre kadınların ezilmişlięinin temelinde ataerkil toplumsal yapı bulunmaktadır. Bu yapı sosyal ve kūltūrel hayatın her alanına sinmiř bir erkek egemenlięidir. Bu kuram, evrensel erkek üstūnlūęünde ve kadınların tahakkūm altında olduklarına dair bir göndermeyle kadın ve erkek arasındaki eřitsizlięin temellerinde ataerkil toplumsal yapıyı görmektedir. Ataerkillik erkeklerin kadınlara hākim olduęu bir sistemdir ve toplumsal olarak her alan, erkeklerin egemenlięi altındadır. Doęal gibi

görünen bu durum radikal feminist kurama göre tümüyle sorgulanmalıdır (Thompson, 2001).

Radikal feminist düşünce de yaşanan bu gelişmeler 1970'ler ve 80'lerde ataerkinin cinsiyet rolleri sosyalizasyonu aracılığıyla oluşan toplumsal doğasından, ataerkinin temelinin biyolojik özcülük olduğu fikrine kaydı. Bu durum erkekler ve kadınlara keskin ikili ve özcü doğalar atfetme fikrine dönüşmüştür. Kadınlık nihai iyi bir erdem olarak kutsanmış, erkeklik ve heteroseksüellik lanetlenmiştir. Bu radikal feministlere göre basitçe kadınlar iyi kategorisini erkekler ise kötü kategorisini oluşturmaktadır. Kadının erkekte olmayan güçlü özünü tabi kılmaya ve kolonileştirmeye çalışan ataerkini ortaya çıkaran şey tam da bu özel kategorik farktır (Budgeon, 2015, s. 247).

Radikal feministlere göre tarih erkeklerin kadınlar üzerinde iktidar ve tahakküm kurmasının sürekli değişen mücadelesidir (Messerschmidt, 2019, s. 22) ve buna Firestone (1974) cinsiyetin diyalektiği demektedir. “Kişisel olan politiktir.” sloganıyla radikal feminizm eşitsizliğin toplum genelinde kurumsallaşmasını, cinsiyet rollerinin toplumsallaştığını ve toplumun tüm kesimlerine yayıldığını düşünmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 25).

Kate Millett (1970) “Sexual Politics” (Cinsel Politika) adlı eserinde kadın ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini ataerki olarak teorikleştirmiştir. Ona göre bu güç ilişkileri toplumsal tabakalaşma sisteminden daha sert ve daha etkilidir. Ataerki toplumsal örgütlenme biçimi çok eski zamanlara dayanır, ataerki evrensel bir olgudur. Günümüz toplumlarına ve tarihin derinliklerine bakıldığında ordu, ekonomi, eğitim, din ve devlet işlerinin erkeklerin kontrolünde olduğu görülecektir (Messerschmidt, 2019, s. 23-24). Millett'e göre erkek ve kadınlar eşit olmayan güç ilişkilerini ve kadın-erkek olarak ayrılmış bir sosyal sistemi kabul etmek için eğitilmektedirler. Ona göre erkekler gücü, otoriteyi ve kontrolü ellerinde tutmak için psikolojik ve teknik olarak kadına fiziksel şiddet uygulayabilecek kişilerdir.

Radikal feministler Sigmund Freud'un “Anatomi kaderdir.” düşüncesinden ilerleyerek, kadınların tahakküm altına alınmasının nedenini biyoloji ile ilişkilendirmektedir. Cinsellik, üreme ve annelik kadınlara özgü bir özelliktir. Radikal feministler; kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılığı inkâr etmemektedir ancak bu farklılıkları atfedilen anlamları sorgulamaktadır. Onlara göre sorun, kadınların biyolojik olarak anne olabilmeleri, doğurgan olmaları değil, anne olabilme kapasitelerinin erkekler tarafından kontrol

edilmesidir. Radikal feministler aynı zamanda erkeklerin biyolojik bağlamda doğal olarak saldırgan olduklarını iddia etmektedir, bunun sonucu olarak da kadına yönelik şiddete ilişkin görüşlerini biyolojik temelde açıklamaktadırlar. Radikal feministler aynı zamanda toplumsal yapıda erkek iktidarının nasıl uygulandığını ve toplumun her alanında nasıl pekiştirildiğini göstermeye çalışmaktadırlar.

Susan Brownmiller (1975) “İrademize Karşı Erkekler, Kadınlar ve Tecavüz” adlı eserinde ataerkinin temelinde tecavüz ideolojisi olduğunu düşünmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin temelinde kadınların acımasızca erkeklere tabi kılınması, bu doğrultuda da kadınların toplumsal davranışlarının sınırlandırılması yer almaktadır. Ona göre erkekler bedensel olarak güçlü olmaları ile biyolojik güdülerini birleştirerek “tecavüz ideolojisinin” inşa etmişlerdir, kadınları tahakküm altına almışlardır (Messerschmidt, 2019, s. 27-28). Tüm erkekler potansiyel olarak tecavüzcü olmalarına rağmen bazıları ataerkinin devamı için ona başvurmazlar. Tecavüz ataerkinin ve kadınların tabi kılınmasının en güçlü kişisel politik silahıdır ve “tecavüz seks değil, şiddettir.” (Messerschmidt, 2019, s. 28).

Dworkin (1987, s. 128) “Cinsel Birleşme” adlı eserinde kadınların toplumsal ve cinsel ikinciliğinin temelinde heteroseksüellik olduğunu belirtmiştir. Penis silah, bıçak, yumruk vb. araçlardan daha kayda değer bir gizli terör sembolüdür, tecavüz de cinselliğin tamamlayıcı paradigmasıdır (Dworkin, 1979, s. 15, 59). Yine radikal feminist araştırmacı MacKinnon (1989) ataerkinin evrensel sisteminin heteroseksüellik ve cinsel şiddet yoluyla sürdürüldüğünü düşünmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 30) Cinsellik heteroseksüel sınırlarda ise kabul görür, heteoseksüellik ise kadınların tabi olduğu, erkeklerin egemen olduğu toplumsal düzene işaret eder.

Radikal feministler, kadınların kendi aralarında “kız kardeşler” olarak ataerkil yapıya karşı birlik olmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Radikal feministlerin kadınlar arasında tüm farkların ortadan kalkacağı, kız kardeşler olarak toplumsal bir yaşam oluşturacakları savı, daha sonradan kadınların tek tipleştirilmesi çalışması olarak görülmüş ve ciddi şekilde eleştirilmiştir. Çünkü bu görüşe göre ataerkil yapı ile mücadele edebilmek için tüm kadınların birlik olması, kadınlar arasındaki tüm farkların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Fakat farklı kadınların ve farklı kadınlık deneyimlerinin var olduğu gerçeği gözardı edilmektedir. Özellikle postmodern düşünürler tarafından bu görüşler eleştirilmiştir.

2.2.3. Marksist Feminizm

Marksist feminist kuram erkekler karşısında kadınların ikincil bir konumda bulunmalarını üretim biçimleri ile açıklamaktadır. Kadınların ezilmişliğini kapitalizmin analizine dâhil etmeye çalışan bu kurama göre toplumu ve tarihini anlayabilmek ancak üretim biçimlerinin gelişim sürecini anlamak ile mümkündür. Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki sosyal ilişkiler ekonomik gelişmenin özel bir aşamasının ürünü olarak yani sosyoekonomik değişikliklere paralel olarak değişmektedir.

Margaret Benston'a göre (1969) kadınların evdeki çalışmaları, pazarlanabilir meta üretimini değil kullanım değeri üretimini içermektedir. Kadınlar ev içi emekleriyle pazarda satılmak üzere üretilen ürünler ortaya koymamakta, üretilen ürünler ev içerisinde tüketilmektedir. Ona göre evdeki kullanım değerinin üretimi; kadınların, kadınların emeğinin ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğin tanımlanmasındaki köşe taşıdır (Benston, 1969, s. 20). Kısacası kapitalist üretim ve buna göre örgütlenmiş olan bir toplumda kadınların evdeki yeniden üretim emekleri gerçek bir iş olarak kabul edilmemektedir.

Walby Seccombe (1973) "Kapitalizm Altındaki Ev Kadını ve Onun İşçiliği" isimli makalesinde kadınların yemek hazırlama, ev temizliği, çamaşır yıkama ve çocuklara bakma gibi günlük bakım ve sosyalleşme faaliyetlerini yeniden üretim emeğinin biçimleri olarak tanımlamıştır. Kadınlar bu emekleriyle değer yaratırlar ve bu emek ile eşin ve çocukların emek gücüyle dolaylı olarak sermayeye dâhil olurlar.

Buradan da anlaşıldığı üzere Marksist feministler, kadınların ev içi emeğini erkeklerle ilişkisi üzerinde değil sermaye ile ilgili dolaylı ilişkisi üzerinden kavramışlardır. Kadınların emek gücünün görünür olmamasının nedeni, erkekler olarak değil kapitalizm olarak görülmüştür.

Kadınların içinde bulundukları durum, sınıf mücadelesinin ve ekonomik faaliyetlerin bir sonucu olarak anlaşılmalıdır. Kurama göre toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bağımsız bir dinamiği söz konusu olamaz. Toplumsal cinsiyet ilişkileri tamamıyla sınıf mücadelesinin ve ekonomik faaliyetlerin ürünüdür. Kapitalist ekonomi sisteminde kadınlar ücretli emek alanından dışlanmışlardır, ev içerisinde üstlendikleri yeniden üretim sorumlulukları ile sınırlandırılmışlardır. Kadınların ev içi yeniden üretim faaliyetleri, hane içerisinde yeni doğan bireylerin iş gücü piyasasına yetiştirilmek üzere kadınlar tarafından yetiştirilmesi için harcanan bu emek, kapitalizmin varlığını devam ettirmesini sağlamaktadır (Ecevit,

1985). Marksist feminist kurama göre kadınların görünmeyen ve karşılığı ödenmeyen emeklerinden yararlanan erkeklerdir ancak bu emekten esas yarar sağlayanlar sermaye ve kapitalizmdir. Marksist kuram, temel bir sorun olarak erkeklerin kadınları ev içinde ikincil bir pozisyona düşürmelerini, ataerkilliğin çıkarları ile kapitalizmin çıkarları arasındaki ilişkiyi yeterince analiz etmedikleri için eleştirilmektedir.

Marksist feminist yaklaşımın bir diğer eleştiri nedeni ise ataerkil ilişkileri hesaba katmamasıdır. Ayrıca kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği sadece üretim süreçleri ile açıklaması, ataerkil toplumsal yapının eril egemenliği ile siyah ve üçüncü dünya kadınlarının konumlarını açıklayamamaktadır. Çünkü kapitalist bir ekonomi anlayışıyla yönetilmeyen ülkelerde de kadınların ezilmişliği durumu söz konusu olabilmektedir. Ayrıca Marksist feminist kuram radikal feministlerin önemsemiş olduğu cinsellik ilişkilerini de ihmal etmiştir (Littlewood, 2004).

2.2.4. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminist kuram Marksist, radikal ve psikoanalitik feminizmin kesişim noktasında bulunmaktadır. Tong'a göre (1989) sosyalist feminist kuram Marksist feministlerden kapitalizmin kadının ev içi alandaki yeniden üretiminin ekonomik bir sistem olarak kapitalizm tarafından değersizleştirildiğini, radikal feminist kuramdan kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin ataerkilliğin bir sonucu olduğu açıklamasını, psikoanalitik feministlerin kadınların ezilmişliğine yönelik olarak yapmış olduğu açıklama olan kadınların ruhsal yapılarından kaynaklı olduğu açıklamasını almıştır. Bu anlayış ikili sistemler yaklaşımı olarak da bilinmektedir.

İkili sistemler yaklaşımı toplumsal cinsiyetin hem kapitalist ekonomi sistemi tarafından hem de ataerkil toplumsal yapı tarafından şekillendiğini belirtmektedir. Bu görüşe göre hem kapitalizm hem de ataerkil toplumsal yapı kadınların ikincil bir cinsiyet olmasına ve baskı altında yaşamalarına sebep olmaktadır.

İkili sistemler kuramında, kuramcıların kapitalizmle ilgili açıklamaları benzerken ataerkillikle ilgili açıklamalarında farklılıklar görülmektedir. Julite Mitchell 1970'te kadının konumu ile üretken iş gücünün bir ilişkisinin olmadığını iddia ederek Marksist görüşü reddetmiştir. Bunun yerine ataerkillik üzerinden bir açıklama yapmıştır. Kadının konumunun üretimdeki ve yeniden üretimdeki rolü tarafından belirlendiğini düşünmüştür

(Tong, 1989). Kadınlık üretken iş gücü ortaya koyamayan bir varlık olduğu için değil, ev içi yeniden üretimdeki rolü nedeniyle ikincil bir cinsiyet olarak inşa edilmiştir.

Mitchell'e göre kadınların ikincil bir sınıf olma özelliğinden kurtulmaları ve erkeklerle eşit pozisyonlara gelebilmeleri için ne tek başına kapitalizm ne de ataerkillikle mücadele yeterlidir, bu eşitliğin sağlanabilmesi için insan psikolojisinin derinliklerinde bulunan kadınlara yönelik baskının nedenlerinin psikoanalitik yöntemle analiz edilmesi gerekir. Bu görüşleriyle aynı zamanda liberal feministlerin toplumda yapmış olduğu kadınlara yönelik haklar ile ve onların tanınmış olan haklara rağmen neden hâlâ erkeklerle eşit bir pozisyona sahip olmadıklarının nedenini de ortaya koymuş olmaktadır.

Sheila Rowbotham (1973) “Kadınların Bilinci, Erkeklerin Dünyası” isimli çalışmasında ataerkil otoriteyi erkeklerin kadınlar ve onların üretme kapasiteleri üzerindeki kontrollerine dayandırmaktadır. Bu görüşüyle o kapitalizmi ve ataerkini yan yana koyan ilk Marksist yazarlardan biri olmuştur (Messerschmidt, 2019, s. 36).

Sosyalist feministlere göre ataerki ile kapitalizm birbirine üstün gelmeden eşit olarak etkileşimde bulunan bir bileşkedir (Messerschmidt, 2019, s.37)

Zilan Eisenstein (1979) ve Heidi Hartmann (1981) eril tahakkümü anlamak amacıyla eşit etkileşime giren ikili sistemler olarak kapitalizmi ataerki ile birbirlerine bağlamaya çalışmıştır. Tarihte Marksizm, sınıf ilişkilerini açıklarken toplumsal cinsiyet faktörünü dikkate almadan teorik açıklamalarını gerçekleştirmiştir. Kapitalist üretim ve bunun sonucunda ortaya çıkan sınıf ilişkileri, ataerkil toplumsal yapı ile etkileşime girdiklerinde ortaya çıkan sonuç eril tahakkümün özel bir biçimi olmuştur (Messerschmidt, 2019, s. 39).

Heidi Hartman kapitalizmin Marksist analizini, ataerkilliğin feminist analizi ile tamamlamaya çalışır. Buna göre ataerkillik, erkekler arasında karşılıklı bağımlılık ve dayanışmayı oluşturarak erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olmasını sağlayan sosyal ilişkiler bütünüdür (Tong, 1989, s. 180). Bu ataerkil sistemde erkekler kadınların emek gücünü kontrol altında bulundurmaktadır. Erkekler bu kontrolü kadınların ekonomik kaynaklara erişimini sınırlandırarak, onların kendi bedenleri üzerinde kendi denetimlerine engel olarak sağlamaktadır. Örneğin kaç çocuk sahibi olacakları konusunda erkekler belirleyici olarak kadınları denetimi altında bulundurmaktadır.

Walby (2021) “Patriyarka Kuramı” isimli çalışmasında kapitalist bir toplumda ataerkil ilişkileri temel alan alanların ev içi işler, ücretli emek, devlet, din, kültür, şiddet ve cinsellik olduğunu belirtmektedir. Ev içi işlerin yapılmasındaki sosyal ilişkiler ataerkil

toplumsal yapı tarafından biçimlendirilir. Bu sistem aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin de belirlenmesinin yolunu açar. Ona göre ataerkillik, kapitalist üretim biçiminin devamı için gerekli ve şarttır.

2.2.5. Postmodern Feminizm

1960'lı yıllarda erken dönem feminist hareket, kadınların erkeklerle eşit hak talepleri ve erkek egemen toplumsal yapıya bir eleştiri hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Birinci ve ikinci dalga feminist görüşlere yönelik eleştiriler tek tip bir kadınlık deneyiminin olmadığı noktasından gelmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde kadınlık deneyimlerinin, konumlarının ve çıkarlarının farklılığı üzerinde durulmaya başlanmıştır. Postmodernizm, meta anlatıların reddi ile bilinen felsefi bir görüştür. Postmodernizm modern dönemin ve Aydınlanmanın idealize ettiği insan tanımlarına, özcü yaklaşımlara eleştiri getirmiştir.

Feminizm genel olarak kadınların ezilmişliğine ve ikinci bir cins olmalarına yönelik eleştiri içermektedir. Feminizmin bu görüşü, özellikle bu bakış açısının tek tip bir kadınlık anlatısı içerdiği noktasında eleştiri almıştır. İkinci dalga feminizmin “kız kardeşler olarak kadınlar” söylemi pek çok açıdan imkânsız görülmüştür. Feministler arasında erken dönem feminist düşünceye beyaz, orta sınıf ve heteroseksüel bir grubun haklarını ön plana çıkardığı, etnik, azınlık, alt sınıf vb. bireyleri kapsamadığı ya da dışarda bıraktığı noktasında eleştiriler gelmiştir. Bu eleştiriler postmodern feminizm ekseninde tanımlanmaktadır.

Kadınların kız kardeşler olarak ortak bir ezilmişlik kaderi yaşadıkları tezi bazı kadınların diğer kadınlara göre ayrıcalıklı oldukları tezi ile çürümüştür. Toplumda farklı sosyal sınıftan ve farklı politik çıkarlara sahip kadınlar arasında eşit bir ezilmişlik ve ortak bir kader olduğu savı da eleştiri konusu olmuştur. Postmodern feminizme göre farklı sınıf, din, etnik köken, cinsel yönelim gibi unsurların ön plana çıktığı bir dünyada artık kadınların bölünmez bir kategori gibi algılanması mümkün görünmemektedir.

Birinci dalga feminizm aynılık üzerinde odaklanırken, “kadın doğulmaz kadın olunur” sloganıyla hareket eden ikinci dalga feminizm kadınlık rolleri üzerinde durmuştur. Üçüncü dalga feminizm ise tek-tip (uniform) kadın anlayışını eleştirerek farklı kadınlıklar üzerinde durarak o zamana kadar feminist hareketin öncülüğünü yapan beyaz kadın merkezli anlayışı eleştirmiştir. Bu noktada birinci dalga feminizmi aynılığa odaklanan liberal feminizm, ikinci dalga feminizmi farklılıklara odaklanan radikal ve kültürel feminizm, üçüncü dalga feminizmi ise postmodern feminizm şeklinde kavramlaştırabiliriz (Çapar, 2019, s. 4).

Feminist düşünce 19. yüzyılda modernizmle birlikte ortaya çıkmıştır. Postmodern düşünce ise modernizmi, modernizmin getirmiş olduğu meta anlatıları eleştirir. “Feminizm modernizmle yoğrulması nedeniyle postmodernizmle ilişkilendirilemez.” (Kozlu, 2009, s. 8). Feminizm Aydınlanma felsefesine ve bu felsefenin erkek egemenliği yani ataerkil toplumsal yapı temeline dayanmasına karşı çıkmaktadır. Postmodernizm ise bütünüyle aydınlanmayı reddetmektedir. Feminizm kadınların erkeklere göre daha aşağı bir konumda olmalarına ya da ikincil cinsiyet olarak algılanmasına karşı çıkarken, postmodernizm erkek ve kadın cinsiyeti ayrımını reddetmektedir (Yüksel, 2001, s. 111).

Postmodern “feministler, bilimin otorite ve konumunun, gerçeğin, tarihin, iktidarın ve özelliğın postmodern eleştirisini harekete geçirdiler; postmodern kurama dönüştürücü bir toplumsal cinsiyet boyutu kattılar ve cinsel farklılıklarını anlamak için yeni yollar geliştirdiler.” (Weedon, 1999, s. 171).

Postmodern feministler, modernizmin erkek-kadın eşitliğı savonusunda kadının ikincil konumdan kurtulamadığını belirtmişlerdir. Postmodern feminist yaklaşım kadın ve erkek arasında ikilik yaratmayacak söylemler ortaya koymaya çalışmıştır. Postmodern feministler kadın merkezli bir anlayışla, siyasal, politik, kültürel ve toplumsal yapıyı eleştirmişler ve kadın yanlı yaklaşımlar oluşturmuşlardır (Kozlu, 2009, s. 8).

Postmodern feministler, postmodernizmden yola çıkarak değişmez olarak kabul edilen ve biyolojik olarak belirlenen cinsiyet kimliğinin toplumsal olarak üretildiğini savunmaktadır. Feministler genel olarak biyolojik cinsiyetin doğal, toplumsal cinsiyetin yapay olduğunu düşünmektedir. Postmodern feministler ise diğer feministlerden farklı olarak hem toplumsal cinsiyetin hem de cinsiyetin doğal olmadığını savunmaktadır. Özellikle kadın anatomisi toplum tarafından özel bir takım düzenlemeler ile kontrol edilmektedir. Bu anatomik farklılık toplumda vurgulanmakta ve kadın ile erkeklığe toplum tarafından değişen anlamlar yüklenmektedir.

Bryson, postmodern feminizmin görüşleri doğrultusunda toplumun cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına yüklediğı anlamların değiştirilebileceğini düşünmektedir. Bu anlamlar toplum tarafından inşa edildiğine göre, yine toplum tarafından meydan okunabilir ve değiştirilebilir. Böylece kadın ve erkek gibi iki zıtlık üzerinden algılanmayan ya da tasarlanmayan bir toplumsal düzen inşa edilebilir. Böyle bir toplumda cinsiyet kimlikleri akışkan, değiştirilebilir ve özgürce belirlenebilir bir hâle dönüşür. Bu hâlleriyle de toplumu düzenleyen kurallar da olmaz; bazı düşünürlere göre bu kurallar tamamen ortadan da kalkabilir (Bryson, 1999).

Postmodern feminizme göre evrensel olarak kabul gören tek tip bir kadınlıktan çok Batılı kadından, lezbiyen kadından, siyah kadından, üçüncü dünya ülkesi kadından söz etmek gerekir (Gürgey, 2015, s. 35-36; Güriz, 2011, s. 77; Heper, 2014, s. 22). Postmodern feminizme göre cinsiyet ikili bir sistem olarak görülmek yerine çoğulcu ve karmaşık bir sistem olarak görülmeli; cinsiyet, ırk, sınıf, etnik köken gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (Güriz, 2011, s. 80).

2.2.5.1. Judith Butler ve Queer Teorisi

Querr kelime anlamı olarak acayip, tuhaf ve yamuk gibi anlamlara gelmektedir. Butler (2006) “Cinsiyet Belası” adlı kitabında feminizmin eşitsizliğin ve adaletsizliğin kadınlar ve erkekler arasında olduğunu vurgulaması bakımından ikili cinsiyet sistemi anlayışını benimsemekte olduğunu, bu bakımdan toplumsal cinsiyet normları açısından ayrıştırıcı ve basmakalıp yargıların bulunduğunu öne sürmüştür (Öztan, 2015). Bu teoriye göre cinsiyet alanlarının kesin ve net ifadelerle ayrıştırılması, heteroseksüel yönelimin bir yansımasıdır. Ona göre cinsellik, cinsiyet, beden gibi ifadelerde kesin ve net bir biçimde tanımlamaların yapılması sakıncalı olabilmektedir. Bunun nedeni toplumda sürekli bir değişim ve dönüşümün olmasıdır (Butler, 2006).

Bireyler belirli bir kalıba sokulmaya çalışıldığında özgürlüklerini kaybetmektedirler, sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde olan toplumda bireylerin yönelimleri de değişim ve dönüşüm içerisinde olabilmektedir (Jagose, 1996). O, cinsiyetlerin kadın ve erkek şeklinde sınıflandırılması yerine lezbiyen ve geylerin aşağılanmasına dikkat çekmek amacıyla acayip, tuhaf, anormal, hasta gibi anlamlara gelmekte olan Queer teori adında öne sürmüş olduğu teori ile tanınmaktadır (Halperin, 2003).

Bu teori toplumsal cinsiyet ve kimlik tartışmaları çerçevesinde bakıldığında, sınırları net bir şekilde tanımlanmış ve kuralları olan her türlü tanımlamayı reddeden bir tavır içerisindedir. Bu bağlamda özellikle dışlanmış ve anormal olarak kabul edilen kişilerin ve cinsiyet temsillerinin yeniden ele alınarak varolan işleyişi ve yapıyı özgür bırakmak istemektedir (Yardımcı ve Güçlü, 2016).

Toplumsal cinsiyet alanında insanlar heteroseksüel yönelimin tek normal yönelim olarak kabul edildiği, ikili sistemler olarak cinsiyetin benimsendiği bir dünyaya gelmektedir. Postmodern feminizm farklı erkeklikler ve kadınlıklar olduğuna vurgu yapmakta, kadın ve erkek olarak ayrımlaşan ikili cinsiyet sistemini reddetmektedir. Queer teori postmodern

feminizmden daha farklı bir argümanla ortaya çıkmaktadır. Postmodern feminizm farklı erkeklik ve kadınlıklara kapı aralasa da, Queer teori kadar sert bir şekilde ikili sistemler kuramına eleştiri yapmamıştır ve anormal görünen bireylerin durumlarını eğretilerek bu konuda dikkat çekici bir söylemde bulunmamıştır. Postmodernizmin doğasında olan ana söylem “birey müphemdir, toplum müphemdir, bırakın o şekilde kalsın.” söylemidir. Queer teori ise bu söylemi bir adım daha ileriye götürmektedir, bireysel kimlikler konusunda “yamuk, anormal” gibi söylemlerle dikkat çekmiştir. Ortaya çıkış şekli ve özellikleri bakımından benzerlik gösteren postmodernizm ve Queer teorinin pek çok ortak özelliği bulunmakla birlikte “queer teorinin uç bir postmodernizm olduğu noktasındaki eleştiriler haklı çıkar gibi görünmektedir.” (Çetin, 2021, s. 43)

Feminizmi bir eşitlik hareketi olarak kabul etmek kendi içinde bazı çelişkileri taşımaktadır. Feminizmin en temel hedefinin kadınları erkeklerle eşit düzeye taşımak olduğu varsayıldığında burada akla hangi erkeklerden bahsedildiği sorusu gelmektedir. “Kadınlar hangi erkeklerle eşit olmak istiyorlar?”

Feminizmin eşitlik talep ettiği erkekler orta sınıf, beyaz, heteroseksüel ve toplumda bir takım ayrıcalıkları olan erkeklerdir. Bugün biliyoruz ki erkekler kendi içerisinde Connell’in de belirtmiş olduğu gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Hegemonik erkekliğin yanında marjinal erkekler, madunlaştırılmış erkekler, işbirlikçi erkeklerin ve daha burada adına yer verilmeyen birçok erkekliğin varlığından söz edilebilir. Bell Hooks, feminizmi eşitlik hareketi olarak değil baskıya karşı mücadele olarak tanımlamak gerektiğini ileri sürmektedir, baskı yalnızca cinsiyetçilikle sınırlı değildir, aynı zamanda sınıf ayrımcılığı, ırkçılık ve heteroseksizm olarak da ifade bulur. Ona göre toplumsal cinsiyet ırk, sınıf ve cinsellik bakımından nötr bir terim değildir (Hooks aktaran Chanter, 2019, s. 22). Evrensel olarak bütün kadınlar için geçerli bir toplumsal cinsiyet yoktur. Aynı şekilde erkekler için de evrensel bir toplumsal cinsiyet yoktur. Farklı kadınlıklar ve erkeklikler vardır.

2.3. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları

Erkeklik çalışmaları toplumsal cinsiyet çalışmalarına paralel olarak 1970’li yıllardan itibaren Kuzey Amerika’da feminizmin de etkisi ile gelişim göstermiş olup, bu dönemde erkekler ve erkeklikler üzerine yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Sancar, 2020 s. 28). Alan yazında erkeklik hareketleri genel olarak antifeminist ve feminist oluşumlar olarak ikiye

ayrılmaktadır. Bu başlık altında öncelikle antifeminist olan erkeklik hareketleri ele alınıp, sonrasında feminist bir oluşum olan profeminist erkeklik hareketi ve bununla da bağlantılı olarak eleştirel erkeklik çalışmaları anlatılmaktadır.

“Antifeminist Erkeklik Hareketleri” içerisinde Michael Messner’in yapmış olduğu sınıflamaya göre “Promise Keepers”, “Mitos-inşacı (Myhopoetic)”, “Erkek Hakları Hareketi (men’s right movement)” ve “Erkek Kurtuluş Hareketi (men’s liberationism)” yer almaktadır (Bozok, 2009b, s. 270, 271).

Promise Keepers hareketi 1980’li yıllarda Amerika’da ortaya çıkıp daha sonra Kanada ve Yeni Zelanda’da yayılım gösteren, yalnızca Hristiyan erkeklerin katıldığı bir toplumsal harekettir. Genel olarak eşcinsel evliliklere karşı olan hareket aile saadeti için babanın evin reisi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu hareketin genel olarak amacı erkeklerin aile, toplum ve kilise içerisindeki konumunu ele alarak, güç kaybeden erkek egemenliğini yeniden kuvvetlendirmektir (Clatterbaugh, 2004, s. 530). Farklı etnik köklerdeki ve kültürel geçmişteki Hristiyan erkekleri erkek olmak bakımından tek bir amaç için bir araya getiren bir harekettir (McCartney, 1995, s. 286).

“Erkek Kurtuluşçu Hareketi” ise erkeklerin geleneksel rollerini eleştirmekte, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları olumsuz etkilediği kadar erkekleri de olumsuz etkilediğini göstermeyi amaçlamaktadır (Carrigan, Connell & Lee, 1985). Ataerki sistemi kadınları mağdur ettiği kadar erkekleri de mağdur etmekte olduğundan, bu hareket ataerki sisteme karşı çıkmaktadır. Bu hareket ataerki sisteme karşı çıkarken kadınları saf dışı bırakmakta yalnızca erkeklere odaklanmaktadır. Bu bağlamda feminizme mesafelidir (Bozok, 2009a, s. 271, 272).

Mitos-inşacı Erkeklik Hareketi ise Robert Bly’nin “Iron John” adlı kitabında erkeklerin kadınlardan farklı olduğunu vurgulayarak, erkeklerin bunu fark etmelerini ve bu durumla övünmeleri gerektiğini düşünmektedir (Connell, 2019a, s. 355). Erkekliğin özüne döndürülmesi gerektiğini ifade eden bu hareket ideal erkekliği yerli kültür, Orta Çağ ve Antik Çağ’larla ilişkilendirerek erkeklerin medeniyetten ve kadınlardan uzak durmalarını önermektedir (Beasley, 2005, s. 181). Bly’e göre erkekler son yıllarda daha düşünceli ve kibar olmuşlardır ancak bu durum onları özgürleştirmemektedir (Bly, 1990, s. 2-3). Bu erkeklik hareketi gerilemeye başlayan erkeklik değerlerini ve erkeklik mitoslarını yeniden gündeme getirerek canlandırmayı hedeflemektedir. Bu harekete göre sağlıklı erkeklik ancak bu mitoslara sadık kalınarak deneyimlenebilir (Bozok, 2009a, s. 436).

Erkek Hakları hareketi ise “erkeklerin feminizm nedeniyle yitirdiklerini iddia ettikleri hakları hukuk mücadelesi vererek geri almayı hedefleyen” (Bozok, 2009a, s. 271) bir harekettir. Bu harekete göre kadın hareketleri yanlış bir şekilde erkekleri ayrıcalıklı bir sınıf olarak tanımlamıştır. Kadınlar erkeklere göre güçsüz kabul edilmiştir (Clatterbaugh, 2013, s. 531). Bu hareketin içerisinde yer alan Goldberg erkek olmanın açmazları ya da tehlikeleri olduğundan söz etmektedir. Ona göre erkekler yaşadıkları toplumda pornografik öğelerden, boşanma ile ilgili hukuksal süreçlerden, şiddet sever olarak algılanmaktan, bir kadınla ilişki yaşadığında erkekten beklenen ritüelleri yerine getirmesi gerektiğinin ağırlığından etkilenmekte, âdeta bunların kurbanı olmaktadır (Messner, 2000, s. 42-44). Goldberg’e göre erkek, toplumdan kendisine öğretilen koşullanmalarla kendisinin artık farkında olamamakta, iyi adam olma uğruna düzmece ve yapay bir yaşama devam etmektedir (Goldberg, 2018).

Bozok’a göre ise erkeklik çalışmaları “feminizmle ilişkisi içinde erkeklikçi (masculinist), erkek kurtuluşçu (men’s liberationist) ve (pro)feminist olmak üzere temelde üç koldan ilerlemiştir. Bu yaklaşımlardan ilk ikisi erkekliği sorunsallaştırırken sırasıyla antifeminist ve feminist olmayan duruşlara sahiptir.” (Bozok, 2009a, s. 432-433).

Erkeklikçi yaklaşıma göre kadınlarla erkekler arasında biyolojik bir farklılık olmasından da kaynaklı bir şekilde cinsiyet rollerinin sorgulanamaz olduğu ve heteroseksüelliğin tek normal cinsel yönelim olduğu yaygın görüş olarak kabul edilmektedir (Brittan, 1989, s. 4).

Sosyobiyoloji kuram da cinsiyetler arasındaki farklılıkları biyolojik farklılıklardan hareketle açıkladığından farklılıkları biyolojik meşru bir zemine oturtmaktadır. Bu kurama göre erkekler fiziksel olarak kadınlardan daha güçlü olduklarından kadınlar ev içi alanlarda çalışırken, erkekler evin geçimini sağlamak için ev dışı alanlarda çalışmak zorundadır. Kadınların doğurganlık rolü ile bağlantılı olarak rollerinin farklılaştığını ifade eden ‘Rol Kuramı’da sosyobiyolojik kuram gibi antifeminist erkeklik çalışmaları kapsamında yer almaktadır. Bu kuramlar ataerkil toplumsal yapıyı savunmakta ve heteroseksüel yönelimi tek meşru yönelim olarak kabul etmektedir.

Profeminist hareket feminizmi destekleyen, ataerkil toplumsal yapıyı sorgulayan ve dolayısıyla eleştirel erkeklik çalışmalarını destekleyen bir harekettir (Bozok, 2009a, s. 271). Profeminizm; liberal ve radikal feminizmden etkilenmiş ve bu bağlamda erkeklik, feminizm ilkelerinden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır (Green, 2000, s. 402). Ataerkil toplumsal yapıda erkekler kadınları tahakküm altına almıştır. Bu bağlamda profeminist

hareket, kadınların toplumda karşılaştıkları eşitsizliğin erkek hegemonyasından kaynaklandığını savunmaktadır (Kimmel, 2013, s. 8). Profeminizm, en temelde kamusal ve özel alandaki erkek egemenliğinin oluşumunu, erkeklik ile iktidar arasında iç içe geçmiş olan birlikteliği çözümlemeye çalışmaktadır (Ashe, 2007, s. 15).

“Eleştirel erkeklik çalışmaları, anti-feminist veya maskülinist vurgular taşıyan diğer erkeklik çalışmaları yaklaşımlarından farklı olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda feminizmin öncelikli araştırma nesnesi olmayan erkeklik olgusuna yönelir.” (Günay-Erkol, 2018, s. 6). İkinci dalga feminizmin kadınlar ile erkekler arasında evrensel olarak herhangi bir farklılık olmadığı savı üzerinden “evrensel sabitlere dayanmayan cinsel farklılık biçimleri üzerine bir araştırma alanı açmıştır.” (Günay-Erkol, 2018, s. 6).

Eleştirel erkeklik çalışmaları erkekliğin tarihsel ve toplumsal bir kurgu olduğu gerçeğinden hareketle ataerkil toplumsal yapı üzerinden erkekliği sorgulamaktadır. Eleştirel erkeklik çalışmaları, erkekliğin toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini, erkekliklerin toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda zaman içerisinde nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır (Bozok, 2011, s. 6). Bu bağlamda erkeklik çalışmalarının kadın çalışmaları ile toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunduğu söylenebilir. Eleştirel erkeklik çalışmaları feminizm ile iş birliği içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini incelemektedir. Feminizm kadar tarihsel bir geçmişe sahip olmayan eleştirel erkeklik çalışmaları, kadın çalışmalarının ataerkillik üzerinden erkekliklere dair araştırmalar yapmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır (Sancar, 2009, s. 25). Bir alan olarak eleştirel erkeklik çalışmalarının gelişimi, 1980 ve 1990’ların başında üretilen empirik araştırmalar ile başlamıştır (Connell, 2005, s. 24).

Edwards (2006, s. 35-36) eleştirel erkeklik çalışmalarının gelişimini feminizme benzer şekilde üç dalga şeklinde olduğunu belirtmektedir.

“Eleştirel erkeklik çalışmalarının birinci dalgası, ikinci dalga feminizm ile aynı dönemi izleyerek, kadınlar için olduğu gibi erkekler için de toplumsal cinsiyet pratiklerinin incelenmesinin ve “ideal erkeklik” in nasıl olduğunun sorgusunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu dönemde, erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamasının toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çıkardığı problemler incelenmektedir. 1980’lerin sonlarında ortaya çıkan ikinci dalga ise, tek bir erkeklikten bahsetmenin imkansız olduğu savından yola çıkarak erkekliklerden bahsetmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ikinci dalga erkeklik çalışmalarında, erkeklerin ataerkil yapıdan kazanımlarının olmadığı ve her zaman iş birliği içinde olmadıklarının sorgulamaları yapılmaktadır. Erkeklik çalışmalarının üçüncü dalgası ise, 1990’larda başlayarak bu alanın disiplinler arası bir alan olmasını sağlamıştır. Başka bir deyişle, hala devam etmekte olan üçüncü dalga erkeklik çalışmaları, erkeklerin kimlikleri üzerinden farkındalığın nasıl sağlanabileceğini ele alırken, aynı zamanda disiplinler arası bir alan olarak kültür, medya, edebiyat çalışmaları gibi birçok alanı da kapsayan çalışmalar haline gelmektedir.” (Orhun & Delibaş, 2021, s. 19).

Erkeklik çalışmaları kadınlık çalışmalarından farklı olarak erkeklerin ataerkil toplum düzeninde kâr payına sahip konumda olduklarından dolayı durumlarının farklı olduğunu belirtmektedir. Ataerkil toplum düzeninde dezavantajlı konumda bulunanları ise kadınlar olarak değerlendirmektedir. Erkek egemen toplum hâlâ varlığını sürdürmekte olup, erkeklik çalışmalarının bu toplum düzeninde kadınlarla erkeklerin bu düzenden aynı oranda etkilenmediklerini bilmelerini gerektirmektedir. Akça ve Tönel (2011, s. 22) kadın çalışmaları alanı için verilen mücadelenin kolektif bir çıkar üzerinden var olduğunu, erkeklik çalışmaları alanında ise çıkardan ziyade bu çıkarın ortadan kaldırılması ve avantajlı konumun yok edilmesinin söz konusu olduğunu belirtmektedir.

Bu alanda "hegemonik erkeklik", "toksik erkeklik", "içerimli (inclusive) erkeklik", "erkeklik krizi", "gex" gibi kavramlar çerçevesinde, erkekliklerin toplumsal cinsiyet hiyerarşileri ile ilişkileri hakkında araştırmalar yürütülmektedir. 1980'lerden bugüne, dünyanın pek çok ülkesinde farklı disiplinlerden gelen araştırmacılar, erkeklik normları ve bu normları yeniden üreten okul, spor, aile gibi yapılar çerçevesinde erkekliğe ilişkin kabul edilen şiddet, iktidar, rekabetçilik, rasyonellik, fizikî güç övgüsü, bedensel dayanıklılık gibi çeşitli unsurları eleştirel bir gözle incelemiş ve erkekliğin erkekleri de esir alan tehditkâr yapısını gözler önüne sermiştir. Yürütülen çalışmalar, erkeklik imge ve söylemlerinden zarar gören erkekler bulunduğu dikkati çekmekte ve bu farkındalığın açık bir tartışmaya dönüşmesine destek olmaya çalışmaktadır (Günay-Erkol, 2018, s. 6).

1980'lerden bu yana erkeklik çalışmalarına yapmış olduğu çalışmalarla önemli bir katkı sağlayan Connell, kadınlar için olduğu gibi erkeklerin de toplumsal cinsiyet pratiklerinin incelenmesi ve "ideal erkeklik" in nasıl olmasının gerektiği üzerine Tim Carrigan ve John Lee (1985) ile birlikte yapmış olduğu "Toward a New Sociology of Masculinity" adlı çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından erkekliğin değişebileceğini belirterek çoğul erkeklik fikrine vurgu yapmaktadırlar (Carrigan, Connell & Lee, 1985). Bu açıdan "erkeklikler" kavramının sorgulamasını ve "hegemonik erkeklik" fikrinin gelişimini sağlayan Connell, "Eleştirel Erkeklik Çalışmaları" alanının büyük bir entelektüelidir (Orhun & Delibaş, 2021, s. 20).

Eleştirel erkeklik çalışmaları cinsiyetler üzerinden var olan eşitsizlikler ve ataerkil toplumsal yapı üzerinde geniş bir bilgi yükü oluşturan feminist çalışmalara ve dolayısıyla kadınlık çalışmalarına çok şey borçludur. Bu çalışmalar erkeklik çalışmalarına bir yol ve yön tayin etmiştir. Bundan dolayı erkeklik çalışmalarının başlangıç noktasının feminist çalışmalar olduğu söylenebilir. Macnamara feminist çalışmaların erkeklik çalışmalarına etkisini şu şekilde açıklamıştır (Macnamara, 2006):

1. Feminist teori her şeyden önce, kadını olduğu kadar erkeği de tartışmak için kullandığımız dil ve kelime dağarcığının oluşumunu sağlamıştır.
2. Feminizm, kadın kimliğinin tanımlanması ve geliştirilmesine öncelik verirken, patriyarkiyle (erkek egemen anlayışla) mücadeleyi ve kadın kimliği ve rollerinin toplumla ilişkisi

içerisinde yeniden tanımlanması için erkeklik kimlikleri ve rollerine ilişkin tartışmayı da kaçınılmaz kılmıştır.

3. Feminizmin bazı yaklaşımları, erkeğe ve erkek kimliğine ilişkin spesifik yaklaşımları ortaya çıkarmıştır (s. 21).

Eleştirel erkeklik çalışmaları erkekliğin de kadınlık gibi tarihsel, kültürel ve toplumsal bir bileşen olduğundan hareketle eril iktidarın gücünün kaynaklarını ve farklı görünümelerini araştırmak amacındadır. “Bu haliyle erkeklik çalışmaları feminist teori ile olduğu kadar - siyaset biliminden sosyolojiye, oradan da kültürel çalışmalara uzanan bir çizgide- pek çok alanla yakın bir biçimde ilişkilidir.” (Türk, 2008, s. 120) Erkeklik tarih dışı bir kategori olmadığı için tarihsel süreçte yaşanan olaylara göre şekillenmiştir. Ayrıca belli bir tarihsel kesitte de tek tip bir erkeklik olmadığı erkeklik çalışmaları bakımından genel kabul görmektedir. Egemen ideoloji kentli, orta sınıf, beyaz ve heteroseksüel erkeklere işaret etse de farklı tip erkekliklerin olduğu kabul edilmelidir. Erkeklikleri araştırma amacıyla olan her araştırmacı da bu ön kabulle çalışmasına başlamalıdır.

Gerçek yaşamda farklı farklı erkeklik deneyimlerinin var olduğu iddiası, sonuç olarak tek tipleştirici erkeklik tanımlarına karşı eleştirel yaklaşmayı gerektirmektedir. Tek tipleştirici erkeklik tanımları aynı zamanda özcü bir bakış açısı sunduklarından, bir nevi ideal erkeklik tanımıyla beraber tüm erkekleri tek bir kalıba sığdırma ya da ulaşılmak istenen ve peşinden koşulan ama aynı zamanda her çabada kendisine mesafeli bulunan bir kategori olmak durumundadır.

1980’lerde gelişen erkek özgürlük hareketi erkeklik değerlerinin değişmekte olduğunu ve egemen erkeklik değerlerine ve davranışlarına uymadan da normal erkekler olarak var olunabileceğini iddia etmektedir. Erkek özgürlük hareketi bu eleştirilere rağmen erkeklerin modernleştiğini, değiştiğini ve bazı erkeklerin egemen erkeklik değerlerini reddetmeyi başararak farklı bir yaşam sürebildiklerini iddia etmektedir. Geleneksel erkekliği savunma hattının dışına çıkmanın olanaklı olduğunu erkeklere göstermeye çalışmaktadır. Bu hareket erkekleri redde çağıran bir siyasal hareket olma iddiasını sürdürmektedir (Sancar, 2020, s. 29-30).

Farklı toplumsal sınıflar etnik gruplar ve farklı kadın ve erkek kategorileri arasında karşılıklı ilişkilere verilen anlamlar aracılığıyla yaratılan cinsiyet hiyerarşilerinin bir tür cinsiyet farkları rejimi yarattığı düşünülmektedir. Kentli kadın nasıl köylü kadından daha üste ise iş adamı işçi erkekten, beyaz Batılı erkek Doğulu etnik erkekten daha üsttedir. Cinsiyet farkları rejimi kurumsal pratiklerin gündelik işleyişi ile derinden ilgilidir. Örneğin dinî kurumlar erkeklerin değil kadınların bedensel ve toplumsal varlıklarını her zaman

sorunlu olarak tanımlamaktadır. Öte yandan hukuki kurumlar kadınların başına gelen ayrımcılıklara karşı cinsiyet ayrımı yapmama ilkesi ile hareket ederek erkeklerin sahip olduğu ayrıcalıkları görmezden gelmektedir. Modern yaşamın ev-iş yeri gibi sınıflandırmaları aslında cinsiyet ayrımları ile ilgilidir ve egemen sosyoloji biliminin kavramları bunu normal olarak görmektedir (Sancar, 2020, s. 21).

Erkeklik çalışmalarında bir alt alan olarak bölgesel çalışmalarda Latin erkekliği, Ortadoğu İslam erkekliği, Afrika siyah erkekliği gibi başlıklara yöneldiğinde araştırma yaklaşımları da bu anlamda özcü bir noktaya sürüklenme riskiyle karşı karşıya gelmektedir (Sancar, 2020). Bu bağlamda çalışmada ele alınan ‘Bir Başkadır’ dizisindeki erkeklikler bu şekilde ayrıntılandırılmış bir sınıflandırmaya başvurmadan ele alınmıştır. Değerlendirmenin bu şekilde yapılmasının nedeni özcü açıklamalardan sıyrılmasıdır.

Erkeklik sosyolojisi bağlamında alan yazın gözden geçirildiğinde hegomonik erkeklik değerlerinin etkin olduğu erkek egemen toplum kavramı çerçevesinde ifade edilmektedir. Ancak bu durum farklı erkekliklerin ele alınıp incelenmesi gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Egemen erkeklik değerleri, bunları ayrıcalıklı kılan kurumsal destekler ve kültürel pratikler etrafında çeşitli mesafelerle yer almış farklı erkekliklerin bir biçimde karşılıklı onay ile işleyen ilişkiler içinde eklemlendiğini göstermektedir. Bu bütünlük, bir tür küresel eril ittifak düzeni oluşturmaktadır (Sancar, 2020, s. 17).

Erkek egemen toplum kavramı, aynı zamanda farklı erkeklikler arasındaki yer, hiyerarşi ve iktidar mücadelelerine dikkat çeker ve devlet, ordu, işgücü piyasası gibi kurumlaşmış patriarki alanlarındaki yapılanmış egemen erkekliğe özel vurgu yaparak doğrudan siyasal iktidar ilişkilerine gönderme yapar. Öte yandan bazı kadınlar gücü elinde tutan erkeklerle iş birliği yaparak eril iktidardan pay alabilir ve çıkarlarını diğer ezilen kadınlardan farklılaştırarak egemen erkek çıkarlarıyla eklemlenmiş ilişkiler kurabilirler. Bu bakımdan farklı kadınlık konumları arasında çıkar çatışmaları olabileceği görülmektedir. Ayrıca farklı kadınlık tanımlarını anlayabilmek için de eril iktidar kavramını anlamak ve analiz etmek gerekmektedir (Sancar, 2020, s. 17-18).

Frankfurt Okulu’nun esasında psikoloji ağırlıklı olan “Otoriter Kişilik” (1950) isimli eseri erkekliği ve onu üreten koşulları ele almaktadır. Eserde yer verilen Mack ve Larry adlı iki klinik vakada, erkekleri içinde bulundukları tarihi ve kültürel şartlar ile ele alınıp değerlendirilmektedir. Otoriter tip, ataerkini temsil eden bir erkeklik tipi olarak tanımlanmıştır. Otoriter erkekliğin tipik özellikleri eşcinselleri ve kadınları ötekileştirme,

tepeden dayatmacı bir tutum, otoriteye itaat ve kendinden zayıf olanları aşağılamadır. Bu eserde katı ebeveynlik, baba egemen aile yapısı, cinsel baskı ve muhafazakârlık otoriter erkek tipi ile ilişkilendirilmiştir (Christie & Jahoca, 1954). Bu bağlamda erkekliği üreten koşulların kültürel ve tarihsel koşullardan etkilendiği düşünülmektedir.

2.4. Feminizm ve Erkeklik

Bell Hooks “The Will to Change” adlı kitabında feminist erkekliği açıklarken, kavramla ataerkil erkeklik kavramı arasında bir karşıtlık kurmaktadır ve feminist erkeklik için ataerkil erkeklik modelini reddetmenin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu reddediş, erkekliğin bir self olarak gerekli öz iyiliği temsil etmesinden ve bir durum (state of being) olarak tanımlanmasından geçmektedir. Hooks burada ataerkil erkeklik kavramını baskın model (dominator model) olarak ele alırken, bu baskın modele karşılık ortaklık modelini (partnership model) önermektedir. Bu modele göre kişilik, erkek ya da kadın olsun, o kişinin kimliğinin özündedir ve erkeklerin özünde saldırganlık isteği değil, bağlanma isteği bulunmaktadır. Feminist erkeklik bu nedenle gereklidir ve erkekler başkalarıyla bağ kurma yoluyla gerçekten var olabilirler (Hooks, 2004).

2.4.1. Profeminizm

Profeminizm terimi feminizmi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen erkekler için kullanılmaktadır. Bu bağlamda profeminizm, erkekleri ve erkekliği eleştirirken erkeklerin hem özne hem nesne olması durumudur. Bu erkekler arasında feminist görüşleri benimseyen fakat kendilerini feminist olarak görmeyen erkekler de yer almaktadır. Profeminizm “erkek sorunu hakkında erkeklerin eleştirinin hem nesnesi hem de öznesi olma” (Holmgren & Hearn, 2017, s. 86) durumudur.

Profeminizm terimi, ilk defa Eylül 1996'da Quebec'te gerçekleştirilen Feminizm konferansında ortaya atılmıştır. Şu anda Profeminizm terimini kullanan gruplar, daha önce kendilerini değişik biçimlerde tanımlıyorlardı: Anti-Seksistler, Maskulinite Karşıtları, Ataerkillik Karşıtları gibi... Bu mücadelelere katılan erkeklerin sayılarının giderek arttığı göz önüne alınırsa, bütün bu tanımları içine alacak, profeminizm gibi daha kapsayıcı bir üst terimi kullanmak daha doğru olacaktır.²

²Bu açıklamaya <https://feministsozluk.com/discussion/48/pro-feminizm> adresinden 2 Mayıs 2021 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Profeminist erkekler dünyada pek çok aktivite ile kadın erkek eşitliği için girişimlerde bulunmaktadır. Aktiviteleri arasında okullarda öğrencilerin şiddet kullanmamalarına yönelik çalışmalar yürütmek, iş yerlerinde cinsel tacizi önlemek için atölyeler kurmak, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığa destek vermek gibi çalışmalar yer almaktadır. Profeministler sadece laik çevrelerde değil dinî çevrelerde de bulunabilmektedir. Profeministlerin kadın erkek eşitliği konusunda hedefleri feministlerle ortaktır.

Feministler arasında erkeklerin feminist olarak nitelendirilemeyeceğine ilişkin bir görüşten de söz edilmektedir. Feminist Sözlük'ün (2014) erkeklerin kendilerini feminist olarak nitelendirmeleri hakkındaki açıklaması şu şekildedir:

Buna karşı en basit yanıt erkeklerin kendilerini "feminist" olarak adlandırmalarının doğru olmayacağıdır. Bu argüman çeşitli biçimler alabilmektedir, şöyle ki; Feminizm kadınlar tarafından, kadınlar için ve kadınlar hakkında geliştirilen bir hareket ve fikirler kümesidir. Erkekler asla bir kadın gibi olmanın nasıl bir şey olduğunu bilemezler. (Tabi burada yaşamazsan bilemezsin görüşüne karşılık, "Hiçbir sosyal bilimci de kendisi dışındaki konulara çalışamayacak mı?" sorusu çıkıyor. Bence bir erkek, feminist diye adlandırılabilir mi sorusunun cevabı "Evet"tir; ama "Hayır, sen profeministsin, kadın değilsin!" diyecek olana da pek lafım yok, cinsiyet kurabiyesine bakıp da bu konuda hâlâ inatla düalist ayrıma gitmek bana göre değil, Kuir Teoriye göre de değil.)

Burada erkeklerin feminist olup olamayacakları ve yahut feminist hareketin içinde yer alıp alamayacakları tartışılmıştır. Feminist hareketin ve kadın, erkek ilişkilerinde eşitlikçi taleplerin savunucularının yalnızca kadınlar arasından değil, erkekler arasından da çıkabileceği bilinmektedir. Buna göre profeminizm feminist değil, "feminizm destekçisi" ya da "feminizm taraftarı" anlamına gelmektedir (Bozok, 2009b, s. 277).

Holmgren ve Hearn (2017) "Erkekleri Feminizmin İçinde ve Dışında Çerçevelemek" isimli makalesinde bu konu hakkında "İsveç'te erkeklerin 'feminist' kelimesini kullanmasında ya çok az çelişki vardır ya da hiç yoktur; bilakis 'profeminizm' terimi akademik, fazlasıyla spesifik ve hatta gereksiz görülür." (s. 98) demiştir. Kısacası erkeklerin kendilerini profeminist olarak tanımladıklarının nadiren görüldüğünü açıklamıştır. Feminist Sözlük ise Holmgren ve Hearn'in görüşlerine göre farklı tür kadınlıkların olduğunu savunan feministlerin "erkeklerin de kendilerini feminist olarak nitelendirmelerinden" problematik bir durum çıkarmaması gerektiğini belirtmektedir.

Flood'a göre profeminizm; kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin eşitlikçi, güvenilir ve çatışmasız olduğu bir dünyayla birlikte ne erkek ne de kadınların katı, sağlıklı ve ruhları yok eden yaşam modelleri ile sınırlı kaldıkları; kadın ve erkek olarak katı bölünmenin yerine, cinsiyetlerin zengin ve renkli bir çeşitliliğinin olduğu bir dünyayı savunmaktadır

(Flood, 2002). Ayrıca profeministler cinsiyetçiliğe, erkekçiliğe, cinsiyetçi erkek tutumlarına karşı meydan okumaktadırlar (Flood, 2009).

Profeminizm ataerkil geleneklere gizli bir şekilde yerleşmiş olan erkeklerin kadınlar üzerinde hayali kahramanlıkları, üstün bilgileri, yaş, aile, namus ve din gibi alanlar yardımıyla cinsiyetli bir şekilde konumlanmaları yoluyla kadınların erkeklere boyun eğmesini sağlayan çok uzun bir geçmişin ürünüdür (Holmgren & Hearn, 2009).

2.5. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları

Türkiye’de erkeklik çalışmaları; üniversitelerde ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında akademisyenler tarafından yürütülmektedir. Bu çalışmalar arasında feminist eğilim ağırlık taşımaktadır ancak erkeklik rollerinden erkeklerin de müzdarip olduğuna yönelik söylemler de alanda önemli bir yer işgal etmektedir. Bu alanın tartışmaya açılabilmesi için erkeklerin de çeşitli eğitim atölyelerinde “erkeklik durumlarını” görerek erkekliğin açmazlarını konuşması yolu ile farkındalık sağlamaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Connell (2019, s. 33) atölyelerin genellikle erkeklik hareketini doğuran toplumsal çevrede bulunan terapistler tarafından yaygın şekilde kullanıldığını belirtmektedir.

Türkiye’de erkeklik çalışmalarının antropoloji, tarih, medya, psikoloji ve sosyoloji alanlarında yürütülüyor olması alanın doğasından kaynaklanmaktadır çünkü erkeklik çalışmaları alanı multidisipliner bir alandır. Bu alanda yer alan araştırmacılar arasında Serpil Sancar, Mehmet Bozok, Beril Türkoğlu, Cenk Özbay, Selin Akyüz, Çimen Günay-Erkol, Atilla Barutçu, Muhittin Şahin gibi isimler sayılabilir.

Türkiye’de makale türünde erkeklik çalışmalarının ilkleri arasında ‘Babalar ve Oğullar’ Kudret (1960), Baba Oğlu Neden Anlamaz?’ Levend (1966), ‘Kaşgarlıya Göre Türklerde Askerlik’ Özkırımlı (1972), ‘Tencerem Boş, Yemek Pişiremiyorum Diyen Erkek Var Mı?’ Yelda (1991), ‘Şişme Kadınlar, Alo Seks ve Biçare Cinselliğimiz’ Akçay (1992) ve ‘Yarışan Erkeklikler: Erkeklik-Erkeklik İdeali’ Segal’dan çeviren Ersoy (1992) gösterilebilir. Ayrıca Simone de Beauvoir’ın ‘Kadın İkinci Cins Bağımsızlığa Doğru’, ‘Kadın İkinci Cins Genç Kızlık Çağı’ ve ‘Kadın İkinci Cins Evlilik Çağı’ isimli eserlerini Türkçeye çeviren Bertan Onaran’ın 1998 yılında Bükre ve Bir ile “Eskişehir’de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması” isimli makale çalışması yer almaktadır.

Erkeklik çalışmaları alanında ilk kitap çalışmaları arasında; 1986 yılında Arslan Yüzgün tarafından yazılmış olan ‘Türkiye’de Eşcinsellik: Dün Bugün, 1990 yılında Jale Parla’nın yazmış olduğu ‘Babalar ve Oğulları Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri’, 1991 yılında Ergun Hiçyılmaz’ın yazdığı ‘Çengiler, Köçekler, Dönmeler, Lez’olar’, 1992 yıllarında Lynne Segal tarafından yazılıp Volkan Ersoy tarafından Türkçe’ye çevrilen ‘Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler’ ile Alberto Codenzi tarafından yazılan Sultan Kurucan Coşar ve Yakup Coşar tarafından Türkçe’ye çevrilen ‘Cinsel Şiddet: Yaşayanların ve Yaşatanların Anlatımıyla’ eserleri yer almaktadır.

Erkeklik sosyolojisi alanında Türkiye’de kitap haline getirilmiş çalışmalar arasında, edebiyat metinleri üzerinden Türk modernleşmesi ve erkekliğin değişimi Saraçgil (2005), Türk sinemasında erkeklik temsilleri Arslan (2005, 2010), online mecrada erkeklik pratikleri Demez (2005), erkekliğin kuruluş aşamaları Selek (2008), ailede sokakta piyasada erkeklik halleri Sancar (2009), Türk modernleşmesi ve erkeklik ilişkisi Sancar (2012), militarizm milliyetçilik ve erkeklik ilişkisi Sümbüloğlu (2013), çizgi romanlarda erkeklik temsilleri Türk (2013), pavyon mecrasında erkekliğin işleyişi Özarslan (2016), erkeklik ve babalık deneyimleri Boratav vd. (2017) anılabilir (Akkoç, 2020, s. 40-41).

Erkeklik çalışmaları alanında yapılan doktora tezlerinin ilkleri arasında sayılabilecekler 1992’de Handan İnci tarafından tamamlanan ‘Tanzimat Devri Türk Romanında Baba’, 1993’te Canan Uluyağcı tarafından tamamlanan ‘Türk Sinemasında Erkek Söylemi’ gösterilebilir. İlk yüksek lisans tezleri arasında ise 1987’de Beyhan Seçkin tarafından tamamlanan ‘1920-1928 Türk Romanında Yaşlı Erkek Tiplerinin Tahlili’ isimli tez gösterilebilir.

2.6. Medya Metni Olarak Dizilerde Erkeklik İncelemeleri

Bu başlık altında erkekliğin ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet konusunun dizi filmler üzerinden incelendiği çalışmalara yer verilmektedir. Bunun en temel nedeni ise tezde erkekliğin inşasının bir ‘dizi’ üzerinden ele alınmış olmasıdır.

Sinema ve dizilerde farklı erkeklik temsillerinin çoğalması ile hegemonik erkeklikler dışında marjinal, sınıfsal yoksunluk içerisinde olan, dışlanmış grupların erkekliklerinin de ifade bulduğu temsillere yer verildiği görülmektedir. Sinema ve dizilerde “hegemonik erkekliğin ağırlıklı olduğu temsil biçimlerinin yerini, farklı bağlamlar ve ilişkiler temelindeki çoklu erkeklikler almış; erkekliğin performatif inşasına dikkat çeken temsiller yaygınlaşmıştır.” (Yüksel, 2013, s. 15).

Dizilerde eril iktidar, etkin bir biçimde varlık gösterebilecek bir uygulama alanı kazanmaktadır. Dizilerin hedef kitlesi erkek kahramanla özdeşleşerek kendi bakışını

benzerine, dizideki erkek temsiline aktarmakta ve bu sayede erkek kahramanın olayları denetlemedeki gücüyle, iktidar sahibi olmanın tatmin edici duygusu ortaya çıkmaktadır (Mulvey, 1997, s. 43).

Ryan ve Kellner (1997, s. 236), Hollywood filmlerindeki erkeklik sunumlarını inceledikleri çalışmalarında Hollywood filmlerinin çoğunun “erkek” filmleri olduğunu ve sinemada merkezi konumu erkeğin işgal ettiğini belirtmektedirler. Bu bağlamda erkek temsillerin ağır bastığı filmlerde üretilen kimlikler çoğunlukla erkeklik idealini pekiştirmekte ve yeniden üretmektedir. Hollywood filmlerinde, John Wayne, Sylvester Stallone, Arnold Schwarzenegger, Leonardo Di Caprio, Brad Pitt gibi oyuncuların temsillerinde dayanıklılık, saldırganlık, başarı, duyguların gizlenmesi, şiddet gibi erkeksi niteliklerin benzerlerini Türkiye’deki dizilerde görmek mümkündür. Bu dizilerde varlık gösteren Aynalı Tahir, Yusuf Miroğlu, Sarp Yılmaz, Polat Alemdar, Ertuğrul Gazi, Seymen Ağa, Ezel, Yamaç gibi sayılabilecek karakterler her şeye gücü yeten erkek imgesi, erkekliğin kitabını yazan, adalet ve iyilik timsali, iktidar ve güç temsili imgeler olarak temsil edilmektedir.

‘Aynalı Tahir’ dizisinde İstanbul’un yoksul bir mahallesinde değişimin gözlemlenebildiği, buna karşın geleneksel mahalle kavramının da henüz yok olmadığı, dayanışma, bütünlük, mahalle namusu gibi kavramların işlendiği, Kadir tiptemesi çerçevesinde mert, dürüst, bileği güçlü, sadık bir aşık gibi özellikleri olan ‘delikanlılık’ kavramı yeniden üretilmektedir (Erjem & Çağlayandereli, 2006, s. 23).

‘Deli Yürek’ dizisinde askerliğini Güneydoğu’da komando olarak yapmış ‘Yusuf’ ana karakterdir. Dizide devlet-mafya-medya ilişkileri anlatılmaktadır. Yusuf, dizide kötülerle uğraşan bir halk kahramanıdır. Deli Yürek, bir yönüyle mafya içerisinde “iyi mafya” olarak tanımlanabilecek; silah ve güç kullanan, yasa dışı faaliyetlerde bulunan ancak bu eylemi kötülere ve kötülüklere yönelik olması nedeniyle izleyicinin gözünde meşrulaşan bir dizi karakteri olarak değerlendirilmektedir (Erjem & Çağlayandereli, 2006, s. 22-23).

Canan Uluyağcı, “namus”, “otorite”, “dostluk”, “şiddet” ve “cinsellik” kavramları çerçevesinde Türk sinemasında erkeklik söylemini incelediği doktora tezinde, filmlerde üretilen imgeler aracılığıyla toplumda var olan erkeklik tanımlarının desteklendiği ve pekiştirildiği sonucuna ulaşmaktadır. Uluyağcı (1993, s. 227) incelediği filmlerde genel olarak koruyucu, ciddi, acı çekmeyen, aileye önem veren ve her durumda ailesini koruyan,

sağlıklı, kadını seyirlik bir nesne olarak gören, tüm kadınca davranışlardan kaçınan ve erkeksi davranışlardan ödün vermeyen bir erkek imgesinin üretildiği tespitini yapmaktadır.

Türk sinemasında tek bir erkek tipinin var olduğunu söylemektense, farklı ama benzer erkeklik temsillerinin varlığından söz etmek daha doğru bir tespit olacaktır (Ulusay, 2004, s. 147). Suç ve mafya unsurlarını barındıran dizilerde erkek temsilleri şiddet uygulayan, iktidar sahibi, ilkeleri olan ve bu ilkelerinden ödün vermeyen ve bu ilkeleri için cinayet bile işleyebilen öznelerken, bazı dizilerde hastalıklı, çaresizlik içinde, kusurlu erkeklere rastlanmaktadır. Örneğin Çukur dizisinde “Alişo” karakteri otizmlidir, ailesi tarafından hor görülen ve ailesinden kaçmak zorunda olan bir karakter olarak sunulmaktadır. Deli Yürek dizisinde “Kuşçu” karakteri dünya malında gözü olmayan, olacakları önceden sezen, fakir ama gönlü zengin bir karakteri temsil etmektedir. Yaprak Dökümü dizisinde baba rolündeki “Ali Rıza Bey” kaymakamlık görevinden istifa etmek zorunda kalmış, namuslu ve gururlu bir aile babasıdır ancak ailesi tarafından sürekli sınanmaktadır, mağdur bir hâle getirilmektedir. Çaresizlik içinde kalmış bir babayı temsil etmektedir. Mucize Doktor dizisindeki “Ali Vefa” karakteri, otistik savant sendromlu bir erkeği oldukça başarılı bir doktor olarak sunmaktadır. “Öyle Bir Geçer Zaman Ki” dizisindeki “Mete” karakteri baba otoritesi ile sürekli çatışan, baba şiddetine maruz kalmış, öğretmenine platonik bir aşk besleyen karakteri temsil etmektedir. Suskunlar dizisinde “Bilal, Ecevit ve İbrahim İska” karakterleri ıslah evinde cinsel istismara uğramış mağdur çocuklar olarak öçlerini almaya çalışmaktadırlar.

Türk sinemasında Cüneyt Arkın’la özdeşleşen tarihi filmlerde ise aşırı abartılmış, insanüstü erkekler kurgulanırken, romantizmin ön planda olduğu güldürülerde, erkek ince ruhlu, hoşgörülü ve duyarlı bir karakter olarak sergilenmektedir. Türk sinemasında Ayhan Işık, Yılmaz Güney, Kadir İnanır, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet gibi isimler “sert erkek” temsili olarak sunulmaktadır. Sert erkek temsiline uyan karakterler, çok seven ama sevdiğinden duygularını gizleyen, çocuklarını seven ama sevgisini gösteremeyen, namuslu, ailesini dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruyan, güçlü, doğrularından ödün vermeyen, haklı olduğu noktada şiddete başvurabilen kişilerdir (Uluyağcı, 2001, s. 35-36). Erkekliklerin inşasında Türk dizi ve film sektöründe şiddetle ilişkilendirilmiş sert erkeklik, kadınlarla özdeşleşmiş duyguları gizleme, evi geçindiren baba ve eş rolü gibi özellikler ön planda görünmektedir.

Covender (1999) çalışmasında 1940’lı yıllarda uzun metraj filmlerinde hegemonik eril modellerin 1980’lerinkine kıyasla nasıl farklı şekillerde inşa edildiğini göstermiştir. Ona

göre diziler ve filmler yoluyla sunulan erkeklikler, toplumda ya da bölgesel düzeyde hegemonik eril fantezi modellerini üretmektedirler.

Empirik olarak mevcut hegemonik erkeklikler üç düzlemde incelenmelidir. Bunlar yerel, bölgesel ve küresel düzeylerdir. Yerel incelemeler etnografik ve yaşam öyküsü araştırmalarında rastlanan, aile, örgütler ve yakın çevre ile yüz yüze iletişim alanlarında oluşan erkekliklerdir. Bölgesel incelemeler genellikle söylemsel, politik ve demografik araştırmalarla yürütülen kültür ya da ulus devlet düzleminde oluşan erkekliklerdir. Küresel incelemeler belli bir dönemde ortaya çıkan erkeklikler ve küreselleşme üzerine yapılan çalışmalarda incelendiği üzere dünya siyaseti, uluslararası ticaret ve medya gibi uluslararası arenalarda oluşan erkekliklerdir (Connell & Messerschmidt, 2005).

Dijital platformda yayınlanan diziler Türkçe versiyonlarının yanı sıra İngilizce dilinde de yayınlanmaktadır. Netflix gibi uluslararası platformlar 2016'dan bu yana Türkiye'de yayın yapmaktadır ve bu platform aracılığıyla yerli Türk internet dizileri küresel bir dolaşıma girmektedir. Bölgesel düzeyde izleyici kitlesine ulaşan internet dizileri aynı zamanda küresel olarak da bir yayılım göstermektedir.

Küresel düzlemde hegemonik erkekliğin oluşumuna yönelik bir çalışma yapan Hatfield (2010) Amerikan televizyon dizilerinden "Two and a Half Man" üzerinde yapmış olduğu çalışmada dizinin iki ana karakterinin beyaz, orta sınıf, profesyonel ve birlikte yaşayan erkek kardeşlerin toplumsal cinsiyetini nasıl kurduklarını incelemiştir. Dizi 2003 yılında yayınlanmış olduğu tarihten bu yana dünya çapında 24 farklı ülkede gösterilmeye devam etmiş ve çok ciddi bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Dolayısıyla dizinin yaygın bir bölgesel ve küresel etki alanı bulunduğu görülmektedir. Çalışmada ana karakterlerin toplumsal cinsiyet performansları ve kendi aralarındaki ilişki aracılığıyla, hegemonik erkekliğe ilişkin bir medya temsili sunduğu sonucuna varılmıştır. Hegomonik erkeklik hem kadını hem de alternatif erkekleri tabi kılan özgün bir erkeklik biçimi olarak tasvir edilmiştir.

Dizi sektöründe meydana gelen bu küresel yayılım, aynı zamanda bölgesel olarak inşa edilmiş erkekliklerin, küresel bir boyuta dönüşerek ciddi bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlamaktadır. Türk dijital dizileri, yayınlandığı platformlar itibarı ile farklı dillerde özellikle de İngilizce dilinde versiyonlarının bulunması bölgesel olarak inşa edilmiş dizilerdeki erkekliklerin küresel düzleme taşınmasını salık vermektedir. Bu bağlamda dünyaya açılan, küresel boyutlara taşınan yerli dijital dizilerde sunulan kadınlık ve erkeklikler ayrıyeten incelenmeyi gerektiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.7. Yeni Medya ve Türkiye’de Yeni Medyaya Yönelim Olgusu

Yeni medya bağlamında dijital platformlar insanların günlük yaşamlarını yoğun şekilde geçirdikleri bir mecraya dönüşmüştür. Dijitalleşme internet sayesinde iletişim, alışveriş, bilgi depolama, bankacılık, video-film seyretme amaçlarının yanında dizi izlemek için de kullanılmaktadır (Ergüney, 2017, s. 52). Bu dijital içerikler; akıllı telefon, dizüstü bilgisayar ve tablet gibi cihazlar üzerinden kolaylıkla ulaşılması sayesinde bir tüketim nesnesi hâline dönüşmüş durumdadır. Yeni medya geleneksel medya araçları olan radyo, televizyon ve sinemaya önemli bir alternatif oluşturmıştır.

Dünyada, teknoloji sayesinde televizyon izleme kültüründe önemli değişimler yaşanmaktadır. Günümüzde dijital ortamlarda yayınlanmak üzere üretilen içerikler izleyici ile etkileşime açık içeriklerdir. Dijital medya izleyici etkileşimleri ile televizyon yayıncılığının yapısını değiştirmiştir. Günümüzde televizyon katılımcının isteğine bağlı olarak yönlendirilebilen, ortam içeriğinin kişiselleştirilebildiği bir platform haline gelmiştir (Taşdelen ve Kesim, 2014). Bu bağlamda izleyiciler artık pasif varlıklar olarak değil, aktif varlıklara dönüşmüştür. Dijital medyada içerikler kullanıcıların sosyodemografik durumlarına ve psikolojik ihtiyaçlarına göre tasarlanmaktadır.

“We Are Social 2021” verilerine göre, Türkiye nüfusunun % 77’si interneti aktif olarak kullanmakta olup, mobil bağlantı kullanımı ise % 90 seviyelerindedir. Ayrıca ülkemizde günlük olarak 8 saate yakın internet, 3 saate yakın sosyal medya kullanılırken, TV izleme süresi ise 3 saat civarlarındadır. İnternet ise en çok video içeriklerini izlemek ve müzik dinlemek için kullanılmaktadır (Türkiye İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri 2021). Bu durum ülkemizde internet televizyonlarının ortaya çıkmasına ve dolayısıyla yeni medya bağlamında bizatihi internette sunulmak üzere hazırlanmış dizilerin çoğalmasına neden olmuştur.

2.7.1. İnternet Dizisi

İnternet ortamında yayınlanmak üzere dijital platformlar tarafından çekilen diziler internet dizisidir. Bu tanım içerisine YouTube gibi sosyal medya platformlarında yayınlanan amatör diziler de dâhil edilebilir (Söğüt, 2020). İnternet dizileri, internet televizyon kanalları üzerinden ücretli ya da ücretsiz abonelikler ile izleyicisiyle buluşmaktadırlar.

İnternet dizileri televizyon dizilerine bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Televizyon dizileri genel izleyici kitlesine hitap etmekte, reyting kaygısı ile üretilmektedir. Ancak internet dizileri zaman kaygısı olmaksızın her kitle için ayrı ayrı üretilen içerikler sunmaktadır. İnternet dizilerinde yazılan bir senaryo yalnızca belli bir izleyici kitlesine hitap edebilmektedir. Bu bağlamda internet dizilerinde hitap edilen izleyici kitlesine göre erkeklik temsilleri farklılık göstermektedir.

İnternet dizilerinin bazıları televizyonda yayınlanan dizilerin internet ortamında sunulanlarını kapsarken, bazıları yalnızca internet üzerinden yayınlanmak amacıyla yeni medya ortamı ve izleyicileri için özel olarak üretilen içeriklerdir. Bu diziler her ortamda ve bilgisayar, akıllı telefon, tablet ve internet bağlantısı kurulabilen her yerden kolaylıkla izlenebilmektedir.

İnternet dizileri sansürsüz olmaları, interaktif ve etkileşim özelliği ile televizyon dizilerinden farklılaşmaktadır. TV dizileri genel izleyici kitlesi olarak her kesime hitap ederken, internet dizilerinde bu durum platformlara göre değişmektedir. Bazı platformlara üyelik ücretli iken PuhuTv'ye üyelik ücretsizdir. Bu durum PuhuTv'de yayınlanan dizilerin genel izleyiciye hitap etmesinin de bir göstergesidir. Netflix, Exxen, BluTv ise paralı üyelik gerektiren platformlardır (Sögüt, 2020).

Bölüm süreleri bakımından internet dizileri televizyon dizilerine göre daha kısa sürmektedir. Bu bağlamda kolay üretilen ve kısa sürede tüketilen bir içerik olarak izleyicinin karşısına çıkmaktadırlar. Diziler düşük bütçe ile oluşturulmakta, oyuncularının ise tanınmamış kişiler olması izleyiciler tarafından önemsenmemektedir (Sögüt, 2020).

Connell (2019) erkekliklerle ilgili tanımların çoğul, ilişkisel ve toplumsal şartlara göre değiştiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda internet dizilerinde farklı toplumsal şartlar ve mekanlar üzerinden (taşra, metropol, kenar mahalle gibi) konumlanan erkekliklerin üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca verilerin analizi sürecinde erkeklikler ele alınırken erkekliğin ilişkisel yönü, diğer erkeklere ve kadınlara, devlet kurumlarına ve çeşitli örgütlenmelere karşı sergilenen boyutları ile ele alınmaktadır. Ele alınan erkeklik temsilleri erkeklik deneyimleri açısından da ele alındığından çalışmada önemli teorik veriler de ortaya çıkmıştır. Zamana ve mekâna göre değişen erkeklik deneyimleri erkeklikleri de zamana ve mekâna göre değiştirmektedir.

Butler (1988) cinsiyetin performatif olduğunu belirtmektedir. Ona göre toplumsal cinsiyet olduğumuz bir şey değil; yaptığımız bir şeydir (Narmanlı & Aksoy, 2020).

Toplumsal cinsiyet çoğunlukla onu kullanan aktörlere hayat veren bir senaryo olarak tekrar tekrar prova edilmiş ancak yine de bir kez daha gerçeklik olarak gerçekleşmesi ve yeniden üretilmesi için bireysel aktörler gerektiren eylemlerdir. (...) Bu tekrarlama, hâlihazırda toplumsal olarak kurulmuş olan bir dizi anlamın tekrar canlandırılması ve yeniden deneyime sokulmasıdır; meşrulaştırmanın sıradan ve ritüelleştirilmiş şeklidir (Butler, 1988, s. 277).

Bu yönü ile erkeklik de sabit bir cinsiyet kategorisi değildir. Performanslar çeşitlendikçe erkeklikler çoğalıp çeşitlenecektir.

Connell (2019a, s. 362) hegemonik erkekliğin izleklerinden birinin şiddet izleği olduğunu belirtmektedir. İnternet dizileri ele alınırken erkekliklerle ilgili önemli bir izlek de şiddet olmuştur. Erkek kahramanlığı imgesi, savaşçı ve kahraman kimlikleri ile şiddet unsurlarını barındırabilmektedir. Şiddet erkekliği kanıtlamanın bir yolu olarak sunulmaktadır. Şiddet olgusu kadına ya da erkeklerin kendi aralarında, kimi zaman psikolojik kimi zaman fiziksel olarak sergilenebilmektedir. Bu bağlamda internet dizileri ataerkini ve heteroseksüelliği meşrulaştırmakta, kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki farklılığı pekiştirmekte, bir nevi cinsiyet siyaseti yürütmektedir.

Eril şiddet kimi zaman “ordu” ya da “devlet” mekanizmaları üzerinden, savaşçı ve kahraman kimlikleri ile üretilmektedir. Bu bağlamda erkek kahramanlığı imgesi ataerkini meşrulaştırırken aynı zamanda “ordu” da heteroseksüel kimlikler dışında farklı kimliklere mesafeli olunması sonucunu doğurmaktadır.

İnternet dizileri ele alınırken bir diğer izlek ise dizilerde emsal erkekliklerin sunulup sunulmamasıydı. Medya metinleri ile ticari popüler kültür emsal erkeklikleri ön plana çıkarabilmektedir. Bu emsal erkeklikler bazen bir film yıldızı, bazen bir olimpiyat şampiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk televizyon tarihinde “Aynalı Tahir”, “Deli Yürek”, “Ezel” gibi diziler bir tür emsal erkeklikler inşa etmiştir.

Dizilerde militarist öğeler, dinî pratikler, mesleklerin cinsiyetliliği gibi olgular üzerinden sunulan hegemonya, her ne kadar toplumlar 21. yüzyılda kadın hakları, sınıflar arası eşitsizliklerin giderilmesi adına önemli gelişmeler kaydetse de ataerkinin meşruluğunun zayıflamasına bir tepki olarak dizilerde hegemonik performalar artış göstermektedir. Bu bağlamda diziler toplumsal cinsiyet siyasetinin yapıldığı bir mecra olarak görünmektedir.

Kadın ve erkekler arasında var olduğu düşünülen cinsiyet farkları, kadın ve erkekler arasında ırk, yaş, cinsellik ve milliyet gibi unsurların yaratmış olduğu farklılığın görülmesine engel olmamalıdır. Bu amaçla çalışmada farklı yaş ve sosyoekonomik sınıfsal farkların olduğu bir dizi olan “Bir Başkadır” incelenmiştir. Sosyoekonomik farklar bireylerin yaşamında farklı mekânlarda yaşama durumu ile sonuçlanmaktadır. Kırsal,

metropol ve kenar mahallede inşa edilen erkeklik gibi erkekliklerle ilişkisel bağlamda bu çalışmada ele alınan kadınlıklar da farklı farklı olacaktır. Bu bağlamda araştırmada özcü bir yaklaşımdan kaçınılarak, toplumsal koşulları da dikkate alarak, farklı şekillerde inşa edilen erkekliklere ve dolayısıyla erkekliklerle ilişkisel olması hasebiyle kadınlıklara odaklanılmıştır.

2.8. Toplumsal Cinsiyet Kuramları ile Erkeklik Kuramları

Bu başlık altında erkeklik çalışmalarının sürekli atıf verdiği ve eleştirdiği toplumsal cinsiyet kuramları arasında olan sosyobiyojik kuram ile başlamak tercih edilmiştir. Ardından tüm bireylerin biseksüel olarak dünyaya geldiğini ancak dişi ve eril olarak zıt kutuplar hâline dönüştüğünü vurgulayan, cinsel dürtünün (libido) toplumsal yapıların kökenini oluşturduğuna yönelik köktenci görüşleri ile Freud'a yer verilmiştir. Daha sonra tarihsel ve toplumsal olarak var olan cinsiyet kalıpları ve rollerini, kadın ve erkek arasındaki anatomik farklılıkların bir sonucu olarak ele alan Parsons'un cinsiyet rolleri kuramına yer verilmiştir.

Ardından ise erkeklik kuramları ele alınmıştır. Kuramlar arasında antifeminist erkeklik kuramlarına da yer verilmiştir. Antifeminist erkeklikçi ve feminist olmayan erkek kurtuluşçu yaklaşımlar bu grupta yer almaktadır.

Brittan'a göre (1989, s. 4) antifeminist erkeklikçi kuram ya da erkeklikçilik; kadınlar ve erkekler arasında biyolojik olarak kökten bir farklılık olduğunu, cinsiyet rollerinin değiştirilemez olduğunu ve heteroseksüel yönelim dışında başka bir yönelimin olmayacağını savunan, ataerkinin meşrulaştırmaya çalışan bir ideolojidir.

Erkeklikçi yaklaşım muhafazakârlık, köktendincilik, yaratılışçılık, erkek hakları hareketi, mitos-inşacı (mythopoetic) erkek hareketi, sosyobiyoji ve Parsons'un cinsiyet rolleri kuramı gibi ilk bakışta birbirinden çok farklı gözükken kuramların kesiştiği bir yaklaşımdır. Tüm bu yaklaşım, kuram ve toplumsal hareketlerin ortak noktası, ataerkilliğin savunusunu yapmaları ve feminizme karşı doğrudan bir biçimde mücadele vermeleridir. Erkeklikçi yaklaşımlar, başta batıdaki erkek hakları ve mitos-inşacı yaklaşımlar olmak üzere, erkekler üzerine incelemelerin muhafazakâr ve antifeminist kanadını oluştururlar (Bozok, 2009a, s. 435-436).

Ayrıca bu başlık altında Bourdieu'nun "Eril Tahahküm"ü, Connell'in "Erkeklikler Hiyerarşisi" ve yeni formülasyonları, Walby'nin "Patriyarka Kuramı", Vandello ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu "Kırılğan Erkeklik Kuramı", O'Neil'in "Erkek Toplumsal Cinsiyet Rol Gerginliği ve Çatışması Kuramı" gibi kuramlar da ele alınmıştır.

Eleştirel erkeklik çalışmaları alanında yer alan bu çalışmada erkekliklere kuramsal bakışın önemli olduğu düşünülmektedir.

2.8.1. Sosyobiyolojik Kuram

Cinsiyetler arasındaki farklılıkları biyolojik farklılıklardan hareketle açıklamak genellikle birçok kişinin kolaylıkla arkasına sığındığı bir düşünce biçimi olarak bilinmektedir. Sağduyuya dayanan açıklamalarla cinsiyet eşitsizlikleri temellendirilirken, eşitsizliklerin bir nedeni olarak biyoloji ön plana sürülmektedir (Pilcher, 2020, s. 109). Cinsiyet eşitsizliği fikrinin sağduyu bilgisine dayalı gündelik açıklamalarının bilimsel olanlarını sosyobiyologlar ileri sürmektedirler. Sosyobiyolojik açıklamalarla cinsiyet farklılıklarını temellendiren bu kuramlar, eşitsizliğin temelinde ne olduğu konusunda farklı görüşler öne sürmektedir. Bunlar arasında; hormonlar, genetik farklılıklar, kromozomlar, beyin boyutları ya da beyin devreleri ilk akla gelenlerdir.

Sosyobiyolojik kuramın ilk örneklerinden biri Lionel Tiger'in 'Men in Groups' (1969) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada insan soyunun avcı bir türe dayandığı fikri temele alınmış, tamamen biyolojik indirgeyici bir erkeklik kuramı önerilmiştir. Buna göre “erkeklerin bedenleri, insan türünün omuzlarına yüklenmiş evrimsel baskıların ürettiği doğuştan gelen bir erkekliğin taşıyıcılarıdır.” (Connell, 2019a, s.101) Bu anlayışa göre (Connell, 2019a) erkekler atalarından aldığı miras ile saldırganlığa, rekabete, siyasi iktidar mücadelelerine, hiyerarşik topluluklar oluşturmaya, bölgeci davranmaya, çapkınlık yapmaya ve erkek çeteleri kurmaya meyillidirler.

Diğer bir sosyobiyolog Edward Wilson'a göre (1975) erkekler ile kadınların bedenleri ve mizaçları arasında doğuştan var olan farklılıklar kültür aracılığıyla desteklenerek evrensel bir erkek egemenliğine dönüştürülmüştür (Connell, 2019a, s. 101)

Kısacası sosyobiyolojik kuramlar kadın ve erkek arasında var olan farklı endokrin sistemlerin doğal bir sonucu olarak erkeklerin hormonları nedeniyle kadınlar karşısında sahip oldukları saldırganlık avantajı ile ataerkilliğin meydana geldiğini savunmaktadır. Connell'e göre sosyolojinin doğuştan gelen erkeklik diye tanımladığı şey neredeyse tamamen bir kurmacadan ibarettir. Bunun aksine toplumsal cinsiyetin kültürden kültüre ve tarihsel olarak çeşitlilik sergilediğine ilişkin kanıtlar ise oldukça fazladır (Connell, 2019a, s. 102-103).

Theodore Kemper ‘Social Structure and Testosterone’ adlı çalışmasında toplumsal olanın yalnızca biyoloji tarafından tek yönlü bir şekilde belirlenmediğinden söz etmektedir. Ona göre ırkçı ve cinsiyetçi ideolojiler, belirli hiyerarşik toplumsal düzenlemeleri açıklarken sırtlarını biyolojiye yaslayıp onaylıyorlarsa, o biyoloji genellikle hatalı demektir (Kemper, 1990, s. 221).

Erkeklerin saldırganlığını biyolojik olarak yatkın oldukları savından hareketle açıklamak, biyoloji mitinin toplumun diline yerleşmesi toplumsal cinsiyetle ilgili tartışmaların önünü kesmektedir (Connell, 2019a, s. 104). Bu görüşlerin doğrultusunda zaman içerisinde bedenler disipline edilmek istenmiştir. Yeni iktidar teknolojileri bedenleri en ince ayrıntılarına kadar denetim altına alınmasına izin vermelerini istemektedir. Böylece bedenler yeni disiplinler bilimlerin nesnesi hâline gelmiştir (Foucault, 1977). Böylece bedenler, üzerinde emek harcadığımız nesneler hâline dönüşmüştür (Turner, 1984). Örneğin bedenlerimiz için emek harcarız, spor yaparız, diyetler yaparız. Kadın ve erkeklerin uyguladıkları farklı idman rejimleri cinsiyetli bedenleri üretmek için tasarlanmıştır. Bu gibi uygulamalar aracılığıyla yeterince cinsiyetli bedenler üretilmediğinde ise cerrahi müdahalelere başvurulmuştur (Theberge, 1991).

Toplumsal cinsiyet konusunda bedenın göstergebilimi ile desteklenmiş toplumsal inşacı yaklaşımlar, sosyobiyojolojiye neredeyse tam bir antitez oluşturmaktadır. Buna göre toplumsal düzenlemeler makine bedenlerin ürettikleri etkilerden ibaret değildir. Aksine beden toplumsal belirlenimlerin âdeta at koşturdu bir açık alandır (Connell, 2019b, s. 108).

Sosyobiyojolojik kuramın bu şekilde cinsiyetleri ayrımlaştırması, bu doğrultuda erkekler için farklı idmanlar, kadınlar için farklı idmanların ortaya çıkması, erkeklerin beden olarak güçlü oldukları, her zor şartta dayanıklı olmaları gerektiği savından hareketle gerekçelendirilmektedir. Connell’e göre erkek rolü literatürü ve erkekler hakkındaki kitapların en önemli bulgusu; iktidarsızlık ve yaşlanmadan, mesleki sağlık risklerine, şiddetli yaralanmaya, sporda yeterlilik kaybına ve erken ölüme kadar erkeklerin bedenleri ile ilgili sorunları tasnif etmesidir (Harrison, 1978; Farrell 1993).

Toplumsal süreçlerin bedensel farklılıklar üzerinden işlenip inceltildiği bilinmektedir. Örneğin kadınların destekli sutyenler kullanmaları, erkekler ise bir dönem penis kılıfları ve kasıklık takmış olmaları bunun örnekleridir. Ayrıca toplumsal süreçler bedensel farklılıkları çarpıtabilir, karmaşıklıştırabilir, çelişkili hâle getirebilir, yadsıyabilir,

değiştirebilir. Connell'e göre (2019b, s. 111) toplumsal cinsiyet tek bir toplumsal cinsiyet tanımlayabileceği gibi (üniseks modası, cinsiyetsiz emek gibi), iki, üç, hatta dört (18. yüzyıldan sonra eşcinsellerin tasnif edilmesi ile ortaya çıkmıştır) toplumsal cinsiyet de tanımlayabilir veya geçişler, çeşitlenmeler ve farklı güzergâhlar barındıran koca bir cinsiyetler yelpazesi de ortaya koyabilir.

Görüldüğü gibi temelini biyolojiye dayandıran kuramlar, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliği biyolojik unsurlara dayandırarak evrenselleştirmekte, aşılması imkânsız görünen köprüler inşa etmektedirler. Farklılıkların temelinde fizyolojik ve dolayısıyla doğal faktörlerin yer aldığını söylemek tam anlamıyla eşit bir topluma ulaşmanın önünde bir kalıp yargı oluşturmaktadır. Bu kalıp yargıyı kırmak için tarihsel, antropolojik ve sosyolojik verilere başvurmak, bu verileri gözler önüne sermek gerekmektedir. Nitekim kadın ve erkeklerin davranışları, statü ve rolleri zamana ve mekâna göre değişmekte, çeşitlenmektedir. Bunların görmezden gelinmemesi için tarih, antropoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin verilerine kulak verilmesi gerekmektedir. Pek çok açıklamasında dinî temellere dayanan kişilerin, kadın ve erkek eşitsizliği söz konusu olduğunda biyolojinin verilerinden yararlanmasının absürt olması gibi, var olan toplumsal sistemin avantajlı kıldığı kesimin erkekler olması hasebiyle, bu açıklamalar erkeklerin düzenin ataerkil hissesinden büyük bir pay olmaya devam etmesinin bir talebi olarak değerlendirilebilir.

2.8.2. Freud: İstikrarsız Bir İnşa Olarak Erkeklik

Freud ve onun cinsel gelişim kuramı çok eleştiri almıştır. Ona gelen eleştiriler biyolojist ve kadınlar söz konusu olduğunda mizojen olması noktasında gelmektedir ancak yine de çalışmasının bazı kısımları Chodorow (1978) ve Mitchell (1975) gibi araştırmacılar tarafından kurtarılmaya çalışılmıştır (Walby, 2021, s. 149). Marksist araştırmacıların kurama eleştirisi çerçevesinde ise Freud ile Marx'ın düşüncelerinin birleştirilerek Marksist-Freudcuların ortaya çıktığı görülmektedir. Lacan'cı Freudcular ise (örneğin Mitchell) Freud'un farklı okunabileceğini öne sürmüşlerdir. Kuramın çeşitli araştırmacılar tarafından geliştirilmeye çalışılması durumu; onun bilinçaltına vurgu yapmasından, cinselliğin bilinçaltına itilip baskıldığını öne sürmesinden, kuramın kültürel yanlarının kolaylıkla görülememesinden ve nihayetinde Freud'un kuramının çürütülememesinden gelmektedir. Bu başlık altında sınırlandırılmış bir bakış açısı ile Freud ele alınacaktır.

Günümüzdeki hâliyle erkeklik kavramına öncülük eden Sigmund Freud, psikanalizin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Freud'un 'Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme' (1905) eseri toplumsal cinsiyet tartışmalarının ortaya çıkışını göstermektedir. Connell'e göre (2019b, s. 39-40) doğal bir nesne olarak "erkekliği" oluşturan unsurları sorgulamanın imkân dâhilinde ve gerekli olduğunu ilk kez Freud ortaya koymuştur. Freud, erkekliği sistematik bir biçimde ele almasa da onun çalışmalarında 'erkeklik' değişmez izleklerinden biri olmuştur. Freud'a göre cinsiyet ve cinsellik doğuştan gelen bir şey değildir, uzun ve çatışmalarla dolu bir sürecin sonunda inşa edilir. Freud çocukluk döneminin ortalarında "oedipus kompleksi" dediği çocuğun ebeveynlerinden birine arzu, diğerine nefret duyduğu duygusal karmaşa hâlinin cinsiyet gelişiminde bir dönüm noktası olduğunu düşünmektedir (Freud, 1953).

Freud, yetişkin erkekliğin karmaşık ve istikrarsız bir inşa olduğunu düşünmektedir. Erkekliğin inşa edildiği aşamalarda çocuğun yetiştiği dönemde çevresindeki ebeveynleri tarafından ona konulan kısıtlamaları içselleştirdiği "üstbenlik" kazanımı ile ilgili evrenin önemine de işaret etmektedir. Büyük oranda sosyolojik bir kavram olan üstbenlik kavramı saldırganlık gibi ilkel istekleri dizginlemek için bir araç olarak işlev görmektedir (Laplanche & Pontalis, 1973, s. 435-438). Connell Freud'un kuramında kültürün ataerkil bir biçimde örgütlendiğini, böylelikle erkekliğin inşa edilerek kuşaktan kuşağa aktarılmasının tohumlarını görmektedir (Connell, 2019a, s. 42).

Freud'a göre kızlar erkeklerden bir dizi yolla ayrışmaktadır. İlk etapta erkek ve kız çocukların her ikisi de anneye ilgi duymaktadır. Ancak erkek çocuk, baba tarafından kastrasyonla tehdit edildiğinde anneye bağıları gevşetmektedir. Kız çocuklar ise 'penis kıskançlığı' nedeniyle çocuk sahibi olma arzusu duymakta ve sadece erkekler bunu sağlayabileceği için kızların da annelere olan ilgisi kırılmaktadır. Bu durumda cinsiyetler arası esas farklılığın temelinde anatomi bulunmaktadır (Walby, 2021, s. 174).

Freud bireylerin dünyaya biseksüel olarak geldiklerini yani dişil ve eril özellikleri bir arada taşımakta olduklarını düşünmektedir. Bu nedenle de erkek kimliği istikrarsız bir inşadır. Ona göre cinsiyet empirik açıdan karmaşık bir yapı olup, dişil özellikler erkeğin kişiliğinin bir parçası olarak var olmaya devam etmektedir. Freud, dişil ve eril özellikleri kendinde taşıyan biseksüel bireyler olarak dünyaya gelen insanların toplumda egemen olan heteroseksüel özellikleri zaman içerisinde kazandığını savunur.

Freud'a göre erkek homoseksüelliği, çocuğun küçük yaşlarda bir kadına özellikle de anneye yönelik yoğun bağlılığıyla ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak bir kadına bağımlı olan erkek çocuk kendisini bir kadınla tanımlamaya başlamaktadır. Kendilerini; kendilerinin bir cinsel nesnesi olarak görmektedirler. Yetişkin olduklarında kendileri gibi erkek bir bireyi cinsel nesne olarak seçebilmektedirler. Freud'a göre homoseksüel eğilimler bastırılrsa bile örtük olarak sürmeye devam etmektedir (Walby, 2021, s. 174-175).

Chodorow (1978) Freud'un kuramdan nesne ilişkileri kuramı doğrultusunda çocukluk deneyimlerine dayanan bir cinsiyet ilişkileri kuramı geliştirmiştir. Ona göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamamanın yolu anneliği anlamakdan geçmektedir. Cinsiyet farklarının nedeni ise kız çocukların cinsiyet kimliklerinde anneye, erkek çocukların ise anneden ciddi bir kopuşla babaya yönelmesi ve nispeten daha uzağındaki bir kişi olarak babayla özdeşim kurmasında yatmaktadır. Bu durum, erkek için bir kırılma noktasıdır ve daha az bakım gerektiren farklı türden bir kişiliğin öne çıkmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise kızlar bakıcılık yapabilecek bir yetişkin olarak inşa edilirken, erkekler de bu durum hiç gelişmez. Onun cinsiyet eşitsizliğine çözümü erkeklerin kadınlar gibi annelik ya da ebeveynlik yapmalarıdır (Walby, 2021, s. 149-150).

Mitchell (1975) kadınların ezilmişliğini anlamamanın yolunun bilinçdışının analizinden geçtiğini belirtmektedir. Freud'un kuramının Lacan tarafından geliştirilen tarafını takip ederek, kuramın biyolojik taraflarından çok kültürel taraflarına vurgu yapmaktadır. O, bilinçdışı alanın analizi ile bireylerin zihinlerine nüfuz eden patriyarkal ideolojinin anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Ona göre patriyarkal uygulamalar zihinden zihine devam eden emirler nedeniyle devam edebilmektedir. Mitchell, patriyarkanın temelini kültür ve bilinçdışında olduğunu düşünmektedir (Walby, 2021, s. 151).

2.8.3. Parsons'un Cinsiyet Roller Kuramı

Yapısal işlevselci kuram 1930-1970 yılları arasında ABD'de ve Batı Avrupa'da etkili olmuştur. Auguste Comte ve Herbert Spencer'a kadar uzanan işlevselciğe, Talcott Parsons da "yapıyı" eklemiştir (Slattery, 2007, s. 376). Parsons'ın sosyolojik yaklaşımına yapısal işlevselcilik veya normatif işlevselcilik denilmekte; bu yaklaşımda sosyolojik bağlamda fail ve yapı karşılığında toplumsal yapı bireye öncelenmekte ve kuşaktan kuşağa aktarım önemsenmektedir. Ayrıca modern toplumda ortak toplumsal değerlere bağlılık ve konsensusun artması; yapısal toplumsal çatışmanın azalması beklenmektedir. Bu kuramda

toplumsal yapı uyumlu bir sistemdir, uyum çatışmaya göre önceliklidir. Genellikle toplumsal sistemler ve alt sistemler, toplumsal roller, norm ve değerler ile bunlara uygun bireysel davranışlar önemsenir (Marshall, 2020, s. 578-579, 681).

Toplumsal cinsiyet kavramı yaygınlaşmadan önce 1970’li yıllarda Margaret Mead’in antropoloji çalışmasının izinden gidilerek cinsiyet rolleri kavramı kullanılmaktaydı. Mead’in Parsons etkisi ile geliştirdiği rol kavramı, bireyin sahip olduğu statüsüne göre aktif olarak ortaya koyduğu rolleri ile toplumsal sahnedeki performansları ifade etmektedir. Bireyin statüsü değişince rolü ya da toplumda görmüş olduğu işlevi de değişir. Daha sonralarda toplumsal cinsiyet olarak adlandırılan cinsiyet rolleri bireyin kimliğinin bir doğal öz olarak doğuştan belli olmadığı, daha ziyade toplumda bireylerin oynadığı rollere göre belirlendiği düşüncesine dönüşmüştür. Bu tür roller zaman içerisinde değişen ve çeşitlenen toplumsal yapılar içinde gelişmektedir (Chanter, 2019, s. 25-26)

Cinsiyet gelişimi ile toplumsal roller arasında bir ilişki bulunmaktadır. Cinsiyet rolleri biyolojik cinsiyet farklarının kültür aracılığıyla işlenmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Parsons ‘Family, Socialization and Interaction’ adlı eserinde cinsiyet rolleri arasındaki farklılaşmanın küçük bir grup olan ailede araçsal ve dışavurumsal roller arasında var olan bir farklılaşmanın görünümü olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımda cinsiyet, toplumsal gruplarda işlevlerin farklılaştığını ifade etmektedir (Carrigan, Connell & Lee, 1985).

Yapısal-işlevselci görüşe göre aile, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olan bir sosyal kurumdur. Bu amaçla, yapısal-işlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu düşünmektedirler (Erdoğan, 2008, s. 127). Parsons, bu düzenin sağlanmasında gerekli ön koşulun, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rolleri üzerinde durarak doğrudan, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlenmesi gerektiği ileri sürmüştür ve cinsiyet hiyerarşisinden söz etmiştir (Parsons, 1972, s. 140).

Parsons ise araçsal (maddi destek sağlama, bir işte çalışma) ve dışavurumsal rol (bakım ve duygusal destek verme) ayrılaşmasının toplumsal sistemin devamı için gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Neden erkeklerin araçsal, kadınlarınsa dışavurumsal rollerden sorumlu olduğu ve niçin bu rollerin farklı biçimler aldığı sorusunu cevaplayan Parsons, rol farklılaşmasını Freud’un psikanalizinden etkilenerek biyolojik bir indirgemecilikle, biyolojik cinsiyet ile açıklamaktadır. Kadının doğum yapabilen bir tür olması ve çocuğun bakımı süresince anne-çocuk arasında kurulan güçlü bağlar onun rollerini belirlemektedir.

Ona göre erkeğin çocukları ile bu türden bir ilişkisi olmadığı için erkek araçsal rollerden sorumludur. Bu nedenle Parsons, kadının çocuk doğurması ve çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olmasının onun araçsal rollerde uzmanlaşmasının yeter koşulu olduğunu düşünmektedir (Parsons & Bales, 1955, s. 23). Bu şekilde cinsiyetler arasında bir rol hiyerarşisi sistemi kuran Parsons, toplumun uyumlu bütünlüğünün korunduğunu düşünmüştür.

Doğurganlık özelliklerinden dolayı kadınların bedenleri doğa ile özdeşleşmiştir. Buna karşılık, erkeklerin uygarlığı ve kültürü temsil ettiği kabul edilmiştir. “Böylece, erkeklerin işi kültür ve uygarlık yaratmak, kamusal alanda otorite kullanmak ve yönetmek, yani siyaset yapmak; kadınlarınki ise ev ve aile içinde kalıp çocuk doğurmak olarak belirlenmiştir.” (Ersöz, 2015, s. 88).

Parsons’un cinsiyet rolleri kuramında toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin toplumsal ve kültürel kurgulanışı olarak değerlendirilebilir. Yani tarihsel ve toplumsal olarak var olan cinsiyet kalıpları ve rolleri bu kurama göre kadın ve erkek arasındaki anatomik farklılıkların bir sonucudur. Bu durum aynı zamanda ataerkil toplumsal yapı ve özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrıma da bir temel oluşturmaktadır.

Erkeklik rolüne ilk eleştiri Pleck’ten gelmiştir. Joseph Pleck (1981) ‘The Myth of Masculinity’ isimli kitabında 1930’lardan beri ortaya çıkan erkek rolü üzerine araştırma literatürünün tamamını analiz ederek yıkıcı bir eleştiriye tabi tutmuştur. Son kırk yıldır araştırmanın temelini oluşturan "erkek cinsiyet rolü paradigmasının" bileşenlerini tanımlamış ve verilerin bariz bir şekilde yanlış tanıtıldığını, onaylanmayan sonuçların çarpık bir şekilde yeniden yorumlandığını, kadın düşmanlığı, homofobi ve sınıf ön yargısının sayısız örneğini içerdiğini belirtmektedir. O, önerdiği teori olan "cinsiyet rolü gerginliği paradigması"nda seks rolü stereotiplerini yeniden yorumlanmakta ve sosyobiologların erkek saldırganlığının biyolojik bir temel çerçevesinde ortaya çıktığına yönelik savlarını eleştiriye tabi tutmaktadır. 1980’lerde genellikle erkeklikler üzerinde yapılan çalışmalar erkekliğin doğal ve gerekli olduğu fikrine doğrudan ya da dolaylı olarak yanıt vermektedir. Pleck’e göre erkek cinsiyet rolü gerçek erkeklerin uyum içinde olmadıkları ya da uymadıkları tekdüze, istikrarlı ve normatif bir yapı değildir. Bu nedenle ona göre erkek cinsiyet rolü kimlik paradigmasının sistematik bir formülasyonu bulunmamaktadır (Reeser, 2011, s. 11-12). “Erkeklik rolü, performansının problemlili ve erkekler için dominant beklentilere ve eril ideolojiye sıkı sıkıya bağlı olma durumu ile ilgilidir. Bu eleştiri özellikle toplumsal rollerde erkeklik kavramının geçmişten gelen

erkeklik anlayışının etkisi altında kalarak bir baskı unsuru olduğu eleştirisidir.” (Çağırkan, 2018, s. 96).

Pleck, Parsons’un kuramını cinsiyet rolü normları ile kişilik arasında bir uyum olduğu noktasından eleştirmektedir. Pleck’e göre toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik farklılıklar üzerinden yükselmesi toplumsal cinsiyet siyasası ile bağlantılıdır. Başka bir deyişle bu durum toplumdaki egemen bakış açısının politik yansımasıdır. “Cinsiyet rolü kimliği kuramı, cinsiyetleri adına geleneksel rollerini ihlal eden bireyleri, ona meydan okumaktan alıkoyar, bunun yerine bireyler kendilerini kişisel olarak yetersiz ve güvensiz hissederler” (Pleck, 1981, s. 160). Connell’e göre (2019b, s. 67) rol kuramı, rollerin zeminlerinin kaygan olması nedeniyle toplumsal hayatın analizinde büyük bir tutarsızlık ortaya çıkarmaktadır. Bu kuram insanların gündelik yaşamdaki rollerini aşırı bir belirlenimcilikle abartmaktadır.

Erkeklik rolüne ikinci eleştiri ise 1980’lerin başında ortaya çıkmıştır. Bu eleştiri ataerkilliğe erkeklerin bağımlı olması değil, erkeğin iktidarının erkek olma yolunda egemen olduğunu vurgulamaya çalışılmasıdır (Whitehead & Barrett, 2001). Çağırkan (2018, s. 96) aynı zamanda bu eleştirinin erkek egemenliği ve erkeklerin iktidarı elinde tuttuğu bir anlayışın toplumsal hayatta egemen olmaya devam ettiği ve yönetim anlamında bu durumun değişmediğinin bir eleştirisi olduğunu belirtmektedir. Carrigan, Connell ve Lee’e göre (1985) ikinci dalga eleştiriler “hegemonik erkeklik” kavramının politik, çoklu, tartışmalı ancak güçlü bir kavram olduğunu belirtmektedir.

Erkeklik rolünün üçüncü eleştiri ise feminist, postyapısalsal ve postmodern kuramlardan gelmiştir (Butler, 1990). Burada eleştiriler daha çok erkeklerin kimlik duygusunun (cinsiyet) güç ve direnişle nasıl bağdaştığını doğrulamaya yönelik olmuştur (Whitehead & Barrett, 2001). “Erkeklik kavramı üzerindeki kırılmalar genel olarak erkeklik kavramının toplumsal hayatta bir güç simgesi olarak varlığını devam ettirmesine yönelik eleştirilerdir.” (Çağırkan, 2018, s. 96).

Bu kuram toplumsal cinsiyetin, geleneksel yapı içinde toplumun bütünleşmesine, başka bir ifadeyle erkekleri ve kadınları aile birliğine bağladığını belirtmektedir. Her iki cinsiyette önemli görevler üstlenmekte, cinsiyetlere sorumluluklar yüklenmektedir. Kadınlar evi içi alanda önemli yükler almakta ve çocuk yetiştirmekte; erkekler de iş gücüne katılarak aileyi kamusal alanda temsil etmektedir (Parsons, 1942, 1951, 1954). Bu açıdan kuram çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. İlk eleştiri toplumda üretim biçimlerinin değişmesi ve

küreselleşme gibi gerçeklikler nedeniyle kalıplaşmış bir kadın erkek rolünün söz konusu olamayacağı gerçeğidir. Roller belli bir tarihsel dönemde, belli bir toplumda akışkandır. Ayrıca cinsiyet rolleri kuramı, kadın ve erkek arasındaki toplumsal konum farklılıklarına meşru bir zemin hazırladığı için eşitsizliklerin tartışılmasının önünü kapatmaktadır. Bir de bu kuram ikili sistemler temeline yani cinsiyetin kadın ve erkek olarak ayrımlaşması temeline dayandığından farklı cinsiyet yönelimlerini görmemezlikten gelmektedir. Bununla birlikte kadın ve erkekliklerin kendi içlerinde söz konusu olabilecek farklılaşmalarda, örneğin etnik köken, sosyal sınıf gibi durumları açıklamada yetersiz kalmaktadır.

2.8.4. Walby: Patriyarka Kuramı

Toplumsal cinsiyet çalışmaları son yıllarda sınıf kavramı ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Walby kuramında hem cinsiyet eşitsizliğinin var olma nedenini hem de bu eşitsizliğin sürdürülme nedenlerini “patriyarka” kavramı ile açıklamaktadır. Ona göre kadının erkek egemenliğine boyun eğişinin anlaşılması kadınların ev içi üretim, ücretli iş piyasası, devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve yaşanan kültürün araştırılmasına bağlıdır.

Walby sınıf analizlerinin geleneksel olarak cinsiyet ilişkilerini görmezden geldiğini ancak son dönemlerde bu noksanlığı giderme eğilimlerinin baş gösterdiğini belirtmektedir. Bugün artık cinsiyet ilişkileri sınıf kuramına eklenmeye çalışılmaktadır. Bunun için ise yapılması gereken erkek egemenliğini çözümlemeyi mümkün kılacak araçları bulmaktır (Walby, 2021, s. 22-23). Günümüz toplumlarında birden fazla sınıf ilişkisi sistemi olduğu bilinmektedir. Bunun içerisine bir de toplumsal cinsiyet eşitsizliği girdiği zaman cinsiyet ilişkilerini diğer sınıfsal eşitsizliklere entegre ederek çözümlemek gerektiği düşünülebilir.

Goldthorpe (1983), kadınların sınıfsal analizlerde görmemezlikten gelinmesinin nedeni olarak onların konumlarının babaları ya da kocaları tarafından belirlenmesini göstermektedir. Ayrıca geleneksel sosyolojide egemen ideoloji, toplumsal tabakalaşmanın temel biriminin birey değil aile olduğunu söylemektedir. Tüm önemli durumlarda aile bireylerinin aynı yaşam olanaklarına sahip olduğu varsayılmıştır, daha da ileri gidilerek ailenin konumunun ekmeği kazanın erkekçe belirlendiği öne sürülmüştür. O, bu durumun nedeni olarak kadınların aile açısından önem taşıyacak boyutta bir kaynak sağlamadığı için aile biriminin konumunu belirlerken dikkate alınmıyor olmalarını göstermektedir.

Bu teori pek çok açıdan eleştirilmiştir. En temelde bu teori de tek tür bir aileden bahsedildiği görülmektedir, bu ailede erkek çalışan ve karar veren bir pozisyonda iken kadın tahakküme boyun eğen konumunda bulunmaktadır. Fakat günümüzde tek ebeveynli aileler, hiçbir ebeveynin çalışmadığı işsiz aileler, hastalık nedeniyle çalışamayan kocaların bulunduğu aileler, erkeklerin değil kadınların para kazandığı evli çiftler bulunmaktadır (Walby, 2021, s. 24-25).

Ailenin sınıfsal konumunu ortaya çıkaran en önemli faktör kadınların istihdamının belirleyiciliğidir. Ailelerin sınıfsal konumları sadece kocanın değil kadının da istihdamıyla belirlenmektedir (Britten & Health, 1983). Bazı evliliklerde eşler aynı sınıfa mensup değildir. Eşlerin farklı sınıfsal kategorilere dâhil olan mesleklere sahip olduğu çapraz sınıflı ailelerde mevcuttur. Örneğin işçi bir erkekle, orta sınıf memur bir kadının evliliği bu grupta bir evliliğe örnektir ve bu durumda her iki ebeveyn de farklı sınıfsal kategorilere sahip mesleklere mensup durumdadırlar.

Kadınlar ve erkekler arasındaki sınıf farklılığını açıklamaya çalışan Neo-Weberci analizler eğitim gibi mevhumları sürece dâhil ederek eşitsizliği açıklamaktadır. Kadınlar erkeklere göre daha düşük düzeyde eğitim almakta, eğitimde fırsat eşitliği sağlanamamakta ve bu durumda kadınlar ister istemez erkeklere göre daha alt toplumsal sınıflarda yer almaktadırlar. Ortodoks Marksist kadın-erkek arasındaki sınıf farklılığı analizleri ise üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup olmamak gibi ekonomik farklılığa ilişkin tanımlara sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır (Walby, 2021, s. 27).

Walby, tüm patriyarkal değerlerin sosyalizasyon sürecinde bireylere aktarıldığını savunmaktadır (Altınoluk, 2018, s. 64).

Toplum, kadın ve erkeğe farklı davranmakta, onlara farklı özellikler, davranışlar, görevler yüklemektedir. Kadın ev işlerini yaparken erkeğin ailenin gelirini sağlaması istenmektedir. Cinsiyetin bu özelliklerle de ayrımlaştırılmasına paralel olarak Walby, geleneksel tanımlamalarda sosyalizasyon sürecinin esası olarak kız ve oğlan çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranışları çocukluk döneminde öğrendiğinin vurgulandığını söyler. Böylesi bir deyişte bu iddiada olan kuramcılar, kadınlık ve erkekliği neyin ayrıştıracağını, genellikle aynada görünen zıtlık olarak tasvir ederler. Erkeklik iddiallığı, aktifliği, canlılığı ve hızlı inisiyatif almayı gerektirirken kadınlık iş birliğini, pasifliği, kibarlığı ve duygusallığı gerektirir (Altınoluk, 2018, s. 62).

Walby (2021, s. 27) kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin doğasını açıklamak için sınıf kavramını kullanan iki feminist kuramcından söz etmektedir. Delphy (1984)'ye göre kadınlar bir sınıfı erkekler ise diğerini oluşturmaktadır. Aralarında ekonomik farklılığa ve toplumsal eşitsizliğe dayalı bir ilişki mevcuttur. Ona göre ev içindeki emeğe bağlı olarak ev kadınlarının üretken, erkeklerin ise üretken olmayan, kadınlar emeklerine eşleri

tarafından el koyulan bir sınıf olarak konumlanmaktadır. Bu sınıflar Marx'ın diğer üretim tarzlarında tanımladığına benzer bir biçimde patriarkal üretim tarzında yer almaktadır.

Kadınlar patriarkal üretim tarzında erkeklerin yararına ev içi emeklerini ortaya koymaktadır. Bu süreç “yeniden üretim süreci” olarak değerlendirilir. Böylece kadınlar doğrudan üreticiler, erkekler ise el koyanlardır (Walby, 2021, s. 28). Bu kuram şüphesiz eleştiri götürür bir özelliğe sahiptir çünkü kadınları tek bir tür ya da tek bir tip olarak ele almaktadır. Oysaki farklı türden kadınlıklar söz konusudur. Ailelerde birbirlerinden toplumsal sınıf olarak farklılıklar göstermektedir. Nitekim orta sınıf bir erkekle evlenen kadın ile işçi sınıfına mensup bir erkekle evlenen kadınların yaşam standartları da birbirlerinden oldukça farklı olacaktır.

Delphy'nin kuramı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yalnızca ekonomik temelde açıklaması, ev içi üretim ile erkeğin evi geçindiren konumunda bulunan özelliği çerçevesinde bir değerlendirme yaptığı için eleştirilmektedir. Delphy'nin kuramında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kültürel, cinsel ve ideolojik yönlerinin olduğu göz ardı edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği yalnızca ekonomik bir perspektifte açıklanamaz, tek faktörlü bir şekilde toplumsal gerçekliği açıklamak indirgemeci bir yaklaşım olur.

Firestone (1974) ise Delphy'den daha geniş bir sınıf kavramı tanımlamaktadır. Kadınlar bir sınıf, erkekler öteki sınıftır. Ona göre bir sınıf olarak cinsiyet; ev kadınları ve kocalarla sınırlı değildir. Maddi bir temel vardır ancak bu temeli üretim değil “yeniden üretim” olarak kavramsallaştırır. Kadınlar yeniden üretimdeki hamilelik, doğum, emzirme, çocuk bakımı vb. konumları nedeniyle dezavantajlı konumdadırlar. Ona göre toplumsal cinsiyet ilişkilerinin maddi olmayan yönleri de vardır. Firestone maddi altyapının politik ve ideolojik üst yapıyı belirlediğine ilişkin Marksist çerçeve üzerinden ilerler (Walby, 2021, s. 29).

Walby (2021, s. 40-41) patriyarkayı erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınların ezildiği ve sömürüldüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlamaktadır. Patriyarka, toplumsal ilişkiler sistemi olarak var olmaktadır. Ona göre patriyarka alt yapının yani ekonominin bileşenleri olan patriyarkal üretim tarzı, ücretli emek, devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve kültürel yapılardaki patriyarkal ilişkilerden (6lıdan) oluşmaktadır. İngiltere’de kapitalizm ve ırkçılığın birlikte ortaya çıkan olgular olması gibi, kapitalist üretim yapısı pratik ilişki dizileri ile ortaya çıkar ki bunlar da özgül deneysel

araştırmalarla ortaya çıkabilirler. Batılı toplumlarda cinsiyet ilişkilerini ortaya çıkaracak analizler bu altılı kavramlar üzerine odaklıdır.

Bu amaçla Walby sırasıyla ev içindeki patriyarkal üretim ilişkilerini (kadınların evi içi emeğine eşleri tarafından ya da birlikte yaşadıkları erkekler tarafından el konulmasını, özellikle ücretli emeğe dâhil olamayan kadınların hayatta kalabilmek için emeklerini takas etmelerini ele alarak ev kadınlarının üretici sınıfken eşlerini el koyan sınıf olarak ele almıştır), ücretli yapıdaki patriyarkal ilişkileri (kadınların kalifiye olan işlerden dışlanarak daha kötü işlere mahkûm edilmesi yönünde bir ayrımcılık söz konusudur), devleti (devlet kapitalist, ırkçı ve patriyarkaldir, politikalarında ve eylemlerinde patriyarkal çıkarlara sistematik olarak meyillidir), erkek şiddetini (erkekler rutin olarak kadınlara şiddet davranışı gösterirler, tecavüz, koca dayağı, cinsel taciz vb. durumlara devlet müdahale edemeyecek kadar uzaktadır, ya da devlet müdahale etmeyerek görmezden gelir ve meşrulaştırır), cinsellikteki patriyarkal ilişkileri (zorunlu heteroseksüellik ve cinsel cifte standartlar uygulanır), patriyarkal kültürel kurumları (bu yapılar kadınların patriyarkal bakışla temsil edildiği, daha çok kadınların davranışlarının denetlendiği din, eğitim ve medya gibi yapılar vardır) ele almıştır (Walby, 2021, s. 41-42).

Walby'e göre ataerki ve kapitalizmin kadın emeği üstündeki çıkarları çatışmakta ve bu çatışma politik müdahalelerle çözülmektedir. Erkek egemenliği ekonomi piyasaları aracılığıyla, ekonomik sistem de erkek egemenliği aracılığıyla ve politik müdahalelerle, diğer bir ifadeyle iç içe geçmiş iktidar ilişkileriyle sürdürülmektedir (Mirioglu, 2018, s. 189).

Walby (2021, s. 40- 41) patriyarkal kültürel kurumların yapılar dizisini tamamladığını ve bunun da toplumsal cinsiyet farklılaşmalarının çeşitliliğinin ortaya çıkmasında önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetleri belirli cinsel eğilimler olarak kategorilendirilerek eril ve dişil olan tanımlanmaktadır. Toplumsal yapı ve üretim biçimi değiştikçe söz konusu tanımlamalar erkeklerin lehine olmak koşulu ile farklı biçimlere dönüşmektedir (Kurt, 2017, s. 58).

Walby İngiltere'de son yüzyılda patriyarkanın biçim ve düzeyinde değişimler olduğunu belirtmektedir. Cinsiyet ilişkilerindeki yaşanan değişimler patriyarkanın ortadan kalktığı anlamına gelmez, aksine biçim değiştirdiği anlamına gelmektedir. Örneğin kadınlarla erkekler arası ücret farklılıklarında azalmalar yaşanması ile genç kadın ve erkeklerin eğitim farklılıklarının kapanması bazı düşünürleri patriyarkanın azaldığı fikrini öne

sürmesine neden olmuştur. Ona göre ise patriarkal ilişkiler sadece biçim değiştirmektedir. İngiltere son yüzyıl içinde özel alandan kamusal alana doğru hareket eden bir patriyarka biçimine tanıklık etmiştir (Walby, 2021, s. 45).

Walby patriyarkayı kamusal ve özel alan olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Özel alandaki patriyarka kadın ezilmişliğinin temel alanı olarak ev içi üretime dayanmakta iken, kamusal patriyarka daha çok istihdam ve devlet politikalarında ortaya çıkmaktadır (Walby, 2021, s. 46). Özel alandaki patriyarka kadın ezilmişliğinin temel alanı olarak ev içi üretime dayanmaktadır. Kamusal alandaki patriyarka esas olarak istihdam ve devlet gibi kamusal alanları temel almaktadır. Ev içi alan, kamusal biçim açısından patriyarkal bir yapı olmaktan çıkmasa da ana alan olma özelliğinden uzaklaşmıştır.

Patriyarkanın özel alanda gerçekleşen biçiminde kadınların emeğine tek tek egemen erkekler tarafından ev içinde el konulurken, kamusal biçiminde daha kolektif bir el koyma söz konusudur. Özel alandaki patriyarkada en önemli patriarkal strateji dışlamadır, kamusal patriyarka ise ayrımcı ve tahakkümcüdür (Walby, 2021, s. 42).

Walby özel alandaki patriyarkadan kamusal patriyarkaya doğru değişimin hem yapılar arasında hem de yapıların kendi içindeki ilişkilerinde yaşanan değişimle bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Patriyarkanın kurumsal biçimlerinde değişim vardır, 19. yüzyılda kadınların ev içi üretimine eşleri tarafından el konulurken, 20. yüzyılda kadının kamusal alanda temsili ile ayrımcılık devam etmiş ve kadının emeğine kolektif bir şekilde el koyma durumu söz konusu olmuştur. Ona göre feminist hareketin oy verme, eğitim alma, meslek edinme ve evlenip boşanmada yasal haklara sahip olma gibi kazanımları özel ataerkillikten kamusal ataerkilliğe değişimi sağlayan temel nedenler olmuşlardır (Pilcher, 2020, s. 115). Özel alan ataerkilliğinde ev içi emeğe erkekler el koymakta, kamusal alan ataerkilliğinde ücretli emek ile çalışan kadınlar erkeklere göre daha az maaşlarla çalışmaktadırlar. Bu durum değişimlere rağmen ataerkilliğin aşılamadığının da göstergesidir. Ev içi alana hapsolan kadınlar kamusal alanda görünür kılınmıştır ancak erkeklerle eşit ücret alma haklarından hâlâ mahrum görünmektedir.

Walby kadın istihdamını açıklarken kadınların I. Dünya Savaşı'ndan sonra ücretli çalışmayı bırakmalarının erkek üyelerden oluşan sendikalarla işverenler arasında yapılan ve devletçe desteklenen anlaşmalardan kaynaklandığını, evlenince ücretli çalışma şeklini kadınların bırakmasının nedeninin altında çalışmasını yasaklayan evlilik engeli gerçeği olduğunu belirtmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise evlilik engelinin kalktığını, evli

kadınların ücretli istihdama katılım oranında muazzam bir yükseliş olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kadınlar eğitim olanaklarına sahip olup üniversiteye giderek eğitim almaktadırlar. Bu hakların elde edilişleri ise uzlaşmadan çok çatışmanın ürünüdür. Ona göre politika hem devlet katında hem de devletten bağımsız örgütlü kolektif davranış anlamında kadın istihdamını ve hatta erkeklerinkini de şekillendirmektedir (Walby, 2021, s. 94-95).

Walby, (2021, s. 97) II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınların ücretli istihdama katılım oranlarında bir artış olduğunu fakat bu artışın da özellikle kadınların düşük ücretli endüstri kollarında, mesleklerinde ve yarı zamanlı çalışmaya yönlendirilmeleri yoluyla sağlandığını belirtmektedir. Kadınlar kamusal alanda ücretli istihdama katılma hakkını kazanıyorlar ancak erkeklere tabii kılınarak bu alanda var olabiliyorlar.

Özel alandan kamusal alandaki patriyarkal sömürüye doğru yaşanan değişim süreci, değişimin iki temel etkisinin ürünüdür. Birincisi kapitalist emek piyasasında işverenlerin daha ucuz emek talebi söz konusu dur. Bu kadınların ücretli istihdama katılması için itici güç oluşturur, zira patriyarkal üretim ilişkileri kadınları erkeklerden daha ucuz emek olarak konumlandırmıştır. Bu sürecin sermayenin farklı yeniden yapılandırma biçimleri ve ırkçılıkla nasıl karmaşık hale geldiğini daha önce ifade etmiştik. İkincisi feminist mücadelenin patriyarkal dışlama stratejisinin geriletilmesine yardımcı olmasıdır. Daha pek çok alanda yaşanmakla birlikte, devlette ve sendikalarda yaşanan gerileme bizim için ayrıca önemli. Oy hakkının kazanılması, kadınların devlet tarafından desteklenen dışlama stratejilerini engellemesini mümkün kıldı. Sendikalar ise kadınların iyi olmaya başlamasıyla, içlerindeki örgütlenmenin büyümesi ve en kötü ihtimalle patriyarkal dışlama stratejilerinin aracı olmaktan çıkıp iş ayrımı stratejisinin araçlarına dönüşmeleriyle değişim geçirdiler (Walby, 2021, s. 97).

Kadınların özel alandaki mücadelesinin kamusal alandaki sömürüyle mücadeleye dönüşmesi kapitalist üretim biçimi ve üretim ilişkilerinin örgütlenmesi ile ilişkilidir. Walby kapitalist güçlerle feminist mücadelenin bir araya gelmesinin, kadın emeğinin patriyarkal sömürüsünün özel alandan kamusal alana kaymasını sağladığını düşünmektedir.

Emek piyasasındaki patriyarkal engeller nedeniyle kadınlar iş olanaklarına sahip olamadıklarından evlilik çoğu kadın için ideal maddi seçenek hâline gelmektedir. Ona göre evlenenler 'yanlış bilinç'ten mustarip ve gerçek çıkarlarının ne olduğunun farkında değildirler ancak sınırlı seçenekleri için de ellerinden gelenin en iyisi olarak evliliği tercih etmektedirler (Walby, 2021, s. 139).

Walby'e göre ev kadınlarının yaptıkları ev işi miktarında ciddi bir değişim söz konusudur. Ev kadınları onlarca yıl öncesi kadar ev işi yapmaya devam etseler de toplamda kadınlar daha az ev işi yapmaktadırlar. Bu değişimin altında büyük oranda kapitalist üretim ilişkilerinin ev dışında ve devletçe gerçekleştiriyor olması yatmaktadır. Eskiden kadınlar hayatlarının büyük bölümünü çocuk bakımıyla geçirirken, kadınların emek piyasasında

istihdam edilmeleri ile çocukların bakımı devletçe ve kreşler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca kapitalist üretim giyim ve yiyecek gibi mallara, elektrik, su, gaz gibi kamu hizmetlerine kadar çeşitli hizmetleri özel sermayenin de bir araya gelmesiyle yaygınlaştırmıştır. Bu gibi durumlar da işlere harcanan zamanın azalmasına sebep olmaktadır. Bu gelişmeler kadınların ev içi alanda daha az iş yapmalarına sebep olurken, bunun yerini patriyarkal olan kapitalist üretim ilişkilerinde daha fazla zaman harcama durumuna dönmüştür. Yani kadınlar ev içi alanda daha az ev işi yaparken, emeklerini patriyarkal kapitalist üretim sürecinde ortaya koymak durumunda kalmışlardır (Walby, 2021, s. 132).

Sosyalizasyon kuramına göre cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde büyük oranda çocukların küçük yaşlardan itibaren oynadıkları oyunlar ile medya tarafından onlara sunulan cinsiyetlendirilmiş içerikler etkili olmaktadır. Sosyalizasyon kuramı araştırmacıları, kız ve erkeklerin birbirlerine zıt rollerle ya da davranış biçimleri ile motive edildiklerini düşünmektedir. Erkeklerde aktiflik, canlılık ve hızlilik, kadınlarda pasiflik, kibarlık ve duygusallık ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte televizyon ve medya organları da sunmuş oldukları reklamlarla erkek çocuklarını erkekçe işler yaparken, kız çocuklarını ise annelerine ev işlerine yardım ederken resmetmektedir. Yine medya, diziler yoluyla yalnız yaşayan kadınların daha fazla şiddete maruz kaldıklarını, evli kadınların ise daha az şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla medya, televizyon, çocukken oynanan oyuncaklar gibi sosyalizasyon süreçleri ile cinsiyetler bireylere kazandırılmaktadır. Sosyalizasyon, cinsiyetlerin kadınlık ve erkeklik özneleri olarak ayrışmasına neden olarak görülmektedir. Aile, medya ve eğitim gibi kurumlarda bu sürecin devamını sağlayan kurumlar arasında bulunmaktadır (Walby, 2021, s. 145-147). Dolayısıyla bu durumda cinsiyetler arasındaki farklılığın temelini biyoloji değil, tamamen sosyalizasyon sürecinin yer aldığı görülmektedir.

Walby cinsiyetlenmiş kültürün sadece aile, medya ve okulda değil toplumsal hayatın her alanında fiilen inşa edildiğini düşünmekte, bu bakımdan sosyalizasyon kuramını yetersiz görmektedir. Kadınlık ve erkeklik söylemleri mücadeleyi ücretli çalışma alanında ve devlette sürdürürken bireyler tarafından da içselleştirilir. Yani kadınlık ve erkeklik sosyalizasyon kuramcılarının ifade etmiş olduğu gibi yalnızca aile, medya, okulda değil ücretli çalışma alanlarında ve devletin çeşitli uygulamalarıyla şekillenmektedir (Walby, 2021, s. 149).

Kültürdeki patriarkal ilişkilerin anahtarı kadınsılık ve erkeksilik söylemlerinin farklılaşması ve erkeksiliğin kadınsılık üzerinden değer kazanmasıdır. Kadınsılık ve erkeksilik cinsellikten kök salmaktadır. Toplumda ilk olarak özel alanlarda, ev içinde konumlanan ve tanımlanan kadınsılık zaman içinde daha geniş alanlara doğru yönelmektedir (Walby, 2021, s. 164).

Kadınlık gerçeği sınıfa, yaşa, etnisiteye, tarihsel döneme bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Belli bir dönem kadınsılık; evcimenlik, eve bağlılık, kocaya bağlılık, narinlik gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Erkeklik ise ailenin ve evin dışında hayata yönelme eğilimi taşımaktadır, parasal olarak bağımlı bir kadın, eş, erkeklik söyleminin merkezinde yer alır. Tam erkekliğe ulaşabilmek için evi geçindirebilecek bir kazanç getirebilmek gerekir (Walby, 2021, s. 164-165).

Tarihsel olarak kadınlık tanımında belirleyici olan unsur değişiklik gösterebilmektedir. Belli bir dönemde evcimenlik kadının temel bir özelliği olarak görülürken bu özellik zaman içerisinde değişim göstermiş, kadınsılığı belirleyen şey evcimenlik değil yaş olmuştur. Annelik yine kadınsılık söyleminin önemli bir bileşeni olmaya devam etmiştir. Hamile kalamamak, çoğu kadın için kadınlık konumlarına yönelik şiddetli bir tehdit olarak görülmüştür. Babalık da erkeksilik söylemindeki ciddi bir değişimden geçmiştir. 19. yüzyılda babalık yetişkin erkekliğin temeli olan hane reisi mefhumuyla doğrudan bağlantılıydı. Zamanla babalık ekonomik sorumluluktan çocukların duygusal bakımına doğru değişim göstermiştir (Walby, 2021, s. 166). ‘Yeni erkek olarak babalık’ ekonomik olarak geçimi sağlamaktan ziyade baba olarak çocuğuna ne kadar bakabildiği ile ölçülmekte, bu konuma ulaşması için de gerekenler erkeğin bir işte uzun zaman çalışmasıyla çelişmektedir. Günümüzde babalar olarak erkekler tam zamanlı bir işte çalışmakta, çocuğuyla vakit geçebilecek zamanı ise bulamamaktadır (Walby, 2021, s. 167).

Walby erkeklik ve kadınlığın 19. ve 20. yüzyılda önemli bir şekilde değişiklik gösterdiğini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Buna göre erkeklik 19. yüzyılda bağımlı bir işe sahip olarak ve eve iyi bir ücret getirerek gerçekleştirildiğinde ideal erkek olmaktaydı. 19. yüzyılın sonunda ücretli bir işte çalışmıyor olmak kadınlığın en üst mertebisini gösteren bir konumken bu durum tümüyle sınıflara göre değişkenlik gösteriyordu. Ücretli çalışmanın kadınsılığa aykırı olarak yaftalanmasına, iki Dünya Savaşı arasında, emek arzında yetersizlik olduğu ve kadınlar ulusal savaş seferberliğine katılmaya teşvik edildikleri için geçici bir süre ara verildi. II. Dünya Savaşı esnasında kadınların savaş işlerine yönlendirilme oranı bir hayli yüksekti ve popüler kadın imgeleri de dramatik bir

hızla bu yeni kadınsılığı teşvik ediliyordu. Bugün ücretli çalışmanın kendisi kadınsılık gerçekliği ile uyumsuz olmasa da belli tür işler söz konusu olduğunda özellikle teknik ve iktidarlı işlerde bazı ikilemler ortaya çıkmaktadır. Örneğin büro işleri erkeksilikten kadınsılığa doğru bir dönüşüm yaşamaktadır, dolayısıyla bazı meslekler kadınsılaşmakta, bazı meslekler ise erkeklere özgü olarak algılanmaktadır. Kısacası bir dönem ücretli emeğin varlığı ya da yokluğu özellikle orta sınıflar için erkeksilik ve kadınsılık açısından önemli bir işaret olarak kabul edilmiştir (Walby, 2021, s. 167-168). Ücretli çalışma erkeksiliğin önemli bir göstergesidir. Bazı işler o işleri yapanların diğerlerine göre daha fazla erkeksilik taşıdığını telkin etmektedir.

Kadınsılığa ilişkin anahtar rol 19. yüzyılda evcimenlik olarak kabul görürken 20. yüzyılda kadınsılık cinsel olarak çekici gelmeye çalışmakla ilişkilendirilmiştir. Sınıfa, etnisiteye ve özellikle yaşa göre çeşitlilik gösterse de kadınsılık geçen 150 yıl boyunca sürekli olarak erkeksilikten ayrıştırılmıştır. Kuşkusuz kimi önemli değişiklikler olmuştur. Ücretli emekten uzak durmak artık kadınsılığın temel bir unsuru değildir. Toplumda kadınsılık söylemi özel alandaki evcimenlikten, ev içinde olduğu kadar ev dışında da erkekler için cinsel olarak çekici olma hâliyle kamusal alana doğru yönelmiştir. Bu değişimler birbirlerini takip ederken cinsiyet ilişkilerinde maddi değişikliklere de yol açmıştır. Belirli meslekleri erkeksi ve kadınsı diye kodlayan ideoloji bu çalışma alanlarında hangi cinsiyetin istihdam edileceği yönünde verilen ekonomik ve politik mücadeleleri takip eder olmuştur. Kadınlar ücretli çalışma hakkını kazanınca bu tür istihdamdan kaçınmak kadınsılık söyleminin bir parçası olmamaya başlamıştır (Walby, 2021, s. 170).

Toplumda heteroseksüel patriyarkal bir yapı mevcuttur. 19. yüzyılda orta sınıflarda kocalar ve babalar olarak erkekler, eşlerinin ve kızların cinsel davranışları üzerinde doğrudan denetimde bulunmaktadır. Kadınsılık saflıkla ilişkilendirildiğinden, evlilik öncesi ya da evlilik dışı seks çok sert olumsuz sonuçları doğurmuştur. Kadın cinselliği yaşam boyunca patriyarkal standartlara göre şekillenmiş, kadının cinsel ilgisinin başıboş dolanmasını engellemek, herhangi bir şeye yönelik cinsel arzusunu -buna evlilikle dâhil olmak üzere- azaltmak önemsenmiştir. 20. yüzyılda ise kadınların erkeklere yönelik cinsel ilgisinin bir dizi yoldan teşvik edilmesi, üstelik bunun da özel bir erkeğe bağlanma ihtimalini azaltmasına rağmen yapıldığı görülmektedir (Walby, 2021, s. 193).

20. yüzyılda kadınların aktif cinselliğini olanaklı hâle getiren uygulamalarda bir artış başlamıştır. Kadınların doğurmasıyla sonuçlanan cinsel ilişkiler için doğum kontrolü, boşanma kanunlarındaki değişimle yetersiz kocaların yenisi ile değiştirilmesinin mümkün

olması sağlanmıştır. Kadınları daha fazla sömüren maddi ilişkiler içinde konumlandırılmasına rağmen zevkli seks; erkeklerle yakın ilişkileri ve seksin edepsiz, hayvani ve ters olarak değerlendirildiği zamana göre, daha çekici hâle getirilmiştir. Bu durumun sonucunda cinsel aktiviteye atfedilen önem büyümüş, politik baskı cinsel davranışların çeşitlenmesine karşı toleransı artırmıştır. Lezbiyenlik ve erkek homoseksüelliği politik olarak baskı unsuru olmaktan çıkarılmıştır. 1970’lerde eşcinsellik 21 yaş üstü erkekler için suç olmaktan çıkarılmıştır (Walby, 2021, s.194).

Kadınlar patriyarkal bir toplumda devam ettirdikleri evliliklerinde, cinselliklerini sınırlandırarak, saf tutkusuz kadın ideolojisine uygun şekilde davranmayı tercih etmektedirler. Walby (2021, s. 196) bu durumu, bir çeşit patriyarkal iktidara uyum şekli olarak değerlendirmektedir. Gordon ve Dubois (1983) bu durumu muhafazakâr karşılık olarak tanımlamakta, kadınların evliliklerinde cinselliği ön planda tutmamalarının nedenini ise kocalarla cinsel ilişkinin yeterince bedensel zevk vermemesi, tehlikeli doğum gibi korkunç sonuçlar üretmesi ve çocuk bakımının fazlasıyla meşakkatliliği olarak gösterilmektedir.

Walby hetoreksüelliğin önemli bir patriyarkal yapı olduğunu kadınların cinselliğinin denetimi üzerinden ele almaktadır. Yüzyıllar içerisinde kadınların cinsellik aracılığıyla denetlenme biçimi değişmiştir ancak bu denetimin seyrinde bir azalma söz konusu değildir. Kadın cinselliğine yönelik denetimin özel alandaki katı biçiminden, daha özgür ve kamusal biçime doğru bir yönelimi söz konusudur. Doğum kontrolü, kürtaj gibi uygulamalara izin verilmesi, erkek egemen cinselliğin kadın vücudundan daha fazla faydalanmasını sağlamıştır çünkü artık kadın çok sayıda doğum yaparak uzun hamilelikler yaşamamaktadır. Ayrıca 20. yüzyılda sansür yasağı ile kadınların cinsel obje olarak kullanılmasının yolu açılmıştır ve pornografi yaygınlaşmıştır. Böylece cinsel nefret ve kadınlara yönelik taciz kışkırtmaları da artış göstermiştir (Walby, 2021, s. 197-198).

Walby’nin patriyarka kuramı çerçevesinde ortaya koyduğu kadına yönelik görüşleri, günümüzde kadına yönelik şiddetin, cinsel tacizlerin ve pornografinin artmasının nedenlerinin anlaşılmasında bir bakış açısı sunmaktadır. 20. yüzyılın sunmuş olduğu özgürlükler, medyanın da sunmuş olduğu içeriklerle şiddetin artmasında etkili olmuştur. Herhangi bir cinsiyetin, cinsel obje olarak hedef alınmasının ve haz unsuru hâline dönüştürülmesinin bireyin öz değerini aşağılayıcı bir durum olarak görülmesinin önündeki engellerin neler olduğu hakkında düşünmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Geleneksel sosyoloji aileyi temel birim olarak kabul edip, ailede cinsiyetlere roller çerçevesinde yaklaşmıştır.

Tam da sosyolojinin bağımsız bir disiplin hâline geldiği 19. yüzyılda roller çerçevesinde kadına evcimen bir rol veren, erkeğe evin geçimi rolünü veren sosyolojinin; 20. yüzyıl ve günümüzde topluma bakışında aile yerine birey temel biriminin esas almasının gerekliliği, 21. yüzyılda tartışılan problemler çerçevesinde düşünüldüğünde yine bir gereklilik olarak karşımızda bulunmaktadır.

Walby kadına yönelik erkek şiddetinin patriyarkal toplumsal yapının analizi ile anlaşılabilirliğini düşünmektedir. O Durkheim'ın (1952) bireysel bir eylem gibi görünen intihara ilişkin analizini toplumun analizi için kullanması gibi, geleneksel olarak bireysel bir eylem gibi görünen tecavüz ve koca dayığının patriyarkal toplumsal yapının analizi ile anlaşılabilirliğini (burada dayığın anlaşılmasından kastedilen ortaya çıkış nedenlerinin anlaşılmasıdır) düşünmektedir (Walby, 2021, s. 199). Walby (2021, s. 201) kadınlara yönelik erkek şiddetinin az sayıda erkeğin psikolojik dengesizliğinden, sınıflı toplumlarda ezilen erkeklerin yaşamış oldukları gerilim duygusundan, patriyarkal toplumdaki erkek iktidarından kaynaklandığını açıklamaktadır.

Buna göre kadınlara yönelik uygulanan şiddetin boyutlarında herhangi bir değişimin olup olmadığı noktasında herhangi bir açıklama yapılamaz ancak özel alanda kadınlara uygulanan erkek şiddetinin yasalarla kontrol altına alınması bu şiddetin meşruiyetini yitirmesine neden olmuştur. Bu yasalar şiddeti tamamen ortadan kaldırmasa da erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidar biçimlerinden birini sınırlandırılmıştır. Erkekler artık devlet tarafından düzenlendiği biçimi ile şiddetin kabul edilebilir seviyesi hakkında söz sahibi değiller. Şiddet ortadan kalkmamıştır ancak şiddetin denetim mevkilerinde ve yasal çerçevesinde bir değişim yaşanmıştır (Walby, 2021, s. 231).

Walby erkekleri tek yönlü göstermekle eleştirilmiştir (Messerschmidt, 2019, s. 41). Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz ilişkiler sözde özel alanla, sınıf ilişkileri de sözde kamusal alanla sınırlı değildirler. Roper ve Tosh'un (1991, s. 10) Walby eleştirisine göre;

Erkekler, evde veya işteki baskının failleridirler. Erkeklik tek, zaman içinde sabit kalan ve uyguladığı baskıyı her koşulda eşit uygulamış gibi görünür. Erkeklerin kadınların neden kontrol ve istismar etmek istediğini tam olarak anlamaya çalışmadan, erkeklerin baskı ve üstünlük kurmalarını onların doğuştan gelen özellikleriymiş gibi kabul eden teorilere dönmeyi göze almış oluruz.

Walby cinsiyet eşitsizliğinin anlayabilmek için ataerkillik ve kapitalizmin anlaşılması gerektiğini düşünmektedir. Bu iki sistem arasında yaşanan gerilim ve çatışmanın esas teması kadınları sömürmek için birbirleriyle yarışmalarıdır. Ona göre ırkçılık da üçüncü bir baskı sistemidir. Irkçılık da ataerkillik ve kapitalizm ile kesişir, ancak çalışmalarında

Walby ırkçılığın üzerinde fazla durmamaktadır. Sınıf ve ırk bazı kadınların karşılaştığı ilave baskı unsurlarına dönüşmektedir (Pilcher, 2020, s. 116).

Pilcher'e göre (2020, s. 116) Walby'nin kuramında görülen en önemli zayıf nokta, kuramın cinsiyet ilişkilerinde bedenın öneminı yeteri kadar vurgulamamış olmasıdır. Ayrıca kuram cinsiyet ile diğerk toplumsal cinsiyet eşitsizliğı biçimleri arasındaki ilişkiyi, toplumsal yapı ile bireyin etkinlikleri arasındaki ilişkiyi açıklamadaki zayıflıkları nedeniyle de yetersizdir. Walby'nin kuramı tarihsel olana duyarlıdır ancak kadın ve erkek arasındaki kültürel farklılıklar ile deneyimlerin çeşitliliğini açıklamada yetersizdir.

2.8.5. Erkek Toplumsal Cinsiyet Rol Gerginliğı ve Çatışması: O'Neil

Cinsiyet rolü çatışması, toplumsal cinsiyet rollerinin çiğnenmesi sonucu erkekler üzerinde baskı ortaya çıkaran psikolojik bir durumdur (O'Neil, 1981). Erkek cinsiyet rolleri sonucu bireyin yaşadığı rol çatışması onun insanlığını gerçekleştirme yeteneğini kısıtlamakta ve potansiyelini ortaya çıkaramamasına neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için O'Neil ve arkadaşları (O'Neil, Good & Holmes, 1995), cinsiyet rolü çatışmasının teorik kalıplarını ortaya çıkarmışlardır: Bunlar özellikle sosyokültürel etkiler ile ortaya çıktığı belirlenen başarı, güç ve rekabet; kısıtlayıcı duygusallık, erkekler arasında kısıtlayıcı sevecen davranış; iş ve aile arasındaki çatışma ve homofobidir.

O'Neil başarıyı; kişisel başarı, yeterlilik, statüde yukarı doğru hareketlilik ve kariyer olarak açıklarken, gücü; başkaları üzerinde otorite, tahakküm, nüfuz veya üstünlük elde etmek, rekabeti ise bir şeyler kazanmak için diğerklerine karşı mücadele etme veya diğerklerine karşı üstünlük kurma olarak tanımlamaktadır. Duyguların sınırlandırılması; duyguların açıkça ifade edilişinde zorlanmayı ve duyguları kontrol altında tutmayı, erkekler arası yakın ilişkilerden, kendini açıkça ifade eden davranışlardan, erkekler arası yakın arkadaşlıktan ve dokunmaktan kaçınmayı ifade etmektedir. İş ve aile yaşamı arasındaki çatışma ise bu ilişkiler arasında dengeyi sağlamada zorluklar olarak ortaya çıkmaktadır. Son olarak homofobi; eşcinseller, lezbiyenler, biseksüeller ve transseksüeller hakkında olumsuz anlamlar taşıyan her türlü tutum ve yargıyı içermektedir (O'Neil, 1981).

Kurama göre erkekler yaşamlarında kendilerinden beklenen rolleri seğileyememe kaygısı ile sürekli bir çatışma yaşamaktadır. Erkekler için toplum tarafından belirlenen roller sınırlayıcı bir nitelik taşıdığından, erkekler performatif olarak kendisinden beklenen örneğın güçlü olma, başarılı olma gibi özellikleri seğileyemediklerinde ya da kadın gibi

algılandıklarında çatışma yaşamaktadırlar. Bu durum onların O'Neil'in deyimiyle rol gerginliği yaşamalarına sebep olmaktadır.

2.8.6. Connell'in Erkeklikler Kuramı

Erkeklikler konusunu ele alma iddiasında olan her çalışma konuyu toplumsal cinsiyet ve cinsiyet politikası bağlamında tartışan Connell'in görüşlerine değinmek durumundadır. Connell 1987 yılında "Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics" (Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika) adlı çalışması ile toplumsal cinsiyet kavramının açıklanmasına bir giriş yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ilişkilerine dair sorunlar oldukça kapsamlı bir biçimde tarihten psikanalize, ekonomiden gündelik politikalara kadar çok çeşitli boyutları ile ele almıştır. O, toplumsal cinsiyeti ekonomi ve politik alanlardaki eşitsizliklerden ataerkil şiddete kadar geniş bir alanı ilgilendiren cinsiyet politikalarının değişim dinamiklerini eleştirel bir bakış açısıyla incelemiştir. Erkeklikler kuramını da bu çerçevede kapsamlı bir açıklama doğrultusunda geliştirmiştir. O geliştirmiş olduğu erkeklikler kuramı ile tek tip bir erkeklik olamayacağını gözler önüne sermiş, alana katkısı da bu görüşlerinden dolayı büyük olmuştur.

Connell'e göre (2019a, s. 149) toplumsal cinsiyeti anlamak için toplumsal cinsiyetin ötesine geçmek gerekir. Başka bir deyişle toplumsal cinsiyete yakından bakmadıkça sınıf, ırk ya da küresel eşitsizlik gibi olgular anlaşılamaz. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal yapının bütününün ana bileşenlerinden birisidir. Toplumsal cinsiyet siyaseti ise ortak kaderi belirleyen başlıca unsurlar arasında yer alır.

Toplumsal cinsiyet ırk ve sınıfla etkileşim içerisinde ele alınması gereken bir kavramdır. Connell toplumsal cinsiyetin milliyet ya da dünya düzeni içindeki konumlarla da sürekli olarak etkileşime girdiğini eklemektedir (Connell, 2019a, s. 147). Bu açıdan kadınlıklar ve erkeklikler ırk, toplumsal sınıf, milliyet ve ülkelerin dünya düzeni içerisindeki konumlarından ayrı olarak ele alınamazlar.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal bir örüntüdür ve tarihsel bir üründür. Hem tarihi üreten şey hem de tarihin ürettiği bir şeydir. Toplumsal gerçeklik zamana tabii ve dinamiktir. Erkek ile kadının tarihsel nesneler olduklarını ikrar etmek onların mesnetsiz veya basit oldukları anlamına gelmez, aksine onları toplumsal faillerin ve faaliyetin dünyasında sağlam bir zemine oturtmak anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yapıları zaman içerisinde oluşmakta ve dönüşmektedir. Connell'e göre (2019a, s. 157) bu değişimin çoğunlukla

toplumsal cinsiyetin dışında yer alan teknoloji ya da sınıf dinamikleri gibi kaynaklardan ileri geldiğini düşünmek, tarih literatüründe sık karşımıza çıkan bir durumdur.

Tarih aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kendi içinde yaşamış oldukları değişimin de bir ürünü olarak okunabilir. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan kadın hareketleri, oy kullanma hakkı için meydana gelen talepler ya da eşcinsel hareketleri aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkileri dâhilinde var olan çıkar çatışmaları olarak görülebilir. Çıkar çatışmaları var ise toplumsal yapıda bir eşitsizlik durumu da var demektir. Bu çatışmalar aynı zamanda kazançları ve kayıpları beraberinde getirebilecek bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Erkeklerin kadınlara boyun eğdirdikleri bir toplumsal cinsiyet düzeni, bu gibi nedenlerle erkekleri yerleşik düzeni savunmaya çekilmiş bir çıkar grubu, kadınları ise yerleşik düzeni değiştirmeyi isteyen bir çıkar grubu olarak inşa etmek durumundadır (Connell, 2019a, s. 157-158).

Ataerkil kazançtan söz etmek, kadın ve erkekler arasında var olan çıkar çatışması meselesini de gündeme getirmektedir. Ataerki sayesinde erkekler şeref, itibar ve hükmetme hakkı kazanırlar. Ayrıca maddi kazanç da elde ederler. Zengin kapitalist ülkelerde erkeklerin ortalama gelirleri kadınların ortalama gelirlerinin yaklaşık iki katıdır. Erkeklerin büyük bir kısmı ya kurumsal şirketin yönetim kurulu başkanı ya doğrudan doğruya sahibi sıfatıyla çok büyük bir sermaye bloğunun kontrolünü elinde tutmaktadır (Connell, 2019a, s. 158). Erkeklerin devlet iktidarını ellerinde tutma olasılığı da daha yüksektir. Örneğin erkeklerin parlamentoya girip devlette bir makam sahibi olma olasılığı kadınlarınkinden on kat daha fazladır. Cinslerin arasında meydana gelen savaş ya da başka bir dille toplumsal mücadele bu ölçekteki eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Buradan da erkeklik siyasetinin, özel hayat ve kimlik sorunlarının yanı sıra toplumsal adalet meselesine eğilmesinin de şart olduğu sonucu çıkmaktadır. Toplumsal öz kaynaklar konusunda muazzam boyutlara varan bir mülksüzleştirmeyi de içeren bu ölçekte bir eşitsizlik yapısının şiddet barındırmayacağını düşünmek de mümkün görünmemektedir. Şiddet araçlarını elinde bulundurup kullanan, egemen toplumsal cinsiyettir. Nitekim erkekler kadınlardan daha sık silahlanırlar. Aslına bakılırsa çoğu toplumsal cinsiyet rejiminde kadının silah bulundurması ya da kullanması yasaklanmıştır. Kadınlığın ataerkil tanımı fiziksel silahsızlanma kadar etkili olabilecek bir kültürel silahsızlanma anlamını da beraberinde taşımaktadır. Aile içi şiddet vakalarının birçoğunda kurban konumundaki kadınlar genellikle kendilerini savunacak fiziksel kabiliyete sahip olan ve fakat tacizcilerinin onlara yüklediği kifayetsiz ve bir çare kadınlık tanımını kabullenmiş görünmektedirler (Connell, 2019a, s. 159-160).

Erkekler mevcut toplumsal yapıda her zaman avantajlı durumdadır. Bu erkeklikler içerisinde ise heteroseksüel erkekler diğerlerine göre daha fazla avantajlıdır. Ancak Connell “Erkek Kurtuluş Hareketi” tartışması ile erkeklerin toplumsal avantajlarının bedelini ödemekte olduklarından, hatta bu bedellerin çok yüksek olduğundan söz etmektedir (Connell, 2019b, s. 13).

Connell ortak çıkarı mevcut düzeni korumak olan heteroseksüel erkekleri, ataerkilliği savunmaktan vazgeçirebilecek nedenleri kendi yaşamından yola çıkarak ifade etmektedir (Connell, 2019b, s. 15):

- (1) Baskıcı bir sistemden fayda sağlayan kişiler bile, bu sistemin baskıcılığını, özellikle de diğer insanlarla paylaştıkları yaşam alanlarını nasıl zehirlediğini fark edebilirler.
- (2) Heteroseksüel erkeklerin çevrelerindeki çeşitli kadınlara (eşlerine ve sevgililerine, annelerine ve kız kardeşlerine, kızlarına ve kuzenlerine, iş arkadaşlarına) güçlü bağılıkları vardır ve onlar için daha iyi bir yaşam arzulayabilirler. Özellikle de, kendi imtiyazlarını kaybetme pahasına olsa bile, çocukları için daha uygar ve barışçıl cinsel düzenlemeler yaratmanın yararını fark edebilirler.
- (3) Heteroseksüel erkeklerin hepsi aynı değildir veya hep ittifak halinde olmazlar ve birçoğu mevcut sistemden epey zarar görür. Sözelimi, erkek eşcinsellerin yaşadığı baskı, efemine mizaçlı olan veya erkekliğini çok iddialı biçimde ortaya koyma eğiliminde olmayan heteroseksüellere zarar verici dolaylı etkilere sahiptir.
- (4) Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde şu veya bu şekilde, üstelik geniş ölçüde değişiklikler yaşanıyor. Pek çok heteroseksüel erkek, geçmişe saplanıp kalınamayacağını fark ediyor ve tamamen yeni doğrultulara yönelinmesini istiyor.
- (5) Heteroseksüel erkekler, yaşantıların, duyguların ve ümitlerin paylaşılmasına ilişkin temel insan yeteneğinden yoksun değiller. Bu yetenek çoğu kez köretiliyor, ama özenli davranma ve özdeşleşme yeteneği tam anlamıyla yok edilemiyor. Asıl sorunsal, hangi koşulların bu yeteneği uyandırabileceği. Baba olmakla çoğu kez bu başarılabiliyor; bazı politik hareketler, özellikle de çevreci hareketler ve barış hareketleri bunu başarıyor gibi; öyleyse cinsel politika da bunu başarabilir pekâlâ.

Heteroseksüelliği ve ataerkilliği savunmanın erkeklere verdiği zararlardan söz eden Connell, erkeklikler arası ilişkileri ele aldığı 1995 yılında yayınlanan ‘Masculinities’ (Erkeklikler) isimli çalışmada erkeklikleri hegemonya, madunlaştırma, suç ortaklığı (iş birlikçilik) ve marjinalleştirme olarak sınıflandırmıştır (Connell, 2019b, s. 149).

Karel Kosik (1976) beşerî pratiğin ontoformatif olduğundan içinde yaşadığımız gerçekliği inşa ettiğini düşünmektedir. Connell’de bu bağlamda erkekliği inşa eden pratiklerin ontoformatif olduğunu ileri sürmektedir. Bu da, erkeklikleri refleksif beden pratikleri olarak bedensel bir boyuta sahip olmasının yanı sıra insanın biyolojik yapısı tarafından da katı biçimde belirlenmiş bir doğaya sahip olmadığı anlamına da gelmektedir. Toplumsal cinsiyetle ilgili refleksif beden pratikleri aracılığıyla inşa edilen dünya, kadınlar için olduğu gibi erkekler içinde bir siyaset alanıdır. Bu nedenle de eşitsiz şartların hüküm

sürdüğü bir ortamda verilen çıkar mücadeleleri söz konusudur. Toplumsal cinsiyet siyaseti, bu nedenle bedenler aracılığıyla yürütülen bir toplumsal siyasettir (Connell, 2019b, s. 132).

Connell'e göre erkeklik emek, iktidar ve kateksis gibi daha büyük bir yapının vehçesi olduğu için erkeklikler arasında da bu yapının yansımaları doğrultusunda farklı erkeklikler söz konusu olabilmektedir. Erkekliği bir nesne olarak tanımlamaya çalışmak yerine erkekler ile kadınların toplumsal cinsiyete bağlı yaşamlar sürmelerini sağlayan süreçlere ve ilişkilere odaklanmak gerekmektedir (Connell, 2019b, s. 141). Erkeklik sosyolojisi alanında toplumsal cinsiyetin ırk ve sınıf arasındaki karşılıklı ilişkiler içerisinde inşa edilen bir gerçeklik olduğu fikri doğrultusunda erkekliklerinde çok sayıda olduğu yaygın bir kabul hâline dönüşmüştür.

2.8.6.1. Hegemonik Erkeklik (Hegemonic Masculinity)

Hegemonya rızanın imal edilmesidir. Sosyolojide Karl Marx'ın tarihsel materyalizmi bağlamında anlaşılabilir olan hegemonya kavramı, yönetici sınıfın çıkarlarının ideal biçimde evrensel çıkarlar olarak temsil edilmesini anlatmaktadır (Marshall, 2020, s. 199). Connell'in hegemonya kavramı ise Karl Marx'tan ziyade Antonio Gramsci'nin sınıf ilişkileri analizinden devşirilen bir kavramdır (Connell, 2019b, s. 150). Gramsci hegemonya kavramını üst yapının “özel”, yani devlete ait olmayan düzeylerinin rolü içine yerleştirir ve toplumsal hegemonyayı, kapitalist toplumlarda toplumsal düzeni korumanın zora başvurmaksızın ortaya çıkan bir aracı olarak ortaya koymaktadır. Weberyen bir yaklaşımla bakıldığında ise hegemonya doğal üstünlük mitine ya da bir statü düzeninin meşrulaştırılmasına denk düşmektedir (Marshall, 2020, s. 299-300).

Antonio Gramsci, ‘Hapishane Defterleri’ adlı kitabında hegemonya kavramını, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin kendini nasıl yeniden ürettiğini açıklamak için kullanmaktadır. Bu bağlamda hegemonya, bir grubun diğer bir grup üzerinde baskın olma durumunu ifade etmektedir ve O, bu baskın olma mücadelesi için yürütülen savaşıma “hegemonik mücadele” demektedir. Hegemonya doğrudan ve açık olarak, zor veya güç kullanımı ile elde edilen ve sürdürülen bir iktidar olmayıp, zor kullanmaksızın elde edilebilen tahakküm edebilme durumudur. Egemen grup (ya da sınıf) iktidarını, öteki grupların rızasıyla elde etmektedir. Burada kilit nokta rıza kavramında saklıdır ve Gramsci'nin üzerinde durduğu nokta bu rızanın nasıl yine yeniden üretilebildiğidir (Yetiş, 2009, s. 149-150).

Erkekliğin hegemonyası, erkeklerin iktidarının kadınlar ya da belli bir grup erkekler tarafından rıza gösterme süreçlerini ortaya çıkması ile ilgilidir. “Hegemonik erkeklik her zaman ve her yerde aynı olan değişmez bir kişilik tipi değildir. Hegemonik erkeklik daha ziyade belirli bir toplumsal cinsiyet ilişkileri kalıbı dâhilinde egemen konumu işgal eden erkekliktir, bu konumsa her zaman tartışmaya ve itiraza açıktır.” (Connell, 2019b, s. 150). Hegemonik erkeklik kavramı ataerkinin meşruluğuna verilmiş bir cevap olarak somutlaştırılmış bir toplumsal cinsiyet pratiği tertibatı hâline dönüşmüştür.

Hegemonik erkekliğin taşıyıcıları her zaman toplumdaki en üst sınıftaki ya da en nüfuslu insanlar arasından çıkmaz. Örneğin sinema oyuncularını, hayalî olarak medya tarafından tasarlanan film karakterleri erkekliğin timsali ya da emsal erkeklikler olabilir. İş dünyasında, ordunun ve devletin en üst kademelerinde bulunan kişiler hegemonik erkekliğin timsali kabul edilebilir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik alameti şiddete başvurmadan ziyade otorite üzerinde başarılı biçimde hak iddia eden kişiler arasında da söz konusu olabilmektedir. Şiddet bu otoritenin ya dayanağını oluşturur ya da otorite şiddeti desteklemektedir (Connell, 2019b, s. 151).

Heteroseksüellik ve bu bağlamda gerçekleşen erkek cinselliği sinema ve filmlerde erkekliği baskıcı bir imajla sunmakta, bu da erkekliğin tarihsel ve sosyal olarak inşa edildiğini göstermektedir. Cinsellik erkeklerin belli bir tarzda erkekliği onaylamalarına ve ifade etmelerine aracılık etmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 46). Connell’e göre belirli davranış ve varoluş biçimleri kültürel olarak baskın erkeklik olarak görünürken diğer davranış türleri ve biçimleri bunlara kıyasla sapkın veya aşağılık olarak tanımlanmaktadır. Hatta bu sapkın ve aşağılık olarak tanımlanan davranış türleri bazen alay ve düşmanlık konusu olabilmekte, bu erkekler zaman zaman şiddete maruz kalabilmektedir. Bu gibi baskın kalıplar kültürel olarak inşa edilmektedir ve bunların en iyi karşılığı hegemonik erkeklik ve hegemonik kadınlık olarak isimlendirilmiştir (Kessler, Ashenden, Connell & Dowsett, 1982, s. 10).

Erkekler grubunun hegemonyasına yalnızca erkekler değil kadınlar da meydan okuyabilmektedir. O hâlde hegemonya tarihsel olarak devingen bir ilişkidir. Hegemonyanın yaşamış olduğu gelgitler Connell’in erkeklik tablosunun kilit unsurlarından biridir (Connell, 2019b, s. 152).

2.8.6.2. Madun Erkeklik (Subordinated Masculinity)

Madunlaştırma, heteroseksüel erkeklerin tahakkümü altında yer alan erkeklerin ve eşcinsel erkeklerin hegemonyaya tabi kılınmasını ifade etmektedir. Eşcinsel erkekler; siyasi ve kültürel dışlanma, kültürel taciz, yasal şiddet, sokak şiddeti, ekonomik ayrımcılık ve kişisel boykotlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Connell, 2019b, s. 152-153). Bu çeşit baskılar eşcinsel erkekleri erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altına yerleştirmiştir. Eşcinsel erkeklik ataerkil ideolojiden ve hegemonik erkeklikten simgesel olarak dışlanan ne varsa tamamını bünyesinde barındırmaktadır (Connell, 2019a, s.153).

Madunlaştırılmış erkekler arasında eşcinsel erkekler en göze çarpan erkeklik olmakla birlikte bunların yanı sıra heteroseksüel yönelimleri olan erkekler arasında da hegemonik erkeklikten dışlananlar olabilmektedir. Örneğin bazı erkekler pısırik, muhallebi çocuğu, ahmak, beceriksiz, hanım evladı, tabansız, dönek, ödle, çıtkırıldım, bamya, sümsük, salon erkeği, ılık, mıymıntı, süt oğlan, ana kuzusu, mülayim, korkak ve benzeri söylemlerle simgesel olarak erkeklikleri kadınsılıkla bulanık bir hâle getirilmektedir (Connell, 2019b, s. 153). Üstelik toplumda bu söylemsel dışlanma pratiklerine sadece erkekler değil kadınlar da ortak olmaktadır.

2.8.6.3. Suç Ortağı/İşbirlikçi Erkeklik (Complicit Masculinity)

Connell hegemonik kalıpları bütün yönleriyle ve katı biçimde uygulayan erkeklerin sayısının az olduğunu ama suç ortağı/işbirlikçi erkeklerin sayısının daha fazla olduğunu düşünmektedir. Çünkü erkeklerin büyük çoğunluğu hegemonyadan kazanç sağlamaktadır. Ataerkil yapının nimetlerinden, yani kadınların genel olarak tabi kılınmasından avantaj sağlamaktadır (Connell, 2019b, s. 154).

Erkeklikler üzerinde stratejik düşünmenin önemine vurgu yapan Connell'in, bu düşüncesinin temelinde cinsiyet siyasetinin bir kitle siyaseti olduğu savı yatmaktadır. Buna göre erkeklikleri stratejik düşünerek; insanların ve dolayısıyla erkeklerin bulundukları yerlerin hiyerarşik yapısı saptanabilmektedir.

Connell'e göre işbirlikçi erkekler ataerkinin ön saflarında mücadele etmenin neden olacağı gerginliklerden ve risklerden uzak durarak, hegemonyanın ataerkil kazançlarından pay sahibi olacak şekilde inşa edilmiş erkekliklerdir (Connell, 2019a, s. 154). Hegemonyadan büyük bir pay almak için illa ön saflarda savaşma gerekmez.

Bu erkeklere maçlarda halı sahada koşturup ön saflarda yer almak yerine, evinden futbol maçını seyreden erkeğin davranışları örnek verilebilir. Connell bu grup erkeklere aile ve evlilik ilişkileri içerisinde fazlasıyla rastlandığını belirtmektedir. Bu erkekler kadınlara karşı birçok alanda tavizler vererek onlarla uzlaşma yolunu tercih ederler. Böylelikle ataerkinin nimetlerinden faydalanmış da olurlar. Ona göre müzakereci erkek, işbirlikçidir. Bu erkekler kadınlar karşısında şiddete başvurmazlar, ev işlerini paylaşmaya alışkındırlar, aylık maaşlarını eve getirirler (Connell, 2019a, s. 153-154). Bu bağlamda hegemonik erkeklik risk altındaki bir erkeklikken, işbirlikçi erkeklik aynı zamanda daha az risk altında olan ve ataerkil hisseden pay alan konumunda olması nedeniyle en risksiz yaşamayı tercih eden erkeklik grubunda yer almaktadır.

2.8.6.4. Marjinal Erkeklik (*Marginalized Masculinity*)

Marjinalleştirme toplumda genel olarak kabul gören beyaz, orta sınıf, heteroseksüel eğilimin yanı sıra erkekler arasında ırk, etnik köken gibi unsurlardaki farklılaşmalara göre yaratılmaktadır. Toplum tarafından üretilen genel, standart ve ideal kavramlarının dışında kalan erkekler marjinal erkeklik kategorisinde yer almaktadır (Connell, 2019b, s. 155). Örneğin beyaz erkekler siyah erkeklerden daha üstün olarak algılanmakta, bu durumun sonucu ise siyah erkekler marjinalleşmektedir.

Egemen ve madun sınıfların ya da etnik grupların erkeklikleri arasındaki ilişkilere atıfta bulunmak için Connell marjinalleştirme terimini kullanmaktadır. Marjinalleştirme daima hegemonik erkeklikler tarafından gerçekleştirilmektedir yani bir nevi onların yetkilendirilmesiyle bağlantılıdır (Connell, 2019b, s. 155-156). Yani toplumda bir idealize edilmiş erkeklik vardır ve bu erkekler diğerlerini marjinalleştirmede yetkilidir, farklı olanları özellikle ırk ve etnisite gibi gerçekler üzerinden marjinalleştirirler.

Connell hegemonya, tahakküm/madunlaştırma ve suç ortaklığı, marjinalleştirme/yetkilendirme şeklinde yapmış olduğu çözümleme ile erkeklikleri anlatan bir çerçeve sunmaktadır. Hegemonik erkeklik ve marjinal erkeklik terimleri değişmez kişilik tiplerini göstermediklerinden, ilişkilerin değişen yapısı içinde ortaya çıkan özgül durumlar dahilinde üretilmiş pratik tertibatlar olarak düşünülmelidirler (Connell, 2019b, s. 156-157).

2.8.7. Connell ve Messerschmidt: Hegemonik Erkeklik Formülasyonunda Değişiklikler

Erkeklikle ilgili araştırmalara kuramsal bir temel oluşturan hegemonik erkeklik kavramının aldığı eleştiriler nedeniyle Connell ve Messerschmidt tarafından yeniden formüle edildiğini belirtmek gerekmektedir. Eleştirilere cevaben Connell ve Messerschmidt hegemonik erkekliğin ilk formülasyonunda bazı değişikliklere gitmişlerdir. İlk formülasyon Connell'in "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar" isimli 1987 yılında yayınlamış olduğu eserinde yer almaktadır. Buna göre tüm erkekler tek bir iktidar örüntüsünde konumlanmakta, erkeklerin kadınlar üzerinde evrensel bir tahakkümü olduğu fikri benimsenmekteydi (Connell, 1987, s. 183). Bu düşüncelerin yerine, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hegemonyanın fayda ve maliyet arasındaki karşılıklı etkileşimle kurulduğu fikri gelmiştir (Messerschmidt, 2019, s. 91). Ayrıca hegemonya ile tahakkümü de birbirinden ayırmışlardır. Hegemonya rıza ve katılımı kurulumla kurulurken, tahakküm şiddet, saldırganlık ve benmerkezcilikle kurulmaktadır. Messerschmidt hegemonik ve tahakkümcü erkekler arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır (2019, s. 93): "... erkekler ve kadınlar, erkeklik ve kadınlık ve erkekler arasındaki hiyerarşik bir ilişkiyi meşrulaştıran erkeklikleri (hegemonik), bunu yapmayan erkekliklerden (tahakkümcü) ayırıştırmanın önemini vurguluyorduk. Bu nedenle, bu iki kavramı birbirine eşitlememek gerekiyor." Hegemonik erkeklik vurgulanmış kadınlığın varlığını gerektirir. Hegemonik erkeklik aynı zamanda hegemonik olmayan erkekliklerle de ilişki hâlinindedir (Messerschmidt, 2019, s. 90).

Tek bir yerel bağlamda çeşitli hegemonik erkeklikler bulunmaktadır. Hegemonik eril biçim, diğer erkekliklerden söz gelimi marjinal erkeklerden ve kadınlık unsurlarından bünyesine bazı unsurlar katarak değişebilmekte, yeni bir formülasyona dönüşebilmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 94). Eril hegemonya itibarsızlaştırma veya şiddet biçimlerinde doğrudan tahakküm kurma yoluyla değil, farklı tip erkekliklerin belli yönlerinin bünyesine dahil edilmesi ile başarıyla kurulabilir (Messerschmidt, 2019, s. 94-95). Toplumsal cinsiyet daima ilişkiseldir ve hegemonik erkeklik örüntüleri her zaman hali hazırda bir kadınlık modeliyle zıtlık oluşturacak şekilde tanımlanmıştır (Messerschmidt, 2019, s. 95). Küresel hegemonik erkeklikler bölgesel ve yerel hegemonik erkeklikler üzerinde baskı kurar; bölgesel hegemonik erkeklikler küresel arenada benimsenmek ya da yeniden şekillendirilmek üzere kültürel malzeme sağlar (Messerschmidt, 2019, s. 98). Bu bağlamda sinema ve dizi film gibi içeriklerde yerel olarak inşa edilen erkekliklerin, küresel arenada

benimsenmek ve erkeklikleri yeniden şekillendirilmek üzere kültürel malzeme sundukları söylenebilir.

Bölgesel düzlemde hegemonik erkeklikler, bölgesel önemi olan belirli yerel erkeklik pratiklerinin -örneğin sinema oyuncularını tarafından temsil edilen pratiklerin- karşılıklı etkileşimi üzerinden sembolik olarak temsil edilir. Bu pratikler zamana ve topluma göre değişiklik gösterirler. Bu erkeklik temsilleri bölgesel olarak toplum çapında kabul gören bir erkeklik gerçeği yaratırlar ve kültürel alanda birçok farklı yerel koşulda pratikler aracılığıyla hayata geçirilirler, değiştirilirler ya da karşı çıkılabilirler. Bölgesel hegemonik erkeklikler, gündelik pratikler ve etkileşimlerle somutlaşan kültürel modeller sunarlar (Messerschmidt, 2019, s. 98).

Tarihsel bir kurgu olan hegemonik erkeklik, yaşanan değişmelerle hem yerel hem bölgesel düzlemde yeni stratejiler geliştirmektedir, hegemonik erkekliğin anlamı da buna göre yeniden belirlenmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 91).

Hegemonik erkeklik en yaygın ve en güçlü örüntü olmak zorunda değildir. Bu erkeklikler direnç gösteren kadınlar ve alternatif erkeklikler tarafından sorguya açıktır (Messerschmidt, 2019, s. 90-91).

Toplumsal cinsiyet hegemonyasının özü, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinde aranmalıdır. Hegemonya kültürel rıza, söylemin merkeziliği, kurumsallaşma, alternatiflerin marjinalleşmesi ile var olmaktadır (Messerschmidt, 2019, s. 90).

Hegemonik erkekliğin, vurgulanan kadınlık –ve hegemonik olmayan erkeklikler– ya da hegemonik erkekliği tamamlayan, ona itaat eden ve ona tâbi bulunan kadınlık biçimleriyle kurduğu ilişki dışında anlamı yoktur. Bu bağıllık ve üstünlük ilişkisinin meşrulaştırılması, hegemonik erkekliğin anlamını ve özünü ortaya çıkarır. (Messerschmidt, 2019, s. 60).

Olumlu erkeklikler “erkeklerle kadınlar, erkeklikle kadınlık ve erkeklikler arasında eşitlikçi ilişkileri meşru kılmaya katkı sunan (yerel, bölgesel ve küresel) toplumsal cinsiyet inşalarıdır” ve bu tip erkeklikler hegemonik ilişkilerin gerçek alternatifi olduğu için “karşı hegemoniktir” (Messerschmidt, 2019, s. 234).

Connell ve Messerschmidt (2005), hegemonik erkek kimliklerinin her daim toplumun kültürü tarafından sunulan standartlarla hareket etmeyebileceklerini; toplumsal cinsiyet ilişkilerini çağdaşlaştırarak, erkeklikleri yeniden şekillendirmeyi deneyebileceklerini de belirtmektedir.

Erkeklik hem toplumsal cinsiyet siyasetinin yapıldığı bir zemin, hem de siyasetin nesnesidir (Connell, 2019a, s. 348). Erkeklik siyaseti, bir toplumsal cinsiyet olarak erkekliğin ve erkeklerin toplumsal cinsiyet ilişkileri içindeki konumunun mesele hâline getirildiği seferberlikler ve mücadelelerdir (Connell, 2019a, s. 349). Erkekliğin cinsel olarak sınırsız ve baskıcı bir imajla sunulduğu “heteroseksüellik”, aslında tarihsel ve sosyal olarak inşa edilmiştir ve cinsellikte erkekleri belli bir tarz erkekliği onaylamalarına ve ifade etmelerine aracılık eden bir icra türüdür.

Hegemonik erkeklik Connell tarafından (1987, 1995) erkeklerle kadınlar, erkeklik ve kadınlık ve erkeklikler arasındaki eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştıran, belirli tarihsel ve toplum nezdinde sosyal bir ortamdaki erkekliğin özel bir biçimi olarak kavramsallaştırılmıştır (Messerschmidt, 2019, s. 60).

Hegemonik erkeklik; vurgulanan kadınlık ve hegemonik olmayan erkeklerle eşitsiz bir ilişkide bulunan belirli bir erkeklik biçimidir (Messerschmidt, 2019, s. 60). Vurgulanan kadınlık; uysallık, fiziksel ve duygusal bakım sağlama ile empati gibi kadınsı erdemler yoluyla eril güce adapte olur (Connell, 1987, s. 188). Vurgulanan kadınlığın özellikleri arasında aynı zamanda teknik beceri yerine sosyalleşebilirliği sergileme, cinsel birleşme sahnelerinde narinlik, erkeklerin duygusal uyarılma ve egolarının okşanma arzularına uyumu, evlilik ve çocuk bakımını sağlama gibi özellikler sayılabilir (Connell, 1987, s. 187).

Hegemonik erkeklik hegomonik olmayan dört özgül erkeklik olarak tanımladığı erkekler karşısında inşa edilir. İlk olarak suç ortağı erkeklikler, aslında hegemonik erkeklik içermez ancak uygulama yoluyla eşit olmayan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bazı menfaatlerini kullanır ve sonuç olarak uygulamada hegemonik erkekliği sürdürmeye yardımcı olurlar. İkinci olarak tabi kılınan erkeklikler örneğin feminen erkekler gibi erkeklikten daha uzak bir şekilde veya ondan saparak ve atipik olarak inşa edilirler. Düşünce olarak marjinalleştirilmiş erkeklikler sınıf, ırk, etnik köken ve yaş gibi toplumsal cinsiyet ilişkileri dışındaki eşit olmayan ilişkiler nedeniyle önemsizleştirilirler ve/veya ayrımcılığa uğrarlar. Son olarak muhalif erkeklikler, ekonomik ve politik gücü olmayan toplumsal konumlara bir tepki olarak şekillenen, telafi edici hiper erkeklikler olarak inşa edilirler (Messerschmidt, 2019, s. 61).

Hegemonik erkeklikler, genellikle kadınlarla ilişki modelleri üretecek şekilde ve toplumsal cinsiyet ilişkileri sorunlarına çözümler sağlayacak şekilde inşa edilirler (Messerschmidt, 2019, s. 73). Bu erkekliklerin inşası meselesi günlük yerel koşullardaki yaşam biçimlerinde aranmaktadır.

Erkeklerin hegemonik örüntüleri, hem çocukların büyümesiyle ilgilenir hem de çocuklar büyüdükçe sınanır (Messerschmidt, 2019, s. 74). Bu bağlamda babalık rolü erkeklik temsilleri konusunda önemli bir izlek olarak değerlendirilmektedir.

Hegemonik erkeklik kavramının inşasında önemli bir izlek olan şiddet ve saldırganlık izleği tek başına hegemonik erkekliğin inşasında yeterli olmamaktadır. Erkeklikler şiddet kadar hegemonya yoluyla, başka bir deyişle rıza ve aktif katılım yoluyla çok çeşitli şekillerde inşa edilmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 77). Connell “hegemonik erkeklik” kavramını evrensel bir kavram olarak değil de toplumsal süreç içerisinde belirli bir dinamiği kavramanın aracı olarak nitelendirmiştir (Messerschmidt, 2019, s. 78).

Erkekler içinde bulundukları şartlara göre hegemonik erkekliği benimseyebilirler. Aynı erkekler başka durumlarda stratejik olarak hegemonik erkeklikten uzaklaşabilirler. Sonuç olarak erkeklik belli bir erkek tipini değil, erkeklerin kendilerini söylemsel pratiklerle konumlandıkları yolu temsil eder. (Messerschmidt, 2019, s. 79).

Erkek özneler; çok çeşitli, çok katmanlı veya bölünmüş öznelerdir. Erkekler kaygıları önlemeye ve güçsüzlük duygularından kaçınmaya yardımcı olan söylemsel konumları seçmektedirler (Messerschmidt, 2019, s. 80).

Hegemonik erkeklik sadece kültürel ideallerin formülasyonu değildir. Kültürel idealler gibi söylemsel pratiklerin yanı sıra ücretli emek, şiddet, cinsellik, ev içi iş ve çocuk bakımı gibi söylemsel olmayan pratikler ile düşünsel olmayan rutin eylemler aracılığıyla da kurulur. Söylemsel ve düşünsel olmayan boyutların farkına vararak, söylemsel olanın sınırları anlaşılabilir (Messerschmidt, 2019, s. 81).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde oluşan özne çok boyutludur. Bunun en temelinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin çok boyutluluğu ve bu ilişkilerde meydana gelen kriz eğilimi yer almaktadır (Connell, 1995).

Demetriou (2001, s. 355) hegemonik erkekliği bir melezleme olarak tasvir etmektedir. Hegemonik eril blok tarihsel koşullar değiştikçe kendini yeniden yapılandırabilir ve yeni tarihi konjektürlerin özelliklerine uyum sağlayabilir. Bu bağlamda akademik yazında zaman zaman yeni inşa süreçlerini ele alacak çalışmaların yapılması tarihi bir melezleme olan erkekliklerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.8.9. Bourdieu: Eril Tahakküm ve Bir Habitus Olarak Erkeklik

Bourdieu sosyolojisinde ‘eril tahakküm’ ve ‘bir habitus olarak erkeklik’ önemli başlıklardır. ‘Bedenin ezberleri’ anlamına gelen habitus bir yatkınlıktır. Habitus, hem cinsiyetin temelini oluşturur hem de bedenin hayat tarzına (giyim, spor, eğlence, mobilya

ya da arkadaş seçimi) yönelik temel seçimleri ve bireyin sınıfsal konumunun eylem şemalarını yönlendirir (Bourdieu, 1989, s. 19). Bireyin habitusu bilinçdışında hem bedenini hem de toplumsal statüsünü yapılandırmaktadır. Pratik bir bilgi türü olarak öznenin algı ve beğeni normlarının sınırlarını çizmektedir (Bourdieu, 2014, s. 198).

Onun görüşlerinde erkeklik bir habitus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre cinsel bölümün yapıları gayri tarihselleştirilemez, görecelidir, ebedileştirilemez. Bu yapılar tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilirler (Bourdieu, 2019, s. 8). Toplumsal hareketler olarak kadın hareketleri kadınların toplumda ikincilliklerini ebedileştirmeye katkıda bulunan kurumları sarsacak güçte, sembolik hareketlerdir (Bourdieu, 2019, s. 9). Cinsiyete yönelik inşaların ebedileştirilmesi, başka bir deyişle eril tahakkümü geliştirmesi ve dayatması aile, kilise, devlet ve eğitim sistemi gibi yapılar tarafından ya da spor ve gazetecilik düzeninde meydana gelen söylemler vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Bourdieu, 2019, s. 8).

Toplumsal yapı, kurulu düzeni içerisinde tahakküm ilişkilerinde, hakları ve iltimaslarıyla, ayrıcalık ve haksızlıklarıyla çoğunlukla kabul edilebilir ve doğal olarak görülür. Bourdieu'ya göre eril tahakküme itaatin altında sembolik şiddet olarak adlandırdığı, yumuşak, kurbanlarınca bile hissedilmeyen ve görülmeyen, çoğunlukla iletişimin ve tanımanın veya daha kesin olarak tanımanın, kabullenmenin, hissetmenin saf sembolik kanallarıyla uygulanan sembolik bir şiddet yer almaktadır (Bourdieu, 2019, s. 11-12). Erkek egemenliği kültürel keyfiyetin doğala dönüştürülmesi ile ortaya çıkar. Bu kültürel keyfiyet erkeklerin yüksek sesli, demir yumruklu bir erkek canavara dönüşmesini onaylamaktadır (Bourdieu, 2019, s. 12).

Erkek egemen toplum biyolojik olanın toplumsallaşması ile değil, toplumsal olanın biyolojik bir hâl alması ile ortaya çıkar ve bu ortaya çıkış uzun bir kolektif çalışmanın ürünüdür. Baştan aşağı erkek egemenliği ilkesine göre örgütlenmiş bir toplum söz konusudur (Bourdieu, 2019, s. 13).

Cinsiyet bir toplumsal inşa sürecidir (Bourdieu, 2019, s.14). Biyolojik olanın toplumsallaşması yerine toplumsal olanın biyolojikleşmesi ile ortaya çıkan bir ilişkiyi tersine çevirme durumudur. Bu hem gerçekliğin hem de gerçekliğin altında yatan ve araştırmaya kendini dayatan keyfi bölünmenin doğadaki yapıtaşları olarak doğallaştırılmış görünen bir toplumsal inşadır (Bourdieu, 2019, s. 14).

Bourdieu'ya göre erkekler ya da kadınlar, eril tahakkümü değerlendirirken eril düzenin tarihsel olarak oluşturduğu algılama ve değerlendirmenin bilinçsiz şemaları ile düşünmektedir. Bunlar kendileri de tahakkümün ürünü olan düşünme biçimleridir (Bourdieu, 2019, s. 17).

Eril ve dişil arasındaki karşıtlık doğrultusunda eşyaların ve faaliyetlerin ayrıştırılması, keyfi gibi görünebilir ancak kendisini, nesnel ve öznel gerekliliğini türdeş bir karşıtlıklar sistemi içine nüfuz etmesinde bulur (Bourdieu, 2019, s. 20). Cinsler arasındaki bölünme, şeylerin düzenine dâhilmiş gibi görünür ancak o hem nesnelleştirilmiş hâliyle şeylerde hem tüm toplumsal dünyada, hem de bedene gömülü hâliyle bedenlerde, ilişkilerin habitusunda (yatkinliklerinde) mevcuttur (Bourdieu, 2019, s. 21).

Cinsiyetler arasındaki bölünme toplumsal olarak doğalmış, aşıkârmış gibi görünebilir ancak öyle değildir (Bourdieu, 2019, s. 21). Bourdieu'a göre (2019, s. 12), asimetrik şekilde toplumsallaşan kadın ve erkek bedeninde “doğal” görünen içsel ya da dışsal edim ve performanslar, tahakküm eden ve tahakküme uğrayan arasında sessiz bir tanıma ilişkisiyle bedende performe edilmektedir.

Toplumsal düzen, amacı üzerine temellendiği eril tahakkümü tasdik etmek olan devasa bir sembolik makine gibi işlemektedir. Bu düzende iş gücünün cinsiyetçi bir bölünümü söz konusudur. Her iki cins farklı toplumsal mekânlarda temsil edilmektedir. Örneğin erkekler kendileri için ayrılmış olan toplanma ve pazar yerleriyle, kadınları ev içindeki ayrımla temsil edilir. Ev içinde eril kısmı temsil eden salon ile dişil kısmı temsil eden ahır, su ve bitkiler arasında bir ayrım da söz konusudur (Bourdieu, 2019, s. 22).

Cinsler arasındaki biyolojik farklılık özellikle cinsel organlar arasındaki anatomik farklılıkla temsil edilir. Cinsler arasında toplumsal olarak inşa edilmiş farklılık özellikle cinselliğe ilişkin iş bölümünün doğal gerekçesi gibi ortaya çıkabilir (Bourdieu, 2019, s. 23). Erkeklik er, erdem, şeref meselesinin özü olarak, şerefın korunması ve artırılmasının esansı olarak, fiziksel evlilikten ayrılmaz bir hâldedir. Özellikle erkekler, erkekten beklenen cinsel kudret göstergeleri aracılığıyla temsil edilirler. Halk arasında yaygın olarak kabul gören gelinin kızlığının bozulması, erkeğin hürriyetinin bolluğu beklentileri erkek şerefının göstergeleri olarak kabul görmektedir (Bourdieu, 2019, s. 23).

Kadın bedeni çeşitli şekillerle bazen bir duruşla bazen bir tavır alısla kendi içine kapalılığını sürdürmektedir. Örneğin kuşak, kadın bedeninin kapalılığının işaretlerinden biridir. Kadınlar bu pozisyonda kolları göğüste kavuşturmuş, bacakları bitişik, giysileri

düğmelenmiş durumdadır (Bourdieu, 2019, s. 29). Erkeklerin tekelinde olan bedensel göstergeler; karşılaşmak, yüz yüze gelmek, yüzleşmek, yüzüne, gözlerine bakmak, kamusal olarak söz almak şeklinde özetlenebilen bedensel göstergelerdir. Kadınlar ise kamusal alanlardan uzak durur, bakışlarının yüze değil de ayaklara dönük olması beklenir (Bourdieu, 2019, s. 32).

Erilliğin tezahürleri yiğitlik ve kahramanlık çizgisinde yer alır ve bu değerler şerefi temsil eder (Bourdieu, 2019, s. 33). Erkekler kadınlarının haz duymalarından ya da kadına haz verme gücüne sahip olmaktan duydukları hazla erkekliklerini kanıtlamış olurlar (Bourdieu, 2019, s. 34). Cinsel taciz her zaman sonuçlandığında hedef olarak cinsel sahipliğe yönelik gibi görünse de bazı durumlarda basit bir şekilde sahiplenmeyi amaçlayabilir, en basit şekliyle tahakkümün katıksız bir tasdikidir (Bourdieu, 2019, s. 35). Eril arzu, erotikleşmiş tahakküm olarak sahip olma arzusudur. Dişil arzu ise eril tahakküme yönelik olarak erotikleşmiş itaat, hatta bir anlamda tahakkümün erotikleşmiş hâlde kabul edilmesidir (Bourdieu, 2019, s. 35).

Cinsellik ve gücü birbirlerine bağlayan eril egemenlik sistemi içerisinde bir erkek için en ağır aşağılanma bir kadına dönüştürülmektir. Bir erkek yaşadığı cinsel aşağılanmaya, erkekliği ile alay edilme, eşcinsellikle suçlanmak gibi durumlarda toplum tarafından kadına dönüştürülmüş olarak algılanmaktadır. Erkekler bazı durumlarda bir kadın gibi davranmak durumunda bırakılabilir (Bourdieu, 2019, s. 36). Söz konusu bu durum, homofobik bir durumdur. Kadın gibi davranmak durumunda kalmak erkekte erkeklik krizine yol açmaktadır.

Cinsiyetin sembolik inşası yalnızca bedene dair temsiller, temsilleri yönlendiren ve yapılandıran performans dayalı bir adlandırma işleminden ibaret olmayıp, bedenlerini ve zihinlerini derin ve süren bir dönüşüm ile nihayete ve zirveye ulaştırır. Eril bir erkek ve dişil bir kadın şeklindeki toplumsal kurguyu yaratmak için karşı cinse aidiyeti işaret eden her şey düşünme ve eyleme evreninden uzakta tutulma eğilimindedir (Bourdieu, 2019, s.37). Bu bağlamda sosyalleşme sürecinde hem kadınların hem erkeklerin karşı cinsi çağrıştıran düşünme ve eyleme biçimlerinden uzak durmayı öğrendikleri söylenebilir.

İlişkisel içinde var olabilen kadın ve erkek cinsinin her biri diakritik bir inşa faaliyetin ürünüdür. Bu faaliyet hem teorik hem de pratik bir faaliyet olup karşı cinsten toplumsal olarak farklılaşmış beden olarak üretilmek için şarttır. Eril ya da dişil habitus, kültürel anlamda tutarlı olarak inşa edilmektedir (Bourdieu, 2019, s. 38).

Erkeğin dişi kısmının reddi; anneye, toprağa, nemliye, geceye, doğaya olan bağ ve bağlılıkların koparılmasıyla gerçekleşir. Erkekliğin ispatı bağlamında oğlanların ilk saç kesimi ile başlayan süreç sünnet ile doruk noktasına ulaşır. Yeni doğan bir erkek çocuk annenin sağ eli yani eril tarafına yerleştirilir. Annenin de sağ tarafa doğru uzanması istenir. Annenin sağ tarafına büyük bir bıçak, bir saban demiri gibi erilliği simgeleyen nesneler konulur (Bourdieu, 2019, s. 40-41).

Dişi ahlak her şeyden önce bedenin tüm bölümlerini kapsayan ve kıyafet ile saç üzerindeki yaptırımlar yoluyla kendini sürekli olarak hatırlatan ve uygulatan anların disiplin altına alınmasıyla kendini dayatır. Eril kimlik ile dişi kimliğin bedenin taşınması ve duruşla ilgili ebedi tarzları söz konusudur ve bunlar ebedi biçiminde beden üzerine kazılı ve bedene dayalı etiğin doğallaştırılmış hâli gibi kalıcıdır. Eril şeref ahlakı kişilerce doğruluğu ve dürüstlüğü ifade eden bir dik duruş da ifade edilirken, kadınsı itaat eğilimde, kamburlaşmada, ufalanmada ve boyun eğmede kendisini gösterir (Bourdieu, 2019, s. 42).

2.8.9.1. Sembolik Şiddet

Bourdieu'ya göre üstünlük erkeklere evrensel olarak atfedilmektedir. Bu üstünlük üretim ve yeniden üretim faaliyetleri ile nesnellik kazanmaktadır. Bu nesnellik kaynağını, erkeği en iyi kısmı ayıran toplumsal ve biyolojik üretme ve üremenin cinsel iş bölümünden ve ayrıca tüm habitus'lara içkin şemalardan almaktadır (Bourdieu, 2019, s. 49). Toplumda erkek merkezli temsil biyolojik üremede erkeğin üretimin kaynağı olarak kabul edilmesi ile ilişkilidir. Bu düşünce ile topluma bir toplumsal sağduyu nesnelliği yerleşmiş olmaktadır. Kadınlar güç ilişkilerinde erkeğin biyolojik üremedeki üstünlüğünü düşünme şemalarında uygulamaya koyarlar, bir anlamda kadınlar kendilerinin tabi olduğu sembolik şiddeti yapan inançları üretirler (Bourdieu, 2019, s. 49).

Eril tahakküm yapıları; tarihsel olarak üretilirler. Bu yapılar tekil eyleyicilerin 'fiziksel ya da sembolik şiddet yoluyla yapıldığı gibi' ve 'aile, kilise, okul, devlet' gibi kurumların katkıda bulunmalarıyla oluşturulur ve sonu gelmeyen tarihsel olarak yeniden üretim emeğinin ürünüdür (Bourdieu, 2019, s. 50). Hükmedilenler, tahakküm ilişkilerini hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulmuş kategoriler yoluyla bakmaktadır. Bu kategoriler doğalmış gibi görünür ancak yapay olup, eril özneler ve kurumlar tarafından inşa edilir. Bu durum kadınların ya da hegemonik erkeklikten daha az pay alan farklı erkekliklerin

sistematik bir şekilde kendi kendilerini değersizleştirmelerine, hatta aşağılanmalarına kadar geri götürülebilir (Bourdieu, 2019, s. 50)

Bourdieu bu duruma Kabil kadınlarının kendi cinsel organlarını kusurlu, çirkin, hatta itici bir şekilde tasvir etmelerini örnek olarak verir. Ya da bugün kadınlar moda dergilerindeki kadın bedenine yönelik estetik vurgulara göre kendi bedenlerini değerlendirmekte, bu şekilde de kadına dair aşağılayıcı imgelere katılmaktadırlar (Bourdieu, 2019, s. 50-51).

Sembolik şiddet, hükmedilenin hükmedene, dolayısıyla da tahakküme göstermemelik edemediği bağıllık aracılığıyla kurulur. Yani onu düşünürken ve kendini düşünürken elindeki tüm araçlar, onunla ortaklaşa sahip olduğu tanıma araçları olduğundan, bunlar da tahakküm ilişkisinin cisimleşmiş biçimleri olduklarından dolayı ilişkiyi de doğalmış gibi gösterirler. Toplumsal yapılar bedenlere kazanırlar. Eril düzen bedenler üzerinde kalıcı etkiler oluşturur. Sembolik şiddetin özgün etkisini oluşturan şey büyümlü bir itaattir (Bourdieu, 2019, s. 57).

Hâkim bakış açısı basit bir zihinsel temsil değil, bir ideoloji değil, şeylerin ve bedenlerin içine kalıcı olarak kazınmış yapılar sistemidir. Sembolik şiddetin kaynağında tahakküm yapılarıyla uyumlu yatkınlıklar yatmaktadır (Bourdieu, 2019, s. 58). Bourdieu (2019, s. 56) kadınlardaki yatkınlığı, kendileri üzerindeki tahakkümden hoşlanmaya kadar giden mazoşist bir durum olarak tasvir eder. Bu durum sembolik gücün oluşmasında, bu güce maruz kalan kadınların katkısını da gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda eril hegemonya ilişkiseldir, bu güce tabi kılınmış varlıkları gerektirir.

“Yatkınlıkların işbirliğiyle işlevini yerine getiren tahakküm ilişkisi, kendi sürekliliği veya dönüşümü için, bu yatkınlıkların da birer ürünü olduğu yapıların sürekli veya dönüşümüne derinden bağımlıdır.” (Bourdieu, 2019, s. 59). Toplumsal yapıda yaşanan değişimler tahakküm ilişkisinin devamını garanti edecek şekilde değişim ve dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Tahakküm şekil değiştirmektedir ancak esas kaynağında yer alan hükmeden ve hükmedilen ayrımını korumaktadır.

Üreme döngüsünde mitsel ritüel mantık, düğünde olduğu gibi her zaman kamusal, resmi ve kolektif törenlerle kendini belli eden eril müdahaleye ayrıcalık tanır ve bunu kadının gebelik dönemleri aleyhine yapar (Bourdieu, 2019, s. 64).

Erkeklerin birer aciliyet ya da yapılması gereken şey gibi yaşanan tüm ızdırap verici yatırımları da kadınların tamamının kaçınma ya da uzak durma gibi erdemler de kaynağını eril ve dişil arasındaki kökten bölünmeden alır. Ve bunun üzerinden inşa edilmiş olan bir

habitus (yatkinlık) ile bu bölümüm uyarınca düzenlenmiş toplumsal mekân arasında bir ilişki vardır (Bourdieu, 2019, s. 66).

Kadınlar ve erkekler toplum içerisindeki güç ilişkilerinde toplumdaki düşünme şemalarını uygulamaya odaklıdırlar. Tahakküm yapıları tarihsellikten azade olmayıp, bu yapılar tekil eyleyicilerin örneğin erkeklerin fiziksel şiddet ve sembolik şiddet yoluyla yaptığı gibi ya da kurumların aileler, kilise, okul, devlet tarafından katkıda bulunduğu gibi sonu gelmeyen yani tarihsel bir yeniden üretim emeğinin ürünüdür (Bourdieu, 2019, s. 51).

Sembolik şiddet hükmedilenin hükmedene bağlılığı, yani tahakküme bağlılık aracılığıyla kurulmaktadır. Bireyler tahakküm konusunda zihinsel bir çıkarımda bulunurken; toplumun kendisine sunmuş olduğu, ortaklaşa sahip oldukları tanıma araçları vasıtasıyla anlamaya çalışmaktadırlar. Kendini algılamada ve anlamada ya da hükmedenleri algılamada ve anlamada başvurdukları şemalar da kendi toplumsal varlığının bir ürünü olduğu sınıflandırmaların somutlaşmasının ürünüdür (Bourdieu, 2019, s. 51).

Bourdieu tahakkümün kadınlar tarafından nasıl içselleştirildiğini gözler önüne sermektedir. Ona göre toplumun bireylerin zihinlerinde var ettiği tahakküm öyle bir hâl alır ki kadınlar dahi ev içi iş bölümünde ev içi işlerinin erkeklere uygun olmayan işler olduğunu düşünmekte ve hatta kadınlar kocalarından aldıkları yardımı onları küçük düşürmemek adına saklama davranışı gösterebilmektedir. Kadınlar eş seçiminde de kendini gösteren toplumsal şemalar, onların kendilerinden daha yaşlı, kendilerinden daha uzun boylu bir erkekle olmak istemelerine kadar gitmekte yani bu toplumsal şemalar eş seçimini dahi belirlemektedir. Bu gibi yaygın durumların olması kadınların toplumsal olarak belli yatkinlıklar kazandıklarının göstergesidir (Bourdieu, 2019, s. 51). Çoğu zaman kadınlar erkeklerle olan ilişkilerinde hükmedenin kadın olduğu düşüncesine kapıldıklarında, bu durumun kendilerini toplumsal olarak alçalttığını ve eksik bir erkekle birlikte olduklarını düşünmelerine sebep olduğunu düşünürler. Kadınlar kendilerinden daha üst mevki de olan, saygınlığı net bir biçimde beyan ve ispat edilen bir erkeği sevip istemektedirler. Kadınlar bu gibi seçimleri evrensel olarak kabul görmek için yapmaktadırlar (Bourdieu, 2019, s. 52).

Eril tahakküm ile dişil itaatin paradoksal mantığı toplumsal düzenin kadınlar ve erkekler üzerinde uyguladığı uzun ömürlü etkileri dikkate almaksızın anlayabilmek mümkün değildir. Bu uzun ömürlü etkiler kendini dayatan düzene kendiliğinden uygulanan yatkinlıklardır. Sembolik güç doğrudan bedenler üzerinde ve herhangi bir fiziksel kuvvet

olmadan uygulanan bir güç biçimidir. Sembolik gücün çok az enerji gerektiren bir tetikleme gibi iş görmesi, kadınlar ve erkekler üzerinde yapılmış olması ve onların da buna tabi olmasından ileri gelir (Bourdieu, 2019, s. 54). Hükmedenlerle hükmedilenler arasında büyüülü sınırın tanınma ve kabul edilmesine yönelik pratik edimler, sembolik gücün büyüülü tarafından tetiklenir, hükmedilenler de dayatılan sınırları zımnen kabullenmek suretiyle kendilerine uygulanan tahakküme çoğu zaman bilmeden, kimi zamanda istemeden katkıda bulunurlar. Bu pratik edimler çoğu zaman bedensel duygular, utanç, aşağılanma, çekingenlik, kaygı, suçluluk, tutku ya da hassasiyetler biçimini alır (Bourdieu, 2019, s. 55).

Tahakküm nedeni (cinsiyet, ırk, etnisite) ne olursa olsun ne hükmedilen yatkınlıkların tutkuları, ne bedene işlenmiş toplumsal ilişki, ne de bedensel hukuk hâline getirilmiş toplumsal hukuk, özgürleştirici bir bilinçle girilen basit bir istemli çabayla askıya alınabilecek cinstendir. Sembolik şiddeti etkili kılan tesir ve koşulların yatkınlıklar biçiminde bedenlerin en derinine kalıcı bir şekilde kazınmış olması, bunun salt bilinç ya da istem silahlarıyla alt edilebileceği hayaline kapılmaya iter. Bunu özellikle akrabalık ilişkisinde ve bu model üzerinde inşa edilmiş her türlü ilişkide görmek mümkündür. Bunlar da toplumsallaşmış bedenin kalıcı eğilimleri olan duygular veya yükümlülüklerin mantığıyla dışa vurulup yaşanır ve saygı ya da duygusal fedakârlık deneyiminde birbirlerine karışırlar (Bourdieu, 2019, s. 55).

Kadının toplumsal alandaki dışlanmaları sona erse de seçme hakkı, eğitim hakkı, siyasi alanlar dâhil her türlü mesleği icra etme hakkı elde edilse bile kendi kendini dışlama ve görev edinme apaçık dışlanmanın önüne geçer. Kamusal mekânlardan kadınların menedilmesi, kadınların eril mekânlar olan örneğin bir toplanma yerinin kenarına yaklaşmalarının dahi yasaklanması eril tahakkümün bir göstergesidir. Kadınlar birbirlerinin üzerinde tahakküm kurarak birbirlerini kontrol ederler. Sembolik güç ona maruz kalanların katkısı olmaksızın hayata geçirilemez ve onların bu güce maruz kalmalarının sebebi de onu bu şekilde inşa etmiş olmalarıdır (Bourdieu, 2019, s. 56).

Toplumsal yapılar, bedenleri kazınmasından ileri gelen görünmezlik ve hareketsizliği göz ardı ederler. Toplumsal süreçler içerisinde ikna ve baştan çıkarma yoluyla rıza durumu ortaya çıkar. Bourdieu'ye göre eril düzenin bedenler üzerindeki kalıcı etkileri dikkate alınmadan, sembolik şiddetin özgün etkisini oluşturan büyüülü itaat gerektiği gibi anlaşılamaz (Bourdieu, 2019, s. 57).

Bourdieu sembolik şiddetin kaynağında takvim yapılarıyla uyumlu yatkınlıkların yattığını belirtir (Bourdieu, 2019, s. 58). Yatkınlıkların iş birliği ile işlevini yerine getirebilen bir tahakküm ilişkisi, kendi sürekliliği veya dönüşümü için, bu yatkınlıkların da birer ürünü olduğu yapıların sürekliliği veya dönüşümüne derinden bağımlıdır (Bourdieu, 2019, s. 59).

2.8.9.2. Sembolik Mallar Ekonomisinde Kadınlar

Eyleyici ile araç arasındaki ya da özne ile nesne arasındaki ilişki kadın ile erkek arasındaki sembolik mübadele alanında, sembolik sermayenin üretim ve yeniden üretim ilişkilerine yerleşir. Kadınlar burada sadece nesneler olarak ya da anlamı kendilerinin dışında beliren ve erkeklerin elinden tuttuğu sembolik sermayenin devam ettirilmesi ve artırılmasına katkı sunmak işlevini taşıyan semboller olarak var olabilirler (Bourdieu, 2019, s. 59-60).

Kültürel taksonomilerde erilliğe atfedilen üstünlüğün açıklanması, sembolik mübadele ekonomisinin mantığında daha kesin olarak kadınların toplumsal statüsünü tamamen erkeklerin çıkarlarına uygun biçimde, erkeklerin sembolik sermayelerini yeniden üretmeye adanmış birer mübadele nesnesi olarak belirleyen akrabalık ve evlilik ilişkileri toplumsal inşasında bulunabilir (Bourdieu, 2019, s. 60).

Sembolik sermayenin biriktirilmesine yönelmiş olan ekonomi, çeşitli hammaddeleri başta kadınlar olmak üzere formal olarak mübadele edilme ihtimali olan her nesneyi armağana dönüştürür (Bourdieu, 2019, s. 61).

Erkek mübadelenin öznesi iken kadın nesnesidir ve aralarında radikal bir asimetri bulunur. Üretim ve yeniden üretimden sorumlu olan ve bunları denetleyen erkek ile bu çalışmanın dönüşüm ürünü olan kadın arasında bir asimetri söz konusudur (Bourdieu, 2019, s. 62). Bourdieu, mutlak dişil bir marifet olan gebelik ve doğumun, mutlak edil bir marifet olan dölleme lehine nasıl sıfırlandığını gözler önüne sermektedir (Bourdieu, 2019, s. 63).

Kadınların yaptığı işler öncelikle erkeklerin gözünde olmak üzere yok sayılmaya mahkûmdur, mütevazı ve basittir, gözden ırak bir şekilde, evin karanlık mekânlarında veya tarım yılının ölü zamanlarında gerçekleştirilirler. Üretimsel faaliyetlerdeki bölünme erkeklerin resmî ve kamusal alanlarda temsiline dönüşmüştür. Her türlü şeref mübadelesi, hediye mübadelesi, tehdit ve cinayetleri mübadelesi faaliyetlerinde tekel konum erkeklerdedir (Bourdieu, 2019, s. 64-65). Toplumsal sermayenin ve sembolik sermayenin

yeniden üretimine doğrudan veya dolaylı olarak yönlendirilmiş olan pratiklerin tamamında kadın ve erkeklerin farklı mekânlardaki temsilleri yer almaktadır (Bourdieu, 2019, s. 65).

Toplumsal oyunlara yönelik asal yatırım bir erkeği gerçek bir erkek yapan şeref algısı, evlilik, erkeklik veya Kabillerin dediği gibi “kabillilik” her şeyin itici veya harekete geçirici gücüdür. Üretim araçlarının tekeli ellerinde tutan erkekler bu sermayenin korunması veya çoğalmasını sağlamayı hedeflemektedirler. Doğurganlık, evlilik, eğitim, ekonomi, miras stratejilerinin hepsi miras alınan güç ve ayrıcalıkların aktarılması üzerine kuruludur (Bourdieu, 2019, s. 66). Kadınlar insan varlığının genellikle en ciddi olarak kabul edilen oyunlarının örneği şeref oyunlarının oynandığı her türlü kamusal alandan dışlanmışlardır (Bourdieu, 2019, s. 67).

Eril tahakkümün özü yanlış tanımadır. “Yanlış tanıma, amor fati’nin en uç noktasını teşkil eden hükmedene ve onun hâkimiyetine yönelik aşk anlamında libido dominantis’e (hükmedene duyulan arzu) yol açar ve bu da kişinin kendisinin libido dominandi (hükmetme arzusu) uygulamasına ket vurur.” (Bourdieu, 2019, s. 103). Kadınlarda hükmedene ve onun hâkimiyetine yönelik aşk, hükmedene duyulan arzu vardır. Bu arzu hükmetme arzusunu kadında öldürür. Kadınlar bir şekilde dışlanmış oldukları iktidar oyunlarına kocaları ya da erkek çocukları vasıtasıyla katılırlar. Savaşa gitmek kadınların görevi değildir, ordu eril bir ordudur. Bu durum yine aynı şekilde toplum kadınların medeni işlerine tek başına değil de yanında bir erkekle birlikte gitmesini sağlar. Uygulama medeni kanunla da ya da çeşitli yasalarla da desteklenir. Örneğin kadınlar erkeklerin soyadını taşımak zorundadırlar.

Erkeklerin kadınlara yönelik pek çok ayrımcı edimi olduğunu düşünen Bourdieu, bu edimlere örnek olarak erkeklerin kadınların hak taleplerini kapris olarak nitelendirmelerini ve yumuşak bir söz ya da yanaktan küçük bir makas alma ile geçiştirmeyi denediklerini belirtmektedir. Bir grup kadın araştırmacı, cinsler arasında bedensel temas kurmada rahatlık ve sıklığın asimetrisinden söz etmektedir (Bourdieu, 2019, s. 79). Bu edimlere bir örnek de iş ortamında kadın idarecilere astı durumundaki memurlarının ‘ne kadar güzel olduklarını’ söylemeleri verilebilir. Erkekler bu davranışları ile kadın idarecinin otoritesini tanımadıklarını dolaylı bir şekilde dışa vurmuş olmaktadır. Erkeklik bir habitus olarak bedenlere kazanmıştır, bu habitus aynı zamanda toplumsal yapının bedenlerde yansımasıdır.

2.8.10. Vandello ve Arkadaşları: Kırılgan Erkeklik Kuramı

Erkeklik zor kazanılan ancak kolay kaybedilen bir statü olarak, bulunmuş olduğu zemin itibarıyla kaygan bir özelliğe sahiptir. Bu kuram geleneksel sosyoloji anlayışından farklı olarak erkekliği sonradan kazanılan bir statü olarak ele almaktadır. Çünkü ilkel ya da modern toplum olsun tüm toplumlarda erkekliğin kazanılması ya da erkekliğin kaybedilmesi gibi başarı ya da kaygı durumları söz konusudur. Örneğin evini geçindiremeyen, ailesine bakamayan erkek kendini daha az erkek hissedebilir. Bu bağlamda erkeklerin en büyük korkusu da kadınsılık olarak belirtilmektedir (Vandello ve Bosson, 2013). Erkeklik verilmiş bir statü değil kazanılan ve kaybedilme tehlikesi olan bir statüdür. Bu nedenle de nihai olarak asla elde edilemeyen bir statü olarak değerlendirilebilir. Böylece bir erkeğin erkekliğini ispatlaması, erkekliğini kaybetmeyle ilgili sürekli bir kaygıyı beraberinde getirmektedir (Kandiyoti, 1997, s. 82).

Kadınlık ile erkeklik kıyaslandığında toplumda erkeklikle ilgili bazı kalıp yargılar yerleşiktir. Bu bağlamda erkeklik kadınlığa göre toplumsal olarak kazanılması daha zor, kazanıldığında kaybetmesi daha kolay, tehdide açık ve başkalarının gözünde ispat gerektiren kaygılı ve güvencesiz bir statü olarak görünmektedir (Vandello, Bosson, Cohen, Burnaford ve Weaver, 2008; Vandello ve Bosson, 2013).

Vandello ve arkadaşları (Vandello vd., 2008) ‘Precarious Manhood’ (Erkekliğe Tehdit) isimli makale çalışmalarında erkeklerin üzerindeki kendini kanıtlama baskısının uzun yıllar öncesine dayandığını belirtmektedirler. Kabile yaşamında erkekler kabilenin gözünde ‘gerçek bir erkek’ olabilmek için avlanarak hayvan öldürme, sünnet olma, vücudunda yaralar açarak cesaretini ve korkusuzluğunu kanıtlama gibi farklı ritüellerden geçmektedir. Günümüz modern toplumlarında ise erkeklik kanıtlama ritüelleri şekil değiştirmiş olsa da varlığını hâlâ korumaktadır. Vandello ve arkadaşları günümüzde erkeklerin, erkekliğini şiddet kullanmak gibi zararlı yollara başvurarak kanıtlamaya çalıştığını öne sürmüşlerdir. Modern toplumlarda erkekler için şiddet kullanma kadınsılığın tam zıttı olan davranışlar olarak değerlendirilmektedir (Bosson ve Vandello, 2011). Kadınlar uysal, naif, yumuşak huylu olarak kabul edildiğinden, şiddete de en az başvuran grupta yer almaktadır.

Kırılgan erkeklik kuramına göre, erkeklik zor kazanılan ama çabuk kaybedilen kırılgan bir yapıda olduğundan, erkekler cinsiyet içerikli tehdit durumunda kaygı ve stres hissetmektedirler (Vandello vd., 2008) Erkekler erkekliklerini korumak ya da geri

kazanmak adına daha riskli ve saldırgan davranışlar gösterirler. Örneğin erkekler kadınsı kokan el kremi sürülerek tehdit yaratıldıktan sonra, bu erkeklerin kumar oyununda daha fazla risk aldığı görülmüştür (Weaver, Vandello ve Bosson, 2013). Benzer şekilde, cinsiyet tehdidi alan erkeklerin saldırganlık bilişlerinin daha fazla olduğu; acıya daha çok katlandıkları ve cinsiyet rol tutarsızlığını daha kolay algıladıkları görülmektedir (Berke, Reidy, Miller ve Zeichner, 2016).

Erkeklik çalışmalarından elde edilen verilere göre erkekler toplum içerisinde kadınsı algılanmaktan ciddi anlamda korkmaktadırlar. Bazen erkekler daha çok kadınlarda rastlanan hastalıklar kendilerinde teşhis edildiğinde erkeklikleri üzerinde bir tehdit hissetmektedirler. Erkekler örneğin anoreksiya ve bulimia nervosa gibi yeme bozuklukları ya da majör depresyon ve genel kaygı bozukluğu gibi ‘kadınsı’ bulunan hastalıklarla teşhis edildiğini hayal dahi ettiklerinde başkalarının kendilerini daha az erkek olarak göreceğini ve bundan çok rahatsızlık duyacaklarını belirtmişlerdir (Michniewicz, Bosson, Lenex ve Chen, 2015). Bununla birlikte erkekler, dans etmek, moda dergileri okumak, birinin saçlarını yapmak gibi kadınsı davranışları hayal ettiklerinde bile hissettikleri tehdit artmış ve başkalarının kendilerini eşcinsel olarak göreceğinden endişelenmişlerdir (Bosson, Prewitt-Freilino ve Taylor, 2005). Erkekler bir iş tercihi yapması istendiğinde kadınsı algılanan esnek çalışma olanaklarını reddederek kadınsılıktan kaçınmışlardır (Vandello, Hettinger, Bosson ve Siddiqi, 2013).

Bu çalışmalar göstermiştir ki erkeklik sağlam bir zeminde inşa edilmemiştir ve erkekler sürekli kendisine biçilen “erkeklik” statüsünü hak ettiğini göstermek adına ispat çabasına girmektedir. Ancak bazı eleştirel yazılar (Addis ve Schwab, 2013) sadece erkekliğin değil, kadınlığın da kırılabilir olduğunu ileri sürmektedir. Bu araştırmacılara göre toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak inşa edildiğinden yalnızca erkeklik değil kadınlık da toplumsal bir inşadır. Kadınlık statüsünün erkekliğe kıyasla daha kolay elde edildiği bir yanılsamadır. Çünkü kadınlık da pek çok toplumda belirli ritüellerle elde edilir, kazanılır. Bu bağlamda kadınlığa geçişi ve kadınlık statüsünü hem kadınların hem de toplumdaki diğer bireylerin nasıl algıladığını araştıran daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir (Addis ve Schwab, 2013; Chrisler, 2013).

Kırılabilir erkeklik kuramı, erkekliğin kırılabilir ve krize açık olduğunu göstermektedir. Erkeğin başkalarının gözündeki statüsü norm dışı bir davranışla tehdit edilebildiğinde algısal olarak erkekliğin yitirilmesine yol açtığından (Bosson ve Vandello, 2011) erkeklerin riskli ve saldırgan davranışlar içine girdiği görülmektedir. Bu durum erkeklerin

koruyucu, kollayıcı ve kadın namusunun sahibi olarak algılandığı namus kültürlerinde de görülmekte (Glick, Sakallı-Uğurlu, Akbaş, Metin Orta ve Ceylan, 2016); saldırıya uğramış, zarar görmüş ya da kirlenmiş olarak algılanan namusunun tamir edilmesi adına saldırgan davranışlar göstermesi kabul edilebilmektedir (Bosson ve Vandello, 2011; Vandello, Cohen, Granson ve Franiuk, 2009). Ayrıca erkeklerin sosyal ve ekonomik olarak toplumda bir yer edinmemesi anlamında ifade edilen sınıfsal yoksunluk içerisindeki erkeklerin saldırganlık eğilimleri (Connell, 2019a) de erkeklik kaybına yönelik bir davranış olarak görülebilir. Erkekliğin kırılmalılığı bireysel kaygıyı yükseltmekte, birey ve gruplara (örneğin kadınlar ve geyler) yönelik çeşitli yıkıcı davranışlara yol açmakta olduğundan ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.

“Şiddeti doğuran durumlar erkekliğin krize girdiği durumlar olarak tartışılmakta ve bu kriz şiddete uygun bir zemin yaratmaktadır.” (Türkoğlu, 2020). Vandello ve arkadaşlarının (2008) ‘erkekliğe tehdit’ olarak tanımladığı durumlar karşısında erkekler şiddete yönelmektedirler. Erkekliği tehdit eden, başkaları gözünde sorgulatan, kadınlardan aşağı hissetmeye neden olan durumlar arasında ise;

(örn., patronun kadın olması, eşinin kendisinden daha yüksek maaşı olması), fiziksel ve cinsel yetersizlik, zekâ ve başarı anlamında aşağı hissetmek (örn., başkaları yanında kendisiyle alay edilmesi), kararlarının sorgulanması, ailede sözünün dinlenmemesi, tahakkümü altında gördüğü kişilerin kendi erkeklik itibarını zedelemesi ve erkekliğine başkaları yanında laf edilmesi bunlardan sadece birkaçıdır (Sakallı ve Türkoğlu, 2019).

Kadınlar erkeklerden farklı olarak kendilerini ispatlamanın gerektiği noktasında toplumsal bir baskı görmemektedir. Doğum, regl gibi biyolojik durumlar kadınların kadın olduklarını kanıtlamak için yeterli görülürken, erkekler toplumda daima erkekliklerini kanıtlamak ve korumak durumunda olmuşlardır. Örneğin erkek evi geçindirmeli, tam zamanlı bir iş sahibi olmalı, ağlamamalı gibi toplumsal baskılarla erkek olma kuralları ortaya çıkmaktadır (Erkekler Ağlamaz!: Kırılma Erkeklik, 2020).

Bu erkeksi davranışları yapamayan erkekler, erkekliklerinin büyük bir tehdit altında olduğunu düşünmektedir. Erkeksiliği kaybetmek toplumdaki dışlanmalarına sebep olabilmektedir. Özellikle görevleri yerine getiremeyen erkekler kadınsılık tehdidi ile karşılaşmaktadır, derin bir kaygı duymaktadır. Vandello ve arkadaşları (2008) yapmış oldukları çalışmalarında katılımcılara toplumsal cinsiyet rollerine dair bir test uygulamış, erkeklerin kadınsılık ‘tehdidi’ karşısında verdikleri tepkileri anlamaya yönelik çalışmışlardır. Katılımcılara test sonuçlarının erkeklerin değil kadınların ortalamasına yakın çıktığı ve bu nedenle “kadınsı” oldukları söylenmiştir.

Erkeklik statüsünü ve hakkını kaybetme tehlikesi yaşamak, “kılıbık”, “kadınsı” ya da “gay” olarak görülme ihtimalini ortaya çıkarmakta, erkeklerde kaygı ve strese neden olmaktadır. Bu durumla karşı karşıya kalan erkekler ‘erkekliklerini’ ispat etmeye girişmektedirler (Atlı, 2021). Erkekler bu kaygıdan kurtulmak ve erkekliklerini geri kazanmak için daha riskli, şiddetli ve saldırgan davranışlar sergileyebilirler (Weaver vd., 2013). Toplum tarafından erkekliğe yüklenen roller erkeklerde bir kaygı unsuruna dönüşebilmekte, erkekler erkekliği elden bırakmamak adına riskli, sağlıklarını tehdit eden davranışlara girişebilmektedirler. Erkeklik sonradan kazanılan bir statü olarak kazanıldığını hissedildiği anda diğer cins olan kadınları aşağılayıcı bir unsura dönüşme riskini de taşımaktadır. Kazan kaybet oyununa dönüşen erkeklik, bu süreçte pek çok sosyal sınava maruz kalmaktadır (Yiğit, 2021). Kazan kaybet stratejisi ile inşa edilen erkeklik başkalarının gözünde ispat edilmeyi gerektirir, bu bağlamda kaygan bir zemindir. Erkeği güç, iktidar ve otorite ekseninde oynanması gereken bir oyuna davetiye çıkarır.

2.8.11. Goldberg: Erkekliğin İmkânsız Açmazları

Erkeklik çalışmaları literatüründe Goldberg’in kuramı ‘Erkek Kurtuluşçu Kuram’ olarak bilinmektedir. Buna göre ataerkillik sadece kadınlara değil, erkeklere de zarar vermekte, erkekler de ataerkillikten kadınlar gibi zarar görmektedir. Erkekler, toplumda kabul edilen erkekler olabilmek için duygularını ifade etme becerilerini yitirmekte, eril yükler altında ezilmekte, performans kaygısı yaşamakta, şiddet yanlısı bireyler hâline gelmektedir. Erkekler erkeklik performanslarını ortaya koyarken çoğu zaman bedensel ve ruhsal sağlıklarını yitirirler, evi geçindiren baba olma sorumluluğu altında ezilirler. Bu kuramın temsilcilerinden Farrell (1975; 2001) ve Goldberg’e (1996) göre erkek egemenliği gerçekte erkeklerin yarattığı öz yıkıcı bir yanılsamadır. ‘Erkek Kurtuluşçu Kuram’ ataerkilliğe karşı çıkmasına karşın, kadınlar yerine erkeklerin ödediği bedellere odaklanmakta ve feminizmle arasına mesafe koymaktadır (Bozok, 2009a, s. 436)

Kadın olmak, toplumsal olarak kurulmuş olan bir sınıftır ve toplum kadınlardan bir takım roller beklemektedir. Aynı şekilde toplum erkeklerden de belirli rolleri beklemektedir. Bunlar bazen talepler olarak bazen de toplumsal pratikler olarak var olmaktadır. Kadınlar gibi erkeklerde bu toplumsal taleplere göre davranmak için motive edilmekte, bu roller çoğu zaman üzerlerinde baskı oluşmasına sebep olmaktadır.

Goldberg ‘The Hazards of Being Male: Surviving the Myth of Masculine Privilege’ isimli 1992’de yayınladığı kitabında toplum tarafından erkeklerden beklenen rolleri erkeklik yükleri olarak ifade etmektedir. Erkeğin gerçek ve kusursuz bir erkek olduğunu hem diğer erkeklere hem de çevresindeki kadınlara ispatlamak zorunluluğu üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Herb Goldberg, erkeğin önüne sunulan erkeklik yüklerini yaşamdan örneklerle açıklamıştır.

Günümüzde erkeklerin aktif, katılımcı ve oyuncu babalar olmalarının yanında seçeneklerinin daha da arttığı bir durum söz konusudur. Erkekler diğer erkeklerle dost olmanın yanında, duygularını dile getirme, eşitlikçi bir düzlemde nesnel sorumluluğu kadınlarla paylaşma, yoga, meditasyon, diyet gibi uğraşlarla kendilerine bakma veya geleneksel erkeksi olmayan uğraşlara yönelme konusunda daha özgür durumdadır (Goldberg, 2018, s. 15).

Goldberg’e göre (2018, s. 19) kültürler erkeklere başarılı olma ve erkeklik bağlamında “erkeklik oyunu”nu kurallarına göre oynamayı öğütlemektedir. Başarılı erkek, iş adamı, golfçü, spor araba sahibi gibi imgelerle erkek, kendi duygularıyla, birer insan olarak kendilerine ilişkin ayımsamayla olan bağı koparmış ya da bundan kaçmaktadır. “Geleneksel erkeğe uygun davranış tanımına uygun hareket ederken, sosyal maskelerini kendi benlikleriyle karıştırır ve kendi kendilerini yok ederler.” (Goldberg, 2018, s. 18). ‘Erkeklerden beklenen roller’ denildiği zaman tıpkı aynı durum kadınlar için düşünüldüğünde olduğu gibi tek tip bir erkeklikten söz edildiği anlaşılmaktadır. Erkeklik rollerini performe etmeye çalışırken erkekler bu tek tip beklentiler altında, kendi benlikleri ile aralarına mesafe koymaktadırlar.

Goldberg erkek olmanın imkânsız açmazlarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir (Goldberg, 2018, s. 125-137):

Cinsel Kimlik Yükü

Erkek çocuk, annesi, kadın öğretmenleri vb. çevresindeki güçlü kadınca etkiler ve derin coşkulu ilişkiler altında yetişmektedir. Goldberg erkek çocuklar üzerinde baba etkisini fondaki bir figüre benzetmektedir. Anneyle ev içinde daha sık vakit geçiren çocuk, baba nispeten kısa sürelerle evde olduğundan erkek çocuk büyük oranda kadın kimliğiyle koşullanmaktadır. 5-6 yaşlarına gelince ise "sapına kadar erkek" olması beklenmektedir. Kişiliğindeki yoğun kadınsı bileşenin bastırılması gerekir. Bunu dile getirmesi ya da kadınca davranması, kendini, aşağılayıcı yorumlara, alaya ve "kız gibi oğlan," vb. gibi düşmanca lakaplara maruz bırakması anlamına gelir. Bu nedenle bu kültürdeki erkek, ayakta kalabilmek adına, en derindeki özdeşleşmesinin büyük bir kısmını reddetmek zorundadır. Bunu, psikologların tepki oluşumu dediği karşı uca yönelme anlamına gelen bir savunmayla gerçekleştirir. Bu da maço tarzında -üstün erkek pozu- ilişki kurmasıyla sonuçlanır. Bunun bedeli ise duygularını aşırı ölçüde kontrol etmesi ve kendinden bir parçayı reddetmesidir.

Erkekler her iki durumda da kaybeder: Kendindeki kadınca bileşenle arasındaki bağı koruduğu ve bunu dile getirdiği takdirde derin kaygı ve küçük düşürülme duyguları yaşayabilir. Kendindeki bu belirleyici parçayı bastırmayı ve reddetmeyi başardığı takdirde eksik, kendinden önemli bir parçaya yabancılaşmış ve sonuçta coşkusal ve bireylerarası katılığa ve bu bastırmadan kaynaklanan çeşitli ruhsal, fizyolojik sorunlara açık bir insan olarak yaşamak zorunda kalacaktır.

Kinetik Yük

Erkek çocuk, hareket yönelimli, aktif, başarılı, oyuncu oluşuyla ve fiziksel gücünü ve ataklığını kullanışıyla övgü alır. Bu, onun "gerçek bir erkek" diye görülmesini sağlayacaktır. Ancak okulda ve orta sınıfa özgü mesleklerde başarılı olmak için fiziksellliğini bastırmak zorunda kalacaktır. Örneğin uzun süreler boyunca oturmak ve tam tersine ihtiyaç duymasına karşın pasif ve eylemsiz olmak zorunda kalacaktır. Kısıtlamaya ve sınırlamaya dayanabilmesi için belki de sigaraya başlayacak, sürekli kahve içecek, alkol alacak veya sürekli öteberi atıştıracaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Fiziksel olarak aktif olma ve hareket edip bedenini kullanma ihtiyacıyla bağını koruduğu ve bunu dışa vurduğu takdirde okulda ve işte daha az başarılı olacaktır. "Yerinde duramaz," problematik, yetersiz denetimli, hiperaktif, uyumsuz vb. olarak değerlendirilecektir. Öte yandan rahatça uyum sağladığı takdirde bunun bedeli belki de bedeninin varlığını ve ihtiyaçlarını yadsımak olacaktır. Sonuçta gençliğinden sonra nispeten kısa bir süre içinde büyük bir fiziksel çöküş sergileyen tipik orta sınıf erkeğinin bir kopyası olup çıkacaktır.

Duygu Yüğü

Yaşam boyunca, duygularını açıkça dile getirdiği, kolayca ağladığı, bağırdığı, duygusal davrandığı vb. takdirde "dengesiz" veya "nevrotik" olarak değerlendirilebilir. Duygularını özenle kontrol ettiği takdirde ise kaçınılmaz olarak tetikte, gizli, kendine karşı olduğu gibi başkalarına karşı da duygusal yönü bilinmez olarak kalacak ve "soğuk," hatta düşmanca görülecektir.

Her iki durumda da kaybeder: Duygularını dışa vurduğu takdirde, ham, özdenetimden yoksun birisi olarak değerlendirilir. Duygularını kendine sakladığı takdirde ise ketum, uzak ve aşırı özdenetimli olarak değerlendirilir.

Kahraman İmajı Yüğü

Yetişmekte olan erkek çocuk, erkeksi davranışın örneği olan "kahraman" imajıyla aşılır. Bu da sonuçta yaralanmasına neden olsa bile tehlikeli risklere girmeye ve erkekliğine yönelik meydan okumalara kabulüm demeye hazır olmayı içermektedir. "Cesurca" davranmak çoğu kez kendini kanıtlama adına içgüdüsel korkuyu yadsımak ve gereksiz yere tehlikeli durumlara girmek anlamına gelir. Bu nedenle bir erkek olarak kendini doğrulamak için potansiyel ağıdan tehlikeli, öz yıkıcı bir davranışa girebilir. Örneğin bir başka erkek ona meydan okuduğu ve bunu kabullenmediği takdirde, yenilgi kesin gibi gözükse bile, kendini ödlelikle suçlayabilir. Dilimizde ödleklik, neredeyse sadece erkekler için kullanılan ve erkeğin kendine ilişkin imajı için özellikle yıkıcı olan bir sıfattır.

Her iki durumda da kaybeder: Meydan okumayı kabul ettiği, riskleri göze aldığı ve tehlikeye atıldığı takdirde büyük bir olasılıkla sonuçta kendini yaralayan davranışlara girecektir. Meydan okumaya direndiği veya kaçtığı takdirde ise diğer genç erkeklerin, özellikle de ona "ödlek," "yüreksiz," kız oğlan" gibi damgalar vuracak olan akranlarının aşağılayıcı ve suçlayıcı tutumlarıyla karşılaşacaktır, bunlar kendine ilişkin imajı üzerinde yıkıcı bir etki yaratan suçlamalardır.

Arkadaşlık Yüğü

Erkek çocuk, temelde diğer erkek çocuklarla oynamaya özendirilmektedir. Sürekli olarak, "erkeksi" etkinliklere katılmaya ve bunlardan zevk almaya, "evcilik oynamaktan," bebeklerle oyalanarak pasif, kızlara özgü oyunlarla evde kalmaktan kaçınmaya zorlanır. Kızların arkadaşlığından zevk alması, daha da kötüsü, onların arkadaşlığını tercih etmesi ebeveynlerinde büyük bir kaygı kaynağı olacaktır. Ne var ki büyüyüp yetişkin bir erkek olduğu zaman ondan tam tersi davranışlar beklenir. Diğer erkeklerin arkadaşlığını tercih ettiği ya da bundan çok fazla zevk alıyor gibi gözüktüğü takdirde çocuk kalmış, belki de eşcinsel olarak değerlendirilecektir.

Gerçekten de, özellikle evli bir erkek olarak, karısının başlıca dostu ve arkadaşı olduğu "evcilik oyunundan" zevk almayı öğrenmesi gerekir. Daha öncesinde temelde diğer erkeklerle birlikteyken zevk almaya koşullandırıldığı boş zaman etkinliklerine karısını da katmaya zorlanır. Bu beklentiler, olgun erkeğin geleneksel toplumsal tanımıyla uygunluk göstermektedir.

Her iki durumda da kaybeder: Yetişkin bir erkek olarak eski davranışlarına uygun bir davranış sergilediği takdirde, büyümemiş, reddedici, kadınlara karşı düşmanca, gizli eşcinsel ya da özellikle de evliyse erkek şövenisti olarak değerlendirilecektir. Beklentiler doğrultusunda davrandığı takdirde ise bunu, yapısal bir haz kaynağını kendine yâdsıma bedeline yapacaktır. Sonuçta tipik bir pasif-saldırganca erkeksi çözüme ulaşabilir. Yani, gerçekten istediği şeyleri yapamayacaktır, ama ayrıca kadınıyla gerçekten ilgilenmeyecek ve onunla olan etkinliklerinden de zevk almayacaktır. Bunun yerine evde veya başka bir yerde oturup hiçbir şey yapmayarak, nispeten kopuk, uzak, pasif bir davranış yapısı geliştirecektir. Kendisi hoşnut olmayacaktır ama ayrıca kadını da hoşnut etmeyecektir.

Çocuk Yetiştirme Yükü

Baba olarak ailesiyle yoğun bir şekilde ilgilendiği ve çocuklarının yetiştirilmesinde aktif bir rol oynamaya çalıştığı takdirde, çocuk yetiştirme felsefesi ve tutumu konusunda karısıyla çatışabilir. Müdahaleci olmakla, karısına destek olmamakla ve geçimsizlik çıkarmakla suçlanacaktır. Geri planda kaldığı, müdahale etmemeye çalıştığı ve böylece çocuk yetiştirme konusunda karısının baş otorite olmasına izin verdiği zaman ise pasif ve ilgisiz bir baba olmakla suçlanacak ve hem ailedeki etkisi, hem de çocuklarla olan ilişkisinin derinliği düzenli olarak azalacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Çocuk yetiştirmeye yoğun bir şekilde katılmaya çalıştığı takdirde bölücü bir etkiye sahip olduğu yolunda bir içerleme uyandırabilir. Tablonun dışında kalmaya çalıştığı zaman ise pasif, ilgisiz bir baba olmakla suçlanabilir.

Kimlik Yükü

İşinde, başarılı ve başarı yönelimli olduğu takdirde buyurgan, saldırgan, duygusal açıdan kontrollü ve uzak bir davranış tarzı geliştirecektir. Ama evinde iyi huylu, anlayışlı, duyarlı, özgecil, sıcak ve düşünceli olmaya çalışacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Duygusal anlamda bütünlüğe ulaşmış, kendi içinde birlik duygusunu kazanmış bir insan olmaya çalıştığı takdirde ya işinde çok yumuşak başlı ya da evinde çok acımasız olacaktır. İşinde saldırgan, evinde âşık, herkes için her şey olmaya çalıştığı zaman ise kişiliğini bölmek, her ortamda tepkilerini gözleyip denetlemek ve hem evde hem de işte aşırı kontrollü ve sadece kısmen kendisi olmak gibi bir bedel ödemek zorunda kalacaktır.

Otorite Yükü

İşinde ya da evinde, başkalarının ihtiyaçlarını dikkate almaya ve farklı insanların duyguları arasında uzlaşma bulmaya içtenlikle çalışarak demokratik olma çabasına girdiği takdirde kararsız, hatta zayıf olarak görülebilir. Doğrudan liderlik rolüne soyunup karar mekanizması olarak hareket ettiği zaman ise otoriter olarak görülebilir ve bundan ötürü antipati toplayabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Başkalarının düşüncelerine ve ihtiyaçlarına duyarlı olduğu takdirde kaçınılmaz olarak kararsızlık yaşayacak ve belirleyiciliği zedeleneyecektir. Sorumluluğu ve liderliği üstlendiği zaman ise keyfi, başkalarına duyarsız ve baskıcı olarak görülecektir.

Ekmek Kazanan Olma Yükü

Yetişkin erkeğe, kabul edilebilir bir koca ve baba olmak için, ailesine en güzel yaşam olasılığını sağlaması gerektiği öğretilir, iyi bir aile reisi ve becerikli bir rekabetçi oluşu hayranlık uyandıracak ve övgüyle anılacaktır. "İyi bir hayat" rüyasını gerçekleştirmek için çabaladığı süreç içinde, yakınlarının, onlarla yeterince ilgilenmediği yolundaki şikâyetleriyle karşılaşacaktır. Her zaman meşgul veya yorgun olduğunu, çok fazla çalıştığını ve genel olarak ihmalkâr bir koca veya baba olduğunu söyleyeceklerdir. Ailesiyle ilgilenmesini giderek daha çok zorlaştıran ve maddi olarak ayakta kalmak için gerekli olan zorlanımlı, bitmek bilmeyen rutinlere yenik düştüğü için ayrıca o da kendini suçlamaya ve sorgulamaya yatkın olacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Çok çalıştığı takdirde, yakınları tarafından ihmalkâr bir aile erkeği olmakla ve değerlerini bir yana itmekle suçlanabilir. Fare yarışından çekildiği takdirde ise daha

başarılı olanlarla kendini olumsuz açıdan kıyaslamaya eğilim göstermekle kalmayacak, ailesinden de aynı tepkiyi görecektir.

Başarı Yükü

Erkeğe başarı için çalışması öğretilir ve kazanan olmasından ötürü büyük bir övgü, saygı ve hayranlık gösterilir. Ancak bunu yapabilmesi için hedef yönelimli, rekabetçi, hırslı ve kullanıcı olması gerekir. Özellikle, bir lider veya patron olmayı arzuladığı takdirde başkalarıyla olan ilişkilerinde resmi ve uzak olmayı öğrenmesi gerekir. Ama ayrıca ona iyi bir insan olması için sıcak, açık, düşünceli, sevgi dolu ve paylaşımcı olması gerektiği de öğretilir. Ancak bu özelliklerden hiç birisi ona öğretilen rekabetçi başarı yönelimiyle gerçekten uzlaşmaz.

Her iki durumda da kaybeder: Başarılı olmak için rekabetçi olması gerekir, bu da kaçınılmaz olarak başkalarına yabancılaşması anlamına gelir. Öte yandan daha insanca olmaya çalıştığı takdirde hemen her zaman "iyilerin en geride kaldığını!" öğrenebilir. Bu nedenle, başarılı olmayı seçtiği takdirde temelde başkalarına yabancılaşabilir ve yakın ilişkilerden uzak kalabilir. İnsanlığı seçtiği takdirde ise kendisini başarısız bulabilir.

Kariyer Merdiveni Yükü

Mesleğinde ilerleme arayışı erkeğe başka bir yük getirmektedir. Başarılı tanımına uymak için, hep yukarı tırmanmak, terfi etmeye ve giderek daha büyük sorumluluklar almaya çalışmak zorundadır. Ama bu süreç içinde çoğu kez bir zamanlar en iyi yaptığı şeyleri, başlangıçta onu işe çeken ve ona büyük bir doyum veren şeyleri bırakmak zorunda kalır. Merdivenleri tırmandıkça, daha önce dostu olan diğer işçilerle ve başkalarıyla ilişki kurmayı giderek daha zor bulacaktır. İyi bildiği ve zevk duyduğu şeyi yapmaya devam ettiği ve terfiden kaçındığı takdirde başarısız görülebilir ve kendi geleceğini, onu geride bırakacak olan ve ulaşmak için mücadeleye girmedeği mevkilere gelen kişilerin emrinde çalışarak geçirebilir, kendi geleceğini onların insafına bırakabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Başarı arayışında mesleğinde yükselme çabasını sürdürdüğü takdirde bir zamanlar iyi yaptığı ve haz duyduğu şeylerden aldığı doğal doyumunu olduğu kadar, artık bir üst olarak rahatça ilişki kuramadığı yakın arkadaşlarını da kaybedebilir. Başkalarının kendisini geride bırakmasına göz yumduğu takdirde ise başarısız olarak değerlendirilebilir ve kendini hassas bir konumda bulabilir.

Bütünsellik Yükü

İş ilişkilerinde dürüst ve doğrudan olan erkek, nezaketsiz, diplomasiden uzak, uygunsuz, toplumsal açıdan saf, hatta acımasız olarak suçlanabilir. Gerçek duygularını bir gülümseyişin, tokalaşmanın, yumuşak bir davranış maskesinin arkasına gizleyerek kendini "iyi adam" kalıbına döktüğü zaman ise becerikli ve iyi bir ekip adamı olarak görülebilir, ama giderek kendini daha çok gerçekdışı, yapmacık ve içerleme dolu hissedebilir.

Her iki durumda da kaybeder: Dürüst, dosdoğru, açık olduğu takdirde işini ve kariyerini felç etme eğilimi gösterir. "İyi adam" rolünü oynadığı ve tepkilerinde temelde ikiyüzlü ve kullanıcı olduğu takdirde başarılı olabilir, ancak böylece kendini bir nesneye dönüştürmüş olur ve ilişkileri giderek daha çok insanca olmayan ve engelleyici bir yapı kazanmaya başlar.

Tek Eşlilik Yükü

Ergenlik döneminde ve genç bir yetişkin olarak, birçok cinsel fetih yapmış olmasıyla akran grubundan saygınlık ve hayranlık görür. Cinsellik alanında kovalamaya, meydan okumaya ve fethetmeye yönelik olacaktır. Yetişkin evli veya bir kadınla özel bir ilişki yaşayan bir erkek olarak ise kovala, meydan oku ve fethet tarzı uygunsuz düşecektir. Bunun yerine "olgun" ilişki modeline uymak zorunda kalacak ve bir kadınla doyurucu, anlamlı bir cinsel ilişki kurmaya çalışacaktır, ancak tekeşlilik modeline de rahatça uyum gösteremediğini görecektir.

Her iki durumda da kaybeder: Kovala, meydan oku ve fethet ruhuyla ve yönelimiyle yaşamaya devam ettiği takdirde ilişkilerinin sığ olduğunu hissedecek ve yakın bir ilişki kurup sürdürememekle suçlanacaktır. Tekeşlilik modeli sınırlarında kaldığı takdirde ise cinsel can sıkıntısı, performansı ve yeterliliğine ilişkin kaygı, diğer kadınlarla sevişmeme konusunda engellenmiş olma duygusu yaşayabilir ve kendini aşırı ölçüde cinsel fantezilere kaptırabilir.

Tensellik Yüğü

Erkek çocuk dokunmanın, okşamanın, kucaklamanın ve diğér fiziksel sevecenlik ifadelerinin temelde kızlar için olduğu ve öpölmeyi, kucaklanmayı, okşanmayı vb. istemenin erkekçe olmadığını öğrenir. Ancak yetişkin bir erkek sevgili olarak, duygusallığın ve iyi bir sevgili olmanın, dokunulmaktan, kucaklanmaktan ve okşanmaktan özgürce ve rahatça zevk alabilme ve fiziksel sevecenlik gösterme yetisini kapsadığını öğrenir.

Her iki durumda da kaybeder: Sevecen, temasta rahat olmadığı takdirde karşısındaki insan tarafından soğuk, kaba, duyarsız, katı ve duygusal olmayan bir sevgili olarak görölebilir. Duyusal olmaya çalıştığı takdirde karşısındaki insanı zorluyor gibi gözükebilir ve kendinde doğal rahatlık hissetmeyebilir. Olduğundan farklı olmaya çalıştıkça cinsel olarak ketlenmeye bile başlayabilir. Bu da onun performansını zedeler ve kendini yetersiz bir âşık olarak suçlar.

Özerklik Yüğü

Erkek, bağımsız olmaya ve başkalarından yardım beklememeye özendirilir. Ancak derinlere kök salan bir ilgi ve bakım ihtiyacına da sahiptir.

Her iki durumda da kaybeder: Yardım istemeye karşı direndiğı ve bundan kaçındığı takdirde sessizlik ve yalnızlık içinde acı çekecek, üstesinden gelemeyeceğı çetin savaşlarda çarpışarak kendini tüketip kendine eziyet edecek ve bu süreç içinde enerjisini kurutacaktır. Yardım istediğı ve bağımlı olmaya göz yumduğu takdirde ise kaygılı, rahatsız olacak, kendini hassas ve bu nedenle kafası karıştığı, yitlilik duyduğu veya sorunlu olduğu takdirde erkekliğini tehlikede hissedecektir.

Sağlık Yüğü

Erkek çocuğa, fiziksel semptomlardan (belirtilerden) ve hastalıktan yakınmanın erkekçe olmadığı öğretilir. "Gerçek erkekler," çok ağır olmadığı sürece bedensel hastalıklarına ve yaralara boyun eğmez. Sağlıkla ve bedenle ilgilenmek zayıflık, kendini şımartma veya hastalık hastalığı (hipokondri) olarak değerlendirilir. Aynı zamanda da sağlığa ve fiziksel uygunluğa ilişkin uyarılarla bombardıman edilir. Her iki durumda da kaybeder: Bedensel rahatsızlık belirtilerine duyarlı olduğu, kendine iyi baktığı, yorgun olduğu veya kendini iyi hissetmediğinde rahatça yatağa girdiğı ve bu koşulları altında çalışmayı reddettiğı takdirde hastalık hastası ve kendini şımartan birisi olarak görölebilir ve erkekliği sorgulanabilir. Bedensel belirtileri gözardı ettiği, bunları "erkek gibi" karşıladığı, yaralarının üstüne çıktığı ve durmaya zorlanana kadar kendini sürüklediğı takdirde cesur olarak değerlendirilecektir, ancak bu yolla kronik hastalıkların ve belki de erken yaşta ölmenin temellerini de atmış olacaktır.

Kendiliğindenlik Yüğü

Yetişkin erkek sık sık, kendiliğinden olmamakla, kendini bırakmaktan ve oyuncu ve ketlemesiz olmaktan korkmakla suçlanır. Çok fazla özbilinçli olduğu söylenir. Kendini bıraktığı ve kendiliğinden, ketlemesiz bir yoldan kendini dile getirdiğı zaman ise diğér insanların rahatsız olmasına ve utanmasına neden olabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Davranışlarında ciddi olduğu takdirde gevşemesi gerektiğı, o kadar katı, ketlenmiş ve öz bilinçli olmaması gerektiğı söylenir. Kendiliğinden, özgür ve ketlemesiz bir davranışa girdiğı zaman ise çevresindekiler rahatsız olabilir ve onu kendini aptal yerine koymakla suçlayabilir, davranışlarını uygunsuz, onu çocuksu bulabilir.

Öncelik Yüğü

Ailesinin, dostlarının ve iş arkadaşlarının ihtiyaçlarına öncelik tanıyan "iyi adam" rolünü oynadığı takdirde, hoşuna giden ve sadece kendi zevkine ve yararına olan şeyler yapmaya pek zamanı ve enerjisi kalmadığını görebilir. Kendine öncelik tanıdığı ve kendi ihtiyaçlarını ve zevklerini vurguladığı zaman ise düşüncesiz, bencil bir insan olarak görölecektir.

Her iki durumda da kaybeder: Başkalarının ihtiyaçlarına öncelik tanıyıp kendini ikinci planda tuttuğı takdirde gerçekten de kendi zevklerine ve gelişimine ayıracağı pek zamanı olmayacak ve kendini bir fedai gibi hissedecektir. Kendine öncelik tanıdığı zaman ise bencil olarak görölecek ve suçluluk duygusuna kapılacaktır.

Gelişim Yüğü

Bilinçli yetişkin erkek, gelişmeye, değışmeye ve genişmeye ihtiyaç duyar. Öte yandan, güçlü bir güvenlik ihtiyacı vardır ve ona bağı olan insanlara karşı sorumluluk duymaktadır.

Her iki durumda da kaybeder: İşini değıştirerek, yeni ilişkiler kurarak ya da yaşam biçimini değıştirerek gelişime yöneldiğı takdirde güvenliğini felç eder ve ilişkilerini riske atar; ve kendisi ve başkaları tarafından sorumsuz olarak görülebilir. Kendi gelişim dürtülerini yadsıdığı zaman ise kendini tuzağı düşmüş ve kısır hisseder; ve yakınlarının suçlamalarına maruz kalıp sıkıcı ve katı bir insan olarak görülebilir.

2.8.12. Cinsiyet Farkları Rejimi Bağlamında Erkeklik

Toplumlarda var olan farklı kültürel ve etnik gruplar ile toplumsal sınıflarda kadın ve erkekler arasında karşılıklı ilişkilerde ortaya çıkan anlamlar bir tür cinsiyet farkları rejimi ortaya çıkartmaktadır. Kentli kadının köylü kadından, iş adamının işçi erkekten, beyaz Batılı erkeğin Doğulu etnik erkekten daha üstün olarak algılanmasının altında cinsiyet farkları rejimi yer almaktadır. Söylemsel olarak beyaz Batılı erkek ile Doğulu etnik erkek ifadesinin de bilimsel literatüre girmesi ve alanda kabul görmesi cinsiyet farkları rejimindeki ideolojik bakışı gözler önüne sermektedir.

Cinsiyet farkları rejimi kurumsal pratiklerin gündelik işleyişi ile yakından ilgilidir. Örneğin dinî kurumlar erkeklerin değil kadınların görünüşleri ve bedenleri ile ilgilenmektedir. Hukuki kurumlar; kadına yönelik ayrımcılıkla mücadele için çalışmalar yürütürken toplumda erkeklerin ayrıcalıklı konumlarını görmezden gelmektedir. Modern yaşamın ev-iş yeri ayrımı aslında cinsiyet ayrımları ile ilgilidir ve egemen sosyoloji biliminin kavramları bunu “normal” olarak kabul etmektedir (Sancar, 2009, s. 21).

Erkek egemenliğine dayalı toplumsallaşma süreçlerini anlamak önemlidir. Bunun için öncelikle erkekler ve kadınlar arasındaki tahakküme dayalı eşitsiz ilişki ve bu ilişkinin kadınlar tarafından da onaylanarak pratik edildiğı süreci anlamak gerekmektedir. İkinci olarak ise toplum yaşamında hangi davranış, işlev, konum ve pratiklerin eril, hangilerinin dişil anlamlar taşıdıkları incelenmelidir (Sancar, 2020, s. 175). Bunu anlamak için ev içi alan olarak özel alanı nasıl dişil, kamusal alan olarak ev dışı alanın nasıl eril bir alana dönüştüğüne bakmak, durum analizi yapmak önerilmektedir.

Doğa insanlara farklı cinsiyet özellikleri vermiştir ancak bu durum toplumda nasıl olmuştur da hiyerarşik iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmıştır? (Sancar, 2009, s. 176). Biyolojik anlamda kadın ya da erkek olarak dünyaya gelmek nasıl oluyor da farklı farklı toplumsal bağlamlarda farklı şekilde inşa ediliyor? Bu bağlamda feminist düşüncede ilk

olarak egemen olan görüş; biyolojik farklar temelinde cinsiyetin farklı anlaşılmasına neden olan toplumsal bağlamları anlamak olmuştur.

Rubin (1975) bir çalışmada toplumsal ayrımların cinsiyet farkları ile ilişkisini sorgulamıştır. Bu çalışmada aktardığına göre egemen sosyoloji literatüründe olduğu gibi cinsiyet temelli iş bölümü çerçevesinde inşa edilen bir toplumsal cinsiyet rejimi söz konusudur. Bu söylem ilkel toplayıcı toplumlarda “Kadınlar toplayıcılıkla, erkekler avcılıkla uğraşırlar.” ifadesi ile zihinlere kazınmıştır. Bu durum cinsiyet rolleri kuramı olarak da bilinmektedir.

Cinsiyet farklarının nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışan rol kuramı cinsiyet farklarının bir tür yanlış toplumsal bilinç sonucu gerçekleşen sosyalleşme sorunu olduğunu açıklamıştır (Sancar, 2009, s. 177). Rol kuramı biyolojik determinizme dayalı toplumsal yapı anlayışını temel almaktadır. Foucault (1976) “Cinselliğin Tarihi” adlı eserinde bu durumdan bahsetmektedir. Joan Scott, toplumsal cinsiyeti kadınlık ve erkekliğin birbirinin ötekisi olarak, yani birbirlerini dışlayan ve ancak birbirinin toplumsal konumlanışına bakarak tanımlanabilecek özellikler olarak açıklamıştır. (Sancar, 2009, s. 177) Scott bu durumu analitik bir kategori olarak tanımlamıştır (Scott, 2010).

Cinsiyet farklarının nasıl oluştuğu ile ilgili sosyolojide önemli görüşler arasında Butler ve Foucault yer almaktadır. Foucault modern tıbbın ikili cinsiyet sistemini benimsediğini ancak bazı bireylerin dünyaya her iki cinsiyet organına sahip olarak gelebilmekte olduğunu belirtmektedir. Foucault hermafrodit (yani her iki üreme organına da sahip olan) bireylerin 19. yüzyıl öncesinde iki cinsiyetli olarak kabul gördüklerini, bu kişilerin babaları tarafından karar verilen cinsiyetle yetişkin olana kadar devam ettiklerini, ancak evlenecekleri zaman cinsiyetlerini sabitlemelerinin istendiğini belirtmektedir. Bireyler evlendikten sonra cinsiyetlerini değiştirememektedirler, değiştirirse yaptırımlarla karşılaşmaktadırlar (Foucault, 2011, s. 132-136). Fakat 19. yüzyıldan sonra modern tıp interseks bireylerin durumunu bir anormallik olarak tanımlamıştır ve bireyin kendi tercihlerine çok az yer bırakan bir sistem içerisinde onları düzeltecek tedavilere, operasyonlara tabi kılmaya başlamıştır. Bu örnekte de görüldüğü gibi modern tıp ve dolayısıyla toplum ikili cinsiyet sistemi nedeniyle cinsiyetler normal ya da anormal olarak sınıflandırmakta, anormal olan durumları ise normal bir duruma çevirmek için cerrahi müdahaleleri devreye sokmaktadır.

Ayrıca bu örnek aynı zamanda var olan heteronormatif düzenin normlarını bireylere dayatması yoluyla anormal olan durumları normalleştirme eğiliminde olduğunun ve bu konuda yaptırımlar uygulandığının da göstergesidir. Dolayısıyla Foucault'ya göre biyolojik cinsiyet-toplumsal cinsiyet-cinsiyet yönelim çizgisi doğal ve zorunlu bir ilişki olmayıp, sabit ve değişmez gibi görünen biyolojik cinsiyetin aslında toplumsal bir belirlenim olduğunun göstergesidir. Heteronormatif sistem bireyleri normal ve anormal olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Ancak toplumda farklı tercihlere sahip bireylerin varlığı da bilinmektedir. Connell erkeklikler sınıflandırmasında madunlaştırılmış erkeklerin varlığından söz eder. Bu erkekler eşcinsel erkekler olarak karşımıza çıkar. Bu grup heteroseksüel cinsel yönelime sahip erkekler toplum tarafından dışlanır ve ötekileştirilirler. Farklı tercihlere sahip bireyler ya da cinsel yönelimi farklı olanlar bir nevi heteronormatif sistemin hizasını bozmaktadır. Bu durum cinsiyetin sabit olmayan, kaygan, değişip dönüşebilen bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet sosyolojisinde bu durumu ele alıp inceleyen Queer teori olarak bilinen bir teori bulunmaktadır.

Araştırmanın diğer bölümünde ifade edildiği gibi acayip, tuhaf ve yamuk gibi kelimelere karşılık olarak kullanılan Querr, eşcinsel bireyleri aşağılamaya yönelik homofobik bir yaklaşımın dışavurumudur. Foucault'ya göre eşcinsellik modern bir oluşumdur çünkü köklerinde hem ataerkil bir toplumsal yapı hem de heteroseksüelliğin tek normal tercih olarak kabul edildiği iktidarın modern dönemde bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca eşcinsellik tarihsel süreçte ilk kez 19. yüzyılda toplumsal bir sorun olarak görülmüştür. Daha önceki dönemlerde bir toplumsal sorun olarak görülmemiştir. Dolayısıyla bu durumun tamamen politik bir iktidar söylemidir. Foucault'ya göre 19. yüzyılda adli kurumlar, tıp ve psikiyatri insanları hastalıklı, sapkın gibi kategorilerle patolojikleştirmektedir (Foucault, 2007). Modern dönemin ortaya çıkardığı ikili dikotomik analizler cinsiyet alanında da kadın ve erkek dışında farklı bir tercihe imkân tanımamaktadır.

19. yüzyılın doğal olduğunu varsaydığı heteroseksüellik Butler tarafından da Foucault'ya benzer bir biçimde söylemsel bir üretim biçimi olarak ortaya konulmuştur. Cinsiyetin doğal bir durummuş gibi görünmesini altında heteroseksüelliğin normatif cinsiyet kimliklerinin performatik tekrarlarından ibaret olması gerçeği yatmaktadır. Yani toplumda var olan heteronormatif düzen bireylerin davranışlarını belli şekilde cinsiyetçi bir bakış açısıyla sınıflandırdığı için bu düzen içerisinde bazı davranışlar kadınlara özgü bazıları ise erkeklere özgü olarak sınıflandırılmaktadır ve biz dünyaya geldiğimizde zaten bu normatif

cinsiyet kimlikleri sistemi var olduğu için bu durumu normal olarak algılamaktayız. Yani cinsiyetlerin kadın ve erkek olarak ayrımlaşması doğal bir görünüm olarak ortaya çıkmaktadır (Butler, 2014, s. 330).

Butler cinsiyet farklılığının heteroseksüel düzenin ve dolayısıyla ikili cinsiyet anlayışının dayatması olduğunu belirtmektedir. Ona göre toplumsal cinsiyeti belirleyen biyolojik cinsiyet değildir, toplumsalın öncesinde ona neden olan doğal bir beden yoktur. Aksine öncesinde kadın erkek şeklinde ikiye ayrılan ikili cinsiyet anlayışı olmasaydı bedensel farklılıklar da ikili bir cinsiyet farklılığına göre anlamlandırılmayacaktı (Butler, 2010).

Dolayısıyla cinsiyet ayrımı ikili cinsiyet anlayışı doğrultusunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu konuda Butler gibi düşünen bir diğer filozof Foucault'dur. O da cinsiyetin ve bedenin tarihselliğini incelemiş ve biyolojik cinsiyet kategorisinin tarihsel olarak belirlenen bir cinsiyet biçimi tarafından yaratıldığını düşünmüştür (Foucault, 2007).

Cinsiyet farkları rejimi bağlamında değerlendirilen erkeklik Butler, Foucault ve Rubin'in görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Toplumda doğal olmamakla birlikte toplumsal ve politik olarak inşa edilen kadın ve erkek sınıflaması içerisine doğan birey, sahip olduğu anatomik yapısına göre bir gruba yerleştirilmektedir. Bu durumun yapı bozuma uğratıldığında doğal olmadıkları fark edilecektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırmada ‘Bir Başkadır’ isimli Türk dijital televizyon dizisinde erkekliğin nasıl inşa edildiğini anlayabilmek amacıyla içerik analizi ve görüşmeden oluşan nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmış ve araştırmanın verileri üçgenleme (yöntem üçgenlemesi) yoluyla elde edilmiştir. Yöntem üçgenlemesi, araştırma için farklı metotların birlikte kullanımını içermektedir (Houser, 2015; Streubert ve Carpenter, 2011; Guion, 2002). Bu metotların kullanımına görüşme, gözlem ve doküman analizinin aynı anda kullanılması örnek verilebilir.

Erkekliğin inşası bağlamında dijital televizyon dizilerinin analizine odaklı olan bu araştırma nitel araştırma modelindedir. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39) olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi ile araştırma problemini yorumlayıcı bir perspektifle ele almak mümkündür. Bu yöntemle araştırmada ele alınan olay ve olgular kendi bağlamında ele alınırken aynı zamanda insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından da yorumlanabilmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010, s. 302). Araştırmacının kendi özgünlüğüne göre şekillenen nitel araştırmalarda ele alınan problem, tüm ayrıntıları ile derinlemesine tanımlanmakta ve böylece problem hakkında yorum yapmaya imkân tanımaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bir araştırmanın deseni araştırmanın amaçları ekseninde belirlenmektedir. Bu araştırmanın yöntem ve teknik seçimi de bu bakış açısı çerçevesinde seçilmiştir. Araştırmanın temel problemi Türk internet dizilerinde erkekliğin nasıl inşa edildiğidir. Bu bağlamda internet televizyonlarında yayınlanan diziler araştırma verilerinin toplandığı alan olarak tercih edilmiştir. Daha önceki bölümlerde ifade edildiği gibi erkekliğin inşası, karmaşık ve dinamik toplumsal sebeplerin ve süreçlerin bir ürünüdür. Bu nedenle yerelde yayınlanan ancak küresel olarak da izlenen dizilerde erkekliğin inşa ediliş süreçlerine odaklanmak oldukça önemlidir. Bu süreçler ele alınırken ekonomik, dinî, siyasi ve ailesel olanla ilişkisel bir şekilde ele alınmalıdır. Erkekliğin inşa sürecinin incelendiği bu çalışmada, feminist bir duyarlılık ile konular ele alınmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan erkekliğin inşası; yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde, farklı durumlarla ilişkisel ve elbette kadınlıkla karşılıklı konumlandırılarak ele alınması gereken çok yönlü bir yorumsama sürecidir. Bu nedenle araştırmanın konusu ve doğasına uygun olarak yorumsamacı paradigma ile konunun detaylı bir biçimde ele alınabileceği düşünülmüştür. Bilindiği üzere Dilthey; pozitif bilimlerin karşısına toplumsal gerçeği ele alıp inceleyen sosyal bilimlere koymuştur. O sosyal bilimler için “anlama”yı bir yöntem olarak önermektedir. Sosyal bilimlerde pozitif bilimlerden farklı olarak açıklama değil, anlama ön plana çıkmaktadır (Dilthey, 2012). Max Weber sosyolojinin anlama nesnesini ve yöntemini açıklarken Dilthey’den etkilenmiştir. Ona göre sosyoloji anlama görevini yerine getirebilir.

Toplumbilim, oldukça belirsiz olan bu terimi burada kullandığımız anlamda, toplumsal etkinliği yorumlama (deutendverstehen) yoluyla anlamak, böylece akışını ve etkilerini nedensel olarak açıklamak isteyen bir bilim olarak anlıyoruz.. ‘Etkinlik’ kavramını (Handeln), bireyin öznel bir anlam yükleyerek yaptığı (ister dışı vursun ister iç dünyasında kalsın; ister bir savsaklamadan, isterse bir hoşgöründen oluşsun, belirleyici olan şey, ona ne ölçüde öznel bir anlam yüklemekte olduğudur) her türlü insan davranışını anlatmak üzere kullanıyoruz. ‘Toplumsal’ etkinlik ile de, onu yapan bireyin ona bağladığı öznel anlam gereğince başkalarının davranışlarını göz önünde bulunduran ve buna göre bir gidiş (seyir) izleyen etkinliği anlatıyoruz. (Weber, 1995, s. 10-11).

Bu bağlamda bireyin davranışları, toplumsal olanla bağlantısı içerisinde anlaşılabilir. Kişi eylemlerinin toplumsal olarak hangi anlamları taşıdığına odaklanmakta, eylemlere belirli bir anlam yüklemektedir. Bu araştırmanın yönteminde temel çıkış noktası olan anlama ve yorumlama görevi, karmaşık ve dinamik toplumsal sebepleri ve süreçleri ile erkekliğin inşasının anlaşılmasında kullanılmıştır. Atarke ve atarke göre organize edilmiş aile, eğitim, siyaset ve din kurumları eril hegemonyanın söz sahibi olduğu bir

toplumsal düzen oluşturmaktadır. Connell'in yapmış olduğu hegemonya ve tahakküm ayrımı düşünüldüğünde, rızaya ve onaya dayalı olan hegemonik erkekliğin nasıl kadınlar üzerinde rıza ve onaylamaya dayalı bir hegemonyaya dönüştüğü ancak anlama ve yorumsama ekseninde anlaşılabilecektir.

Bu araştırma Netflix yerli yapımı olan ve dünyada en çok izlenen ilk 250 dizi arasında yer alan 'Bir Başkadır' dizisinde erkekliğin nasıl inşa edildiğini ele almaktadır. Bireylerin toplumsal cinsiyet ve erkeklikle ilgili bilgileri medya vasıtasıyla da öğrendikleri bilindiğinden, dizide erkekliğin nasıl inşa edildiğini anlayabilmek için diziyi izleyen bir grup kişi ile de görüşme yapılmıştır.

3.2. Veri Kaynakları

Bu araştırmada, 'Bir Başkadır' dizisinde erkekliğin nasıl inşa edildiğini açıklayabilmek için dizinin tüm bölümleri öncelikle izlenmiş, diyaloglar metin hâline getirilmiştir. Metinden hareketle kod, kategori ve temalar oluşturulmuş, üç alan uzmanı görüşü de alınarak geçerlik sağlanmıştır. Bunun dışında diziyi izleyen kişilerle araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu üzerinden yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırmanın inanırılığı; dizinin tüm bölümlerinin içerik analizi yoluyla çözümlenmesi sonucunda ulaşılan tema ve kategorilerin izleyicilerle yapılan görüşme ile kontrol edilmesi yoluyla sağlanmıştır.

3.2.1. Verileri Toplama Süreci

Araştırmanın nitel boyutu için örnekleme dâhil edilen 35 kişi ile online görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara görüşme öncesinde araştırmayla ilgili gerekli bilgiler sunulmuş ve görüşmelerin kaydedileceği bilgisi paylaşılmıştır. Görüşmeler online olarak gerçekleştirilmiş olup, veriler kayıt altında tutulmaktadır.

Araştırma sürecinde üç alan uzmanına (2 kadın ve 1 erkek olmak üzere) ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan alan uzmanları, sosyoloji ana bilim dalı öğretim üyesidir. 2 uzmanın ise doğrudan çalıştıkları alan toplumsal cinsiyet çalışmalarıdır. Alan uzmanları belirlenirken cinsiyet çeşitliliğine dikkat edilmiştir.

3.2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, 8 bölümden oluşan ‘Bir Başkadır’ dizisi doküman olarak kullanılmıştır. Dizi içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş, ulaşılan kategori ve temalar hakkında uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca diziyi izleyen kişilerin görüşlerinin doğrudan öğrenilebilmesi amacıyla görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden diziyi izleyenlerden bilgi toplanmıştır.

3.2.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada ‘Bir Başkadır’ isimli Türk internet dizisi verilerin elde edildiği bir doküman olarak kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach & Ward, 2013). Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir (Kıral, 2020, s. 173). Doküman analizi yöntemiyle anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir (Corbin ve Strauss, 2008).

Doküman incelemesi, veri kaynağı olarak kabul edilen kayıt ya da belgelerin sistemli incelenmesini içeren bir yöntemdir. Doküman incelemesi genellikle yazılı kaynakların çözümlenmesini içerse de sadece yazılı kaynaklar doküman değildir. Film, video, fotoğraf gibi görsel malzemeler de doküman olarak kullanılabilir. Geray (2006), dokümanları niteliklerine ve bulundukları ortama göre sınıflandırmış, bu sınıflamada niteliklerine göre dokümanlar arasında görsel işitsel temelli olanlara belgeselleri, TV programlarını, videoları ve sinema filmlerini dâhil etmiştir. Yine bulundukları ortama göre dokümanlar arasında ise filmsel olan dokümanlar başlığında fotoğraflar ve sinema filmleri yer almaktadır.

İçerik analizine veri sağlayacak olan doküman analizi yöntemi araştırmanın amacına yönelik verilere ulaşmak için dokümanların incelenmesi ile gerçekleştirilen bir yöntemdir. Araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan nitel bir araştırma yöntemidir.

Doküman analizi ile verilerin toplandığı alanlar genellikle tarih, antropoloji ve dilbilim olarak bilinse de sosyolojik ve psikolojik araştırmalarda da bu yöntem tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 187, 201).

Sinema filmleri ve diziler gibi görsel işitsel dokümanları analiz eden nitel boyutlu çalışmalarda veriler sıklıkla doküman analizi yöntemi ile toplanmaktadır. Özdemir (2018, s. 10-11) erkeklik konusunda üretilen lisansüstü tezlerin yapısal olarak incelemesini yaptığı makalesinde tezlerde % 89,6 oranında nitel araştırma yönteminin, % 38,8 oranında ise doküman inceleme veri toplama aracının kullanıldığını belirtmektedir.

Bu araştırmada öncelikli olarak 8 bölümden oluşan ‘Bir Başkadır’ dizi senaryosu düz yazıya geçirilmiştir. Dizi içerik analizi ile çözümlendikten sonra ulaşılan kod, kategori ve temalardan yola çıkarak görüşmelerde kullanmak için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular için 3 uzman değerlendirmesi alınarak formun geçerliliği görüşülmüştür. Programa katılım sağlayan 2 katılımcı ile pilot çalışmalar yapılmıştır. Uygulama neticesinde görüşme soruları revize edilerek form son hâline kavuşturulmuştur. Araştırmanın verileri, ‘Bir Başkadır’ dizisini izleyen gönüllü katılımcılardan toplanmıştır. Uygulama öncesinde, katılımcılara araştırma hakkında ve görüşme soruları ile ilgili bilgi verilmiştir. Daha sonra veri toplama aracı her bir katılımcının müsait olduğu zaman dilimlerinde online olarak uygulanmıştır. Görüşme soruları arasına katılımcılara sormak ya da eklemek istedikleri olup olmaadığı da sorulmuştur.

Tablo 2

Soruların Oluşturulma ve Verilerin Toplanma Süreci

İŞLEM	TARİH	Açıklama
‘Bir Başkadır’ dizisinin bölümlerinin analizi	01.08.2021 – 01.10.2021	8 bölümden oluşan dizi senaryosu düz yazıya aktarılmıştır. Daha sonra araştırma problemi doğrultusunda kod, kategori ve temalar tespit edilmiştir.
Yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanması	15.10.2021 – 01.12.2021	Dizi metni içerik analiz doğrultusunda görüşme soruları yazılmıştır.
Araştırma soruları uzman görüşünü alınması	05.12.2021 – 30.12.2021	Üç alan uzmanından görüş alınmıştır.
Görüşmelerin tamamlanması	01.01.2022 – 01.04.2022	35 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Dizi çözümlemelerinde verilerin analizi aşamasında ön plana çıkan yöntem içerik analizi yöntemidir. “Kalıpları, temaları, ön yargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasına içerik analizi adı verilmektedir.” (Berg ve Lune, 2017, s. 380). Neuman’a (2010) göre “içerik analizi bir metnin veya dokümanın içeriğinin bütününe analiz etmemizi sağlar. Bunun yanında içerik analizi metin veya doküman içeriğinin tablo ve çizelgelere dönüştürülerek değerlendirilmesine olanak sağlar. İçerik analizlerinde yapılan kodlamalarla, araştırma problemlerine yönelik sıklık, yoğunluk ve alan gibi nitelikler belirlenir.”

İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramları ve ilişkileri ortaya çıkarmaktır (Karataş, 2015, s. 74). Belli temalar üzerinden kodlanan verilerde, ilgili temaların ne sıklıkla kullanıldığının tespit edildiği içerik analizi yöntemi hem nicel yöntemin sayısallaştırma eğilimi hem de nitel yöntemin anlamlandırma, yorumlama eğilimini birlikte sunmaktadır. İçerik analizi yöntemi, iletişim–bilimsel bir teknik olarak özellikle medya içeriklerinin çözümlenmesinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Kurtdaş, 2020, s. 438). “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak” (Karataş, 2015, s. 74) olarak belirtilebilir.

İçerik analizi yönteminde betimsel analizden farklı olarak verilerin hangi tema ve kategoriler altında yer alacağı önceden belirli değildir. Bu çalışmada temalar, önceden belirlenmiş bir kavramsal çerçeve doğrultusunda oluşturulmamıştır, ancak veri içerik analizi ile analiz edildiğinde ulaşılan temalardan ilk 3’ü alan yazınla benzerlik göstermiştir. Son 2 tema ise özgün temalar olarak oluşmuştur. Bu nedenle araştırmanın yöntemi içerik analizi olup, betimsel analizden farklı olarak derinlemesine inceleme gerektiren, veriden kodlara ait kategori ve temaların çıkarılmasından oluşan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışmada yürütülen veri analizi, şu adımlardan meydana gelmiştir:

1. Dizinin tüm bölümleri bilgisayar ortamında metin hâline getirilmiştir.
2. Araştırma problemi odağında metinden kodlar oluşturulmuş, notlar alınmıştır.
3. Literatür göz önünde bulundurularak oluşturulan kodlardan kategorilere ulaşılmış, kategoriler de bir araya getirilerek temalar elde edilmiştir.

4. Oluşturulan kategori ve temalar, bir alan uzmanıyla değerlendirilerek düzenlenmiştir.
5. Kategori ve temalardan yola çıkarak araştırmacı tarafından diziyi izleyen kişilerle görüşme yapmak amacıyla kullanılmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.
6. Görüşme sonucunda elde edilen veriler yazılı formlar olarak düzenlenmiştir.
7. Dizinin tüm bölümlerinin içerik analiz ile analiz edilmesi sonucunda ulaşılan tema ve kategoriler diziyi izleyenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme ile doğruluğu bakımından test edilmiştir.
8. Bulguların detaylı olarak tanımlanması, açıklanması ve yorumlanması sağlanmıştır.

3.4. İnandırıcılık ve Transfer Edilebilirlik

Bir araştırmada genellemeye uygunluk, geçerlik ve güvenilirlik oldukça önemlidir. Nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenilirlik ifadeleri yerine nitel araştırmalarda inanılrlık, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği gibi ifadelerden söz edilmektedir (Krefting, 1991). Guba ve Lincoln nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlikten ziyade inandırıcılık (trustworthiness) olması gerektiğine dikkat çekmiştir (Houser, 2015; Whittemore, Chase ve Mandle, 2001). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik olarak ifade edilen inandırıcılık; inanılrlık, güvenebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabirlik alt boyutlarından oluşmaktadır (Houser, 2015; Merriam, 2013). Bir araştırmadaki sonuçlarda iç geçerlilik için sonuçlarda inanılrlığı sağlamak önemlidir.

İnanılrlık için katılımcı teyidi ve uzman incelemesi yöntemlerinden faydalanılır (Holloway ve Wheeler, 1996). Bu araştırmada katılımcı teyidi boyutunda katılımcılardan toplanan veriler özetlenerek katılımcıların görüşlerinin tam yansıtıp yansıtmadığına dair 2 katılımcıdan görüş alınmıştır.

Uzman incelemesine ise iki aşamada başvurulmuştur. ‘Bir Başkadır’ dizisi içerik analizine tabi tutularak elde edilen kod, kategori ve temalara yönelik uzman görüşüne başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda oluşturulan kod, kategori ve temaların uzman görüşünden geçirilerek görüşlerdeki birlik ve farklılıklara göre hesaplamanın yapılması araştırmanın geçerliliği için önemlidir (Baltacı, 2017, s. 5; Miles ve Huberman, 1994, s. 64). ‘Bir Başkadır’ dizisi senaryosu kod, kategori ve temaları açısından sosyoloji bilim dalında uzman (özel çalışma alanı olarak 2 uzman toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında

çalışmalarını yürütmektedir) üç öğretim üyesinin incelemesine sunulmuş, araştırma güvenilirliğinin sağlanması amacıyla üç uzmandan elde edilen görüşler, Miles ve Huberman'ın (1994) formülü ($\text{Güvenirlik} = \text{görüş birliği} / \text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}$) kullanılarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında % 90 oranında bir uzlaşma sağlanmıştır.

Çalışmanın onaylanabilir olması, objektif olmasıdır. Çalışmanın objektifliği için veriler yazılı olarak kayıt altına alınarak analiz edilmiştir. Pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bulgular için kodlama ve kategori yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, bulgular kısmında katılımcıların görüşleri kendi ifadeleri ile sunulmuştur. Verilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamada verilerin orijinal görüşlerle oluşturulması ve ayrıntılı olarak raporlanarak sonuçlara nasıl ulaşıldığının anlatılması çalışmalar için önemli kriterlerdir (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmada da verilerin nasıl analiz edildiği ayrıntılı olarak açıklanmış ve bulgularda yer verilmiştir.

Nitel çalışmalarda aktarılabilirlik olarak nitelendirilen dış geçerlilik, sonuçların diğer kişi ve durumlara aktarılabilir olma durumu, uygunludur (Houser, 2015). Aktarılabilirlik için uygulanabilecek yöntemler amaçlı örneklem, ortamın ve katılımcıların ayrıntılı tanıtımıdır. Bu çalışmada da 'Bir Başkadır' dizisini izleyen kişilerin toplumsal cinsiyet ilişkileri ve erkekliklere yönelik görüşlerini edinmek için amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmacıların deneyimleri üzerine ayrıntılı görüşler alınmıştır. Katılımcıların görüşleri ham veri olarak yorum katılmadan aktarılmıştır.

Dış geçerlilik için önemli olan bir diğer kritik husus ise araştırmanın benzer ortamlarda yeniden yapıldığında aynı sonuçlara ulaşma durumudur. Araştırma bulgularının, alan yazında yer alan kavramsal çözümleme ile uyum içinde olması da önem arz etmektedir. Aynı şekilde konu ile benzer olarak yürütülen araştırma sonuçları ile yapılan araştırma sonuçlarının birbirlerini destekler olması da dış güvenilirliğin artmasını sağlamaktadır (Baltacı, 2019, s. 381). Bu araştırmanın sonuç bölümünde, elde edilen bulguların alan yazında yer alan kavramsal bilgiler ile desteklenerek sunulmuş olması araştırmanın geçerliliğine katkı sağlamıştır.

Nitel araştırmalarda herhangi bir sosyal olayın, aynı zamanda ve şartlarda tekrar gerçekleştirilmesinin imkânsız olması nedeniyle genelleme durumlarının kanıtlanamaması doğaldır ancak veri sonuçlarının geçerli ve güvenilir olması çalışmanın inandırıcılığını artırmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020, s. 264).

Nitel bir çalışmanın transfer edilebilirliğinin yeterli olabilmesi için temaların ve kodlamaların gerçekçi hedeflere dayandırılması ve derinlemesine değerlendirilmesi gerekir (McMillan, 2000).

Bu araştırmanın inandırıcılığın ve transfer edilebilirliğinin artırılabilmesi için şunlar yapılmıştır:

1. Araştırmadaki verilerin detaylı ve tarafsız bir biçimde kaydedilmesine dikkat edilmiştir.
2. Araştırmada iç geçerliliği artırmak için üçgenleme tekniği kullanılmıştır.
3. Araştırmaya görüşme yapılan kişilerin diziyi içselleştirerek izleyen kişilerden seçilmesine özen gösterilmiştir.
4. Araştırmadaki her türlü verinin tarafsız bir biçimde incelenmesi sağlanmıştır.
5. Araştırmadaki ses ve görüntülerin düzenli bir biçimde kayıt altına alınmasına özen gösterilmiştir.
6. Araştırma bulgularının açıklanması sırasında dizideki ifadelerden ve görüşme yapılan kişilerin söylemlerinden alıntılar yapılmasına dikkat edilmiştir.
7. Araştırma gidişatının açık, net ve basit biçimde açıklanması sağlanmıştır.
8. Araştırmanın veri kaynakları çeşitlendirilmiştir.
9. Araştırmanın transfer edilebilirliğinin sağlanabilmesi için tema ve kodların literatüre uygun bir şekilde seçilmesine özen gösterilmiştir.

3.5. Örneklem Seçimi

Alan yazında evrenin doğasına ilişkin belirgin bir öngörüye sahip olunamayan durumlarda, olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim teknikleri kullanıldığı yer almaktadır (Strauss ve Corbin, 2014). Nitel araştırmalarda kullanılan ve örneklem belirleme yöntemlerinden biri olan olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yönteminde, araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için “bilgi zengini durumların” seçilmesi amaçlanmaktadır (Vogt, Gardner ve Haeffele, 2012). Bilgi zengini durumlar, örneklem sayısından etkilenmemekle birlikte, örneklemden sağlanan bilginin, araştırmanın amaçlarına uygun olmasını ifade etmektedir. Bilgi açısından zengin durumlar, araştırmacının araştırmanın amacı bağlamında olabildiğince fazla bilgiye ulaştığı durumlardır (Cochran, 2007). Olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yöntemi, bilgi çeşitliği ve derinliğine ulaşıldığı ölçüde kullanışlı olmaktadır (Morgan ve Morgan, 2008).

Araştırmada erkekliğin inşası bağlamında bilgi zengini durumların seçilmesi amacıyla olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yöntemlerinden güdümlü örneklem seçimi tekniği ile örneklem belirlenmiştir. Güdümlü örneklemede araştırmacı, araştırma problemi doğrultusunda evreni temsil eden ya da araştırma problemini en belirgin olarak yansıttığını düşündüğü ‘Bir Başkadır’ Türk internet dizileri üzerinden veri toplamıştır. Başka bir deyişle güdümlü örnekleme ile araştırmacı, araştırma evreni içinde araştırma probleminin en tipik biçimde gözlenebileceği bir alt grubu örneklem olarak seçmiştir (Sencer ve Sencer, 1978, 486).

Erkeklikler arasındaki ilişkiyi kişisel iktidarın erkekler tarafından kadınlara doğrudan uygulanması üzerinden saptamak bir hatadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kurumsallaşmasında kültürel yapı ile toplumsal cinsiyet dinamiklerinin ırk, sınıf ve bölge ile etkileşiminin de ele almak gerekmektedir (Messerschmidt, 2019, s.75). Bu açıdan araştırmada farklı ırk, sınıf ve bölge ile etkileşimi ya da farklı sosyoekonomik bölgelerde erkeklikleri temsil edebileceği düşünülen ‘Bir Başkadır’ dizisi ele alınmıştır. Dizi analiz edilirken hegemonik erkeklik ile farklı erkekliklerin de izi sürülmekte, erkekliğin toplumsal konumlanışı bireysel ve bedensel açmazları ile ele alınmaktadır.

Toplumsal cinsiyete yönelik kimlikler; kültürel idealler gibi söylemsel pratiklerin yanı sıra ücretli emek, şiddet, cinsellik, ev içi iş ve çocuk bakımı gibi söylemsel olmayan pratikler ile düşünsel olmayan rutin eylemler aracılığıyla da kurulurlar. Bu bağlamda söylemsel olanın sınırlarının anlaşılması için söylemsel ve düşünsel olmayan boyutların farkına varmak gerekmektedir (Messerschmidt, 2019, s. 81).

Bu araştırmada ‘Bir Başkadır’ dizisindeki erkeklikler söylemsel inşasının yanı sıra şiddet, cinsellik, ev içi iş ve çocuk bakımı gibi söylemsel olmayan kültürel pratikleri bakımından da ele alınmaktadır. Çünkü erkeklik belli bir erkek tipini değil, erkeklerin kendilerini söylemsel pratiklerle konumlandıkları yolu temsil etmenin yanı sıra söylemsel olmayan pratikler ile düşünsel olmayan rutin eylemler aracılığıyla da kurulur. Söylemsel ve düşünsel olmayan boyutların farkına varılarak, söylemsel olanın sınırları anlaşılabilir (Messerschmidt, 2019, s. 79- 81).

Bu araştırmada ‘Bir Başkadır’ dizisinin seçilmesinde etkili olan faktörlerden ilki araştırmanın problemi kapsamında dizinin bilgi zengini durumları ve dolayısıyla zengin örnekleri içermekte olmasıdır. Bu bağlamda dizide Türkiye toplumsal yapısına yönelik

kenar mahalle-plaza, seküler-dinî, bilim-din, başı kapalı-açık, alt sosyal tabaka-üst sosyal tabaka temsilleri ile toplumsal cinsiyet ilişkilerini düzenleyen sosyoekonomik, etnik ve sınıfsal farklılıklardan kaynaklı etkilerin de yansımalarını temsil eden örnekler bulunmaktadır. Dizi bu özellikleri ile sosyal medyada, haber sitelerinde çok ses getirmiş, hakkında oldukça fazla sosyolojik içerikli analizler yapılmıştır. Ayrıca dizinin IMDB puan 8'in üzerindedir. Bu da dijital bir reyting analizi sonuçlarına göre dizinin oldukça fazla beğenildiğini göstermektedir. Dizi bu özelliklerinin yanı sıra erkeklikleri kadınlıklarla ilişkisel düzeyde analiz etmeye yönelik de önemli veriler sunmaktadır. Erkeklik ilişkisel olan, kadınlara, erkeklere ve topluma karşı sergilenen ve inşa edilen bir kimliktir. Bu bağlamda seçilen 'Bir Başkadır' dizisinde kadın karakterlerin de yer alması ayrıca bir önem arz etmiştir. Kadınların konumunu belirleyen ataerki ve heteroseksüellik ancak bu şekilde ilişkisel olarak inşa edilen erkekliklerin incelenmesi ile anlaşılabilir.



BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Dizi Metninin Analizine Yönelik Bulgular ve Yorum

*Hayatları farklı, hayalleri farklı, korkuları farklı
Birbirleriyle zıt görünseler de yolları kesiştiğinde sınırlar ortadan kalkacak
Ve hepsi birbirinin hayatına dokunacak.*

Alan yazında erkeklik; hegemonya, babalık, evi geçindirme, cinsellik gibi izlekler üzerinden ele alınmaktadır. ‘Bir Başkadır’ dizisinde de erkeklik habitus’u bilinen izleklere benzer bir şekilde seyirciye aktarılmaktadır. Dijital televizyon dizilerinde erkekliğin incelendiği bu araştırmada anlatıların niteliği, tutarlılığı ve zenginliği, karakterlerin tavır ve söylemleri kapsamında ele alınmıştır.

Dizinin araştırma konusu minvalinde kod, kategori ve tema çözümlemelerine geçmeden önce ‘Bir Başkadır’ dizisindeki karakterlerden kısaca söz etmek gerekmektedir. Dizi toplumun sosyoekonomik sınıf ve inanç bakımından farklı kesimlerinden karakterleri bir araya getiren bir anlatıdır. Sekiz bölümlük dizide yer alan karakterler ise şöyledir: Psikiyatrist Peri (Defne Kayalar) Robert Kolejli ve İstanbul’da bir yalıda ikamet eden ve psikiyatrist olan bir karakterdir. Ondan “şifa bulmayan gelen” başörtülü gündelikçi, İstanbul kenar mahalle temsili kişi Meryem (Öykü Karayel)’dir. Diğer karakterler ise;

Peri'nin başı kapalı kişilere yönelik öfke ya da çatışması konusunda destek aldığı ve ayrıca bir Kürt ailenin kızı olan psikolog Gülbin (Tülin Özen), Gülbin'in "konuşacak mevzu yok" dediği rezidans erkeği Sinan (Alican Yücesoy), Meryem'in askerliğini komando olarak yapmış ancak bir barda koruma olarak çalışan ağabeyi Yasin (Fatih Artman), çocukken tecavüze uğramış ve bu travmasını atlatabilmeyen, intihar girişimlerinde bulunan Yasin'in eşi Ruhiye (Funda Eryiğit), Meryem ve Yasin'in peygamber soyunda geldiğine inandıkları mahallenin hocası Ali Sadi hoca (Settar Tanrıöğen), Ali Sadi hocanın teknoloji dinleyen başörtülü lezbiyen kızı Hayrünnisa (Bilge Önal), hayrunnisa'nın üniversiteden kız arkadaşı olan ve duygusal yakınlaşma yaşadığı Burcu (Esme Maden), Gülbin'in ideolojik sebeplerle çatıştığı ablası Gülan (Derya Karadaş), Gülan'ın sözel ve davranışsal olarak kontrol altında tuttuğu eşi Civan (Nazmi Kırık), Peri'nin yoga sınıfından arkadaşı ve aynı zamanda dizi oyuncusu Melisa (Nesrin Cavadzade) ve Meryem'le evlenmek isteyen felsefi psikolojik kitaplar okuyan mahallenin sohbet sever genci Hilmi (Gökhan Yıkılkan) karakterleri yer almaktadır.

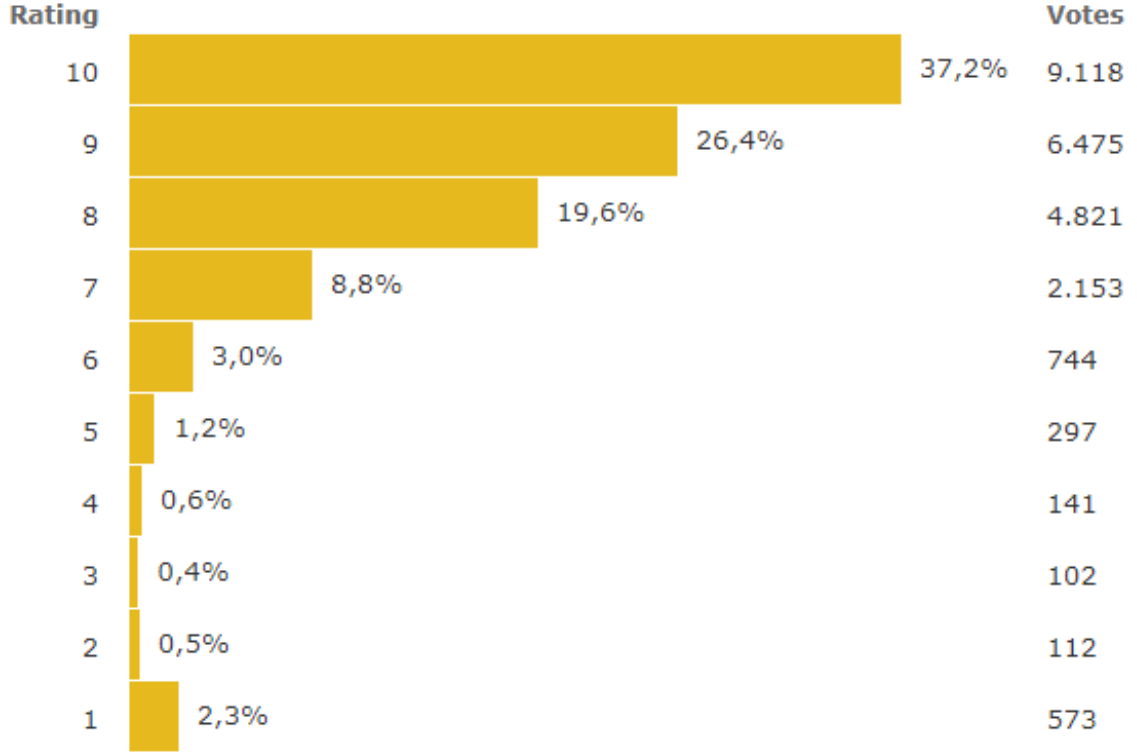
'Bir Başkadır' Dizisi Genel Özellikleri:

Dizi 12 Kasım 2020 tarihinde Netflix dijital platformu üzerinde gösterime girmiştir. Gösterime girdiği günden bugüne hakkında oldukça fazla yorum yapılmış, senaryosunda yer alan ince ayrıntılar pek çok habere konu olmuştur. Türkiye mozaikini oldukça güçlü bir şekilde sunan dizinin senaryosunda yer alanlar arasında; seküler ve geleneksel çatışması, bilim ve din arasında yaşanan gelgitler, psikolog ve din adamına danışma ikilemi, toplumsal cinsiyet meseleleri, kadınlıklar ve erkeklikler, kent-kenar mahalle zıtlığı, etnik ve sınıfsal farklılıklar, başörtülü ve açık arasındaki ikilem gösterilebilir. Tüm bu özellikleri ile yorumlamayı ve üzerinde durmayı hak eden bir dizi olması onu bir başka kılan yanıdır.

13.11.2021 tarihinin verilerine göre dizinin IMDb puanı 8,5'tur. Imdb.com sitesinde yer alan ve diziyi puanlayan 24,536 kullanıcının yorumunu gösteren grafiğe aşağıda yer verilmiştir³:

³ Bir Başkadır User Ratings, https://www.imdb.com/title/tt11301642/ratings/?ref=tt_ov_rt adresinden 13 Kasım 2021 tarihinde erişilmiştir.

24.536 IMDb users have given a weighted average vote of 8,5 / 10



Arithmetic mean = 8,6 Median = 9

Şekil 1. IMDB kullanıcı puanları

Tabloya göre kullanıcıların % 37 si 10 puan, % 26,4'ü 9 puan, % 19,6'sı 8 puan vermiştir. Bu da diziyi izleyen ve yorum yapan kullanıcıların % 83 gibi büyük bir oranının diziyi beğenerek tam puan verdiklerini göstermektedir.

Toplam 8 bölümden oluşan dizinin bölüm süreleri ile kısa özeti aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3

“Bir Başkadır” Dizisi Bölüm Süreleri ile Kısa Özeti

Bölüm Numarası	Bölüm Süresi	Özet
1	50 dk	Gündelikçilik yapan Meryem zaman zaman baygınlık geçirmektedir. Tavsiye üzerine psikiyatriste gider. Ancak psikiyatrist Peri'nin sorularından biri onu rahatsız eder.
2	47 dk	Yasin'in tavırları karşısında Ruhiye'nin durumu daha da kötüleşir. Peri ile Melisa'nın yolları kesişir. Meryem, Peri'ye iç dünyası hakkında ipuçları vermeye başlar.
3	49 dk	Ruhiye'nin gördüğü rüya canını sıkar. Yasin, hocanın kızı Hayrunnisa ile karşılaşır. Melisa, Peri'ye ön yargılarıyla yüzleşmesini söyler. Gülbin, Sinan'ı gafil avlar.
4	40 dk	Meryem, Peri'ye bir ünlüyle karşılaştığını anlatır. Gülbin ile ablası arasındaki gerilim doruk noktasına ulaşır. Yasin, Meryem'in Peri'yle görüşmesini yasaklar.
5	44 dk	Meryem, Yasin'e Hayrunnisa ile ilgili sorular sorar. Hayrunnisa, yaşanan acı bir olayın ardından kendini suçlamaktadır. Ruhiye, Yasin ve Meryem köye doğru yola çıkar.
6	55 dk	Gülbin, Peri'ye terapi seanslarını sonlandırmak istediğini söyler. Ruhiye geçmişindeki bir acıyı tekrar deşer. Biri gizlice Burcu'yu takip eder.
7	58 dk	Hilmi ile Meryem yakınlaşmaya başlar. Semiha'nın evindeyken sarsıcı bir gerçeği öğrenen Ruhiye'nin tüm dünyası bir anda değişir.
8	45 dk	Peri, Meryem'e her insanın bastırılmış duyguları olduğundan bahseder. Ruhiye ile Yasin birbirlerine içlerini döker. Hayrunnisa ise kendine yeni bir yol çizer.

(Kaynak: <https://www.netflix.com/tr/title/81106900>, Erişim tarihi: 25.10.2022)

‘Bir Başkadır’ Dizisinde Karakterlerin Genel Özellikleri:

Dizide karakterlerin özellikleri ele alınırken, aile ve çevre ile olan ilişkiler ile sınıfsal durumları göz önünde bulundurulmuştur. Karakterler kadın ya da erkek olma durumlarına göre dikotomik karşılıkları ile etkileşimleri bağlamında ele alınmıştır.

Meryem, ağabeyi Yasin ve yengesi ile İstanbul’da bir kenar mahallede yaşamaktadır. Dededen kalma bir evleri vardır. İlkokul mezunudur, bekârdır. Ataerkil kodlarla yetişmiş olan Meryem her genç kız gibi evlenmeyi istemektedir. Meryem ağabeyinin eşi hasta ve hiçbir işle ilgilenemez olduğu için iki yeğeni ile yakından alakadar olmaktadır, evi çekip çevirmektedir. Ağabeyinin, çocukların ve yengesinin bakımını üstlenmiştir. Hatta günlük olarak kız yeğenini otobüsle okula getirip götürmektedir. Meryem bir yıl kadar önce durup dururken bayılmaya başlamıştır. Bu hastalığı ile ilgili ağabeyi, mahallelerindeki hoca efendiye (cami hocasına) danışarak doktora gitmesi gerektiğine karar vermiştir. Kendisine çeşitli tetkikler yapılmış ancak herhangi bir fizyolojik rahatsızlığı olmadığı için psikiyatriste sevk edilmiştir. Meryem psikiyatrist “Peri” ile devlet hastanesinde tanışmış, bu bayılma hastalığı ile ilgili psikolojik durumu psikiyatrist Peri tarafından ele alınmıştır.

Psikiyatrist, Meryem ile yapmış oldukları ilk görüşmede bayılmalarının düğün ve nişan gibi merasimler sırasında, evlilik programı izlerken ortaya çıktığını tespit etmiştir. Meryem haftanın üç günü gündelikçiliğe gitmektedir. Ev temizliği için gittiği evlerden birinde Sinan Bey yaşamaktadır ve aslında Meryem gizliden gizliye Sinan Bey'e ilgi duymaktadır. Meryem kendine itiraf edemediği duyguları olması nedeniyle bayılmalar yaşamaktadır. Bu nedenle psikolojik tedavi almaktadır. Meryem anaç, evin bakımını sağlayan, elinden her iş gelen vurgulanmış bir kadın olarak kimliğini inşa etmiştir.

Meryem'in ağabeyi Yasin; iletişimde buyurgan olan, evdeki kararları kendisi alan hegemonik bir erkektir. Önceleri fuar standı yaparken ortağı vefat etmiş ve iş yeri batmıştır. Daha sonra da Etiler'de bir gece kulübünde koruma olarak çalışmaya başlamıştır. Kendi deyimiyle 'ite kopuğa bekçilik' yapmaktadır. İş nedeniyle geceleri çalışmakta, sabahın erken saatlerinde eve dönmektedir. Namazını düzenli olarak kılmakta ve dini bütün bir insan olarak görünmektedir. Ailesini koruyan kollayan bir aile babasıdır. Askerliğini komando olarak yapmıştır. Evi geçindirme görevini yerine getirmekte, eşinin intihar girişimlerine, eşinin hayatla ilgisizliğine karşı ayakta kalmaya çalışmakta, zaman zaman ciddi bir şekilde de zorlanmaktadır. Günlük işlerinde büyük oranda Yasin karakteri yaşamını evin dışında geçirmektedir. Eve döndüğünde kız kardeşi Meryem'den ceketini astırmak gibi isteklerde bulunmakta, evde neler olduğu hakkındaki bilgiyi de Meryem'den almaktadır.

Meryem ve Yasin arasında sunulan kardeşlik ilişkisi daha çok Yasin'in kontrolünde ve Meryem'in davranışlarının Yasin tarafından denetlendiği bir şekilde devam etmektedir. Yasin Meryem'le çok yüz göz olmamakta, onun hastalığıyla ilgilenmekte ancak daha çok hastalığının iyileşip iyileşmemesi ile değil psikiyatriste gittiğini hoca efendiye söyleyip söylemediği ile ilgilenmektedir.

Yasin karakteri evine sahip çıkan, evin geçimini sağlayan, iş yeri bozulduktan sonra daha az gelir getiren ve çeşitli bakımlardan risk taşıyan bir mesleğe yönelmiş bir kişidir. Kaslı bir bedensel duruşa sahip olması, kolaylıkla risk alabilmesi, ailesini dış tehlikelerden koruyabilmesi gibi özellikleri ile dikkat çekicidir.

Yasin karakteri her ne kadar erkeklik krizinde de olsa, var olan ataerkil toplumsal yapı kadını ev içi rollere ve sorumluluklara, erkeği kamusal alana ve sorumluluklara sevk etmiştir. Bu durum erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü kurmasını sağlarken aynı zamanda bu eril toplumsal yapı erkekliği kuran, olmadığında ise bozuma uğratan şartlar nedeniyle

erkekler üzerinde de tahakküm kurmaktadır. Erkekliği kuran şartlar olarak askerlik, evlilik, çocuk sahibi olmak, bir meslek sahibi olmak, elin ekmek tutması gibi şartlar sağlanamadığında bir krizden söz edilebilir. Sinan karakteri, evlenip çoluk çocuğa karışamadığı için, seks dışında bir sohbet edemediği için, yurt ve dünya siyasetinden konuşamadığı için başka bir deyişle seks dışında kimliğini inşa eden başka bir uğraşı olmadığı için krizdedir. Ali Sadi Hoca eşi Mesude'nin vefatından sonra bir krizdedir. Yasin işlerinin kötüye gitmesi ve eşinin ruhsal problemi nedeniyle, Hilmi evlenemediği ve çoluk çocuğa karışamadığı için, Civan eşi Gülan karşısında ezildiği, muhallebi çocuğu olduğu için krizdedir.

Yasin'in eşi Ruhiye başı kapalı, köy yerinde büyümüş biridir. Çocuk yaşta köyde oyun oynarlarken bir kız arkadaşı ile tecavüze uğramıştır. Bu travmayı bir türlü üzerinden atamamakta, melankolik bir şekilde yaşamaktadır. Üç defa intihar girişiminde bulunmuştur. Ruhiye de zaman zaman namazını kılan bir karakter olarak temsil edilmiştir.

Ruhiye geçmişi ile yüzleşmek ve travmalarını temizlemek isteyen biridir. Yasin köylerine Ruhiye'nin ailesinden kalma tarlayı satmak için gittiğinde eşine tecavüz eden kişiyi köy meydanında dövmüş ve sakat bırakmıştır. Ancak Ruhiye'ye tecavüzcünün öldüğünü, köyde görmediğini söylemiştir. Bunu yapmaktaki amacı ise Ruhiye'nin tecavüzcüsünün öldüğünü bilmesinin ona iyi geleceğini düşünmesidir. Bu durum Ruhiye'yi daha da kötü yaptığı için o köyüne gidip tecavüzcüsünün mezarına tükürmek istemektedir. Ruhiye geçmişiyle hesaplaşmak istemiştir. Yasin, Ruhiye'nin çocukken başına gelen tecavüz olayını bilmektedir. O, tecavüze uğradığını bildiği hâlde onunla evlenmeyi istemiştir. Ruhiye, Yasin'in bu davranışından dolayı ona minnet duymakta, Yasin'in hegemonyasını rıza ve onaylama ile kabul etmektedir.

Ruhiye çocukken yaşamış olduğu tecavüz vakası nedeniyle psikolojik travmasını atmak ve kendi iyiliğini istemektedir, bu nedenle geçmişiyle yani yaşadığı tecavüz olayı ile yüzleşmek istemektedir. Hastalığı nedeniyle Yasin'in kendisini bırakacağını ve ayrılacağını anladığı anda çocukken yaşamış olduğu bu travma ile yüzleşmek için köyüne gitmiştir. Ruhiye'nin eşinin kendisini evden atacağı korkusuyla iyileşmeyi istemesi; Yasin'in hegemonyası altında hareket ettiğini, dul kalmaktan korktuğunu düşündürmektedir.

Psikiyatrist Peri yurtdışında eğitim almış ancak ülkesinde mesleğine başlamıştır. İstanbul'da bir yalıda yaşayan Peri üst sosyal sınıfa mensup, laik bir kadını temsil etmekte

ancak yetiştirilme tarzı, ailesinden almış olduğu değerler ile ideolojik olabilmekte, insan ayrımı yapmakta, özellikle başı kapalı kadınlara karşı bir ön yargısı ve ötekileştirmesi olduğunu dile getirmektedir. Peri ve ailesi başörtülü insanlara karşı bir ön yargı içerisindedir, Peri de bu durumdan dolayı kendisine gelen başı kapalı danışanlara karşı gizliden bir öfke yaşamakta, bu öfkesini yenmek için de Gülbin'den terapi almaktadır. Peri aynı zamanda yoğun bir şekilde yabancı kültür hayranlığı yaşamakta, kendi ülkesindeki insan manzaralarını küçümsemektedir.

Psikiyatrist Gülbin, Tatvan'dan İstanbul'a göç eden Kürt bir ailenin üniversite okumuş tek çocuğudur. Psikolog Gülbin'in engelli bir erkek kardeşi vardır. Gülbin karakteri etnik köken olarak farklı bir kişiliği temsil etmektedir. Ailesinde hem annesi hem de kız kardeşinin başı kapalıdır. Gülbin karakteri Peri'nin aksine ötekileştirmelere, sınıfsal çatışmalara karşı çıkan bir karakterdir. Engelli bir erkek kardeşi vardır. Erkek kardeşinin rahatsızlığı nedeniyle Gülbin'in ailesi çeşitli tedavi yolları aramış ancak Gülbin en son tedavi yöntemi için kardeşine ve ailesine danışmadan bir karar vermiştir. Bu durum iki kız kardeş arasında çatışmaya neden olmuştur. Gülbin başı kapalı kız kardeşi Gülan tarafından dinsiz imansız olmakla suçlanmıştır. Gülbin ailesinin kültürel değerlerini yaşamında sergileyememesi dolayısıyla özellikle kız kardeş Gülan tarafından ötekileştirilmektedir. Dizide iki kız kardeş Gülan ve Gülbin arasındaki çatışma, yer yer fiziksel şiddete dönüşmektedir.

Gülbin ile Gülan birbirlerinden oldukça farklı özelliklere sahip iki kardeşir. Gülan başı kapalıdır, kardeşinin tedavisi için hacı ve hocalara para harcayan bir karakterdir. İlkokul mezunudur, üniversite okumamıştır ve Gülbin'le aralarındaki diyalogda kardeşler arasındaki sınıfsal farklılık çatışmasının yansımalarını görmek mümkündür. Ayrıca gerek eşine gerek ailesine karşı davranışlarında tahakkümcü bir kadın imajı çizmektedir, geçimsiz ve kavgacı bir tip olarak temsil edilmektedir. Gülan dinî kaidelere önem veren, bu nedenle de Gülbin'in yaşam tarzını sık sık eleştiren bir karakterdir.

Civan, Gülan'ın eşidir. Dizide yer aldığı sahnelerde Gülan'ın egemenliği altında, onu alttan alan bir erkek olarak temsil edilmiştir. Gülan karakter olarak sinirli, baskın ve buyurgan bir tiptir. Gülan'ın eşi Civan ile olan sahnelerinde, Gülan'ın Civanı ezdiği, üzerinde otorite kurduğu, Civan'ın ise Gülan'ı alttan aldığı, sakinleştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda Civan karakterinin Connell'in madun erkekliğini temsil ettiği düşünülmektedir.

Ali Sadi Hoca, Yasin ve ailesinin mahallelerindeki caminin hocasıdır. Aynı zamanda emekli memurdur. Görüşlerine saygı duyulan, insanların yaşamlarındaki problemlerde yol gösterici bir kişi olarak temsil edilmiştir. Eşi ve ailesi ile iletişimde sevecen ve saygılı biridir. Eşi ile zaman zaman karavanla geziye gitmektedirler. Emekli olan Ali Sadi Hoca eşinin ölümü ile sarsılmıştır. Eşi Mesude'yi kaybettikten sonra evlatlık kızı Hayrunnisa ile eşinin kaybından sonra bir süre yaşamıştır, daha sonra Hayrunnisa'nın Konya'ya geri dönmesi ile hoca da karavanı ile eşiyle planlamış ama gerçekleştirememiş olduğu tatili gerçekleştirmiştir. Ali Sadi Hoca sözüne güvenilen, Yasin ve ailesinin doktora bile giderken fikir danıştıkları bir otorite olarak temsil edilmiştir.

Hocanın kızı Hayrunnisa, Konya'da bir üniversitede eğitim görmüş, üniversiteyi bitirdikten sonra ise İstanbul'a ailesinin yanına dönmüştür. Konya'da yaşamış olduğu özgür hayatı İstanbul'da yaşamak istemiş ancak Konya'da daha özgür bir şekilde davranabildiğini fark etmiştir. Bunun nedeninin altında cinsel yönelim olarak farklı bir yönelime sahip olması ile başı açık gezebilmesi yer almaktadır. Hayrunnisa lezbiyendir. Üniversiteden kız arkadaşı Burcu ile duygusal bir yakınlık içerisinde. Aynı zamanda Hayrunnisa, hocanın evlatlık kızıdır fakat bu durumdan haberdar değildir. Yaşamış olduğu mahalle baskısı doğrultusunda başını kapatan Hayrunnisa, dizinin sonunda babasına başını açacağını belirtmiştir.

Yasin'in sokakta gördüğü ve bacağına köpeğin saldırdığı Ali Sadi Hocanın kızı ile dizinin birinci bölümünde Yasin'in korumalık yaptığı gece kulübünde tuvalette iki kızın dans ettiği lezbiyen ilişkiyi canlandıran kız aynı kişidir. Kız arkadaşlar, bar tuvaletinde taşkınlık yaptıkları için Yasin tarafından tartaklanmış ve bu nedenle de Hayrunnisa'nın kız arkadaşı olan Burcu, Yasin'den öç almak istemektedir.

Sinan karakteri seks düşkünü, belli bir konuda sohbet edemeyen, spor yapan, ailesinden ayrı yaşayan bir kişi olarak temsil edilmiştir. O, hem Gülbin hem de Melisa ile cinsellik üzerine bir ilişki kurmaktadır. Ne sosyal bir paylaşımı ne ev dışı bir alanda bir paylaşımı söz konusudur. Dizi de Sinan-Gülbin ve Sinan-Melisa ilişkisi hep Sinan'ın evinde geçmektedir. Sinan, Melisa tarafından da Gülbin gibi sadece cinsellik amaçlı kadınlara yaklaşan bir tip olarak algılanmaktadır. Hem Gülbin tarafından hem de Melisa tarafından ciddiye alınmaması, kadınlarla cinsellik dışındaki hiç sohbet etmemesi, sosyalleşme gibi ihtiyaçları karşılayamaması boyutlarıyla bir erkeklik krizinde olarak resmedilmiştir. Ayrıca Sinan karakteri dizide ev içi alanda ve spor salonunda temsil edilmektedir. Sinan'ın karşı

cinsle olan ilişkilerinde kadınların cinsellik dışındaki beklentilerini karşılayamadığı görülmektedir.

Dizi oyuncusu Melisa rahat yaşayan bir kişidir. Sınıfsal ayrımı reddeden ılımlı bir söylemi vardır. Sinan'ın evine zaman zaman gelmektedir. Hayata alaycı yaklaşan, rahat, vurdumduymaz bir karakterdir.

Hilmi karakteri bekârdır, Meryem'i beğenmektedir ve evlenmek istemektedir. Hilmi kahvede felsefi psikolojik sohbetler etmekte, kitap okumayı sevmektedir. Mahallenin delikanlısı Hilmi, kenar mahalle delikanlısı imajından daha çok dindar, akliselim, sohbet etmekten hoşlanan, konuşkan biridir.

Dizi karakterleri genel anlamda değerlendirildiğinde, Peri ve Gülbin'in modern görüntülerine rağmen yuva kurmayı başaramamaları ve erkek arayışında olmaları nedeniyle ataerkil toplumsal yapının kadından beklenen rolleri yerine getirememeleri ile bu konuda kendilerinde bir eksiklik ve ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Peri güçlü, başarılı, tam zamanlı meslek sahibi, üst sosyoekonomik sınıfa mensup bir kişidir. Yine Gülbin tam zamanlı meslek sahibi, Kürt muhalif bir kadındır. Meryem ilkokul mezunu, alt sosyoekonomik sınıfı temsil etmektedir. Ancak farklı sosyoekonomik sınıflara mensup olsalar da her üçünde evliliğe güdülenmiş bir şekilde ihtiyaç içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Dizideki kadın karakterlerin dışında erkek karakterlerde de yine aynı şekilde yetişkinliğe giden yolda hem kadınları hem de erkekleri inşa eden önemli bir basamak olarak evliliğe yönelik önemli bir güdü ve eksiklik içerisinde oldukları görülmektedir. Sinan karakteri belli bir yaşa gelmiş, sorumluluk sahibi olmayan, evlenmemiş ve çoluk çocuğa karışmamış olması nedeniyle annesi tarafından evlenmesine yönelik terkinlerde bulunulmuştur. Sağlık problemleri olan annesi dünyadan göçüp gideceğini, ardından bir başına kalmasını istemediğini, gençken zamanın hızlı geçeceğini söylemiştir. Hatta helal süt emmiş bir kız karşısına çıkması için dua ettiğini bildirdirmiştir. Bu bağlamda da dizideki kadınlıklar kadar erkekliklerin de evlenmenin gerekliliğine inandıkları, ataerkil bir şartlanma olarak evlenmenin bir gereklilik olduğunu düşündükleri söylenebilir.

'Bir Başkadır' Dizisinde Erkeklik Tipleri:

Araştırmada tek tip bir erkeklikten değil, erkekliklerden söz edilebileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda araştırmada erkekliği yapılandıran evlilik, babalık, meslek edinme, evi

geçindirme, iş yaşamı gibi ortak pratiklerin yanı sıra erkeklikler arasındaki farklılıklara da bakılması hedeflenmiştir.

‘Bir Başkadır’ dizisinde erkeklikler Türkiye’de kırsaldan kente geçiş sürecini yansıtmaktadır. Yakın bir dönemde kentleşmiş bir ülke olan Türkiye’de özneler, birtakım değişimler yaşamıştır. Kırsala özgü değerler ve pratikler kente göç ile varsıllık-yoksulluk gibi sosyoekonomik özellikler üzerinden farklılaşma göstermiştir. Bu değişim yine öznelere geleneksellik ile bireysel açıklık gibi nitelikler kazandırmıştır. İstanbul’da kenar mahallede erkeklik gelenekselliğini korurken, metropol ya da plazada yaşayan ve üst sosyoekonomik aşamayı temsil eden sınıfta bu geleneksellik yerini bireysel / ilişkisel açıklığa bırakmıştır.

Dizideki erkeklik tiyolojileri belirlenirken, erkek karakterlerin geleneksel değerlere göre davranışlarını ne ölçüde şekillendirdikleri, eş ve çocukları ile ilişkileri, sosyoekonomik durumları, kentli ya da taşralı olup olmama durumları etkili olmuştur. Ayrıca erkek karakterlerin toplumsal cinsiyetle ilgili tutumlarına da bakılmış, erkeklerin değişime nasıl yaklaştıkları irdelenmiştir. ‘Bir Başkadır’ dizisinde erkek karakterlerin yaşam hikâyeleri değerlendirildiğinde çeşitli erkeklik tiyolojilerine ulaşılmıştır. Bunlar taşralı geleneksel (Yasin), metropollü bireysel (Sinan), marjinal madun (Civan) ve dinî geleneksel (Ali Sadi Hoca) erkeklik tipleridir.

Yasin İstanbul’da bir kenar mahallede yaşamaktadır. Davranışlarında geleneğe ve dinî öğretilere sarılmış, çocukları ile ilişkilerinde mesafeli, buyurgan, kız kardeşi ve eşinden hizmet bekleyen, değişime çekince ile yaklaşan bir karakterdir. Yasin için kendi ailesindeki kadınların namusunu korumak önemli bir görevdir. Erkekliğini kanıtlama hedefi çerçevesinde evi geçindirme, namusu koruma gibi rolleri üstlenen Yasin, ailesini koruma pahasına yaralanmaları göze alan ve riskli eylemlerde de bulunan bir kişidir. Yaralandığında eşinin endişesine ‘*İlk defa yaralanmadık*’ diyerek cevap vermiştir. İşinde de başarısız olan Yasin, geleneklere ve dinî inançlarına göre yaşamakta, ailede kararları alan tek otorite olarak görünmektedir. Değişime şüphe ile bakan, yaşamı ve eşi ile ilişkilerinde kendini sorgulamayan Yasin, taşralı geleneksel bir erkektir.

Metropollü bireysel olarak nitelendirilen Sinan karakteri gelenek ötesi, yeniliğe açık, bireysel olduğu kadar ilişkisel açıklık özellikleri gösteren, varsıl, kentsoylu, metropolde yaşayan bir erkektir. Kimliği cinsellik üzerinden vurgulanan karakterin davranışlarında

dinî ve geleneksel olanla bağının neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Ailesine yönelik ilgisiz olan Sinan için bu gibi değerler önemli değildir.

Marjinal ve madun olarak nitelendirilen Civan karakteri Kürt bir kimliğin temsili olması bakımından marjinalleştirilmekte, aynı zamanda eşi Gülan'ın egemenliği altında madunlaştırılmaktadır. Genellikle uysal ve eşinin isteklerini yerine getirmeye çalışan, eşinin buyurgan ve kavgacı iletişim dilinde alttan alan bir karakter olarak temsil edilmiştir.

Dinî geleneksel bir tip olarak ifade edilen Ali Sadi Hoca ailesine karşı davranışlarında ılımlı bir kişilik olmasının yanı sıra geleneklere bağlı ve dinî kaidelere göre ailesinin yaşamına yön veren bir karakterdir. Dinî bilgileri ile kendisine danışan kişilerin kararlarına yer ve yön tayin etmektedir.

Bu tipolojilerin yanında dizideki erkek karakterlerin bazı durumlarda hegemonik bazı durumlarda madun olabildiği görülmektedir. Yasin karakteri “İşim gücüm bozuldu ağladım mı, neyimiz varsa sattık ağladım mı?” ifadeleri ile ‘Erkekler ağlamaz.’ kalıp yargısını desteklemekte ancak eşi ile sarılıp ağlamaktan da geri kalmamaktadır. Erkekliğini cinsellik üzerinden inşa eden ve bu durumu “Her türlü doyururuz” söylemi ile ifade eden Sinan karakteri aynı zamanda hayatındaki kadınlar olan hem Melisa hem Gülbin tarafından “küsecek kadar ciddiye alınmayacak erkek” ve “konuşacak mevzusu olmayan erkek” olarak madunlaştırılmaktadır. Dizide senaryo bağlamında fazla yer verilmeyen bir erkek karakterde Peri'nin babasıdır. Babanın eşi tarafından ne yapıp ne yapmayacağı kontrol edilmekte, basit bir kitap okuma davranışında dahi “içimden okuyabilir miyim, izin var mı?” şeklinde izin almayı gerektirecek kadar kadın kontrolü altında bir erkek kimliği olarak temsil edilmektedir.

‘Bir Başkadır’ dizisinde ataerkil şartlanma bağlamında ele alınan erkeklik tipleri evlenme ve aile kurmaya yönelik şartlanmaları bakımından önemli bir ortaklığa sahiptir. Geleneksel aile temsilindeki erkeklik ve kadınlıklarda durum aynı olduğu gibi bireyselleşmiş metropollü erkeklik ve kadınlıklarda da durum aynıdır. ‘Bir Başkadır’ dizisinde izleyiciye farklı sosyal-sınıfsal kadınlıkların ve erkekliklerin birinci işlevinin evlilik ve yuva kurma olduğu sunulmaktadır. Bu minvalde dizide ataerkil ideolojinin izleyiciye sunulduğu düşünülmektedir.

Ataerkillik ve hegemonik erkeklik konusunda ‘erkekler ağlamaz’, ‘erkek adam evini geçindirir’, ‘erkek karısının, kızının namusunu korur’ gibi hâkim söylemler gücünü

korumaktadır. Bu çerçevede Yasin karakteri için bu olguların önemli olduğu görülmektedir.

Dizide Yasin karakteri daha önceden iş durumları iyi giderken yani iyi kazanırken işinde başarısız olması ve ardından bir gece kulübüne koruma olarak girmesi ile bir düşüş yaşamıştır. Bu bağlamda erkekliğinin saygınlığını kaybetmiş görünmektedir. Erkeğin aile içerisindeki otoritesini edinilen meslek ya da kazanılan para belirlemektedir (Sancar, 2011, s.123).

Yasin bu durumu neticesinde yaşamış olduğu erkeklik krizi, eşinin hastalığı ile farklı bir hâl almıştır. Bu durum Meryem ile olan diyaloglarından da anlaşılmaktadır. Yasin evi geçindiren kişi olarak işlerinin bozulması sonucunda koruma olarak bir işe girmiş, zor şartlarda da olsa ailesinin geçimini sağlamaktadır.

Yasin karakterinin eşinin, hastalığı nedeniyle akıl sağlığını yitirmesi, eşinin intihar eğilimi ve evden habersiz bir şekilde köye gitmesi durumlarında yaşadıkları ve bunların Meryem’le geçen diyaloglar da anlatılmasından anlaşılabileceği üzere Yasin eşini kaybettiğinde çocuklarının anasız, kendisinin bir başına kalmasını istememektedir. Bu nedenle endişesini dile getirmiş, kendisini erkek olmak adına öğretilmiş olan evli, çocuklu, mutlu aile örneğini sağlamaya çalışmaktadır. Erkek olmak için evi geçindirmesi ve çalışması gerektiğini bildiğinden koruma olarak işe girmiştir. Zor şartlarda olsa çalışmaktadır.

Yasin, erkekliği kuran önemli bir unsur olarak askerlik görevini de tamamlamıştır. Mahallesinde askerliğini komando olarak yaptığından dolayı “komando Yasin” olarak anılmakta, kız kardeşine de “komandonun kardeşi” olarak hitap edilmektedir. Görüldüğü gibi erkeklik Yasin için bir mücadele alanına dönüşmüştür.

Yasin ev içi alanda herhangi bir iş yapmamakta, eşi hasta olduğu için tüm sorumluluğu kız kardeşi Meryem üstlenmektedir. Yasin, evin camına taş atıldığında, evdeki kadın ve çocukları güvenli olan üst kata çıkarıp, kapıyı kilitlemelerini istemiş, ardından taş atan kişiyi yakalamak için arkasından koşmuştur. Erkeklik, aileyi tehlikelerden korumayı gerektiren zor bir zanaattır. Ataerkinin kadını ev içine, erkeği kamusal alana yerleştirmesi, erkeği de tehlikeleri göze alabilen, koruyucu, kollayıcı, risklerle dolu bir alana sürüklemektedir.

Yasin, eşinin hastalığı ve kendisinin ağır çalışma koşulları nedeniyle kızı ve oğlu ile yakından alakadar olmaya çalışmaktadır. Zaman zaman birlikte oyun oynadıkları sahneler

mevcuttur. Evin ihtiyaçlarını karşılamak için zor şartlarda alışan Yasin güçlü bir karakter olarak resmedilmiş, bahçede idman yaparken de çocuklarını kucağında havaya kaldırarak onlarla güzel vakit geçirmiştir. Ayrıca eşi Ruhiye'nin başına gelen tecavüz vakası nedeniyle köye bir arsa işi için gittiği sırada eşinin tecavzcsn sakat bırakmıştır. Köyden döndüğünde ise tecavzcsn öldüğü yalanını eşini iyileşeceğini düşündüğü için söylemiştir. Yasin, ailesini tehlikelerden korumak için gerekirse savaşan, bıçak çeken, kavga eden bir kişidir. Erkeklik bu bağlamda risklidir, sakatlanmaya neden olabilir. Ailesi için her riski göze alan Yasin, Ruhiye'nin iyi olması için elinden geleni yapmakta, onun hastalığı nedeniyle ev içi iş yapmamasını mazur görmektedir. Ruhiye sürekli yatmakta, konuşmamakta, yiyip içmemektedir.

Yasin çoğu zaman sabırlıdır ve eşiye yardımcı olmaktadır ancak Ruhiye'nin psikolojik problemlerine yardımcı olamadığından ve elinden herhangi bir şey gelmemesinden dolayı kendisini çaresiz hissetmekte, zaman zaman öfkesini Ruhiye'ye karşı kontrol edememektedir. Yasin'in gözünde Ruhiye hastalıklı, kendisine ve çocuklarına yetemeyen, tecavüz mağduru, evin ve ailesinin bakımı görevini yerine getiremeyen bir kadındır. Yasin, Ruhiye'nin başına gelen tecavüz olayını bilerek Ruhiye'yi sevdiği için evlenmiştir.

Ruhiye ataerkilliğin anneliğe biçmiş olduğu rolleri yerine getirememektedir. Ancak bu durum Ruhiye'nin rollerini Yasin'in yerine getirmesi sonucunu doğurmamış, ev içi iş, ailenin bakımı, çocukların yetiştirilmesi, yıkanması, yedirilmesi, okula götürülmesi gibi ev içi işler kız kardeşi Meryem tarafından yerine getirilmektedir. Bu bağlamda Yasin ve ailesinin rollerinde cinsiyetçi bir iş bölümü olduğu sylenabilir.

Meryem haftada üç gün gündeliğe gitmektedir ve diğer zamanlarında tüm evin bakımını üstlenmektedir. Çifte yk altındadır. Kadının ev içi alan da emeğinin görünmez olduğu bilinmektedir. Meryem hem ev içi alan da emeğini ortaya koymakta, hem de ailenin bakımını üstlenerek yeniden üretimde önemli bir rol oynamaktadır. Meryem'in evdeki yeniden üretim emeği Yasin tarafından gerçek bir iş olarak görülmemektedir.

Yasin ve Meryem arasındaki diyaloglarda Yasin'in buyurganlığı dikkat çekicidir: “Hadi ay koy kızım”, “Hadi yap o zaman ne duruyorsun” söylemleri bu durumun önemli bir göstergesidir.

Yasin eşi Ruhiye'nin durumu ile Meryem'e “hlimi görmüyor musun, iki çocuğum var benim, kendimi yırtıyorum.” gibi ifadelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Yasin eşinden ideal bir eş olmasını, çocuklarına annelik yapmasını, evin ihtiyaçlarını karşılamasını,

çocuklarını eğitmesini beklemektedir. Ruhiye ise ideal eş çizgisinden oldukça uzak durumdadır. Hegemonik erkeklik dikotomik karşılığı olan kadınlık üzerinden tanımlanır. Ruhiye'nin psikolojik travmaları, Yasin hegemonyasını yeniden üretmesine farklı bir yerden imkân tanımıştır. Ev içi alandaki rollerin Meryem'e yüklenmesi, Yasin ve Meryem diyaloglarında ortaya çıktığı üzere, Meryem'in vurgulanan kadınlık rollerini yerine getirerek ağabeyinin ev içi alandaki hegemonyasını yeniden üretmesine yardımcı olmaktadır. Meryem'e göre kadın ev işi yapmalı, erkeğinin temizlik, yemek gibi bakım ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Meryem'in bu vurgulanmış kadın özelliği Peri ile olan diyaloglarında ortaya çıkmaktadır.

Hilmi karakteri, evlenmek istemektedir. Erkeklik rollerinden önemli biri olan evlilik, ataerkil toplumda soyun devamı için gerekli bir aşamadır.

Sinan karakteri, erkekliğini cinsellik deneyimi üzerinden ortaya koymaktadır. Gülbin, Sinan'ın herhangi bir konuda sohbet edememesini, hiçbir uğraşının olmamasını olumsuz bir özellik olarak görmektedir. Gülbin'e göre erkek dediğin ilgi alanları olan, sohbet edebilen bir kişidir ancak Sinan yalnızca seks yapan, başka bir uğraşı olmayan bir kişi olarak görünmektedir. Aynı şekilde Melisa da Sinan'ın bu durumunu eleştirmekte, "seni küsecek kadar ciddiye almıyorum" diyerek Sinan'ı yetersiz bulmaktadır. Sinan'ın annesi evlenmesini, çoluk çocuğa karışmasını vurgulamaktadır. Bu bağlamda da ataerkil toplumun erkekten beklenen bir erkleşme pratiği olan evlilik, soyun devamı beklentilerini ifade etmektedir. Sinan sorumluluk almayan bir kişidir.

'Bir Başkadır' Dizisinde Karakterlerin Temsil Edildiği Mekânlar:

Dizide Sinan karakteri ev içi alan da yatak odasında, spor salonunda ve annesinin evinde temsil edilmiştir. Yasin karakteri camide, evde, meslek olarak yaptığı işi olan gece kulübünde temsil edilmiştir. Hilmi karakteri camide, sokakta, kahvehanede, ev içinde resmedilmiştir. Ali Sadi Hoca camide, ev içi alanda, sokakta temsil edilmiştir. Meryem ev içi alanda ve işe giderken, yeğenini okula götürürken otobüste ve sokakta resmedilmiştir. Ayrıca Meryem gündeliğe gittiği Sinan'ın evinde de temsil edilmiştir. Peri iş yeri olan hastanede, akşamları evinde TV izlerken hem ev içi hem kamusal alanda temsil edilmiştir. Gülbin iş yeri olan klinikte, restoranda, kamusal alanda ve ev içi alan da temsil edilmiştir.

Sinan karakterinin hangi mesleği icra ettiğine dair dizide herhangi bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Erkeklik yitirilme ya da bozulma gibi riskleri taşır. Sinan'ın

Gülbin ve Melisa ile ilişkisinde kadınların seks dışındaki beklentilerini karşılayamaması, Sinan'ın erkekliğinin risk altına girdiğini göstermektedir.

'Bir Başkadır' Dizisinin Analizi Neticesinde Ulaşılan Tema ve Kategoriler:

Dijital televizyon dizileri arasında oldukça yüksek bir IMDB puanına sahip olan 'Bir Başkadır' dizisinin incelendiği bu araştırmada, içerik analiz neticesinde toplam 5 temaya ulaşılmıştır. Hegemonya, erkeklik rolleri ve erkeklik krizi temaları ataerkil düzenin en önemli failleri olan erkeklere ve erkeklik performelerine odaklı temalardır. Ataerkil şartlanma teması erkekliklerden etkilenen, hegemonyanın devamlılığı ve korunmasında rıza ve onay vererek statükoyu devam ettiren kadınlıkları ortaya çıkartan temalardır. Hegemonyanın eleştirisi (karşı hegemonik) teması ise kadınların din ve erkeklerin baskısına maruz kalmasını eleştiren, kadının kendi kararlarını kendisinin alabilmesine destek veren söylemlerin oluşturmuş olduğu bir temadır. Son iki tema araştırmanın erkekliği kadınlıklarla ilişkisel olarak inşa edilen bir kimlik olarak ele almasının da bir sonucudur. Bu temalar araştırmanın problem durumunda da belirtildiği gibi erkeklikleri dikotomik karşılığı olan kadınlıklarla ilişkisel olarak ele almanın sonucu olarak ortaya çıkan temalardır ve kadınların edimlerine odaklıdır. Ataerkil toplumsal yapının mimarları kadın ve erkeklerin bir arada olduğu toplumun kendisidir, ancak baş failleri erkeklerdir. Ve ayrıca kadınlarda bu yapının devam ettirilmesi için vurgulanmış bir kadınlık inşa ederek katkı sağlamaktadırlar. Bu temalar ve her bir temanın altında ulaşılan kategoriler ise aşağıdaki gibidir:

- *Hegemonya* temasının altında din, eril dil, sınıfsal ayırım (alternatiflerin marjinalleştirilmesi ya da ötekinin madunlaştırılması), buyurganlık, güçlü bir beden, eril tahakküm (kadınların kontrolü), kadına şiddet (bağırma), eril suskunluk, gerçeği saklama olmak üzere 9 kategoriye ulaşılmıştır.
- *Erkeklik rolleri* teması altında evlilik, babalık, cinsellik, evi geçindirme, meslek sahibi olma, namusun korunması ve askerlik olmak üzere 7 kategori ortaya çıkmıştır.
- *Erkeklik krizi* teması altında işsizlik, sakatlanma, evi geçindirememe, emeklilik, eşin ölümü, kadınların yeterince ciddiye almaması (madun), kadın egemenliği altına girme (madun), bir uğraşısı olmama (madun) olmak üzere 8 kategori elde edilmiştir.

- *Ataerkil şartlanma* teması altında evlenmenin gerekliliği, erkeğe minnet duyma, erkeğini elinde tutabilme, dul kalmaktan korku, vurgulanmış bir kadınlık inşa etme, büyüklerin bakımı, bekâretin korunması olmak üzere toplam 7 kategoriye ulaşılmıştır.
- *Hegemonyanın eleştirisi (karşı hegemonik)* teması altında sınıfsal ayrımın reddi, kadının kendi kararlarını alabilmesine destek ve dinî hegemonyanın reddi olmak üzere 3 kategoriye ulaşılmıştır.

Dizinin içerik analizi neticesinde ulaşılan temaların alt kodlara göre frekans ve yüzdeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 4

“Bir Başkadır” Dizisi İçerik Analizi ile Ulaşılan Temaların Kodlara Göre Dağılımı

Temalar	Frekans	Yüzde
Hegemonya	44	41,9
Erkeklik rolleri	12	11,4
Erkeklik krizi	12	11,4
Ataerkil şartlanma	26	24,8
Hegemonyanın eleştirisi	11	10,5

4.1.1. Hegemonya

Ben ve öteki arasındaki ilişki tahakkümcü olabileceği gibi hegemonik de olabilmektedir. Tahakkümcü ilişkide bir tür baskılama, engelleme durumu vardır, öteki olanın başka türlü davranmasına imkân tanınmamaktadır. Hegemonya durumunda ise rıza inşası ve bunun toplumsallaşmış biçimleri bulunmaktadır. Hegemonya bazen açık bir şekilde görülebilirken, bazen örtük bir şekilde var olabilmektedir (Foucault, 2014).

Kadın ve erkek arasındaki hegemonya bazen din, dil, beden, sınıfsal ayrım gibi unsurlara bürünse de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkarmak isteyen bir bakış açısı ile hegemonyayı ortaya çıkarmak mümkün olabilmektedir.

Tablo 5

Hegemonya Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı

Hegemonya teması kategorileri	Frekans	Yüzde
Dinî hegemonya	8	18,2
Sınıfsal ayrım	7	15,9
Eril dil	6	13,6
Buyurganlık	6	13,6
Eril tahakküm	5	11,4
Kadına şiddet	5	11,4
Eril suskunluk	3	6,9
Gerçeği saklama	2	4,5
Güçlü bir beden	2	4,5

4.1.1.1. Dinî Hegemonya

Araştırmada “hegemonya” kategorisi kapsamında ilk olarak dinî hegemonya temasına ulaşılmıştır. Bu tema altında ulaşılan alt kodların büyük çoğunluğu dizideki bir erkek karakter olan Yasin’in kız kardeşi Meryem’i ve eşi Ruhiye’yi kontrol altında tutmak için ifade ettiği söylemleridir. Meryem karakteri ise dinî hegemonyayı içselleştirmiştir ve hastalığı için psikiyatriste danışmasının altında dinî bir uygunluk arar görünmektedir. Bu bağlamda dizide, dinî hegemonyanın erkeklerin elinde olduğu ayrıca danışılan hocanın da erkek olmasından dolayı güçlü bir şekilde işlenmektedir.

Doktora gitmek caiz mi?:

Meryem, zaman zaman bayılmalar yaşamaktadır. Bu konuda ağabeyi Yasin, Meryem’e doktora gitmesi için mahalledeki hoca efendiden izin alması gerektiğini belirtmektedir. Hoca efendiye bu konuda doktora gidip gitmemenin caiz olup olmadığını sormaktadırlar. Meryem’in yengesi de hastadır, bu konuda da hoca efendiye danışmışlardır. Hoca efendi yengesinin hastalığının doktorluk olmadığını belirtmiştir. Ancak Meryem, hoca efendiye hastalığını danıştığında hoca efendi doktora gitmesini, sonra gelip kendisine anlatmasını, daha sonrasında ona caiz olup olmadığı konusunda bir şeyler söyleyebileceğini belirtmiştir.

Geleneksel bir yaşam biçimine sahip olarak temsil edilen Yasin ve ailesi, mahallenin cami hocasını bir danışma organı olarak kullanmaktadırlar. Dinî kaideler Yasin’in ailesindeki kadınların sağlıkları konusundaki kararlarda dahi bir hegemonya inşa etmiş durumdadır.

Hoca efendi sağ olsun çok şey yaptı:

Meryem, psikiyatrist Peri ile olan görüşmesinde yengesinin hastalığını anlatmıştır. Peri'ye yengesinin ağabeyinin işleri bozulunca elden ayaktan kesildiğini, sürekli yattığını ve hiçbir iş yapmadığını söylemiştir. Yengesinin hastalığı konusunda hoca efendiye danıştıklarını ancak hoca efendinin yengesinin hastalığı hakkında doktorluk bir durum olmadığını söylediğini belirtmiştir. Hatta yengesinin hastalığının şükretmediğinden ve belki de sigara içmesinden kaynaklandığını, iyi olması için öncelikle sigarayı bırakması gerektiğini söylemiştir.

Meryem ve ailesi, mahallenin cami hocasına bir danışma organı gibi başvurmaktadır. Mahallenin hoca efendisi kişilerin sağlık problemlerinde yol gösterici bir danışma organı olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda Meryem ve ağabeyinin hoca efendinin hegemonyasına onay ile razı oldukları düşünülmektedir. Bu durum Meryem'in, Peri ile diyaloguna şöyle yansımıştır:

“Hocamız var da bizim büyüğümüz. Allah başımızdan eksik etmesin. Ali Sadi hocamız var. Onla tabi ben konuştum. Dedim hocam doktorlar böyle böyle bir şey önerdiler. Caiz midir gibi sordum. Dedi kızım dedi sen bir kere git dedi, madem hastaneden söylediler, sonra gel bana ne konuştuyusan bir bir anlat dedi. Sonra ben sana söyleyeyim caiz midir değil midir o zaman konuşalım, dedi...”

Meryem'in hastalığı konusunda doktora gelişi de hoca efendinin onayı ile olmuştur. Peri ile olan görüşmesinde Peri, Meryem'e geçirmiş olduğu havaleler konusunda hoca efendi ile konuşup konuşmadığını sormuştur. Meryem'de “Tabii ilk ona gittik. Abimgil götürdü. Ben komşunun nişanında ikinciye bayılınca evham yaptı o da. Hoca efendi demiş. Meryem'i demiş bir doktora götürsen, demiş. Biz de devlet hastanesine gittik.” demiştir.

Hepimizi yakacaksın onu mu istiyon?

Yasin'in inançlarını gereğince yaşamak, dinî kaideler dışına çıkmamak için gerek Meryem gerek eşi Ruhiye üzerinde bir hegemonya kurduğu görülmektedir. Eşi Ruhiye'nin intihar girişimi sonrası namaza kibleye ters bir şekilde durduğunu gören Yasin, ‘Hepimizi yakacaksın’ diye sinirlenmiştir.

Namaza duruyor kibleyi bilmiyor:

Peri görüşme sırasında Meryem'e yengesinin hastalığını sorar. Meryem ise yengesinin iyi olmadığını söyler:

“Hocayla da konuşuyoruz hep. Kendi canına kıymaya kalktı abla, üçüncü bu. Hepten gitti kafa. Namaza duruyor, kıbleyi bilmiyor. Zor, işimiz çok zor. Şükretmeyi bilen insan değil biliyon mu? Abim de perişan. Çocuklarda anlıyor artık. Evden de çıkmıyor. Çıksa hocaya götüreceğiz yok. Bir seferinde çekti bunu kolundan abim, çok ağladı, bıraktı.”

Meryem’in bu görüşlerinden anlaşıldığı üzere yengesinin iyi olması için çaresi hoca efendidedir. Meryem, yengenin ruhsal bunalımının şükretmeyi bilmediğinden kaynaklandığına inanmaktadır. Bunun en önemli göstergelerinden biri de yengesinin namaza dururken kıbleyi bilmemesi, çocuklarına ve eşine karşı vazifelerini yerine getirmemesidir.

Hocam akıl ver, Allah’ını seversen bir yol göster bana!

Yasin eşi intihara kalkışınca çok endişelenir. Eşini kaybetmekten çok korkmaktadır. Bu konudaki duygularını yalnızca mahalledeki cami hocasına anlatabilmektedir. Bu durum erkeğin duygularını bastırdığını göstermektedir. Hocadan akıl ister, yol göster bana der. Yalnızca hocanın yanında ağlar, eşi ve kız kardeşlerine güçlü bir erkek rolü çizer. Hocadan yardım isteyen Yasin, eşinin intihar girişimi sonrası duygularını hocaya şöyle ifade etmiştir:

“Doktoru görünce sızladı içim, dedim gitti. Sonunda gitti. Zaten gittiydi de dedim temelli gitti Ruhiye. Doktorun yanına vardım, adam bir şeyler anlatıyor da duymuyorum bile. Böyle yani sanki duvarın arkasından konuşan televizyon duyuyorum. Yüzüne bakıyorum adamın. Diyorum bana mı öyle geliyor. Adam sırtıyor. Bir kulak verdim gözün aydın diyormuş. Atlattı. Kan kaybetmiş çok işte. Kan verdik, diktik falan anlatıyor. Nasıl bakıyorum ama adama. Sevinmedin mi dedi doktor. Öyle deyince sevinmedim diyecek oldum hocam. (Yasin ağlar) Hocam akıl ver. Allah’ını seversen bir yol göster bana.”

Ağlayarak hoca efendiden yardım isteyen Yasin; eşi, kız kardeşi ve çocukları yanında güçlü görünmek istemekte, onların yanında ağlamamakta, mantıklı ve başarılı görünmeye çalışmaktadır. Yasin’in çocukluk dönemindeki sosyalizasyon sürecinde ağlamayan bir erkek olması kodlanmıştır, ayrıca Yasin’in çocuklarını bahçede kucağına alıp idman yaptığı sahnede de çocuksu görünmek konusunda endişesi olduğu anlaşılmaktadır. Yasin hegemonik bir şekilde güçlü olmayı ve görünmeyi istemektedir.

Erkek çocukları yetiştirilirken geleceğin erkekleri olarak nasıl davranıp nasıl davranmamaları gerektiği ile ilgili zengin bir kültürel kodla donatılırlar. İnsan için gayet doğal olan üzölmek, ağlamak, sevdiğini söylemek, duygularını dile dökmek, canının acıdığını belli etmek erkekler için yasaklanan kodlardır. Yasin üzüntüsünü, acısını ancak belli koşullarda ve belli sınırlarda göstermektedir. Bunu da ancak mahallenin hocası,

büyüğü olan Ali Sadi hocasının yanında gerçekleştirebilmiştir. Yaşadığı olaylar nedeniyle güçsüz kalan Yasin, en zor zamanlarında kendine çıkış yolunu dinden beklemektedir.

Yasin'e bir erkek olarak sosyalleşme sürecinde bağımsız olmak ve başkalarından yardım istememek öğretilmiştir. Ancak yaşam durumları kimi zaman onu mahallesindeki hoca efendiden yardım istemesini zorunlu kılmıştır. Bu durum Goldberg'in ifade ettiği erkekliğin açmazlarından "özerklik açmazı" ile ilişkilendirilebilir. Buna göre erkek kendisini zorlayan yaşam deneyimlerinde çevresinden yardım istemezse çetin savaşlar içerisinde kendisini tüketip kendisine eziyet edecek, yardım istediği zamanda bağımlı olup kaygılı olacak, rahatsızlık duyacak, kendisini savunmasız hissedecektir (Goldberg, 2018, s. 134).

Sen hocaya yalan mı konuştun?

Yasin, kız kardeşi Meryem'e psikiyatriste gidip gitmediğini sorduğunda Meryem gittiğini söyler. Bunun üzerine Yasin bu durumu hoca efendiye anlatıp anlatmadığını merak eder. Meryem Yasin'e, hocanın psikiyatriste gidip gitmediğini sorduğunu, ancak gittiğini söylemediğini ifade eder. Bu durumu Yasin, Hoca efendiye yalan söylemek olarak nitelendirir. Meryem'in davranışları hem eril hegemonya hem dinî hegemonya tarafından kontrol edilmektedir.

Hiç mi Allah korkusu yok!

Gülbin, hasta kardeşinin tedavisi için bir doktorla görüşerek yeni bir tedaviye başlamıştır. Bu süreçte de doktor, kardeşinin titremeleri azalacağı için kardeşine kenevir içirmeyi önermiştir. Tedavi sürecinde Gülbin, ailesine ve kız kardeşi Gülan'a sormadan kendisi karar vermiştir. Gülan, engelli ve dolayısıyla aklî kararlar alamayan kardeşlerine kenevir içirmelerini şiddetle eleştirmiş, Gülbin'e 'Hiç mi Allah korkusu yok' demiştir. Gülan, 'Gülbin'in fikirleri için dinimizden imanımızdan mı geçelim?' diye babasına sormaktadır.

Dinî kaideler insanın nasıl yaşaması gerektiği bildirmekte, insan bedeni için neyin faydalı neyin zararlı olduğu konusunda hüküm vermektedir. Bu bağlamda Gülan karakterinin Gülbin ile çatışmasının temel nedeni Gülan'ın dinî hegemonyanın gereklerine göre yaşamasındandır.

Hocam ben sana kurban olayım:

Yasin'in eşi kaybolunca hoca efendi ve kızı Yasinlerin evine geçmiş olsun ziyaretine gelmişlerdir. Yasin, hoca efendiyi yolcu ettikten sonra kız kardeşi Meryem'e Hoca efendinin mübarek bir insan olduğunu, eşi öleli bir hafta olmadan Ruhiye kaybolunca Yasin'in evine gelerek ilgilenmesinin çok anlamlı olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini Yasin şöyle ifade etmektedir:

“Vallahi de billahi de Allah'ın sevgili kullarıyız bak Meryem. Yüce Rabbim. Yani sen kalk, ta buralara kadar gel, acısı daha taze, karısı rahmetli oldu, haftası dolmadı Ruhiye'yi soruyor ya. Çıkarken bana kapıda diyor ki dün, elini koydu şu omzuma. Vallahi titredi bura. (Yasin kalbini gösterir.) Meryem vallahi de billahi de nasıl diyeyim, böyle bir enerji mi diyeyim. Ne diyeyim. İnan bir rahatladım ya, bir rahatlık geldi yani. Bir dokundu yani o... Yüreğini serin tut, namazını aksatma diyor bana ya. Diyecek oldum, hocam ben sana kurban olurum...”

Dizide dini temsil eden hoca efendi karakteri; Yasin ve Meryem'in en zor anlarında yanlarında olan, namazlarını aksatmamalarını, gönüllerini ferah tutmaları gerektiğini söyleyerek eşinin kaybolması gibi bir durumda bile rahatlamalarını, içlerinin huzur dolmasını sağlayan bir danışma organıdır.

4.1.1.2. Sınıfsal Ayrım (Ötekinin Madunlaştırılması)

Sınıfsal ayrım (ötekinin madunlaştırılması) kategorisinde ideolojik eksenli bir bakış neticesinde kendisinden farklı olanı dışlama, ötekileştirme, nesneleştirme durumları söz konusudur. Bu tema altında psikiyatrist Peri ve annesinin başı kapalı insanlara yönelik dışlayıcı dili ön plana çıkmaktadır. Ayrıca dizide Peri karakterinin yabancı kültür hayranlığı bağlamında kendi kültüründen bir haber olduğu da izleyiciye verilmek istenmiştir. Sınıfsal ayrım hem kadın ve erkekler arasında hem de bir cinsiyetin tüm üyeleri arasında hegemonyanın kurulmasında önemli bir izlektir. Farklı olanın ötekileştirilmesi yoluyla egemen ideoloji yinelenir, öteki üzerinde hegemonya kurulur. Bazen ötekinin bile isteye üzerine gidilir, uğraşmak istenir. Öteki de kendisini diğerinden farklı gördüğü noktalarda geri bir durumda olduğunu kabul eder ve böylelikle hegemonyaya rıza ve onay süreçleri işlemiş olur.

Gerek erkeklikler arasında gerek kadınlıklar arasında farklı etnik kökenden gelmek, farklı dinî motiflere sahip olmak, bir ötekileştirmeye maruz kalmalarına neden olmaktadır. Peri İstanbul'da yalıda ikamet eden, yurt dışında iyi okullarda eğitim almış, laik bir karakter olarak, Meryem'i başı kapalı olmasından dolayı ötekileştirmektedir. Kendisine terapist olarak gelen Meryem'i dinlerken içinde engel olamadığı bir öfke duymaktadır.

Kızı dinliyorum, içimde kaçamadığım kurtulamadığım bir öfke:

Peri hem arkadaşı hem de psikiyatrist olan Gülbin'den geçmişten beri başı kapalı insanlara yönelik olan ön yargısını kırmak için danışmaklık almaktadır. Bu sırada Meryem'e karşı öfke duyduğunu itiraf etmiştir. Peri, bir psikiyatrist olarak başı kapalı insanlara danışmanlık yaparken içten içe öfke duyduğunu ifade etmiştir:

“Sana bile şimdi sesli söylemeye kalbim... Nasıl diyim, anormal bir huzursuzluk oluyor içimde ama en derinde bir yerde durduramıyorum. Yani bu duyguyu yok engelleyemiyorum. Ne zaman başı kapalı biri gelse otursa karşıma her seferinde saçmalama Peri diyorum, onca sene okudun, ettin. Bu ne diyorum! Bu ayrımcılık, düpedüz ayrımcılık, ötekileştirme bu işte. Sen yapıyorsun. Sen bunu yaparsan? Delirdin mi yani? (...) Her anlamda yanlış. Mesleki olarak tamamen yanlış zaten. İnsan olarak yanlış ya. Ayrımcı, düşüncesiz, empatiden yoksun, korkunç birisin sen. Yapma bu işi yapma bari. Çözemiyorsan bu konuyu yapma bu işi, hasta görme, öyle değil mi yani, bırak. Yok durduramıyorum kendimi Gülbin. Bu düşünceleri, bu düşünceler çocukluktan beri yerleşmiş benim kafamın içine bir şekilde (...) Annemle babamın da b.k yemesi tabi. Yaz geldi mi hadi Londra'ya, hadi Paris'e. Başı kapalı dediğin öcü gibi bir şeydi annem için. Eve gelen kadının eşarbına bile laf ediyordu. Zaten Robert, sonra fakülte, oradan Amerika. Eee ne oldu? Döndüm geldim ahh! Böyle bir dünya var. Ve onlar güçlü olan. Onlar çoğunluk onlar. Biz seninle kendi ülkemizde bir akvaryumun içinde...”

Peri ülkesindeki insanların inançlarına yönelik bir küçümseme, başka kültürdeki inanç ve kültürlere karşı bir hayranlık beslemektedir. Başı kapalı olmalarına yönelik bir öfke duymaktadır. Bunun psikolojik boyutları yanında toplumsal boyutları da bulunmaktadır. Kişinin kendinde olanı ya da kendi durumunu üst, diğerlerini öteki olarak görmesi kadınlıklar arasındaki bir hegemonyaya da işaret etmektedir. Meryem dine yaklaşımı, yaşam biçimi ve sosyoekonomik şartları ile Peri'den önemli oranda farklı konumdadır.

Meryem ve Peri karakterleri değerlendirildiğinde Meryem ilkokul mezun olması, İstanbul'da bir kenar mahallede yaşaması ve meslek olarak gündelikçilik yapması onu alt sosyoekonomik sınıfa dâhil etmektedir. Peri, yurtdışında eğitim almış, üniversite mezunu, bir meslek sahibi, İstanbul'da bir yalıda yaşayan ve dolayısıyla üst sosyoekonomik sınıfa mensup biridir. Bu iki karakterin hayata bakışı oldukça birbirlerinden farklıdır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde erkeklerin kendi arasında sınıfsal farklılıkları birini madun diğerini hegemonik yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri alanında kadınlıklar arasındaki ilişkilerde de sosyal sınıfsal farklılıklar kadınların bulunduğu konumlara farklı bir anlam yükleyebilmektedir. Gülbin ve Peri ilişkisinde olduğu gibi, Peri ve Meryem ilişkisinde de sosyal sınıfsal farklılıklar kadınlıklar arasında bir takım farklılıklar inşa edebilmektedir. Gülbin ve Peri arasında etnik bir farklılığın, Peri ve Meryem arasında sosyal sınıfsal bir farklılığın olduğu dikkat çekmektedir.

Nasıl bir tabiat, nasıl bir kültür!

Peri'nin bakış açısında farklı kültürler hayranlıkla karşılanabilecek özelliklere sahiptir. Fakat çocukluktan beri ailesinin kapalılarına yönelik ön yargısı nedeniyle kendi ülkesinin dinine karşı bir ötekileştirme, o dini benimseyip dinin gereklerinden biri olarak başını kapatanlara ikinci sınıf insan muamelesi yapmaktadır. Yabancı kültür hayranlığını üst safhada yaşayan Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Acayip bir şaman bulmuş Elif. (...) Ben yapamadım ama çok istiyorum. Ama gitmen görmen lazım oraları Gülbin. Nasıl bir tabiat, nasıl bir kültür. Aklım gitti yani, bayıldım. Bayıldım...”

Üzerine gitmek istedim yani uğraşmak istedim resmen:

Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde Meryem'in evlilik konusunda 'İsterim tabii, kim istemez.' sözlerine karşılık, içinde Meryem'e olan öfkesinden dolayı 'ben istemem' diye cevap vermek istediğini belirtmiştir. Bunu da Meryem'in üzerine gitmek istediği için, onunla uğraşma istediği için yaptığını ifade etmiştir.

Peri; gereksinimlerini, çözemediği çatışmalarını, mantıklı olmayan tepkilerini Meryem'e yansıtmaktadır. Peri başörtülü insanları ötekileştirmesini mesleği ile bağdaştıramamakta ancak kendini de bu davranışından alıkoyamamaktadır. Peri ve Meryem arasındaki ilişkide, Meryem alt sınıfa, Peri üst sosyal sınıfa mensuptur. Peri Meryem'i ötekileştirmekte, madunlaştırmaktadır.

Normal insanlar:

Peri yoğa da tanıştığı Melisa ile sohbet ederken, başı kapalı insanlara yönelik ayrımcılığının nedenini anlamak için Peri'ye 'Kapalı insan var mı senin ailende?' diye sormuştur. Ayrıca anne ve babasının nasıl tipler olduğunu sorgulamıştır. Peri'de 'normal insanlar' diyerek cevap vermiştir.

Peri, ailesinin normal, kapalı insanların anormal olduğunu bu sözleriyle ifade etmiştir. Peri'nin kapalı insanlarla ilgili ön yargısını anlamak için ille de Gülbin gibi psikiyatrist olmaya gerek yoktur. Melisa gibi bir dizi oyuncusu karakteri de onun derinlerde kapalı insanlara karşı bir ön yargısının olduğunu kolaylıkla anlayabilmektedir. Melisa ve Peri

ilişkisinde kadınlıklar eşit sosyal sınıflardadır. Ancak Melisa, alt sosyoekonomik sınıftaki insanların kendi seçimleri ile alt sosyal sınıfa dâhil olmadıklarını ve dolayısıyla bu konuda Peri'nin daha anlayışlı olması gerektiğini dile getirmektedir. Peri ve Meryem arasında var olan sosyal sınıfsal eşitsizlik Peri'nin alt sosyoekonomik sınıftan gelen insanları madumlaştırması durumunu doğurmuştur.

Okumadık ya biz. Geriyiz biz geri. Ne yapacan sen bizim aklımızı ya?

Gülbin ve Gülan kardeşler, sık sık çatışma içine girmektedir. Aralarındaki asıl problem iki kız kardeş arasındaki sınıfsal farklılık, dindar görünen ve başı kapalı olan Gülan'ın Gülbin'i dinsiz ve imansız olmakla suçlaması, kendisini okumamış cahil olarak nitelendirip kardeşlerinin tedavi sürecinde “üniversite mezunu, doktor Gülbin” tarafından kimseye fikir danışılmadan tedavi sürecine başlanmasıdır. Gülbin, Gülan'a kendisinin doktor olduğunu, araştırmadan ve soruşturmadan herhangi bir yanlış tedavi uygulamayacağını belirtmektedir.

Gülan, engelli kardeşlerinin tedavi sürecinde Gülbin'in kendisine fikir danışmamasının nedeni olarak okumadığını, geri kaldığını ve bu nedenle akıl danışılacak bir merci olmadığını vurgularken, kız kardeşi Gülbin ile aralarındaki sosyal sınıfsal farka dikkat çekmektedir.

Şimdi de moda bu, illa birileri başını kapatacak dizide:

Üst sosyal sınıf temsili Peri'nin annesi, başı kapalı insanları ötekileştirmektedir. Peri, ailesi ile televizyon kanallarını gezerken başı kapalı bir dizi oyuncusu görmüş ve artık dizilerde de ‘illa birileri başını kapatacak’ diye söylenmiştir. Bu durum dizi metni içinde eleştirilen bir durumun ‘Bir Başkadır’ dizisinde Meryem karakteri ile somutlaştırılması yoluyla karşımıza çıkmaktadır. Dizinin yönetmeni dizi metninde eleştirmiş olduğu şeyi reel olarak izleyicisinin karşısına sunmaktadır.

Bacak kadar kızın karşısında ezilip büzülüp:

Psikiyatrist Peri, danışanı Meryem'in başı kapalı olmasına yönelik ön yargısı nedeniyle yaşamış olduğu duyguları Gülbin'e anlatmaktadır:

“Yapamıyorum. Bir şeylerin duyguların içinde. Of. (Nefes alır.) Ya yorulduğum artık. Yorulduğum. Bıktım. Sıkıldım. Her gün o odaya gitmekten de akşama kadar, akşam kös kös o eve dönmekten de kendime bakacağım diye aman yaşlanmayacam diye manyak gibi haldır haldır yogalara, jimlere gitmekten de sıkıldım! Bacak kadar kızın karşısında ezilip büzülüp... Çıkıverdi ağzımdan. Nereden çıktı? Niye öyle dedim? Meryem kızın adı, biliyorum. Unutmadım, karıştırmadım. Ama çat diye çıktı ağzımdan. Niye?”

Peri başı kapalı insanlara yönelik ayrımcılığının, ön yargısının farkındadır ancak bu duruma engel olamamaktadır. Bu durum seküler kesimin başı kapalı insanlara yönelik sınıfsal ayrımcılığının bir temsili olarak görünmektedir. Belli bir ideolojik görüşe sahip olan insanlar, kendisi gibi düşünmeyen kişilerin üzerinde bir hegemonya inşa ederler. Söylem söyleyenin bakış açısında göre şekillenirken, söylemi söyleyen belirleyicidir, egemendir. Söylemin nesnesi olan ise ötekidir.

4.1.1.3. Eril Dil

Eril dil kategorisi altında erkeklerin kadınları kontrol ve denetleme mekanizmalarını işe koştukları görülmektedir. Erkek, çevresindeki kadınlara soru sorduğu zaman tam zamanında, bekletilmeden cevap almayı ummakta, işini gücünü bırakıp ailesindeki kadınlarla ilgilendiğinde kadınların bu ilgiden memnun kalmak suretiyle daha fazlasını istememesini, azı ile yetinmesini bilmesini beklemektedir. Bu bağlamda erkeğin kadına yönelik ilgisi âdeta bir lütuf olarak sunulmaktadır.

Ruhiye, hasta etme insanı:

Ruhiye bir gün Yasin’e köyüne gitmek istediğini söyler ve bunun için de Yasin’den kendisini köye götürmesini ister. Yasin de ona köyde ne yapacağını sorar. Ruhiye yalnızca gitmek istediğini söyler ve Yasin istediği cevabı alamayınca sinirlenir:

“Anladım, onu anladım ne yapacan köyde, onu soruyorum ben sana. Ruhiye. Ya bir şey soruyorum cevap versene. Ruhiye. Köyde ne yapacan onu soruyorum ben de sana. Gitmeyelim demiyorum, kızmıyorum, bir şey demiyorum, köyde ne yapacan onu soruyorum Ruhiye. Ruhiye hasta etme insanı. Ağzını açtın bir laf ettin, sohbet ediyorum senle. Bir şey soruyorum sana. İnsan yerine koyup bir şey soruyorum sana.”

Yasin, eşiyle iletişim kurmaya çalışmaktadır ancak eşi onun sorularına istediği gibi cevap vermediği için Yasin çok sinirlenmiştir. Yasin, Ruhiye’ye sözel şiddet uygulamamakta ve “insan yerine koyuyorum bir şey soruyorum” ifadesinde olduğu gibi eril bir dil kullanarak eşini hegemonyası altına almaktadır.

Ya, cevap vermiyorsunuz!

Yasin eşine yönelik öfkesini genellikle Meryem'den çıkarmakta, kendisine tam olarak cevap vermeyen Ruhiye gibi Meryem'in de kendisine cevap vermediğini düşündüğünden 'üzüm üzüme baka baka...' benzetmesini yapmaktadır. Eril bir dil kullanarak ailesindeki kadınların hiçbir sorusuna cevap vermediğini ifade etmekte, argo ifadeler de kullanarak 'sana ne yapıyorsun diyorum, bakıyon boş boş suratıma ya' şeklinde ailesindeki kadınların iletişimsizliklerini eleştirmekte, bunu yaparken de 'Ya cevap vermiyorsunuz, bir şeye cevap vermiyorsunuz.' demektedir.

Tabi, işimi gücümü bırakayım yollara düşeyim ben, tabi, için çürümüş senin, kanın kurumuş!

Ruhiye, Yasin'e köyüne gitmek istediğini söylemiş ancak Yasin'e köye gitme isteğinin gerekçesini açıklamamıştır. Yasin ise ısrarla neden gitmek istediğini sormuştur. Burada kadının taleplerinin erkek tarafından karşılanabilmesi için mantıklı bir gerekçenin sunulması beklentisi vardır. Bu evlilikte, kadının izinsiz bir şekilde köyüne gidebilmesi bile engellenmiştir. Ruhiye, Yasin'e 'beni köye götür' talebinde bulunmaktadır. "Ben köyüme gideceğim" deme lüksü yoktur. Köye gitme isteğine gerekçeli bir açıklama sunmayan Ruhiye'nin talebine, Yasin ilk olarak kızgınlıkla ve sinirle tepki vermiştir. Eşinden cevap alamayınca da eşi ile konuşmama kararı almıştır. Ancak birkaç gün sonra siniri geçtiğinde Ruhiye'yi köye götürmeye karar vermiştir. Ruhiye'nin yolda giderken Yasin'le aralarında geçen diyalog şöyledir:

“Yasin: İyi oldu değil mi Ruhiye?

Ruhiye: Eee..

Yasin: Köye gidiyoruz yani işte.

Ruhiye: Tabi.

Yasin: Tabi mi? (Susar.) Tabi, işimi gücümü bırakayım yollara düşeyim ben, tabi. İçin çürümüş senin için! Kanın kurumuş.”

Köye gitme kararını gece yarısı kendi kendine alan Yasin'in eşini köye götürmesi davranışı sonrası takdir görme beklentisi bulunmaktadır. Âdeta bir kahramanlık sonrası duyulan minnet duygusu gibi eşinin kendisine minnet duymasını beklemektedir. Ancak Ruhiye'den beklediği sözleri duyamayınca Yasin, köye varmadan yoldan geri dönmüştür. Yasin'in durumu Goldberg'in otorite yükü çıkmazını anımsatmaktadır. Yasin, doğrudan liderlik rolünde karar mekanizması olarak hareket etmektedir. Ancak bir taraftan da eşinin ve

ailesinin duygularını dikkate alarak taleplerine cevap vermeye çalışmaktadır. Yasin belirleyiciliğini kaybetmemek adına kararlar alırken otorite yükünün altında ezilmektedir. Sorumluluk ve liderliği üstlenmiş görünen Yasin, ailesinin duygularına duyarsız ve baskıcı bir tip olarak görünmektedir.

Hadi kızım hadi sağ ol!

Yasin, eşinin hastalığı dolayısıyla bir çıkmazın içerisinde. Ruhiye'nin isteklerini yerine getirmek için çabalamakta, fakat aralarındaki iletişim eksiklikleri durumu daha da içinden çıkılmaz bir hâle getirmektedir. Bu ortam içerisinde Meryem, evin tüm ihtiyaçlarını karşılayan, bakımını sağlayan bir kişi olarak konumlanmaktadır. Yasin, evliliğini bitirme kararı almış görünmektedir. Ve bu kararı alırken oldukça üzgündür. Meryem ağabeyinin ağlamasını teselli etmek ister ve elini ağabeyinin omzuna koyar. Yasin ağlar. O da elini Meryem'in elinin üstüne koyar. "Hadi kızım hadi sağ ol." der. Yasin bu özellikleriyle "erkekler ağlamaz" kalıp yargısını kırmaktadır ancak duygularını açıklıkla söze dökmemektedir.

Yasin, sosyalizasyon sürecinde bir erkek olarak güçlü durması, evin geçimini sağlaması, kadınları koruması gerektiğine güdülenmiş bir erkektir. Bu nedenle ona göre erkeklerin ağlaması bir zayıflık göstergesidir. Zaman zaman zorlandığında, hoca efendinin yanında ağlarken görünen Yasin, kız kardeşinin yanında ağlamak istememekte, sırtı dönük bir şekilde göz yaşlarını gizlemeye çalışırken gösterilmektedir. Ayrıca Yasin, kardeşi Meryem'in yanında ağladığında mevzuyu hemen kapatmak için 'hadi kızım hadi sağ ol' diyerek eril bir dil kullanmaktadır.

Bir cahillik etmişiz:

Ruhiye köyündeki taş sütunların orada, kendisine tecavüz eden kişi ile karşılaştıklarında, tecavüzcü 20 yıl önce yaşanan olayda bir cahillik ettiğini, o zamanlar çocuk olduğunu ifade ederek tecavüzü meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca aşağıdaki söylemlerde bu durum daha açık bir şekilde görülmektedir:

“Memleketten yeni gelmişim. Buraları türlü türlü duymuşum, görmediğim şeyler görmüşüm. Nefsime... nefsime hâkim olamadım. Allah'ta belamı verdi zaten. Verdi. Daha nasıl verecekse versin. O yaşta bir çocuğa al şunu taşı diye bir sepet yumurta vermem bugün biliyor musun? Ettik bir cahillik, etmedik mi dedim? Bütün köye rezil ettiniz beni, bir şey mi dedim? Peşine mi düştüm kocanın?”

Sabaha kadar konuş, şu suratı yapma ya!

Sinan, bir ev kazası geçirmesi nedeniyle annesinin yanına gitmiştir. Annesi, oğlunun gelip gitmemesinden, kendisi ile ilgilenmemesinden şikâyetçidir, hatta anne oğul birbirlerinden öylesine habersizdir ki Sinan'ın annesiyle, komşularının oğlu Ercan ilgilenmektedir. Annesi 'neler oldu, hangi birinden haberin var oğlum' diye kendini ifade etmekte, ancak neler olduğunu anlatmamaktadır. Bu duruma sinirlenen Sinan, 'Konuş anne konuş, böyle surat yapacağına konuş' demiştir. Bu durum kadınların kendilerini ifade etme şekillerine erkekler tarafından yapılan bir müdahale ve kontrol olarak değerlendirilebilir.

4.1.1.4. Buyurganlık

Buyurganlık kategorisi altında erkeklerin kadından 'sofrayı hazırla', 'ceketimi as', 'terliklerimi getir' gibi direktifleri yer almaktadır. Erkekler kadınların ev içi alandaki davranışlarını yönetmekte, işten eve geldiğinde yemeğin hazırlanmasını, çayın demlenmesini, gerekli düzenlemelerin yapılmasını beklemektedir.

Erkeklikler ile kadınlıklar arasındaki ilişki ataerkil bir toplumsal yapının var olması nedeniyle erkeğin hükmeden, kadının ise hükmedilen konumda bulunması sonucunu doğurmuştur.

Ceketi, ceket asıver!

Zor çalışma koşullarına sahip olan Yasin, eve geldiğinde kız kardeşinden eşi ve çocukları hakkında günlük olarak neler yaşandığına dair bilgileri almakta, aynı zamanda Meryem'den ceketini asması gibi birtakım istekler talep etmektedir.

Kalk bana çay koy:

Sabahın erken saatlerinde mutfakta börek açan Meryem'i gören Yasin, ona 'Kalk bana çay koy' diye buyurur. Ayrıca sabahın bu saatinde börek mi açıyorsun diyerek de azarlar.

Çıkıyorum ben ekmek almaya kur sofrayı:

Eril hegemonya çevresindeki kadınlıkları buyurganlığıyla yönetmesi ile varlığını devam ettirmektedir. Yasin, kardeşi Meryem'den kendisinin yapabileceği ceket asmak gibi basit bir eylemi bile talep edebilmekte, Meryem'de bu talepleri karşılamaktadır. Normalde Meryem her sabah erkenden uyanıp yeğenlerinin okula hazırlanması ve yedirilmesi, çayın demlenmesi gibi rutinleri yaptığı gibi kahvaltı için her sabah taze ekmeği de gidip almaktadır. Ağabey bir sabah dünden kalan ekmekleri yiyeceklerini düşünerek taze ekmek almaya gitmeyen Meryem'e 'çıkıyorum ben ekmek almaya kur sofrayı' diyerek buyurmuştur.

Kalk hadi çay mı koyuyorsun ne yapıyorsan koy, hadi, hadi koy çayı!

Erkeklerin kadınlardan taleplerde bulunmaları bazı zamanlarda onların daha fazla soru sormalarını engellemek için bir strateji olarak kullanılabilmektedir. Yasin, Ali Sadi hocanın eşinin cenazesinde gördüğü hocanın kızının korumalık yaptığı lezbiyen bardaki yaka paça dışarı attığı kızlardan birisi olduğunu anlamıştır, bu nedenle de cenazede kıza sürekli bakmıştır. Ancak ağabeyinin hocanın kızına baktığını fark eden Meryem, 'ne bakıyordun sen hocanın kızına ağabey?' diye sorduğunda konuyu değiştirmek ve gerçeği gizlemek için çay koy, midem kazındı, yufka çıkar gibi taleplerde bulunmuştur.

Çanta yapın:

Ailesi hakkında kararları ailenin diğer bireyleri ile müzakere ederek değil de kendi kendine alan Yasin, esasında eşinin de isteği olan köye gitme talebini eşi ile iletişim kuramadığından reddetmiş görünmektedir. Ancak siniri geçtiğinde gecenin yarısı birdenbire eşi ve çocukları uyurken kız kardeşi Meryem'e 'çanta yapın' diyerek yarın sabahтан köye gidileceğini söylemiştir. Ayrıca köye gidiş saatine de eril otorite sahibi ağabey Yasin, 'sabah namazını kılalım çikalım yola' diyerek karar vermiştir.

Yasin'in Meryem ile iletişiminde buyurgan, istekleri olan, hegemonik bir dil kullandığı görülmekte, köye gitme kararını Yasin kendisi almaktadır. "Yarın gidelim." diyerek herkesi bir anda yola dökmektedir. Nitekim köye giderken yolda eşine sinirlenerek bir anda yoldan geri dönmüştür ve hem gitme kararını hem de yolda sinirlendiği için bir anda

geri dönme kararını kendisi diğer aile bireylerine danışmadan almaktadır. Bu bağlamda Yasin hegemonik bir erkeklik inşa etmektedir.

İyi hadi yap o zaman ne duruyorsun, hadi hadi dikilme orda!

Ağabey Yasin sigarayı bırakmıştır ancak Yasin, uzun bir aradan sonra sinirle mutfakta sigara yakınca Meryem’de ateşler içinde yatan yeğeni için kemik suyu haşlamaya mutfağa girmiştir. Ağabeyi onu azarlamıştır, o da çocuğun ateşinin 37 olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Yasin, “hadi ne yapılacaksa yap o zaman” diye buyurgan bir şekilde kardeşini susturmuştur.

4.1.1.5. Eril Tahakküm (Kadınların Kontrolü)

Eril tahakküm (kadınların kontrolü) kategorisi altında kadınların kamusal alandaki kontrolüne yönelik kodlara ulaşılmıştır. Erkekler, kadınların namusunu korumak adına kadınları kontrol altında tutmakta, bunu bazen dinî kaideler adına, bazen çevredeki tehlikeler adına, bazen erkeğin işine kadınlar tarafından karışılmaması adına gerçekleştirmektedir.

Kadın bedeni din tarafından kontrol edildiği gibi erkekler tarafından da kontrol edilmektedir. Erkeklik rolleri bağlamında eril tahakküm; namusun, kadının korunması ve kollanması ile ilişkili bir kategori olarak değerlendirilmiştir.

Abim işte kızıyor, binme diyor otobüse:

Meryem’in ağabeyi Yasin, ailesini her türlü tehlikeden korumaya çalışan bir karakterdir. Meryem, Peri ile olan görüşmesinde eve geç kaldığını düşündüğünden acele eder, en sonunda da Peri’ye 24 no’lu otobüsün bulundukları yerden geçip geçmediğini sorar. Peri’de neden sorduğunu öğrenmek ister. Meryem “Abim işte, kızıyor, binme diyor otobüse. Kızılmıyor da? Binme diyor yani kızmaz da. Akşam vakti sıkışık oluyor ya hırlısı hırsız.” diye cevap verir.

Meryem ağabeyinin kendisini koruyup kolladığını söylemleri ile ifade etmektedir. Meryem’in davranışları, ağabeyinin bakış açısına göre kontrol edilmektedir. Meryem, ataerkil toplumsal yapı içerisinde toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş, eril kontrolün

içerisinde rıza ve onaylama ile yaşamını idame ettirmektedir. Ataerkil toplumsal yapı daha çok kadınların bedenlerini kontrol etmektedir. Bu bazen doğurganlıklarını kontrol etmek şeklinde ortaya çıkarken bazen koruma kollama adı altında kadının davranışlarının sınırlandırılması, özgürlüklerinin kısıtlanması bağlamında basit gibi görünen otobüse binme davranışının bile kontrol edilmesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Abim size söylemedim diye şey yaptı, söyleyelim diye aradık:

Yasin, Meryem psikiyatriste gittiğini hocadan gizlediği için hocayı kız kardeşinin yanında arayarak, kendi denetimi altında hocaya durumu anlatmasını istemiştir. Meryem ağabeyinin baskısı altında hocayı aramış, ağabeyinin bakışlarının kontrolünde hocayla konuşmuştur. Bu diyalogun sonunda hoca, Yasin’i telefona istemiş, konuyla ilgili olmayan bir istekte bulunmuştur (Hocanın arabası yolda kaldığı için elektrikçi Nihat’ı göndermesini istemiştir). Meryem bu sırada hocanın kendisi ile ilgili bir şeyler söylediğini düşünmüş ve aşırı derecede endişelenmiştir.

Bak o kadına gitmeye başladığından beri Meryem bir haller, bir terslemeler, küfürlü küfürlü konuşmalar:

Eril hegemonya egemenliğini sürdürebilmek için kadınların davranışlarındaki değişimleri kontrol eden bir süzgeç vazifesi görmektedir. Yasin, kardeşi Meryem’in hastalığı nedeniyle psikiyatriste gitmeye başlaması ile davranışlarında bir değişim olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de artık oraya gitmesine izin vermediğini şu sözleri ile ifade etmiştir: “Yok bitti o iş, bir daha o kadına gidilmeyecek, konu kapanmıştır, o kadın işi bitti.” Sosyalizasyon sürecinde erkekler erkeklik rollerini öğrenirken kadını küçümseme, ona sert davranma, evde hâkim olma ve gerektiğinde kadına şiddet kullanma eğilimi sergilemeyi öğrenmektedirler (İçli, 1994, s. 19).

Hadi çay mı koyacaksın, ne yapacan durma öyle Meryem, bakma, ne bakıyon tavşan gibi?

Yasin Meryem’le iletişim şeklinde buyurgan davranmakta, karnını doyurmak için kardeşinden “Hadi git, kalk çay koy.” şeklinde taleplerde bulunmakta, kardeşinin bakışına bir tavşana benzeterek aynı zamanda onun üzerinde tahakküm kurmaktadır.

Çıkmayın arabadan:

Ataerkil toplumlarda, toplumsal yapı erkek üstünlüğü temelinde inşa edilir. Kadınlar erkekler tarafından bazen namusu koruma adı altında, bazen tehlikelerden korunma adı altında kontrol altında tutulurlar. Yasin, ailesi ile birlikte eşinin köyüne giderken yolda eşi ile kavga edince, arabayı tarlaya sürmüş ve aşağı inmiştir. İnerken de ‘çıkmayın arabadan’ diyerek hem bir süre sinirini atmak için zaman kazanmakta hem de ıssız bir tarlada ailesini tehlikeden korumaktadır.

Yollarda oralarda bir başına, normal değil yani:

Eril tahakkümün toplumdaki tezahürleri bazı durumlarda ataerkil toplumun içinde yetişmiş, kadın ve erkeklerin neler yapıp neler yapamayacağını içselleştirmiş kadınlarda da ortaya çıkabilmektedir. Meryem kadınların bir başına başka bir şehre kalkıp gitmesini, bu eylemi tek başına gerçekleştirmesini normal karşılamamaktadır. Bir kadın olarak Meryem, yengesi Ruhiye’nin eşine haber vermeden, kadın başına köyüne gitmesini şu ifadelerle eleştirmektedir: “Normal insan değil. Şu iki senedir yaptıkları, bizi, ağabeyimi, beni bırak kendine çektiği. Kendini de bırak hadi o çocuklar. Almış yanında götürmüş bir de İsmail’i. Yollarda oralarda bir başına, normal değil yani.”

Yasin, bu söylemlerinde ailede çocuğun önceliğine dikkat çekmekte, annenin gerekirse çocuğunu kendi istek ve acılarına önceleyebilmesini beklemektedir.

4.1.1.6. Kadına Şiddet (Bağırma)

Kadına şiddet (bağırma) kategorisi altında kadının kararları ile alay edilmesi, kadını üzen hayat tecrübelerine yönelik gerekli hassasiyetin gösterilmemesi görülmektedir. Kadına yönelik şiddet bazen sembolik bir nesne üzerinden bazen sözel olarak kadına bağırılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bir erkeğe göre bir kadının sinirlenmesinin mümkün olamayacağının da altı çizilmiştir. Kadına şiddet yalnızca erkekler tarafından değil, kadınların hemcinsleri tarafından da ortaya çıkabilmektedir. Yine bu kategori altında iki kız kardeş olan Gülan ve Gülbin arasında yaşanan şiddet sahnesi yer almıştır.

Ne bakıyon Ruhiye hadi kıl namazını!

Ruhiye intihar girişiminde bulunup başarısız olduktan kısa bir süre sonra namaz kılmak için kibleye yönelmiştir. Ancak Yasin, Ruhiye'nin kibleye ters durduğunu görünce sinirlenmiştir: “Ruhiye delirtme beni, kible o taraf, bak ora kible, oraya doğru duracaksın.” diyerek kızmıştır. Ardından da “Aferin sana, iyi b.k yiyorsun. Tövbe tövbe. Ne bakıyon. Ruhiye de hadi kıl namazını.” diyerek direktifler vermiştir. Yasin'in Ruhiye'ye bağırması kadınların erkekler tarafından kontrol edilmesi ile ilgili olduğu gibi kadına bağırma kategorisi kapsamında da yer almaktadır. Hegemonik erkek, kadınların eylemlerini denetleyen erkektir, son sözü söyleyen kişidir. Yasin'de Ruhiye'nin namaz kılma davranışını denetlemekte, doğrusunu bağırarak, eşini sindirerek ifade etmektedir.

Yasin'in hurma yemesi:

Ruhiye'nin travması nedeniyle eşi ile tam olarak iletişim kuramayan Yasin, eşine sinirlendiği bir anda Ruhiye'nin çocukluk travmasının üzerine gider, bir nevi ona sembolik şiddet uygular, ceza verir. Ruhiye çocukken kendisine tecavüz eden kişinin arabasında hurma olduğu için ne zaman hurma görse geçmişte yaşamış olduğu olayı hatırlamaktadır. Ruhiye'nin hurma konusunda bir travması olduğu için bahçelerinde bulunan hurma ağacına uzun uzun bakmaktadır. Yasin bahçedeki hurmadan bir tane alarak Ruhiye'nin önünde onu kızdırmak için bir tane hurma yer. Yasin'in gözü dönmüştür, Ruhiye Yasin'e vurmaya başlar, daha sonra ise kendisini döver. Yasin'in eşinin travmasına yönelik bu davranışı eşine yönelmiş olan öfkeyi ve şiddeti bir tür gösterme şeklidir. Yasin eşinin davranışlarına karşılık onu cezalandırmak istemekte, bu cezalandırma davranışı ile onu tahakkümü altına almaktadır.

Başlarım senin sinirine terbiyesiz:

Meryem doktora gittiğini ağabeyinin baskısı ve zorlaması ile hoca efendiye telefon ederek ağabeyinin gözetiminde söylemiştir. Konuşmanın sonunda Yasin'i telefona isteyen hoca Yasin'de arabası bozulup yolda kaldığı için elektrikçiye göndermesini rica etmiştir. Bunun üzerine Meryem mırıldanarak “Allah'ın tokatı yok, ara dur şimdi Nihat'ı?” demiştir. Bunu duyan Yasin, Meryem'e “başlarım senin sinirine terbiyesiz” diyerek kardeşine

sembolik şiddet uygulayarak kendisine tabi kılmış, nihayetinde Meryem ağabeyinden özür dilemiştir.

Erkek hegemonyası, bazı durumlarda kadınların sözel olarak kendilerini savunmasına dahi fırsat vermemektedir. Erkek, kadının kendisine bir cevap vermesini istemeyerek hegemonyasını ev içinde korumaya çalışmaktadır.

Yasin bir erkek olarak kız kardeşi Meryem'den fazlasıyla duygusal destek almaktadır ancak Meryem'e bu duygusal desteğin karşılığını vermemektedir. Yasin ataerkil ideolojiyi içselleştirmiş hegemonik bir erkeklik inşa ederek hayatındaki kadınlardan karşılıksız bir duygusal destek beklemektedir (Connell, 2019b, s. 415). Hegemonya kurulduktan sonra rıza ve onay süreçleri ile erkeğe sempati ile yaklaşan zayıf partner ya da erkeğin iletişimde olduğu farklı statülerdeki kadınlıklar muhattapı olan erkekliklerden kendisine yönelik duygusal destek görememektedirler.

Yoo, Allah Allah öyle mi görünüyor oradan:

Uzun süredir ağzına sigara sürmeyen Yasin, eşi Ruhiye ile köye giderlerken yolda tartışıp geri döndükten sonra sigara yakmıştır. Ağabeyinin sigara içtiğini gören Meryem şaşkınlıkla 'Abi sigara mı içiyorsun?' diye sorduğunda Yasin kardeşi ile alay edercesine 'Yoo, Allah Allah öyle mi görünüyor oradan' demiştir. Bu durum kadına söylemsel olarak yöneltilmiş bir küçümseme, alay etme olarak değerlendirildiğinden kadına şiddet kategorisi altında kodlanmıştır. Ayrıca Meryem ağabeyine 'ite kaka salak ediyorsun insanı' diyerek ağlamıştır. Meryem'in bu cevabı da kadına yönelen sembolik bir şiddetin göstergesidir.

Meryem söylemleri ile erkek kardeşinin kendisi üzerinde tahakküm kurduğunu ifade etmektedir. Geleneksel toplumlarda babanın ölümü sonrası, kız kardeşlerin namusundan erkek kardeş sorumlu tutulmaktadır. Bu bağlamda Yasin ana babasının ölümünden sonra kız kardeşini koruyup kollamaktadır.

Abla bırakır mısın saçımı lütfen:

Gülbin kız kardeşi Gülan'a olan öfkesini kolaylıkla fiziksel şiddete çevirebilmektedir. Gülan'ın bu davranışı kadının kadına uyguladığı tahakkümün bir göstergesidir. Gülbin'in hayatına karışan, eleştiren, kötü söz söyleyen abla Gülan, kardeşinin saçlarına sarılmış, uzun süre saçlarını bırakmamıştır. Bunun üzerine Gülbin, ablasına saçlarını bırakması için

yalvarmıştır. Bir tür düelloya dönüşen bu iletişim şekli, aynı zamanda Gülbin'in evlenememesi, erkek arkadaşı ile ayrılması, spora ve havuza gitmek gibi her insanın yapabileceği aktivitelere katılması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Gülan'ın ataerkil bakışı içselleştirmesi ve tahakkümü onaylaması kardeşine şiddet uygulamasını meşrulaştırıcı bir zemin olarak düşünülebilir.

Bazı kadınlar hegemonik erkeklik kodları ya da ataerkil şartlanmaları ile çevresindeki diğer hemcinslerini yaşam biçimi, giyim kuşam, görünüş vb. nedenlerle eleştirerek bir kalıba sokma eğiliminde olmaktadır. Yani ataerkil hisseden aldığı pay ile eril tahakkümü bir kadın da başka bir kadına uygulayabilmektedir.

4.1.1.7. Eril Suskunluk

Eril suskunluk, evi içi alanda bir erkeklik stratejisidir. Suskunluk sessizlikten farklı olarak bilinçli yapılan eril bir davranış olup, taktikten farklıdır ve güçlü olanın uyguladığı bir stratejidir (Barutçu, 2015). Bazı durumlarda erkek iletişimde olduğu karşı cinsine karşı yeterli açıklama yapmayarak, susarak ev içi alandaki hegemonyasını korumak istemektedir.

Ben yatıyorum:

Yasin, genellikle sabaha karşı eve gelmektedir ve bu nedenle de gündüzleri uyumaktadır. O eve geldiğinde Meryem genellikle televizyon izlemektedir, geç saat de olsa çay koymaktadır ağabeyine. Yasin, Meryem'den rutin olarak çocuklar ve eşi Ruhiye hakkında bilgi almaktadır. Ancak Meryem daha fazla soru sorduğunda, başka konular hakkında paylaşımda bulunduğu 'ben yatıyorum' diyerek konuyu kapatmaktadır. Yasin, bu davranışı ile eril gücünü korumaya çalışmaktadır. Bir nevi eril suskunluk ile kardeşini cezalandırmaktadır. Eril suskunluk erkeklerin evi içi alanda başvurdukları bir strateji olarak kullanılmakta, bunu da erkekler, ev içindeki hâllerini güçlü kılmak için yapmaktadır (Barutçu, 2015).

Konuşmuyorum ben senle:

Ruhiye travmasını iyileştirmek için köyüne gitmek istemekte ancak köye neden gitmek istediğini tam olarak söylememekte, bu nedenle de Yasin ve Ruhiye iletişim problemleri yaşamaktadır. Ruhiye'nin iletişimsizliği Yasin'i kızdırmıştır. Daha sonraki günlerde de Yasin, Ruhiye ile konuşmamaya karar vermiştir. Bunun gerekçesi olarak da Yasin Ruhiye'ye 'Sen konuşuyor musun, delirtiyon adamı, dilenci ediyon ağzından iki laf alacağım diye. Bundan sonra ben de senle konuşmuyorum.' demiştir. Yasin'in bu davranışı eşini cezalandırmaya yönelik bir suskunluk olarak değerlendirilmiştir.

Ne bileyim kızım kaç yaşında ya:

Yasin sokakta bir kıza (Hayrunnisa-hocanın kızı) köpek ısırıldığını görüp, kızı hastaneye götürmüştür. Bu olayı da Meryem'e anlatmıştır. Meryem de şaşkınlıkla 'Kim bu kız?' diye sormuştur. Yasin de tanımadığını, sokakta gördüğünü belirtmiştir. Ardından Yasin, kıza iğne ve pansuman yaptırdığını söyler ve buradan Meryem ağabeyinin kızı hastaneye götürdüğünü anlar. Bunun üzerine 'Sen de mi gittin kızla? Kaç yaşında bu kız, çocuk mu?' diye sorarak daha fazla bilgi ister. Yasin de sinirlenir ve 'Ne biliyim kızım kaç yaşında ya. Koy hadi bir çay koy' diyerek diyalogu sonlandırır. Erkekler, ev içi alanda egemen konumlarını devam ettirebilmek için eril suskunluğu bir strateji olarak kullanmaktadır. Bazen gerçeği saklamak adına, bazen de erkek iktidarını sarsmamak adına duygularını gizlemeyi ve konuşmayı kısaca tutmayı tercih etmektedirler.

4.1.1.8. Gerçeği Saklama

Gerçeği saklama kategorisi altında erkeklerin kadınlardan gerçeği saklamak suretiyle sustukları bazen de bile isteye gerçekleri çarpıttıkları durumlar görülmektedir. Gerçeği saklama kategorisi altında ortaya çıkan kodlarda belirgin olan durum, genellikle erkeklerin hayatındaki kadınların dışında, başka kadınlara olan ilgisini saklamak için eril bir strateji olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Anlattım sana, manyak dedim, taktı bana:

Melisa ve Gülbin ile aynı anda görüşen Sinan'ın evinden Gülbin bir akşam evden ayrılır ayrılmaz Melisa gelir. Gülbin ile asansörde karşılaşır. Gülbin diş fırçasını almak için geri döner ve tuvalette Melisa'yı görür. Gülbin durumu anlar ve hızla evden ayrılır. Sinan da Melisa'yı kaybetmemek için Gülbin'in kendisine takıntılı bir manyak olduğunu söyleyerek gerçekleri gizler.

Ne diyon Meryem?

Meryem ve Yasin akşam dizi izlerken Meryem ağabeyine, Ali Sadi hocanın eşinin cenazesinde neden Hayrunnisa'ya baktığını sormuştur. Yasin de 'Ne diyon Meryem? Ne bakıyon kızım?' diyerek esasında korumalık yaptığı lezbiyen bardaki kızın Ali Sadi hocanın kızı olduğu gerçeğini saklamıştır. Yasin kendi kendine 'Hocanın kızı çıktı ya' demiştir, cami hocasını başı kapalı kızı Hayrunnisa'nın lezbiyen olması Yasin'i bir hayli şaşırtmıştır.

4.1.1.9. Güçlü Bir Beden

Beden, özellikle hegemonik erkekliğin inşasında önemli izleklerden birisidir. Hegemonik erkek; kaslı ve sağlıklı bir bedene sahiptir. Bu bağlamda 'güçlü bir beden' kategorisi altında erkeğin bedenini sporla zinde tuttuğu, bir sakatlanma durumunda ise bedenine zeval gelmeyeceğini ispatladığı durumlar ön plana çıkmıştır.

Yasin bahçede idman yapar:

Erkeklerin güçlerinin ispatı güçlü ve sağlıklı görünen bir bedene sahip olmakla da ilgilidir. Askerliğini komanda olarak tamamlayan Yasin, evlerinin bahçesinde halter kaldırırken, eşi ve çocukları onu seyretmektedir. Yasin, güçlü bir beden tablosu çizmektedir. Önce oğlunu, sonra kızını ve eşini kucağına kaldırarak antrenman yapar ve mutlu bir aile tablosu çizerler.

İlk defa vurulmadık:

Yasin Hayrunnisa'nın arkadaşı Burcu tarafından bıçaklandıktan sonra eşi ile olan diyalogunda 'ilk defa vurulmadığını' ifade etmektedir. Bu sözleri ile Yasin, erkek bedeninin güçlülüğüne ve sarsılmazlığına vurgu yapmaktadır. Askerliğini komonda olarak tamamlayan Yasin, ailesini tehlikelerden koruyan ve kollayan bir erkek olarak 'İlk defa vurulmadık' diyerek güçlü olduğuna dikkat çekmektedir.

4.1.2. Erkeklik Roller

Toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında cinsiyet rolleri ifadesine sık sık rastlanmaktadır. Bu ifade daha çok cinsiyetler arasındaki rol farkları üzerinden kurulan eşitsizliklerin ön plana çıkartılmasında kullanılan bir ifade olsa da alan yazında “erkeklik rolleri” önemli bir izlek olarak belirlemektedir.

Tablo 6

Erkeklik Roller Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı

Erkeklik rolleri teması kategorileri	Frekans	Yüzde
Evi geçindirme	3	25
Cinsellik	3	25
Babalık	3	25
Namusun korunması	2	16,7
Evlilik	1	8,3

4.1.2.1. Evi Geçindirme

Erkeklik çalışmaları alanında daha önceden yapılan çalışmalarla benzer şekilde kadınların özel, erkeklerin de kamusal alandaki temsilleri bağlamında erkeklerin evi geçindirmesi beklenmektedir. Dizide erkeğin evi geçindirme sorumluluğu olduğu kadınlar tarafından da onaylanmakta, kadın karakterlerin ataerkil olarak bu role şartlandıkları görülmektedir. Erkeğin ne pahasına olursa olsun evi geçindirecek bir işte çalışması vurgulanmaktadır. Dizide erkek işsiz kalabilir, erkeğin işleri bozulabilir, ekmek aslanın ağzında olabilir ancak bir şekilde ailesinin geçimini sağlaması gereklidir, fikri işlenmektedir.

Yani şartları zor ama ne yapsın:

Meryem ağabeyi Yasin'in sorumlulukları konusunda yapmış olduğu yorumunda Meryem'in ataerkil toplumsal yapıyı içselleştirdiği görülmektedir:

“Sağ olsun ağabeyimin askerden arkadaşı var. O demiş, gelsin demiş, ben sana iş bulacam diye söylemiş. Buuu etiler tarafında ap diye bir yer var, up diye yazılıyor gece klübü tarzında ee oraya koruma girdi ağabeyim. Geç çıkıyor. Sabaha karşı dönüyor eve. Yani şartları zor ama ne yapsın. İki çocuk. Hanımı da rahatsız.”

Meryem ağabeyinin evi geçindirmek zorunda olduğunu, şartları zor olsa da çalışıp eve ekmek getirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Ekmek aslanın ağzında:

Meryem, Peri ile olan görüşmesinde mesleklerin zorluğundan bahsederken, pazarda limon satmanın bile zor olduğunu söylemiştir. Meryem'e göre ağabeyi Yasin'in işi de çok zordur çünkü gece yarısı evden çıkıp sabaha karşı eve dönmektedir. Bu bağlamda Meryem'e göre 'Ekmek aslanın ağzındadır.' Meryem tüm meslekleri zorluğundan bahsederken, eril bir dil kullanmaktadır. Her işin zor olduğunu, ağabeyinin geceler boyunca çalıştığını ve evi geçindirmek için çabaladığını dile getirmektedir. Meryem'in bakış açısında ağabeyi Yasin, evi geçindiren rolündedir ve ağabeyi evin tek erkeği olarak evi geçindirmek zorundadır.

Tam borcu kapattım, gün yüzü göreceğim derken:

Yasin geleneksel bir erkek olarak erkek olmanın zorunlu performatiflerini yerine getirmesi gerektiğine şartlanmıştır. Bu bağlamda evi geçindirmek, borçları ödemek, ailesini kimseye muhtaç etmemek önemli bir aşamadır. Ancak Yasin tam borçları kapatıp, gün yüzü göreceken eşi Ruhiye kaybolmuş, kendisi de bacağından bıçaklanmıştır. Bu yaralanma olayı onu çalışamaz hâle getirip işini icra edememesine sebep olmamıştır ancak ailesinin bütünlüğü tehlike altına girmiştir.

İşim gücüm bozuldu ağladım mı? Neyimiz varsa sattık ağladım mı?

Yasin ve Ruhiye arasında geçen diyalogda Yasin, Ruhiye'nin gözyaşı dökmesine bir son vermesi için teselli vermektedir. Yasin, söylemlerinde ağlayacak bir durum olmadığını, ağlayacak bir durum var ise beraber ağlayabileceklerini ifade etmektedir. Yasin,

Ruhiye'nin ağlamasına neden olan duyguları anlayamamakta, olaylara kendi perspektifinden bakmaktadır. Bu durum Yasin'in şu sözlerinde daha açık görünmektedir:

“Tamam Ruhiye ağlama, ne söyleyeceksen ağlamadan söyle. Ağlayacak bir durum yok yani. Ben ağlıyor muyum? Ağlayacak bir durum varsa söyle beraber ağlayalım ya. İşim gücüm bozuldu ağladım mı? Neyimiz varsa sattık ağladım mı? Gül gibi karım kafayı oynattı ağladım mı? Ağlanacak bir şey varsa söyle, beraber ağlayalım ya. Bir huzur bulmayalım mı şu hayatta he Ruhiye? Şu iki günlük dünyada ya, babam huzur mezarda derdi öyle mi Ruhiye? Öyleyse ben s.çayım böyle hayatın içine. Var mı gerek, var mı? Soruyorum sana ya. Varsa bana var de ya. Şu gözünün yaşını görmeye tahammülüm kalmadı Ruhiye. Kuruttun, içini kuruttun yazık günah be Ruhiye. İki tane evladımız var bak maşallah, akılları başları sağlıkları yerinde. Oğlan da dillendi bak. Bu gece işinde de şimdi güzel ödeme yapıyorlar. Geçici zaten, ömür boyu bekçilik etmeyeceğim ben de ite kopuğa. Biraz kafayı kaldırayım, açacağım atölyeyi de.”

Yasin evin geçimini sağlamanın eril bir görev olduğuna şartlanmış bir erkektir. Bu bağlamda onun için işsiz kalması, malını mülkünü satmak zorunda kalması, kendi değerlerine uygun olmayan geçici bir işe girmiş olması Ruhiye'nin ağlamasına neden olan mevzulardan daha fazla ağlamayı gerektirmektedir ancak Yasin yine de ağlamamaktadır. Ruhiye'yi de bu yönde teselli etmektedir. Ayrıca Yasin'e göre evlilikte eşlerin 'beraber ağlaması beraber gülmesi' gerekmektedir. Bu bağlamda geleneksel bir erkek olan Yasin'in değişmek ve şartlarını geliştirmek konusunda istekli olduğu görülmektedir. Erkeklikler, sabit ve değişmez kategoriler olarak değerlendirilmemelidir. Çoğu zaman duygularını gizleyen Yasin, yeri geldiğinde ağlamakta, yeri geldiğinde tüm duygularını eşi ile paylaşabilmektedir.

Yasin karakterinin kendi değerlerine ve yaşam biçimine uygun olmayan bir işte evini geçindirmek için çalışmak zorunda olması Goldberg'in “ekmek kazanan olma açmazı” ile ilişkilendirilebilir. Erkeklerle sosyalleşme sürecinde kabul edilebilir bir koca ve baba olması için ailesine en güzel yaşam olasılığını sağlaması gerektiği, iyi bir aile reisi oluşunun hayranlık uyandıracak ve övgüyle karşılanacak bir şey olduğu öğretilmektedir (Goldberg, 2018, s. 131).

4.1.2.2. Cinsellik

Cinsellik kategorisi altında rezidans erkeği olan Sinan karakteri ön plana çıkarılmıştır, taşra erkeği Yasin karakterinin bu kategori altında ön planda yer almadığı görülmektedir. Dizide erkeğin cinsel bağlamda tatmin edici olması âdeta bir başarı unsuru olarak sunulsa da karşı cinsin bakış açısında bunun yeterli olmadığı, erkeğin dünya ve yurt gündemiyle ilgilenmesinin de en az cinsellik kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Ne yapıyorsun çocuk musun sen?

Gülbin erkek arkadaşı Sinan'ın evindeyken saat 12 olduğunda Sinan'ın geceyi birlikte geçirme teklifini reddeder. Bunun üzerine Sinan çocuksu ve talepkar bir bakışla parmaklarını da Gülbin'in omzunda gezdirerek kalması için ikna etmeye çalışır. Bunun üzerine Gülbin, Sinan'ı 'Ne yapıyorsun çocuk musun sen?' diyerek eleştirir ancak geceyi Sinan ile geçirmeye de ikna olur.

Her türlü doyururuz:

Gülbin ile sevgili olan Sinan, aynı zamanda dizi oyuncusu Melisa ile de birlikte olmaktadır. Bir gün Sinan Melisa'yı evine gelmeye ikna etmeye çalışır, evde gündelikçinin yapmış olduğu börekler, pastalar olduğunu söyler. Melisa da Sinan'a 'gel karnını doyur, dön evine diyorsun yani' der ve ardından Sinan, Melisa'ya 'her türlü doyururuz' diyerek cinselliğe vurgu yapar. Sinan, cinsel performans deneyimi ile erkekliğini inşa etmektedir. Sinan Melisa'nın cinsel ihtiyaçlarını her türlü doyurabilecek bir performansta olduğunu ifade etmektedir. Cinsellik ve cinsel organ erkeklikte gücü temsil etmektedir, bir erkeklik simgesi olarak değerlendirilmektedir (Barutçu, 2013).

Bir tane 'fucker' bakışı bulmuş, onu yapıyor bana:

Gülbin, Sinan'ın erkekliğinin cinsellik dışında başka bir özelliği olmadığını düşünmektedir. Dizide bir rezidansta yaşayan Sinan'ın genellikle kadınlarla olan cinsel yakınlaşmaları anlatılmaktadır. Sinan'ın mesleği, ilgi alanları, sohbet edecek bir konusu vb. yer almamaktadır. Gülbin, kız arkadaşlarına Sinan hakkında 'bir tane fucker bakışı bulmuş, onu yapıyor bana' diyerek aslında onun cinsellik dışında bir özelliği olmadığını ifade etmektedir.

4.1.2.3. Babalık

Babalık da erkekliğin inşası bağlamında önemli bir izlek olarak karışımıza çıkmaktadır. Erkek evlenip çocuk sahibi olarak soyunu devam ettirme edimine sahip olmaktadır, bu durum erkekliğin kazanılması açısından önemli görünmektedir. Hegemonik erkek, toplum

içinde çocuğu ile oyun oynadığını gizlemekte ancak evladından uzak kaldığında burnunun direği sızlamaktadır.

Toplumsal pratikler ve değerler erkek ve kadınların evlendikten sonra çocuk sahibi olmalarını beklemektedir. Erkeğin çocuk sahibi olabilmesi baba soyunun devamı açısından da ayrıca önemli bir durumdur.

Yok oynamıyoruz, çocuklar şey yaptı da:

Taşralı gelenekçi bir erkek olarak baba, çocuklarına mesafelidir. Bu bağlamda Yasin'in çocukları ile oyun oynarken kendisini "Yok oynamıyoruz, çocuklar şey yaptı da" diye ifade etmesi, çocuklarla oyun oynaması ile erkekliği arasında bir çelişki görmesinden kaynaklanmaktadır. Geleneksel toplumlarda erkek çocuğa, baba olduğunda çocuğunu ulu orta sevmemesi, çocuklarını şımartmaması öğretilmektedir. Babanın otoritesinin korunması adına öğretilen bu ataerkil kod, zamanla daha ılımlı bir hâle gelmiştir.

Şu burnumun direği sizliyor bak vallahi:

Çocuklarına sevgisini gösterirken temkinli davranan taşralı gelenekçi baba, oğlu yanından çeşitli nedenlerle ayrılınca "Şu burnumun direği sizliyor bak vallahi." diyerek yakınmıştır. Taşralı gelenekçi baba, sevgisini çocuklarına açıkça göstermese de, baba olmanın çocuklarını göremediği zamanlarda ortaya çıkardığı duyguların yoğunluğunu dile getirmektedir.

Öz evladım olsa bu kadar sever miydim bilmiyorum yani:

Babalık, neslin devamını sağlayan ve topluma erkekliği kanıtlayan bir statü olmasının yanında, evlat edinme yoluyla da kazanılabilir. Ali Sadi'nin kızı Hayrunnisa evlatlıktır ancak bu durum dizide baba olmaya engel bir durum olarak aktarılmamıştır.

4.1.2.4. Namusun Korunması

Erkeklik rollerinden bir diğeri de namusun korunmasıdır. Erkek eşini ya da ailesindeki kadınları tehlikelerden korumakla yükümlü hissettirilmiştir, ataerkil toplum erkekleri bu

açından şartlandırmış durumdadır. Namusunu korumak için çeşitli riskler alması da erkeğe öğretilen bir diğer ataerkil koddur.

Biz senin ne yaptığını bilmiyor muyuz kızım?

Gülbin ile Gülan, engelli kardeşlerinin tedavisi hakkında aralarında yaşanan tartışma sırasında Gülan Gülbin'e "Biz senin ne yaptığını bilmiyor muyuz kızım?" şeklinde kardeşinin özel hayatı ile ilgili imalarda bulunmaktadır. Bu durum bazı kadınların ataerkil hissedenden aldıkları pay ile diğer kadınların üzerinde namusun korunması konusunda yaptırım uyguladıklarını göstermektedir.

Yasin'in bıçaklanması:

Yasin ve ailesi bir gün evlerinde otururken mutfaklarının camı taşa sarılı bir notla kırılmıştır. Bunun üzerine Yasin, dışarı çıkıp taşı atan kişiyi yakalamaya çalışmıştır. Bu kişi, Yasin'in barda tartakladığı Hayrunisa'nın kız arkadaşı Burcu'dur. Bu kız Yasin'den öc almak istemektedir. Bir gün Yasin, otobüste giderken bu kızında olduğunu fark etmiş ve kızı takip etmiştir. O günler Ruhiye'de kayıptır, Yasin Ruhiye'nin kaybolması ile bu kızı sorumlu tutar. Burcu, hoca efendinin evinin önüne gelince Yasin "Ruhiye'ye ne yaptınız?" diye Burcu'nun üzerine saldırır ve Burcu Yasin'i bacağından bıçaklayıp kaçar. Yasin, ailesini korumak adına her türlü tehlikeye atılabilecek bir kişidir. Erkeklik, kahraman imajı bağlamında bazen anlamsız tehlikelere atılabilme durumunu ortaya çıkartır (Çelik, 2016, s. 3).

Gördün mü sen o adamı?

Meryem, tecavüz travması ile yüzleşmek için köyüne gidip döndükten sonra Yasin'e tecavüzcüsünün ölmediğini bildiğini söylemiştir. Ruhiye, Yasin'e tecavüzcüsünün neden öldüğünü söylediğini sorar:

"Ruhiye: Köye toprağı satmaya gittiğinde dönünce ölmüş dedin ya.

Yasin: Ne deseydim? Bitir bu işi kafandan at mı deseydim.

Ruhiye: Üzülmeyeyim diye öyle dedin ha?

Yasin: Gördün mü sen o adamı? Kızılacak kısma geliyoruz galiba ha?"

Burada görüldüğü üzere Yasin, eşine tecavüzcüsünün öldüğünü söyleyerek yalan söylemiştir ancak yalan söylemesinin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Ruhiye, Yasin'in yalan söylemesini kendisi üzülmesin diye gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Yasin ise Ruhiye'nin 'Üzülmeyeyim diye öyle dedin ha?' sorusuna 'Gördün mü sen o adamı?' diyerek cevap vermektedir. Görüldüğü gibi eril hegemonya namusun da korunması bağlamında kadınları kontrol edebilme erkini elinde tutmaktadır.

4.1.2.5. Evlilik

Evlilik de bir diğer erkeklik rolü kategorisi olarak ortaya çıkmıştır. Evlilik yolu ile hiçbir mülkü olmayan bir erkek bile, bir aile kurup o ailenin geçimini sağlayarak otorite sahibi olabilmektedir (Sancar, 2009, s. 63-64). Ayrıca dizide evlilik hem kadınlar hem erkekler için bir statü olarak başarı göstergesi şeklinde sunulmaktadır. Dizide sınıfsal konumları farklı olan kadın karakterlerin dahi amacı evlenmektir. Evlilik, düğünlerde evlenen çiftlerin gelin arabaları üzerine yerleştirilen bebek oyuncaklar gibi, kucağa yakışan bir varlık olarak sunulmakta, bebek sahibi olmak evlilik için bir şart gibi temsil edilmektedir.

Kız ne yakışmış kucağına:

Uzun yıllar sonra köyüne ziyarete giden Ruhiye, çocukluk arkadaşı Semiha'nın kapısını çaldığında arkadaşının kucağındaki çocuğu görünce, evliliğin ve çocuk sahibi olmanın kendisine çok yakıştığını ifade etmektedir. Geleneksel bir bakış açısında evlilik ve evlilik yoluyla çocuk sahibi olma, önemli bir basamak olarak görülmektedir, belli bir yaşa gelen kişilerin evlenip yuva kurması beklenmektedir.

Kestik sözü, taktık yüzüğü, bitti:

Yasin eşi Ruhiye'nin tecavüze uğraması nedeniyle bakire olmadığını bilerek evlenmiştir. Ruhiye söz takılmadan önce yengesinin evinde çocukken başına gelenleri anlatmış ve bu durum Yasin'in evlilik kararını etkilememiştir. Yasin durumu şöyle ifade etmektedir: "O yengenlerin balkonunda taş bastım böğrüne. Sildim senin gözyaşını, söndürdüm sigarayı, girdik içeri. Kestik sözü taktık yüzüğü, bitti. O gün beri yanındayım."

4.1.3. Erkeklik Krizi

Geleneksel erkek iktidarının güç kaybına uğraması ile ortaya çıkan erkeklik krizi erkeklik çalışmalarının odaklandığı noktalardan biridir. Alan yazına göre erkeklik krizi işsizlik, evi geçindirememe, sakatlanma ya da bedensel çeşitli engeller nedeniyle iktidarın kaybedilmesi, heteroseksüel erkekliğin dışında bir yerlerde algılanma, bu bağlamda ataerkil iktidara bir tehdit oluşturma gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Becerikli & Kalaman, 2019).

Erkeklik krizi teması altında yer alan ilk kategori, kadın egemenliği altına girmedi. Hegemonik erkeklik tek normal kabul edilen cinsel yönelim olarak heteroseksüel erkeklikten dışlanma durumunda kaybedilme riskleri taşımaktadır. Ayrıca erkeğin, kadın egemenliği altına girmesi de hegemonik ve heteroseksüel erkek için riskli bir durum olarak görülmektedir. Connell ‘hanım evladı’, ‘muhallesi çocuğu’ gibi ifadelerle bazı erkeklerin madunlaştırıldıklarını belirtmektedir (Connell, 2019a). Ayrıca erkeklikleri krize sokan bir başka durum ise dul kalmak, boşanmak, eşin ölümü / hastalanmasıdır. Bu durumlar erkeğin ev içi alanda daha fazla sorumluluk üstlenmesini gerektirir. Çocukların bakımı, evin düzenlenmesi işlerinde başat sorumlu olan kadının durumu riske girmiştir, erkeğin bu rolleri üstlenmesi de onu bir krize sokmaktadır. Hegemonik erkeklik kategorisi içerisine dâhil olabilmek için bir erkeğin, kadınlar tarafından yeterince ciddiye alınması, belli bir konuda muhabbet edebilmesi önemsenmektedir. Erkek kamusal alanda politik, sportif, atletik, sosyal, ekonomik duruşu ile kadınlar tarafında yeterince önemsenmelidir.

Bir erkeğin sakatlanması suretiyle işsiz kalması da erkekliği krize sokan bir başka durumdur. Erkekliğin inşasının bedensel aşamalarından biri de sağlam bir bedene sahip olmaktır. Hegemonyayı koruyan ve devam ettiren güçlü bir bedene sahip olmakken, erkekliği krize sokan sakatlanmadır.

Erkeklik krizi; emeklilik, işsizlik, evi geçindirememe, eşin kaybı gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. “Bir Başkadır” dizisinde de Yasin karakterinin işsiz kalması, geçinmek için varını yoğunu satması, yaşam biçimi ve değerleri bakımından tasvip etmediği bir işe girmesine neden olmuştur. Dizide Civan karakteri ile Peri’nin babası Orhan karakteri “kadın egemenliği altına girme” alt kodu altında ve Sinan karakteri de “bir konuda muhabbet edememe” ve “kadınların yeterince ciddiye almaması” alt kodları altında madun erkek olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 7

Erkeklik Krizi Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı

Erkeklik krizi teması kategorileri	Frekans	Yüzde
Kadın egemenliği altına girme	3	25
Bir konuda muhabbet edememe	2	16,7
Kadınların yeterince ciddiye almaması	2	16,6
Eşin ölümü/hastalığı	3	25
Sakatlanma	2	16,7

4.1.3.1. Kadın Egemenliği Altına Girme (Madun)

Yok bir şey gülüm tamam:

Psikiyatrist Gülbin karakterinin kız kardeşi Gülan ve eşi Civan arabada giderken aralarında geçen diyalogda Gülan'ın buyurgan, Civan'ın ise boyun eğen durumunda olduğu görülmektedir. Arabada Civan sevdiği bir şarkıyı dinlerken, Gülan radyoyu birdenbire kapatır. Civan da “dinliyorduk” der. Gülan ise “nerden biliyorsun benim dinlediğimi” diye cevap verir. Gülan'ın bu sözleri üzerine Civan “sana başka bir şey açayım” der. Gülan ise “açma bir şey açma Civan” diye kızar. Diyalogun devamında Civan söylenir ancak Gülan hiç geri durmaz ve “bir şey söyleyeceksen doğru düzgün söyle” der. Sonunda Civan pes eder ve “Yok bir şey gülüm tamam der.” Gülan bu diyalogda hegemonik bir dille eşini madunlaştırmaktadır.

Pısırsık erkek Connell'e göre madun erkektir. Bu erkeklerin, erkeklikleri simgesel olarak kadınsılıkla bulanık bir hâle getirilmektedir (Connell, 2019b, s. 153). Civan ve Gülan diyalogunda Gülan'ın hükmeden Civan'ın ise tabi olan durumunda olduğu görülmektedir.

Sen karışma Civan:

Gülan ve Gülbin kardeşler sık sık boyutları fiziksel şiddete varan kavgalar etmektedir. Bir kavga sırasında Gülan'ın kocası Civan iki kız kardeşi ayırmaya çalışır. Gülan tarafından kendisine tabi kılınan Civan'ın davranışları “sen karışma Civan” söylemi ile durdurulmuştur. Bu bağlamda Civan karakterinin, itilmiş ve zavallı bir durumda madunlaştırıldığı görülmektedir.

İçimden okuyabilir miyim izin var mı?

Peri karakterinin anne ve babası akşam evde otururlarken baba elindeki tableten yüksek sesle bir yazı okumuştur. Ardından başka bir yazıyı okumaya başlayınca anne “Ay Orhan yeter artık okuma Allah aşkına” diyerek eşini durdurmuştur. Orhan da “İçimden okuyabilir miyim izin var mı?” diye sorduğunda eşi “yok içinden de okuyamazsın, git şu çocukla beş dakika sohbet et” demiştir. Bu diyalogda Orhan’ın, kadın egemenliği altında davranışlarının kontrol edildiği anlaşılmaktadır. Peri’nin babasının geri planda annesinin ise baskın bir karakterde olduğu görülmektedir. Anne babanın ev içerisindeki davranışlarını denetlemekte, ondan kızıyla ilgilenmesi için taleplerde bulunmaktadır.

4.1.3.2. Bir Konuda Sohbet Edememe (Madun)

Eee sen ne yaptın? Anlatsana. Hep ben anlatıyorum:

Gülbin, Sinan ile cinsellik dışında da sohbet edebilmeyi, paylaşımda bulunmayı istemekte ancak cevap alamamaktadır. Gülbin, günlük olarak iş yerinde yaşadığı olayları Sinan’a anlatmakta ancak “Eee sen ne yaptın? Anlatsana. Hep ben anlatıyorum” diyerek Sinan’dan cinsellik dışında da paylaşımlarda bulunmasını talep etmektedir. Sinan ise “ben takılıyorum ya, olaylar sende” diyerek aslında konuşacak bir uğraşı olmadığını ifade etmektedir. Erkeklik siyaset, spor, ekonomi gibi konularda sohbet edebilmeyi de gerektiren, kazanılması zor ancak kaybedilmesi kolay bir kimliktir. Sinan’ın kız arkadaşı Gülbin ile cinsellik dışında konuşacak bir uğraşının olmaması onu madunlaştırmaktadır.

Sıfır muhabbet:

Sinan, spor salonunda Gülbin ile karşılaşır ancak Gülbin Sinan’ın da orada olduğunun farkında değildir. Gülbin kız arkadaşları ile Sinan hakkında konuşmaktadır. Gülbin’in arkadaşlarından biri Sinan’ın ‘Sıfır muhabbet’ olduğunu ifade etmektedir. Gülbin ise;

“Öyle biraz, evet. Ben buna anlatıyordum işte. Of neler neler. Öyle dinliyordu işte oda mal mal. Seks... (Yüzünü karıştırır.) Okey. Eve gitmeye üşenince fena oluyor ama. Sabah kalktığımda her seferinde, ben ne yapıyorum ya bu herifle manyak mıyım ben falan. Salağın da anlatacağı bir b.k yok zaten. Ya iki kelime sonra konuşacak konusu bitiyor ya çocuğun. Yazık.”

Buradan da anlaşılacağı gibi Gülbin, Sinan’ın bir erkek olarak konuşacak mevzularının olması gerektiğini düşünmektedir. Erkeklik yurt ve dünya gündemi hakkında

konuşabilmeyi, bir spor dalı ile profesyonel olarak ilgilenebilmeyi, bir iş sahibi olmayı gerektirmektedir.

4.1.3.3. Kadınların Yeterince Ciddiye Almaması (Madun)

Ay yapma o suratını öyle:

Melisa, Sinan'ın evinde iken Sinan “Sen kalacak mısın?” diye sorar. O sırada Sinan'ın yüz ifadesi talepkârdır. Melisa da Sinan'a “Ay yapma o suratını öyle, şey yapıyorsun, çok yavan bir şey. Seks kafasına girince. Yapma.” demiştir.

Küsecek kadar ciddiye almıyorum seni:

Melisa, Sinan'ın evindeyken eve Gülbin'de gelir, Gülbin aldatıldığını anlar. Bunun üzerine Melisa tedirgin olur, Sinan'ın evinde kalmayacağını söyler. Sinan'da Melisa'ya barışıp barışmadıklarını sorar. O da Sinan'ı küsecek kadar ciddiye almadığını belirtir.

4.1.3.4. Eşin Ölümü/Hastalığı

Yarı yolda bıraktın gittin beni:

Ali Sadi hocanın eşi Mesude'yi beklenmedik bir şekilde kaybetmesi onun hayatında önemli bir eksiklik yaratmıştır. Ali Sadi Hoca kızına eşi Mesude'yi gördüğü rüyasını anlatmaktadır, bu anlatıda erkeklik krizi daha net görülmektedir:

“Anana diyorum ki rüyamda kız Mesude, köye diye çıktık, gidip kabirleri ziyaret edecektik, memba suyu getirecektik hani? Ayıboğan'da et yiyecektik. Yarı yolda bıraktın gittin beni. Ne oldu, oldu mu böyle şimdi? Dedim. Gülüyor. (Ali Sadi Hoca ağlar.) Şaka yaptım zannediyor, gülüyor. Vallahi... Diyorum Mesude, gülünecek bir şey yok, gülme. Yok... Gülüyor. Bir kıkır kıkır gülmesi vardı öyle. O şeye benziyor, o çocuğun adı neydi, alını açık olan. İnan uyanmak istedim biliyor musun Hayrunnisa?”

Ali Sadi Hoca rüyadan uyanmak istememiştir çünkü eşin kaybı erkeklik bağlamında önemli bir gediği ifade etmektedir. Eşi Mesude'nin ölümüne alışamayan Ali Sadi Hoca, hayallerinde hep öbür dünyayı gördüğünü dile getirmektedir. Eşinin ölümü sonrası bu dünyadaki acıyı tadan Ali Sadi zorlanmaktadır.

Zaten gittiydi de dedim temelli gitti:

Yasin'in eşi Ruhiye, çocukken köylerinde başına gelen tecavüz vakasını unutamamıştır. Kendi içine kapanık, çevresi ile iletişim kurmayan Ruhiye intihar girişiminde bulunur. Yasin onu hastaneye götürür ancak eşini kaybetmekten çok endişelidir. Bu konudaki duygularını yalnızca mahalledeki hocasına anlatabilmektedir. Hocadan kendisine bir yol göstermesini isteyen Yasin, yalnızca hocanın yanında ağlar, eşi ve kız kardeşine duygularını belli etmez, onlara güçlü görünmeye çalışır.

Duygularını hocasına anlatan Yasin'in eşinin intiharı hakkındaki düşünceleri şöyledir:

“Doktoru görünce sızladı içim, dedim gitti. Sonunda gittin. Zaten gittiydi de dedim temelli gitti Ruhiye.”

Yasin'in eşi ölmemiştir ama intihar etmiştir. Bu konuda doktora, eşimin kurtulmasına sevinmedim dahi diyecek olmuştur. Dinî kaidelere göre yaşayan Yasin, bu konuda hocasından akıl ister. Ancak çocuklarının annesi olan Ruhiye'nin de iyi olmasını istemektedir.

Bir terhis olamadın gitti ya:

Yasin eşinin çocukken başına gelen tecavüz vakası nedeniyle psikolojisinin bozuk olduğunu bilmektedir. Dizinin 8. Bölümünde Yasin karakteri duygularını Ruhiye'ye açar. Ona göre Ruhiye kendi acısına asker etmiştir kendisine. Bir terhis olamamıştır. Bu diyaloga Yasin ayrıca şunları da eklemiştir: “Artık terhis gelsin Ruhiye ya, yazık günah. Bak bize yazık, evlatlarına yazık, günah.” Eşinin hastalığı nedeniyle hem evlatlarına hem de kendisine yazık ettiğini düşünen Yasin, bir an evvel Ruhiye'nin rahatsızlığından kurtulmasını istemektedir.

4.1.3.5. Sakatlanma

Bağa gidemiyorum, zeytine gidemiyorum, çalışamıyorum:

Erkeklik, sakatlanma gibi durumlarda kolay kaybedilecek bir hâle gelmektedir. Çalışamayan, evin geçimini sağlayamayan erkek bir erkeklik kaybı yaşar. Ruhiye'ye tecavüz eden kişiyi Yasin, sakat bırakmıştır. Tecavüzcü, durumunu şöyle ifade etmektedir:

“Aha bu kolumu kırdınız, buradan yukarı kaldıramıyorum. Ayak gitti bilekten, koş desen koşamam. Bağa gidemiyorum, zeytine gidemiyorum, çalışamıyorum. Yüzümün hâli ortada. Daha ne geliyorsunuz? Ne istiyonuz Ruhiye? Ne istiyorsun? Ne geldin kalktın buralara? Yetmedi mi ya? Kocan köy meydanında odunla dövdü ya. Yetmedi mi? Ağzımı burnumu kırdı. Adımı suratımı iki paralık etti. Yetmedi mi?”

Halime bak:

Yasin Hayrunnisa'nın arkadaşı tarafından bacağından bıçaklanıp hastanede yatarken kız kardeşi Meryem'e “Şu iki aydır olaylar ya. Başımıza gelmeyen iş kalmadı ya. Ne olduysa şu bir ayda oldu ha.” demiştir. Yasin bıçaklanıp hastanede yatarken eşi Ruhiye ve oğlu da kaybolmuştur. Son bir ayda yaşadıkları onu derinden etkilemiştir. Yasin hem bıçaklanıp hastaneye kaldırılması hem de eşinin hastalığı nedeniyle bir erkeklik krizi yaşamaktadır.

4.1.4. Ataerkil Şartlanma

Ataerkil şartlanma, kadınları erkeklerden geride tutan zihinsel yüklerdir. Toplumsal olan her değer bireyin yaşamında etkili olmaktadır. Ataerkil toplumsal yapı da hem kadınları hem erkekleri belli şekillerde davranmaya yönlendirmektedir. Ataerkil şartlanma bağlamında kadın, kendisini ev içi rollerde sorumlu hissetmektedir. Yemek yapma ve çocukların bakımı gibi konularda erkeğe göre kendisini başat sorumlu görmektedir.

Ataerkil şartlanma erkeklere de roller yüklemektedir. Tam zamanlı bir işte çalışmayan, evini geçindiremeyen, bir iş sahibi olamayan, evlenemeyen ve çocuk sahibi olamayan erkek kendisini erkeklik kaybına uğramış hissetmektedir. Kadınların siyasette, bilim alanlarında ve daha birçok alanda daha az görünür olmalarının nedeni; davranışlarına yansıyan, içselleştirdikleri ataerkil şartlanmalarıdır.

Ataerkil toplumsal yapının habitus'una sahip bireyler, bu toplumsal yapının izlerini davranışlarında taşırlar. Bu toplumsal yapı içerisinde kadınlar, eril hegemonya karşısında birtakım davranışlar ve tutumlar sergilerler. Erkek egemenliğini içselleştirmiş kadınlar evlenmeye şartlanmakta, erkeğine minnet duymakta, erkeğini elinde tutmaya çalışmakta, dul kalmaktan aşırı derecede korkmakta, bekâretini koruması gerektiğini düşünmektedirler. Türk toplumsal değerlerinde yer alan büyüklerin bakımının evlatların görevi olarak algılanması da ayrı bir şartlanma olarak görünmektedir. “Büyüklerin bakımı” kategorisi hem kadın hem erkekler için geçerli bir duruma karşılık gelmekte (ancak daha çok ev içi alanda kadının sorumluluğunda olan bir bakım olarak ortaya çıkmaktadır) iken

“vurgulanmış bir kadınlık inşa etme” kategorisi yalnızca kadınların; evin, çocukların ve eşin bakımını üstlenme, ev işlerini ve yemeği düzenli bir şekilde yapma, erkeğine hizmet etme gibi tutumlar ile kendini gösterir. Bu tema içeriğinde yer alan “vurgulanmış bir kadınlık inşa etme” kategorisi Connell’in alana sunmuş olduğu bir kavramdır.

Tablo 8

Ataerkil Şartlanma Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı

Ataerkil şartlanma teması kategorileri	Frekans	Yüzde
Vurgulanmış bir kadınlık inşa etme	9	34,6
Evlenmenin gerekliliği	9	34,6
Erkeği elinde tutabilme	3	11,6
Bekâretin korunması	2	7,8
Dul kalmaktan korku	1	3,8
Erkeğe minnet duyma	1	3,8
Büyüklerin bakımı	1	3,8

4.1.4.1. Vurgulanmış Bir Kadınlık İnşa Etme

Özel alanda vurgulanmış bir kadınlık inşa eden ya da inşa etmesi beklenen kadındır. Özel alanda “domestiklik kültü” kadınlardan şunları sergilemesini beklemektedir;

- Eşlerine ve ailedeki diğer erkeklere karşı teslimiyetçilik
- Ev içinde bir ahlak timsali olmak
- Evlilikten önce bakire olmak ve evliyken tek eşli olmak
- Ev içi işlerde, çocukların ve diğer kişilerin bakımında iyi eğitilmiş olmak (Welter, 1966).

Aile kurumunda kadının ev içi, erkeğin kamusal alandaki temsili zaman içinde değişim göstermiştir. Artık kadınlar iş dünyasında yer almakta, ailede asıl ücreti alan kişiler de olabilmektedirler. Evi geçindiren erkek ile evi çekip çeviren kadın arasındaki bölünmeyle nitelenen aile yerini, daha karmaşık rollere bırakmaktadır (McClelland, Mok ve Pierce, 2014).

Vurgulanmış kadınlık erkeğine hizmet eden, ev içi bakıma yönelik işlerde iyi eğitilmiş, erkeğin gerisinde durmayı bilen kadınlıktır. Hegemonik erkeklik bir nevi vurgulanmış kadınlığın varlığına bağlıdır.

Abim bile içmez:

Meryem yengesinin evin içerisinde sigara içmesini, ağabeyi Yasin bile evde sigara içmediğinden çok yadırgamaktadır. Meryem, yengesinin evin içinde sigara içiyor olmasını “abim bile içmez” diyerek evde erkeklerin sigara içebileceğini, ancak ağabeyi bile içmezken yengesinin içmesinin normal olmadığını düşünmektedir. Evde sigara içmeyi eril bir davranış olarak kabul etmektedir. Ağabeyi bile evin içinde sigara içmezken, yengesinin içmesini kınamaktadır. Bu açıdan Meryem’in eril hegemonyayı rıza yoluyla benimsediği görülmektedir. Bu söylemiyle aynı zamanda hegemonik erkekliğin inşa sürecini pekiştirmektedir.

Eril hegemonya ilişkiseldir, kadınların kendi arasındaki ilişkilerinde de yeniden üretilebilir. “Vurgulanmış bir kadınlık inşa etme” kategorisi aynı zamanda kadınların eril hegemonyaya rıza göstermelerinin de bir sonucu olması bakımından hegemonya teması ile de ilişkilidir.

Yoğurdun kaymağı, kahvenin köpüğü:

Meryem kadınların, kadınlık rollerini yerine en iyi şekli ile getirmesi gerektiğini düşünmektedir. Ona göre yoğurt kaymaklı, kahve köpüklü olmalıdır. O gerek gündeliğe gittiği Sinan’ın evinde gerek evde yaptığı hizmetleri konusunda en güzelini yapabileceğini düşünmektedir. Bu konuda Peri ile olan görüşmesinde düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Aslında en güzeli Türk kahvesi (...) Yoğurdun kaymağı kahvenin köpüğü. Aslında ben Sinan Bey’e de yaparım, en güzelini yaparım da. (...)”

Bu nasıl iş, bu nasıl kadınlık, bu nasıl insan:

Peri, Meryem ile olan görüşmesinde Meryem’in Sinan’a olan hayranlığını fark etmiştir. Bu konunun üzerine gitmek istemiş, ona “Yakından tanıdığın biri mi Sinan Bey?” diye sormuştur. Meryem de şöyle cevap vermiştir:

“Yakından tabi. Yatağını ben yapıyorum, pantolonunu gömleğini ben ütülüyorum. Affedersin donunu bile ben yıkıyorum. O karıların hiçbiri yapmaz. Kendi yediklerini bile kaldırmıyorlar. Hele bir tanesi var daha evvel, safta. Yukarda Allah var konuşmaya korkuyorum. Kilodunu bırakmış gitmiş abla. Yatağının altından kilodunu buldum ben bunun. Yani bu nasıl bir şeydir abla. Allah’ını seversen sen söyle bana. Ben okumadım abla, ilkokuldan sonra, hadi ben cahilim. Hadi biz köy yerinden gelmişiz ayak uyduramıyoruz buralara, sen okumuş görmüş bir insansın. Bu nasıl iş, bu nasıl kadınlık, bu nasıl bir insan.”

Meryem Sinan'ın yatağını toplamaktan yemeğini yapmaya kadar tüm eylemlerini yerine getirmektedir. Bu bağlamda Meryem; uysallık, fiziksel bakım sağlama ile empati gibi kadınsı erdemler yoluyla eril güce adapte olmaktadır (Connell, 1987, s. 188). Meryem Sinan'ın evine gündeliğe gitse de kendisini Sinan'ın evine gelen diğer kadınlarla kıyaslamakta, onların Sinan'ın yemek, temizlik gibi bakım ihtiyaçlarını karşılamadıkları için eleştirmektedir. Ayrıca bu durumu ifade ederken kendi sosyal sınıfı ile diğer kadınların sosyal sınıfı arasındaki farklılığı da vurgulamaktadır.

Hegemonya ilişkiseldir, kadınlar kendi aralarında eril bir dil üreterek erkek egemenliğini meşrulaştırırlar. Meryem “Bu nasıl kadınlık.” derken bazı davranışların kadınlara yakışmayacağını söylemekte, erkeklerin bakımını yapan vurgulanmış bir kadınlık inşa etmektedir.

Abi uyandım, namazı kıldım, çocukları yedirdim, yolladım ancak saat bu saat oldu yani:

Yasin, sabah uyandığında Meryem'i mutfakta börek açarken görür. Sofranın hazır olmadığını gören Yasin, Meryem'e bu saate kadar ne yaptığını sorar. Meryem'de dinî görevlerini yerine getirdikten sonra çocukları yedirdiğini ifade eder. Evi çekip çevirdiği hâlde Meryem'den ağabeyi tarafından daha fazlası beklenmektedir. Vurgulanmış bir kadınlık inşa eden Meryem, ağabeyinin hegemonyasını “Taze ekmek de mi almadın?” sorusuna “Gideyim alayım mı abi?” diyerek onaylamaktadır.

Zeytinyağlı yaptım üç çeşit; pırasa, kereviz, Ayşe kadın:

Meryem evine temizliğe gittiği Sinan'la ilgili olarak Peri ile olan görüşmesinde ayrıntılı bilgiler vermektedir. Meryem, Sinan'ın evinde neler yaptığını anlatır:

“Zeytinyağlı yaptım üç çeşit; pırasa, kereviz, Ayşe kadın. Poğaçı yaptım, kek yaptım, keki sever, portakallı kekini yaptım. Kıyma kavurdum yine ekmeğin içine kor yer dedim, pek yaparız biz, abim de çok sever, bana da kolay. Baktım yine bozmuş, artık kuzu diye mi, kokuyor diye mi bilemedim. Bir dahakine alacağım dana döşü, hiç karıştırmayacam da yağda bıraktırmayacam kasaba. Bakalım o zaman yiyecek mi? Çıkarmaz da dolaptan, çıkarmaz. Yemedi mi çürür kalır dolapta ne varsa, süt biter öylece boş şişe durur dolapta, yemek bozulur atmaz nasıl olsa Meryem gelecek ya. Ekmeğini yaptım.”

Meryem Sinan'a yaptığı hizmetleri anlatırken çok mutlu görünmektedir, bu görevleri içselleştirmiştir. “Meryem gelecek ya” ifadesinde de portakallı kek yapmanın, kıyma kavurmanın, dolapta bitmiş süt şişesini çöpe atmanın kendi vazifesi gibi olduğunu belirtmektedir.

Her şeyi bırakır keki affetmez:

Meryem, Sinan'ın evinde yapmış olduğu hizmetlerden söz ederken Sinan'ın zahmet etme dediğini ama yine de yaptıkça yediğini belirtmiştir. “Zahmet etme de diyor ama yiyor da, yer yani o keki mesela, nasıl seviyor o portakallı keki. Yaz başıydı ilk yaptım, sevince devam. Bayılıyor. Yap buna iki kalıp, başka bir şey istemez, her şeyi bırakır keki affetmez.” Meryem gündeliğe gittiği Sinan'ın evini öylesine benimsemiştir ki âdetâ o evin bir kadını gibi işlev görmektedir.

Hoşuma gidiyor, yük değil, zahmet değil:

Meryem gündeliğe gittiği Sinan'a, portakallı keki sevdiği için her gittiğinde portakallı kek yapmaktadır. Meryem, Peri ile olan görüşmesinde Sinan'ın söylediklerini aktarır: “Bir seferinde bana dedi, Meryem dedi sırf sen bu keki yap sat köşeyi dönersin, diyor. Diyecek oldum Sinan Bey ben... Satmak için yapmıyorum diyecektim, siz seviyorsunuz diye yapıyorum diyecektim, hoşuma gidiyor, yük değil, zahmet değil diyecektim, demedim.”

Yok ne kusura bakacağım, olur mu öyle şey, aşk olsun:

Meryem ağabeyi tarafından itilip kakıldığından nerede nasıl davranması gerektiğini bilememektedir. Bu durumdan mustarip olan Meryem, ağabeyine kendisini ite kaka salak ettiğini söylemiştir. Ağabeyi buna karşılık “Kusura bakma Meryem.” demekle yetinmiş, Meryem kusura bakmadığını, “Olur mu öyle şey aşk olsun.” diyerek hem ağabeyini affettiğini hem de erkek olarak ağabeyinin bu gibi davranışlarının mazur görülebileceğini onaylamıştır. Bu durumdan memnunum, devam edebilirsin gibi bir söylemle durumun çok da vahim olmadığını belirtmiştir. Esasında Yasin ve Ruhiye'nin kötü giden evlilikleri Yasin'in davranışlarını etkilemekte, Ruhiye ile iletişim kuramamakta, o kötü olmasın diye ondan herhangi bir talepte bulunamamaktadır. Bu durum ise Yasin'in Meryem'le olan ilişkisini daha da kötü bir hâle getirmektedir. Yasin, Meryem ile iletişim dilinde hegomonik erkekliğini ortaya koymaktadır. Meryem de “yok ne kusura bakacağım, olur mu öyle şey, aşk olsun” diyerek hegemonyaya rıza ve onay gösterdiğini vurgulamaktadır.

Ev işlerine de şey yapıyor:

Meryem yengesi Ruhiye'nin ev işlerine yardım etmemesini, çocukları ve eşi ile ilgilenmemesini eleştirmektedir. Ona göre evli bir kadın mutlaka evini çekip çevirmelidir. Ruhiye tecavüz travmasını iyileştirmek için gittiği köyünden döndüğünde büyük bir değişim yaşamıştır. Meryem'e göre en önemli değişiklik konuşması, gülmesi yanında ev işlerine de yardım etmesi olmuştur. Meryem'e göre yengesindeki bu değişim evli bir kadının yapması gereken görevleri yerine getirmesini sağlamış olduğundan oldukça önemlidir. Meryem, Peri ile olan görüşmesinde bu düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Mükemmel, ağzı dili açıldı. Orada ne olduysa artık köyünde. O büyük fark oldu. Öbür türlü yenge yenge. Olacak şey değildi. Konuşuyor, ediyor. Ev işlerine de şey yapıyor. Abim de ferahladı. Çocukların yüzü gülüyor. İsmail dillendi. Patır patır konuşuyor. Meğer bizymiş keratanın şeyi.”

4.1.4.2. Evlenmenin Gerekliliği

Evlenmenin gerekliği de dizideki hem erkek hem kadın karakterler için oldukça önemli görünmektedir. Metropolde ‘sevmek ve sevilme isteği’ olarak ifade edilen evlilik, kenar mahallede ‘kim evlenmek istemez ki’ ye dönüşmektedir. Evlenme durumu geciktiğinde kadının kenar mahallede ‘kıvrıp dizini oturması’, metropolde ‘yaşanamayan duyguların yaşanıyor gibi gösterilmesi’ olarak ifade edilmiştir. Ama sonuç olarak dizide gerek kenar mahalle gerek metropolde hem erkek hem kadınlar için evlenmek bir gereklilik olarak sunulmuştur.

İsterim tabi kim istemez:

Peri ile görüşmesi sırasında Meryem, Peri'ye evli olup olmadığını sormuştur. Peri bekâr olduğunu söyledikten sonra Meryem'e “Sen evlenmek istiyor musun?” diye sorar. O da “İsterim tabii, kim istemez.” cevabını verir. Meryem ataerkil bir şartlanma ile evliliğe odaklıdır, havaleleri de nişan, düğün gibi evlilikle ilişkili olan olay ve durumlarda gerçekleşmektedir.

Meryem ve Peri diyalogunda Meryem'in evlilik güdüsü ile yetiştirilmiş olması onun vurgulanmış bir kadınlık inşa etmesine neden olmaktadır. Connell, vurgulanmış kadınlığın karşısında mutlaka hegemonik bir erkeklik olduğunu belirtmektedir. Meryem sosyalizasyon sürecinde evlilik ile şartlandırılmış bir şekilde yetiştirilmiştir, hayatındaki bir erkek olarak ağabeyinin kendisinden evi çekip çevirmesini, yemek yapmasını, temizlik

yapmasını yani bir kadının sergilemesi gereken bütün rolleri ev içinde sergilemesini beklemektedir.

Sevmek istiyorsun, sevilmek istiyorsun sen de:

Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde Meryem hakkındaki düşüncelerini paylaşmaktadır. Peri Meryem'e Sinan'a “âşık olduğumu pat diye söyleyebilseydik” diye düşündüğünü ifade etmiştir. Gülbin, Peri'nin bu düşünceleri üzerine bir şey söylemiştir ancak düşüncelerini erkek arkadaşı Sinan'a şöyle aktarmıştır:

“Pat diye söyleyebilsek ben neler söylerim sana bir bilsen. Boyundan büyük işlere kalkışan sensin derim. Rahat bırak kızcağızı derim. Kiskanıyorsun derim. Beş senedir tanıyorum, beş senedir ya seni. Birisini istiyorsun hayatında, sevmek istiyorsun, sevilmek istiyorsun sen de. O kız gibi, herkes gibi.”

Peri, üst düzey eğitilmiş ancak oldukça yalnız bir karakterdir. Esasında sınıfsal ayırım, başı kapalı kişilerin ötekileştirilmesi gibi problemlerini çözmek isteyen Peri'nin bir diğer problemi de yalnızlığı ve hayatına doğru düzgün bir erkeğin girmemesidir. Bu konuda yakın arkadaşı Gülbin, Peri'nin asıl probleminin bir erkek tarafından sevilmemek olduğunu ifade etmektedir.

Yaşayamadığım duyguları yaşıyormuş gibi taklit etmekten sıkıldım:

Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde yaşayamadığı duygular olduğunu, bu duyguları yaşıyormuş gibi yaptığını belirtmektedir. Asıl amacının ise evlenecek doğru düzgün birini bulmak olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Bir tane doğru düzgün adamla karşılaşmak için abuk subuk ortamlara girmekten, leş gibi eve dönmekten. Her sabah bir başıma o evin içinde uyanıp yeter! Sıkıldım artık. Yetsin. Bitsin.”

Bu yaşta kıvrır kıcını otur, akşama kadar el âlemi dinle:

Gülbin'in erkek arkadaşından ayrıldığını duyan ablası Gülan, durumu kız kardeşinin hatalı davranışları nedeniyle terk edildiği şeklinde yorumlamaktadır. Hâlbuki erkek arkadaşının kendisini aldattığını anladığından dolayı Gülbin Sinan'dan ayrılmıştır. Gülan, ataerkil kodlarla her kızın zamanı gelince evlenmesi gerektiğini düşünen bir kişidir. Bu nedenle de kız kardeşinin evlenmesi gerektiğini düşünmekte ve düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Bu yaşıta kıvrır kıcını otur, akşama kadar el âlemi dinle. Doktor hanım hı hı. İnsan profesörü, her şeyi bilir, siyah de beyaz desin, elma de armut desin, illa bir çıkıntılık yapacak. Yapacak illa yapacak. Çıkıntılık yaparsan da o çıkan çiviye böyle geri çakarlar işte. Defolup giderler bir başına kalırsın bu yaşıta. Ne b.k yediğin belli değil zaten. Sporlar, havuzlar, kim bilir orada... Hı hı güler. Tövbe tövbe, tövbe tövbe. Hasbinallah, Allah'ım sen affet yarabbim.”

Allah'ım diyorum oğluma iyi işler, iyi eşler nasip et:

Ataerkil kodlarla yüklenmiş anneler çocuklarının zamanı gelince evlenip bir yuva kurmasını isterler. Sinan'ın annesi de oğluna bu yönde tavsiyeler vermektedir:

“Yok mu bir şeyler be Sinan? Arkadaşlık ettiğin biri. Anlamadan geçer bu yıllar. Anlamadan uçar gider bu yaşlar. Anlamazsın. Sinan, inan bana, akşam sabah dua ediyorum senin için. Allah'ım diyorum oğluma iyi işler, iyi eşler nasip et. Torundan vazgeçtim ben, nasip olmadı. Artık bu yaştan sonra olmaz da. Ama oğlumu bu dünyada bir başına bırakma diyorum. Aile kursun, yuvası olsun, hayırlı evlatları olsun. Şöyle helal süt emmiş.”

Avukat biri vardı ya yemeğe çıktığımız?

İstanbul'da bir yalıda oturan üst sosyoekonomik sınıf temsili Peri'nin annesi kızının artık evlenme yaşı geldiğini düşünmektedir. Evde kızının çocukluk fotoğraflarına bakarken aklına kızının görüştüğü erkek arkadaşı ile ne olduğu gelmiştir. Ataerkil şartlanma teması bağlamında Peri'nin annesi kızının evlenemediği için mutsuz olduğunu düşünmekte ve evlenmesini beklemektedir.

Hilmi'den Meryem'e hediye:

Meryem, evlenmeye şartlanmış bir kişidir. Mahallenin dindar, felsefi psikolojik sohbetler eden, kitap kurdu Hilmi'si, Meryem'den hoşlanmaktadır ve ona bir tane çokomel hediye etmiştir. Meryem'in Hilmi'nin aldığı çokomeli yediği sahne Meryem'in saçları açık olarak görüldüğü ilk sahnedir, Meryem'in yüzünde bir gülümseme vardır. Dizide Meryem ve Hilmi arasında bir yakınlaşma yaşanması ile Meryem'in ilk kez başörtüsüz bir şekilde yer alması arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Meryem'de Hilmi'ye hediye:

Meryem, Hilmi'nin çokomel hediyesine karşılık olarak ona çorap hediye etmiştir. Geleneksel ve açık iletişimin olmadığı durumlarda birbirini beğenen çiftlerin sevgilerini ifade etmelerinin bir yolu da hediyeleşmektir. Keza Hilmi hediye aldıkdan birkaç gün

sonra Meryem’e yüzük almıştır (çokomel kabına sarılmış bir yüzük) ve bu bir evlilik teklifi anlamına gelmektedir. Meryem yüzüğü görünce yere yığılmıştır.

Meryem’e de hayırlı bir kısmet bulduk mu inşallah:

Yasin, eşi Ruhiye’ye ağlaması için bir sebep olmadığını, kendisinin işsiz kalmasına, varını yoğunu satmak zorunda kalmasına rağmen ağlamadığını belirttiği diyalogunda Yasin, her şeyin yolunda olduğunu, Meryem’e de hayırlı bir kısmet çıkınca evleneceğini belirtmiştir. Buna göre Yasin için evlenmek zamanı gelince gereken bir durumdur. Kız kardeşi Meryem de hayırlısı ile evlenip yuva kuracaktır, bu durum âdeta ataerkil bir şartlanmadır.

4.1.4.3. Erkeği Elinde Tutabilme

Kadınların ataerkil şartlanmalarından biri de erkeğini elinde tutabilme maharetidir. Bu şartlanma kadınların toplum içerisinde sosyalleşme süreçlerinde öğrendikleri ataerkil bir koddur. Bir adamı elinde tutabilmenin bir meziyet gibi sunulması kadın olmanın başarılarından biriymiş gibi kadına bir yük yükler.

Ruhiye’nin rüyası:

Kadınlar için evlenmek önemli bir aşama olduğu gibi erkeğini eve bağlayabilmek, elinde tutabilmek de oldukça önemlidir. Ruhiye, Yasin’in davranışlarında eskiye nazaran bir değişim görmektedir ve bu durum rüyalarına kadar yansımıştır. Rüyasında Yasin’in kendisini aldattığını gören Ruhiye derin bir üzüntü ile uyanmıştır. Esasında Ruhiye eşi ile iletişimde problemler olduğunun farkındadır. Kendisinin bir kadın olarak eşi ve çocukları ile ilgilenemediğinin de farkında olması nedeniyle kendinde eksiklik hissetmektedir. Ataerkil şartlanmayı içselleştiren Ruhiye, erkeğini elinde tutamazsa başkasına gideceğini düşünmektedir.

Biri var zaten biliyom, ağzı yüzü değişti Yasin’in:

Ruhiye, Yasin’in kendisini aldattığını düşünmektedir ve bunu Semiha ile olan sahnede şöyle dile getirir: “Biri var zaten biliyom, ağzı yüzü değişti Yasin’in. Gönlü kaydı. Ağzına koymadı kaç senedir, sigara içti geçen gece. Dedim bu işin sonu kötü.” Ruhiye eşinin son

zamanlarda davranışlarının değiştiğini, uzun zamandır sigara içmezken sigara içmeye başladığını ifade etmektedir. Çalışmayan ve bir meslek sahibi olmayan Ruhiye, eşinden ayrılırsa kapının önüne koyulacağından korkmaktadır.

Bir adamı tutamadın elinde:

Gülan, Gülbin'i erkek arkadaşı tarafından terk edilmesi olayını iğneleyici bir üslupla eleştirmektedir: “Bir adamı tutamadın elinde. Ne? Ne kızım ya yalan mı? Geçinmeyi bilen insan değilsin ki sen. Hep muhalefet, her b.ka bir laf. E işte kızım çekti gitti adam durur mu?” Buna göre Gülan erkeği elinde tutmanın geçinmeyi bilmekle, her şeye karışmamakla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Ancak sonradan zengin olan Gülan, eşi Civan'ı sürekli eleştirmekte, her davranışını kontrol etmektedir.

4.1.4.4. Bekâretin Korunması

Bir diğer ataerkil şartlanma da ‘bekâretin evlenmeden önce kaybedilmemesi’, yani korunmasıdır. Dizide bekâretini tecavüz nedeniyle kaybetmiş bir kadın, tecavüzçüsü ile evlendirilmiştir, bir diğeri de bekâreti olmadığı hâlde bir erkek onu ‘evlenmek için kabul ettiğinden dolayı’ minnet duymaktadır. Erkeğe minnet duyma olarak ortaya çıkan bu durum da bir ataerkil şartlanmadır.

Hani şey diye, bakire değilim ben diye:

Ruhiye çocukken köy yerinde tecavüze uğraması nedeniyle bekâretini kaybetmiştir. Bu durumu da çocukken birlikte tecavüze uğramış olduğu arkadaşı Semiha'ya yıllar sonra anlatırken ‘hani şey diye’ ifadesini, asıl söylemek istediği düşüncesinin önüne eklemiştir. Tecavüz yıllar sonra dahi, evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra da kolaylıkla ifade edilebilecek, insanlarla paylaşılabilir bir durum değildir. Dizide asıl anlatılmak istenen bu olmasa da anlatılan olayın arkasında bir alt anlam olarak evli birinin evlenmeden önce bekâretinin tecavüz nedeniyle bozulabileceği fikri verilmektedir. Bu da ataerkil toplumlardan bir şartlanma, bir habitus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tecavüzcü ile evlendirilme:

Ataerkil ve geleneksel toplumlarda bekâretin korunması oldukça önemlidir. Kızların ilk cinsel deneyimlerini evlendikleri erkeklerle yaşamaları beklenmektedir. Tecavüz mağduru Semiha, köy yerinde tecavüzcüsü ile evlendirilmiştir.

4.1.4.5. Dul Olmaktan Korku

Kadınlar ve erkekler açısından ortak olan bir diğer ataerkil şartlanma dul kalmaktan korkudur. Erkek, çocukları ile yalnız kalmaktan korktuğu için ev içi alandaki başat sorumlu olan karısını kaybetmekten, ölüm ya da ayrılık yolu ile ailenin dağılmasından çekinmektedir. Kadının korkusu ise daha çok eşinin ondan ayrılması, terk etmesi, baba ocağına geri dönmesi nedeniyledir.

Ya ben böyle böyle delireceğim ya kapının önüne koyacaklar bunlar beni, yuvam dağılacak:

Tecavüz travması yaşayan ve iyileşmek için köyüne giden Ruhiye, arkadaşı Semiha ile sohbet ederken travmasını yenmesinin gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Atamıyorum kafamdan Semiha. Öldüğünü duyduğumda bir rahatladım önce, sonra içime bir sıkıntı çöktü. O koca sütunlar oturdu sanki şurama. Şey yapamıyorum sanki. Kafamın içinde bir başlıyor. Ben gidiyorum bir başkası geliyor sanki.” Ruhiye kolundaki intihar girişiminden kalan izleri gösterir ve şöyle söyler: “Halletmem lazım benim bu meseleyi Semiha. Akıl fikir kalmadı bende. Yuvam dağılacak.” İyileşmeyi istemesinin asıl nedeni ataerkil şartlanma bağlamında Ruhiye’nin dul kalıp ortada kalmaktan korkmasıdır.

4.1.4.6. Erkeğe Minnet

Sen beni o hâlimle aldın ya Yasin:

Ruhiye çocukken tecavüze uğraması nedeniyle bakire değildir. Bu durumu bilerek Yasin’in onunla evlenmeyi istemesi başka bir deyişle ‘evlenmeyi kabul etmesi’ Ruhiye’nin gözünde erkeğine minnet duymayı gerektirecek bir davranıştır. Ruhiye bu konudaki düşünceleri şöyledir:

“Sen beni o hâlimle aldın ya Yasin. Bu vaziyeti dedim sana da. Sen ne dedin bana hatırlıyor musun? Yengemlerin evinde balkondaydık. Sigara içiyordun sen, söz kesilecekti. İkimizdik, kimse yoktu başka. Kullanıyor musun dedin bana, paketi uzattın. Çok daralınca dedim, yakıyorum bir tane. Sen de dedin normalde paket almıyorum ama heyecan yapınca içerim. Hatırlıyorsun değil mi? Korka korka anlattım sana, kalbim çıkacaktı ağzımdan. Bir bakışın var bana. Bir bakışın var bana. Hiç unutamıyorum. Uzağa falan bir yere gittiğinde, rahmetli Mustafa abiyle fuarlara giderdiniz ya. Antep’e gitmiştiniz mesela bir sefer. Stant işi almıştınız. Oğlan yoktu daha hatırladın mı? Ben hep seni özlediğimde... O bakışın yani... Kalbin bakire olsun dedin bana. Ben senin dedin, kalbini sevdim dedin. Bana dedin, kalbin lazım.”

4.1.4.7. Büyüklerin Bakımı

Kadınların domestik kültür bağlamında ve özellikle ataerkil şartlanma bağlamında önemli bir şartlanması da büyüklerin bakımındır. Bunun nedeni atalara saygının, ataerkinin devamı için önemli olmasındandır.

Rahmetli dediydi zaten:

Ataerkil toplumlarda anne baba yaşlanınca çocukları tarafından bakılmayı beklemektedir. Bir rezidansta yaşayan, ekonomik durumu iyi olan Sinan karakterinin annesinin söylemlerinden oğlunun kendisine bakmasını beklediği anlaşılmaktadır:

“Sinan: Ne dedi komşunun oğlu?

Annesi: Ara haberi olsun dedi işte.

Sinan: Senin düştüğünden? Komşunun oğlu söylemese aramayacaksın yani beni?

Annesi: Komşunun oğlu olmasaydı ben burada düşüp kalıp geberecektim tek başıma oğlum.

Sinan: Anneciğim, daha yeni geldim ya konuştuk ya daha yeni. Niye böyle yapıyorsun sen ya?

Annesi: Rahmetli dediydi zaten.”

Bu diyalogdan sonra Sinan babasının ne dediğini sormuştur. Annesi ise tam olarak ifade etmemiştir. Bunun üzerine Sinan annesine söylemesi için ısrar etmiştir ve eklemiştir: “Söyle ne varsa söyle, kus, sıç, kus. Bir sıç rahat et ya.” Bunun üzerine annesi “Bir küfredmediğin kalmıştı, aferin oğlum, aferin sana.” demiştir. Annesi Sinan, kendisi ile ilgilenmediği ve bakımını sağlamadığı için eleştirmektedir.

4.1.5. Hegemonyanın Eleştirisi

Hegemonya rıza ve onay süreçlerini de içine alan tahakkümden ve dolayısıyla baskı, zorlama ve şiddetten farklı bir unsurdur. Hegemonya kişiler arası iletişimde de var olan bir unsur olarak, zaman zaman eleştirilmekte ve reddedilmektedir. Bu bağlamda

“hegemonyanın eleştirisi” temasında bazı kadınların dinî hegemonyayı ve sınıfsal ayrımı eleştirdikleri ayrıca kadınların din ya da erkeklerin baskısına maruz kalmadan kendi kararlarını kendilerinin alabilmesine yönelik eleştiriler getirdikleri görülmektedir.

Tablo 9

Hegemonyanın Eleştirisi Teması Kapsamında Ulaşılan Kategorilerin Kodlara Göre Dağılımı

Hegemonyanın eleştirisi teması kategorileri	Frekans	Yüzde
Dinî hegemonyanın reddi	6	54,5
Sınıfsal ayrımın reddi	3	27,3
Kadının kendi kararlarını alabilmesine destek	2	18,2

4.1.5.1. Dinî Hegemonyanın Reddi

Hegemonyanın eleştirisi; iktidarın otoritesinin onaylanmadığı, ötekinin üzerindeki kontrolü reddettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Din, toplumsal bir kurum olarak inananların üzerinde rıza ve onaya bağlı olan bir hegemonyaya sahiptir. Ancak o dine mensup olmayanlar açısından da eleştiri konusu olabilmektedir. Bu bağlamda hegemonyanın eleştirisi kategorisi altında ilk olarak ortaya çıkan tema dinî hegemonyanın reddidir. Dizide cami hocalarının söylediklerini kendine rehber edinenler ile din otoritelerinin söylemleri eleştirilmiştir. Dizide dinin sömürülmesi yolu ile insanların duygularının kullanıldığı da üstü kapalı olarak vurgulanmakta, dinî hegemonya bu bağlamda eleştirilmektedir. Bu eleştiriler daha çok kenar mahalleli ve metropollü kadın ikileminde ortaya çıkmıştır. Bazı durumlarda kadınlar, dinî kaideler gereği kendi rızaları dışında ‘baba korkusu’ ile başını kapatabilmektedir. Bu bağlamda dizinin son sahnesinde Hayrunnisa’nın başını açması da dinî hegemonyanın eleştirisi teması altında yer almıştır.

Buradan çıkacağım gideceğim hocama soracağım dedi kız:

Peri’nin Meryem ile olan görüşmeleri sırasında onu en çok rahatsız eden şey hoca efendi muhabbeti olmuştur. Bu durumu Peri, Gülbin ile olan terapisinde şöyle ifade etmiştir: “‘Buradan çıkacağım gideceğim hocama soracağım dedi kız ya. Ah... Ne yapacağız? Nasıl da zeki bir şey, bıcır bıcır, nasıl da güzel. Gencecik, tablo gibi kızın suratı.’” Peri zeki, gencecik, tablo gibi güzelliği olan bir kızın hocalara aldandığını düşünmektedir, bu

durumu eleştirmektedir. Peri Meryem'in psikiyatriste giderken dahi hoca efendiden onay almasını eleştirmektedir.

Nasıl kanıyorlar bu insanlar hacılara hocalara:

Peri, Meryem'in dinî hegemonyayı onaylamasını ve rıza göstermesini büyük bir hayretle karşılamaktadır. Türkiye'nin bu gerçekliğine, gerek aldığı eğitim gerek ailesinden öğrendiği kazanımları bakımından oldukça uzak görünmektedir. Tıp eğitimi almış Peri'nin gözünde sağlık gibi konularda kişilerin dinî otoritelere danışması oldukça absürt görünmektedir. Ancak bu danışma konusunda "nasıl kanıyorlar bu insanlar hacılara hocalara" söyleminden anlaşıldığı üzere hocaların kişileri kandırdığını düşünmektedir. Peri, Gülbin'e bu durumu anlamanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. "“Senin benim anlamamız mümkün değil. Apayrı ülkelerde yaşıyoruz sanki bu insanlarla, bu kızlarla! Dünyanın öbür ucunda bak gittim ya geçen sene Eliflerle Peru'ya gittik. Orada dilini bile anlamadığım insanlarla bile daha... Yani...” Peri ülkesinin gerçeklerine öylesine yabancılaşmıştır ki, aldığı eğitimler, yurtdışı seyahatleri bile farklılıklara hoşgörü ile bakmasını sağlayamamıştır.

Peri'nin söylemlerinde, medyada hocalarla ilgili var olan olumsuz algıyı pekiştirdiği düşünülmektedir. Ancak dizide Ali Sadi Hoca saygıdeğer bir kişi olarak temsil edilmiştir. Ayrıca hocanın yaşam biçimi olarak eşi ile karavanda şehir şehir gezmesi modern bir hoca temsili olarak da okunabilmektedir.

Şükretmiyor diye tutturmuş bunlar da:

Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde Meryem'in yengesinin durumunun major depresyon olduğunu ancak ailesinin kadını tedavi ettirmek yerine hocalarının dediklerine uyduklarını belirtmektedir. Peri, Gülbin'e Meryem'in yengesinin durumu hakkında şunları söyler: "“Major depresyon, yazık kadına. Şükretmiyor diye tutturmuş bunlarda. Hocaları ne anlatıyorsa artık. Acil yatırılması lazım. İlaça başlanması lazım. Terapiye bile alamazsın. Kim bilir neler yaşıyor bu evin içinde?”

Sende hepimize yetecek kadar var nasıl olsa:

Gülbin, hasta kardeşinin tedavisi için bir doktor ile görüşmüş ve bir tedavi yöntemine başlamıştır. Bu süreçte de ailesine bir şey danışma gereği duymamıştır. Gülbin'in bu davranışı kız kardeşi Gülan tarafından kızgınlıkla karşılanır. Hasta kardeşine yeni bir tedavi uygulayan Gülbin, kardeşindeki titremelerin azaldığını görmüştür ancak Gülbin Gülan'ı Allah korkusu olmamakla yargılamaktadır. Gülbin doktor olduğunu, kardeşine zarar verecek bir tedaviyi kabul etmediğini belirttiyse de Gülan'ı ikna edememiştir. Allah korkusu olmaması ile suçlanan Gülbin, Gülan'a “sen de hepimize yetecek kadar var nasıl olsa” demiştir. Kardeşler arasında var olan bu çatışma din-bilim çatışması olarak görülmektedir. Gülbin, kardeşinin tedavisi için dinî kaidelere göre davranamayacağını belirtmektedir.

Senin o camilere yatırlara döktüğün paraları ne yapacağız?

Gülbin, dinî hegemonyanın kaidelerinden uzak bir yaşam sürmektedir. Kardeşinin tedavi sürecinde de bilimsel gerçekliklere göre karar vermekte, Gülan ise hacı, hoca ve yatırlara para dökmektedir. İki kardeş arasındaki çatışma ülkemizin bir gerçekliğini de gözler önüne sermektedir. Gülbin gibi hastalık durumlarında camilerden, yatırlardan fayda bekleyen insanlar olduğu gibi, Gülbin'in “Senin o camilere yatırlara döktüğün paraları ne yapacağız?” söyleminde olduğu gibi dinî hegemonyayı eleştiri ve endişe ile karşılayan bir kesimin varlığından da söz etmek gerekmektedir.

Dışarı çıkmaya hazırım baba:

Konya'da üniversitede okuyan Ali Sadi hocanın kızı şehir dışında başka, ailesinin yanında bambaşka bir yaşam sürmektedir. Dizinin son bölümünde mahalle baskısı ile başını örten Hayrunnisa'yı babası üniversite okuduğu şehre gitmesi için terminale bırakacaktır. Babası kapıda hazırlanmasını beklemektedir. Hayrunnisa başını kapatmadan üzerini giyinir ve babasına “Dışarı çıkmaya hazırım baba” der. Babasına yönelik bu ifadesi ile Hayrunnisa dinî hegemonyayı reddetmekte, bu durum karşısında babası herhangi bir kızgınlık, öfke ve baskı göstermemekte, yalnızca şaşkınlık duymaktadır.

4.1.5.2. Sınıfsal Ayrımın Reddi

Bir diğerk hegemonyanın eleştirildiğı nokta da sınıfsal ayrımın reddidir. Sınıfsal farklılıklara rağmen herkesin değerli olduğı, başı kapalı-açık ayrımının yersiz olduğı, sınıfsal farklılıklar nedeni ile insanların göçe sürüklenmesinin eleştirildiğı görölmektedir.

Kız saçını kapatmış sen kafanı:

Peri'nin Gülbin'e danışmasının nedeni Meryem'e danışmanlık yaptığından beri bir kontörferans yaşamasıdır. Çocukluğundan beri sosyalizasyon sürecinde öğrendiğı bakış açısına göre kapalı insanlara yönelik büyük bir ön yargısı bulunmaktadır. Kendisine danışmanlık yapan ve aynı zamanda arkadaşı olan psikiyatrist Gülbin, kendi annesi ve kız kardeşi de başı kapalı olduğı için Peri'nin düşüncelerinden rahatsızlık duymaktadır. Gülbin'e göre Meryem saçını kapatmıştır, ancak Peri kafasını kapatmıştır. Buna göre Gülbin sınıfsal ayrımı ve ötekileştirmeyi reddetmektedir. Kişiler arasında bir tür hegemonya inşa eden sosyal, sınıfsal, etnik vb. ayrımlar güçlü ile güçsüz gibi bir ayrım oluşturmaktadır. Hükmeden ile hükmedilen ilişkisinde olduğı gibi birini egemen diğerkini tabi kılmaktadır. Dizide Gülbin karakteri insanlar arası sınıfsal ayrımı reddeden radikal bir karakter olarak temsil edilmiştir.

İnsanların geldiğı bir yer var diyorum:

Peri, yoğada tanıştığı Melisa ile ara sıra bir barda bir şeyler içmek için bir araya gelmektedir. Peri, Meryem hakkında Melisa ile de konuşmaktadır. Meryem bir defasında Peri ile görüşmeye gelirken yanında bir tepsi börek getirmiştir. Ancak Peri, psikolojik danışmanın ilkeleri nedeniyle böreğı almayı reddetmiştir. Bu durumu Melisa'ya da anlatmıştır. Melisa Peri'ye “Bence almalıydın böreğı ya. Yazık kıza. Uğraşmış getirmiş o kadar. Seninle kendince bir şey kurmak istiyor.” demiştir. Ayrıca;

“İnsanların geldiğı bir yer var diyorum. Evlenecek mi, okuyacak mı, evde oturup hayatının sonuna kadar anasına babasına mı bakacak kendileri mi karar veriyor sanıyorsun insanlar. Akıllı, zehir gibi kız diyorsun. Senin sosyal çevrenden bir tip olsaydı. Ne bileyim. Benimle tanıştığın gibi yoğa dersinde tanıştığım biri olsaydı. Böyle mi şey mi yapacaktın kıza?”

Ve “İnsanların sosyal alt yapıları, sosyal şeyleri, bir kültürleri var.” diye de eklemiştir. Melisa'nın bu söylemleri sınıfsal ayrımın reddi kategorisinde değerlendirilmiştir. Melisa insanların sınıfsal konumlarını kendilerinin belirlemediğini düşünmekte, insanları bu konuda yargılamamak gerektiğini vurgulamaktadır.

35 sene önce gebe anamın karnına kim attıysa bugün de birileri atıyor o tekme:

Tatvan'dan İstanbul'a göç etmek zorunda kalan Gülbin ve ailesinin yaşadıklarını Gülbin şöyle ifade etmektedir:

“35 sene önce gebe anamın karnına tekme kim attıysa bugün de birileri atıyor o tekme. Kim sürüklediyse buraya bizi, yerimizden yurdumuzdan edip 35 sene önce, atanın yüzü değişiyor, adı değişiyor, ama birileri bir yerde yiyor tekme. Ve sen, benim kardeşim, 35 sene önce o tekme yiyen kadının evladı, o içerdeki garibin kardeşi, bugün kim atıyorsa o tekme, gidip ayaklarının altını öpüyorsun. Görmüyor musun? Nasıl bu kadar sağır olabildin? Nasıl dönüştü benim kardeşim buna, nasıl dönüştü? Görmüyor musun? Görmüyor musun? Bizi birimize nasıl düşürdüklerini? Görmüyor musun? Ablam, canım ablam...”

Gülbin bu söylemleriyle geçmişte ailesinin yaşamış olduğu zulümden, göç etmeye zorlanmalarından söz etmektedir. Bu söylemler sınıfsal ayrıma yönelik ılımlı bir söylemden ziyade eleştirel bir söylem olarak değerlendirilebilir.

4.1.5.3. Kadının Kendi Kararlarını Alabilmesine Destek

Dizide kadının kendi kararlarını erkek denetimi olmadan bağımsız olarak verebilmesi desteklenmiştir. Dizide bir kadının kenar mahalleden dahi olsa metropollü bir kadın tarafından desteklendiği görülmektedir.

Bir manyak abisi var belli başında:

Peri, Meryem'in kendi hastalığı konusunda mahallenin hoca efendisine danışmasının altında ağabeyi Yasin'in olduğunu düşünmektedir. Ona göre Meryem ve ailesi “‘hacı, hoca, dua, namaz kafayı yemiş” durumdadırlar. Peri, Gülbin ile olan görüşmesinde Meryem'in ağabeyinin baskısı altında davrandığını ifade etmiştir.

Çok cesur bir davranış ayrıca takdir etmek lazım:

Meryem yengesi Ruhiye'nin bir başına köyüne gitmesinin normal bir davranış olmadığını, Peri ile olan görüşmesinde dile getirmektedir. Ancak yengesinin köyüne gidip dönmesinden sonra büyük değişimler yaşadığını, konuşmaya ve ev işlerine yardım etmeye başladığını söylemiştir. Bunun üzerine Peri “‘İyi oldu belki de böyle bir yolculuğa çıkması kendisi için de ailesi içinde. Sizin için, çocukları için. Çok cesur bir davranış ayrıca takdir etmek lazım.” demiştir. Peri, bu sözleri ile kadının kendi kararlarını kendisinin alabilmesini desteklemektedir.

4.2. Alımlayıcısıyla ‘Bir Başkadır’: Görüşmelere Yönelik Bulgular ve Yorum

Medya metinleri, cinsiyet temelli kültürel politikaları ile toplumdaki bireylerin cinsiyete yönelik öğrenmelerini etkilemektedir. Bu metinlerde yer verilen kadın erkek ilişkilerini ifşa etmek, günlük yaşamda kişiler tarafından görünmesi zor olan eşitsizlikleri görünür kılabilir. Bu araştırmada eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet ilişkileri; dizi metninin içeriği yanında dizinin alımlayıcısında bırakmış olduğu etkinin üzerinden de ele alınmıştır. Metinlerin alımlayıcısı ile gerçekleştirilen görüşmeler ile elde edilen veriler, temel disiplini toplumsal cinsiyet sosyolojisi olan bu araştırmayı aynı zamanda bir medya araştırması hâline getirmektedir.

Bu araştırmada medya metninin alımlayıcısı olarak diziyi izleyen kişiler, metnin mesajından aynı oranda ve aynı şekilde etkilenen, benzer anlamlara ulaşan öznel olarak değerlendirilmemiştir. Bu nedenle de araştırmada diziyi izleyen kişilerle görüşmeler yapılarak, medya metni olan dizinin alımlayıcısına vermiş olduğu mesajlara odaklanmak gerekli görülmüştür. Çünkü toplumsal cinsiyet ilişkileri ile erkekliğe yönelik kültürel anlamlar, metin ve izleyici arasındaki ilişki ile yeniden üretilmektedir.

Medya metinleri çoklu anlamlara olanak tanımaktadır. Medya metnlerinin hitap ettiği kitle pasif izleyiciler olarak değil, aktif izleyiciler olarak ele alınmalıdır. Medya mesajlarının nasıl kodlandığı ile bu kodlanan mesajlarla izleyicinin kod açımı arasındaki ilişkisi ya da benzerliği ve/veya farklılaşmış etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

Medya metnlerinin herkes tarafından aynı şekilde ve tek anlamın egemenliğinde okunması mümkün değildir. Mesajı kodlayanlar, başka bir deyişle iletişim aracının özelliklerine göre uygun bir şekilde formüle edenler; belli kültürel, sosyoekonomik konum ve birikimle bunu yapmaktadırlar. Bu kodlanan mesajlar; medya metninin alıcıları olan ve farklı kültürel ve sosyoekonomik konumda olan kişilere iletilmektedir (Hall, 1980).

Medya metinleri üretildiği kurumsal dinamikleri ve arkasında etkili olan hegemonya anlaşılmadan yorumlanamaz. Medya metinleri izleyicisine, marjinal ve sapkın olanı romantize ederek sunan metinler olarak, toplumda devam etmesini istediği normların kalıcılığını ve devamlılığını sağlamakta işlevsel araçlara dönüşürler. Smith, kitle iletişim araçlarının metinsel olarak incelendiklerinde hegemonya ve ideolojiyi yeniden üretmeye dönük şekilde işlediğini ifade etmektedir (Smith, 2005). Bu bağlamda araştırmada ‘Bir Başkadır’ dizisinin marjinal ve sapkın ile normal olarak sunduğu toplumsal cinsiyet

kimlikleriyle ilişkilerinin neler olduğu da izleyicinin bakış açısında ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma aynı zamanda feminist perspektifli bir medya araştırması olarak, erkek egemen söylemi bir anlamda deşifre etme ve eleştirme üzerine yoğunlaşmıştır. Medya, din, gelenek ve toplum tarafından üretilen iktidar ilişkileri ve ataerkil toplumsal yapı, kadınların erkekler tarafından denetlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamaktadır. Feminist çalışmalar da en temelde bu iktidar ilişkilerini açıklamakta işlevsel görünmektedir. Kadının, erkeğin egemenliğine rıza göstermesi çeşitli toplumsal dinamiklerin etkisi, kontrolü ve baskısı ile olmaktadır (Poyraz, 2018).

Medya metinleri ve bu bağlamda bir dizi, sinema filmi ya da televizyon programı okur bakımından yalnızca kurmaca bir dünyaya giriş olarak değerlendirilmemektedir. Bu karşılaşma, anlam için bir mücadele ya da bir iktidar ilişkisi olarak görülmektedir. Medya metinleri Hall'ın (1980) ifade ettiği gibi çoklu okumalar yapılabilen metinlerdir.

Medya metinlerinin alıcıları, yani öznel sabit varlıklar olarak değerlendirilmemektedir (Morley ve Brunsdon, 1999). Medya metinlerinin alıcısı olan öznelere farklı toplumsal motiflere sahip olmaları, farklı psikolojik ihtiyaç ve beklentilerinin olması nedeniyle, aynı mesaj farklı öznelere aynı şekilde iletilmemekte, aynı şekilde anlamlandırılmamaktadır.

Medya metinlerinin iletisi, yalnızca göndericinin niyeti değil, izleyicinin onu nasıl anlamlandırdığı ile ilgilidir. İzleyici odaklı medya çalışmalarına göre insanların toplumsal ve psikolojik kökenli ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçların giderildiği kaynaklardan biri de medya metinleridir. Bir dizi olarak 'Bir Başkadır'ın alımlayıcısında bıraktığı etkiyi ele almadan önce araştırmaya katılan izleyicilerin sosyodemografik özelliklerine bakmak gerekmektedir.

4.2.1. Katılımcıların Görüşlerine Yönelik Bulgular

Dizi metni içerik analizi sonucunda ulaşılan kod, kategori ve temalardan yola çıkarak ulaşılan sonuçların inanılabilirliğinin güçlendirilmesi ve dizinin alımlayıcısında araştırmanın ele aldığı problemler bağlamında bırakmış olduğu etkinin de ortaya çıkarılması amacıyla diziyi izleyen kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.2.1.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

‘Bir Başkadır’ dizisini izleyen kişilerle görüşmelerin çözümlendiği bu bölümde 35 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiş olup aşağıdaki başlıklarda katılımcılara ait sosyodemografik özellikler yer almaktadır.

Tablo 10

Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Kadın	K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35	27	77,1
Erkek	K1, K7, K16, K17, K18, K19, K20, K21	8	22,9

Katılımcıların % 77,1’i kadın (27 kişi), % 22,9’u erkektir (8 kişi).

Tablo 11

Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralıkları	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
18-25	Kadın: K9, K25 Erkek: -	2	5,7
26-30	Kadın: K2, K3, K4, K6, K8, K10, K11, K27, K30 Erkek: K7	10	28,6
31-39	Kadın: K12, K13, K14, K22, K23, K24, K25, K28, K29, K31, K34, K35 Erkek: K1, K18	14	40
40-55	Kadın: K5, K26, K32, K33 Erkek: K16, K17, K19, K20, K21	9	25,7

Tabloya göre katılımcıların % 40’ı 31-39 yaş aralığındadır, bu katılımcılardan % 34,3’ü kadın, % 5,7’si erkektir. Katılımcıların % 28,6’sı 26-30 yaş aralığındadır, bu katılımcılardan % 25,7’si kadın, % 2,9’u erkektir. Katılımcıların % 25,7’si 40-55 yaş aralığındadır, bu katılımcılardan 11,4’ü kadın, 14,3’ü erkektir. Katılımcıların % 5,7’si 18-25 yaş aralığındadır ve tamamı kadındır.

Tablo 12

Katılımcıların Doğduğu Yerleşim Birimine Göre Dağılımları

Yerleşim Birimi	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Köy	Kadın: K2, K9, K12, K13, K15, K32, K33 Erkek: K17, K18	9	25,7
Kasaba	Kadın: - Erkek: K20	1	2,9
İlçe	Kadın: - Erkek: K1, K16	2	5,7
Kent	Kadın: K5, K22, K25, K26 Erkek: -	4	11,4
Büyükşehir	Kadın: K3, K4, K6, K8, K10, K11, K14, K23, K24, K27, K28, K29, K30, K31, K34, K35 Erkek: K7, K19, K21	19	54,3

Tabloya göre katılımcıların yarısından fazlası (% 54,3) büyükşehirde doğmuştur. Köy yerleşim biriminde doğan katılımcıların oranı ise % 25,7'dir. Katılımcılardan 4 kişi kentte (% 11,4), 2 kişi ilçede (% 5,7), 1 kişi kasabada (% 2,9) doğmuştur.

Tablo 13

Katılımcıların İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımları

Yerleşim Birimi	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
İlçe	Kadın: K2, K10 Erkek: K1, K16	4	11,4
Kent	Kadın: K22, K25 Erkek: -	2	5,7
Büyükşehir	Kadın: K3, K4, K5, K6, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K23, K24, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35 Erkek: K7, K17, K18, K19, K20, K21	29	82,9

Katılımcıların doğduğu ve ikamet ettiği yerleşim birimi karşılaştırılarak; tüm katılımcılar içerisinde köyde doğup kentte ikamet edenlerin oranının % 20 olduğu, büyükşehirde doğup büyükşehirde ikamet edenlerin oranının % 51,4 olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle 7 katılımcının (K12, K13, K15, K17, K18, K32 ve K33) köy toplumsal birimine mensup kişiler oldukları düşünülmektedir. Bu çerçevede büyükşehirde doğup büyükşehirde ikamet eden 18 katılımcının büyükşehir toplumsal birimine mensup oldukları söylenebilir. Bu katılımcıların katılımcı kodları ise şöyledir: K3, K4, K6, K7, K8, K11, K14, K19, K21,

K23, K24, K27, K28, K29, K30, K31, K34, K35. Bu katılımcılar arasında K10 büyükşehirde doğup ilçede ikamet ettiği için bu gruba dâhil edilmemiştir.

Tablo 14

Katılımcıların En Son Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Lise	Kadın: K24, K25, K26, K27 Erkek: -	4	11,4
Ön Lisans	Kadın: K34 Erkek: -	1	2,8
Lisans	Kadın: K2, K3, K6, K8, K9, K11, K13, K14, K15, K28, K35 Erkek: K1, K7, K17, K18, K19, K21	17	48,6
Yüksek Lisans	Kadın: K5, K10, K12, K29, K30, K31, K32, K33 Erkek: K16, K20	10	28,8
Doktora	Kadın: K4, K22, K23 Erkek: -	3	8,6

Katılımcılardan doktora yapan 3 katılımcı da kadındır. Erkek katılımcıların en üst öğrenim düzeyi yüksek lisans'tır. Katılımcılardan yüksek lisans mezunu olanların 2'si erkek, 8'i kadındır. Bu durum, araştırmaya katılan kadınların sayısı erkeklerin sayısından fazla olduğundan normal bulunmuştur.

Toplam katılımcı sayısına göre yüksek lisans mezunlarının oranı % 28,6; lisans mezunlarının oranı ise % 48,6'dır. Lise mezunu katılımcıların tamamı ise kadındır.

Tablo 15

Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre Dağılımı

Medeni Hal	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Evli	Kadın: K2, K3, K4, K6, K8, K11, K12, K13, K14, K23, K24, K25, K26, K30, K31, K32, K33, K34, K35 Erkek: K1, K7, K17, K18, K19, K20, K21	26	74,3
Bekâr	Kadın: K9, K10, K15, K22, K27 Erkek: -	5	14,3
Boşanmış	Kadın: K5, K28, K29 Erkek: K16	4	11,4

Katılımcılar arasında % 74,3 (26 kişi) ile evlilerin oranı en fazladır. Evli katılımcıların % 20'si erkek, % 54,3'ü kadındır. Bekâr katılımcıların oranı % 14,3'tür (5 kişi) ve bekârların tamamı kadındır. Boşanmış katılımcıların oranı ise % 11,4'tür (3 kadın, 1 erkek). Boşanmış erkeklerin toplam katılımcı arasındaki oranı % 2,9 iken, boşanmış kadın

katılımcıların oranı % 8,5'tir. Bu durum araştırmaya katılan toplam kadın ve erkek katılımcı sayısına göre normal kabul edilmiştir.

Tablo 16

Katılımcıların Evli Olanlarının İlk Evlenme Yaşlarına Göre Dağılımları

İlk evlenme yaş aralıkları	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
18-24	Kadın: K3, K5, K6, K24, K25, K26, K30, K35 Erkek: K7, K19	10	33,3
25-34	Kadın: K2, K4, K8, K11, K12, K13, K14, K23, K28, K29, K31, K32, K33, K34 Erkek: K1, K16, K17, K18, K20	19	63,3
35-45	Kadın: - Erkek: K21	1	3,4

Bu tabloda yer alan frekans ve yüzde hesaplamalarına, daha önce evlilik yapmayan 5 katılımcı dâhil edilmemiştir. Mevcut medeni hâli evli olan ve daha önce evlenip boşanmış katılımcılar üzerinden yüzdeler hesaplanmıştır.

Katılımcılardan 18-24 yaş aralığında evlenenlerin, % 26,6'sı kadın, % 6,7'si erkektir. 25-34 yaş aralığında evlenen katılımcılardan % 46,7'si erkek, % 16,6'sı kadındır. Katılımcılardan 35-45 yaş aralığında evlenen 1 kişi ise erkektir (% 3,4).

Tablo 17

Katılımcıların Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı

Evlilik Süresi	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
1-5 yıl	Kadın: K2, K3, K4, K8, K11, K30, K31, K35 Erkek: K21	9	34,6
6-10 yıl	Kadın: K6, K13, K14, K24 Erkek: K1, K7, K18	7	26,9
11-15 yıl	Kadın: K12, K23, K25, K32, K33, K34 Erkek: K17	7	26,9
16 yıl ve üzeri	Kadın: K26 Erkek: K19, K20	3	11,6

Tablodaki frekans ve yüzde hesaplamalarına bekâr (5 kişi) ve boşanmış (4 kişi) olan katılımcılar dâhil edilmediğinden 26 katılımcı üzerinden hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların % 34,6'sı 1-5 yıl aralığında evlidir. 1-5 yıl aralığında evliler arasında erkek katılımcılar % 3,8 oranına sahipken, kadın katılımcılar ise % 30,8 oranında yer almıştır. 6-

10 yıl arası evli olan katılımcıların % 15,4'ü kadın, % 11,5'i erkektir. 11-15 yıl arası evli olan katılımcıların % 23,1'i kadın, % 3,8'i erkektir. 16 yıl ve üzeri evli olan katılımcıların ise % 3,8'i kadın, % 7,8'i erkektir. Tabloya göre 1-5 yıl arası evli olan yalnızca 1 erkek katılımcı varken, 16 yıl ve üzeri evli olan yalnızca 1 kadın katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 18

Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Çocuk sahibi olma durumu	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Çocuk yok	Evli Kadın: K2, K5, K8, K31, K34	11	31,4
	Evli Erkek: K1		
	Bekâr Kadın: K9, K10, K15, K22, K27		
	Bekâr Erkek: -		
1 Çocuk	Kadın: K2, K3, K11, K12, K13, K28, K30, K35	12	34,3
	Erkek: K16, K18, K20, K21		
2 Çocuk	Kadın: K6, K14, K23, K24, K25, K29, K32, K33	10	28,6
	Erkek: K17, K19		
3 Çocuk	Kadın: K26	2	5,7
	Erkek: K7		

Tabloya göre katılımcıların 11'i çocuk sahibi değildir. Bu katılımcılardan % 17,1'i evli olup çocuk sahibi değilken, % 14,3'ü bekârdır. Evli kadınların %14,3'ü çocuk sahibi değilken, evli erkeklerin % 2,8'i çocuk sahibi değildir. 1 çocuk sahibi olan katılımcılardan % 22,9'u kadın, % 11,4'ü erkektir. 2 çocuk sahibi katılımcılardan % 22,9'u kadın, % 5,7'si erkektir. Araştırmaya katılan 35 katılımcıdan 3 çocuk sahibi olan bir kadın, bir erkek katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 19

Katılımcıların Evlenme Sayısına Göre Dağılımı

Evlenme Sayısı	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Hiç evlenmedim	Kadın: K9, K10, K15, K22, K27	5	14,3
	Erkek: -		
1	Kadın: K2, K4, K5, K6, K8, K11, K12, K13, K14, K23, K24, K25, K26, K28, K29, K30, K31, K32, K33	27	77,1
	Erkek: K1, K7, K16, K17, K18, K19, K20, K21		
2	Kadın: K34, K35	2	5,7
	Erkek: -		
3 ve üzeri	Kadın: K3	1	2,9
	Erkek: -		

Katılımcıların % 77,1'i 1 defa evlilik yapmıştır. Katılımcılar arasında 2 kişi 2 defa (% 5,7), 1 kişi 3 ve üzeri sayıda evlilik yapmıştır (% 2,9). 5 katılımcı ise bekârdır. Katılımcılardan erkek olanların tamamı (8 kişi) 1 evlilik yapmıştır. 2, 3 ve üzeri evlilik yapanlar kadın katılımcılardandır.

Tablo 20

Katılımcıların Evli Olanların Eş Seçme Sürecine Göre Dağılımları

Eş seçme süreci	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Görücü usulü	Kadın: K25, K30, K33 Erkek: -	3	10
Kendisi karar vererek	Kadın: K2, K3, K4, K5, K6, K8, K11, K12, K13, K14, K23, K24, K26, K28, K29, K31, K32, K34, K35 Erkek: K1, K7, K16, K17, K18, K19, K20, K21	27	90

Tabloda yer alan frekans ve yüzde hesaplamalarına 5 katılımcı bekâr olduklarından dâhil edilmemiştir. Katılımcıların % 90'ı eş seçme süreçlerinde kendileri karar vermişlerdir. Eşlerine kendileri seçen kadınların oranı % 63,3 iken (19 kişi), erkeklerin oranı % 26,7'dir (8 kişi). Bu oran araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcı sayısına göre normal değerlendirilmektedir. Görücü usulü evlilik yapan katılımcıların oranı ise % 10 olup (3 kişi), bu kişilerin tamamı kadındır.

Tablo 21

Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı

Aylık gelir	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
1000-4000 TL	Evli Kadın: K3, K9, K14, K15, K28 Erkek: -	5	14,3
4000-8000 TL	Kadın: K6, K8, K10, K11, K12, K24, K26, K27, K35 Erkek: K1, K16, K17, K20, K21	14	40
8000-12000 TL	Kadın: K2, K4, K13, K22, K25, K30 Erkek: K7, K18, K19	9	25,7
12000-20000 TL	Kadın: K5, K29, K33, K34 Erkek: -	4	11,4
20000 TL ve üzeri	Kadın: K23, K31, K32 Erkek: -	3	8,6

Katılımcıların % 14,3'ü 1000-4000 TL arası, % 8,6'sı 20000 TL ve üzeri gelir elde etmektedir. Katılımcılar arasında en düşük gelir oranına sahip olan % 14,3 oranı ile kadın katılımcılardır. En düşük gelir aralığı olan 1000-4000 TL arasında gelir elde eden erkek

katılımcı bulunmamaktadır. Bu durumun bir nedeni olarak ücretli iş gücünde erkeklerin kadınlara göre daha yüksek maaşlar alması gösterilebilir. Üst gelir grubunda yer alan 3 katılımcının tamamı ise kadındır (% 8,6). Katılımcıların % 40'ı 4000-8000 TL, % 25,7'si 8000-12000 TL, % 11,4'ü 12000-20000 TL arasında gelir elde etmektedir ve orta gelir grubuna dâhil edilmiştir.

Katılımcılardan kendi kazandıkları gelir dışında aile bireylerinin de kazançlarını dikkate alarak kendi ailelerinin ekonomik durumunu toplumun geneline göre değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 22

Katılımcılara Göre Toplumun Geneli Bakımından Ailelerinin Ekonomik Durumu

Ekonomik durum	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Alt	Kadın: K15 Erkek: -	1	2,9
Ortanın altı	Kadın: K4, K9, K12, K22, K26, K28, K35 Erkek: K19, K20	9	25,7
Orta	Kadın: K2, K3, K5, K8, K10, K14, K24, K25, K30, K34 Erkek: K1, K7, K16, K18, K21	15	42,9
Ortanın üstü	Kadın: K6, K11, K13, K23, K27, K29, K31, K32, K33 Erkek: K17	10	28,5
Üst	Kadın: - Erkek: -	-	-

Buna göre katılımcıların % 42,9'u orta, % 28,5'i ortanın üstü, % 25,7'si ortanın altı bir ekonomik duruma sahiptir. Katılımcıların % 2,9'u alt ekonomik duruma sahipken, üst ekonomik duruma sahip bir katılımcı yer almamaktadır.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ekonomik durumlarına bakıldığında alt ekonomik duruma sahip katılımcının kadın olduğu görülmekte, bu gelir durumunda erkek katılımcı bulunmamaktadır. Ortanın altı ekonomik duruma sahip kadın katılımcıların oranı % 20 iken, erkek katılımcıların oranı % 5,7'dir. Orta ekonomik duruma sahip kadın katılımcıların oranı % 28,6 iken, erkek katılımcıların oranı % 14,3'tür. Ortanın üstü kadın katılımcıların oranı % 25,6 iken, erkek katılımcıların oranı % 2,9'dur.

1000-4000 TL gelir elde eden K3 ve K14 ailesinin durumunu toplumun geneline göre orta olarak belirtmiştir. Alt gelir elde eden K9 ve K28 ise ailesinin durumunu ortanın altı olarak ifade etmiştir. 4000-8000 TL gelir elde eden K6, K11, K17, K27 ve K25 ailesinin durumunu ortanın üstü ekonomik durum olarak belirtmiştir. 12000-20000 TL gelir elde

eden K5 ve K29 ailesinin durumunu orta ekonomik durum olarak belirtmiştir. 20000 TL üstü gelir elde eden K23, K31 ve K32 ailesinin durumunu üst ekonomik durum olarak belirtmiştir.

Tablo 23

Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımı

Meslekler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Eğitim	Kadın: K4, K8, K10, K12, K15, K22, K23, K30, K31, K34, K35 Erkek: K1, K16, K17, K18, K19, K20	17	48,4
Sağlık	Kadın: K9, K13, K27 Erkek: -	3	8,6
Hizmet	Kadın: K2, K5, K6 Erkek: K21	4	11,4
Turizm	Kadın: K33 Erkek: -	1	2,9
İnşaat	Kadın: K11 Erkek: -	1	2,9
Medya Çalışanı	Kadın: K3 Erkek: -	1	2,9
Diğer	Kadın: K14, K24, K25, K26, K28, K29, K32 Erkek: K7	8	22,9

Katılımcıların % 48,4'ü (11 kadın, 6 erkek) eğitim çalışanıdır. Katılımcıların % 22,9'ı diğer sektör, % 11,4'i hizmet, % 8,6'sı sağlık, % 2,9'u turizm, % 2,9'u inşaat, % 2,9'u medya sektöründendir.

Eğitim bilimleri enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanan bu araştırma, aynı zamanda bir medya metninin bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesine etkisini de ele alıp incelediğinden, katılımcıların neredeyse yarısına yakınının (17 kişi) eğitimci olması ayrıca önemlidir. Bulgular yorumlanırken özellikle eğitim çalışanı olan katılımcıların diziyi senaryo ve karakterlerin davranışları açısından değerlendirirken bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesine doğrudan ya da dolaylı olarak katkısının olup olmadığına yönelik görüşleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 24

Katılımcıların Çocukluklarını Geçirdikleri Aile Türlerine Göre Dağılımı

Aile Türleri	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Geniş	Kadın: K3, K6, K11, K12, K22, K23, K28, K29, K34, K35 Erkek: K1, K7, K17	13	37,1
Çekirdek	Kadın: K2, K4, K5, K8, K9, K10, K13, K14, K15, K24, K26, K30, K31, K32, K33 Erkek: K16, K18, K19, K20, K21	20	57,2
Diğer	Kadın: K25, K27 Erkek: -	2	5,7

Katılımcıların % 57,2'si çekirdek ailede, % 37,1'i geniş ailede büyümüşür. Kadın katılımcılardan % 28,6'sı (10 kişi) geniş ailede, % 42,9'u (15 kişi) çekirdek ailede büyümüşür. Erkek katılımcıların ise % 8,5'i (3 kişi) geniş, % 14,3'ü (5 kişi) çekirdek ailede büyümüşür. Hem kadın hem erkek katılımcılar arasında geniş aile türüne göre çekirdek aile türü oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 25

Katılımcıların Çocukluklarını Geçirdikleri Ailedeki Kadın Erkek Rollerini Tanımlama Şekilleri

Ailedeki kadın erkek rolleri	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Geleneksel	Kadın: K5, K6, K8, K11, K12, K14, K15, K23, K24, K29, K30, K32, K33, K35, Erkek: K7, K16, K17, K18, K19, K20, K21	21	70
Demokratik	Kadın: K13, K27 Erkek: -	2	6,7
İş birlikçi	Kadın: K26 Erkek: -	1	3,3
Değişken	Kadın: K9, K10, K22, K28, K34 Erkek: -	5	16,7
Diğer	Kadın: K25 Erkek: -	1	3,3

Bu tabloya yalnızca tek bir seçeneği işaretleyen katılımcılar dâhil edilmiştir, birden fazla seçeneği işaretleyen katılımcılar ise ayrıca belirtilmiştir.

Tabloya göre katılımcıların % 70'i kadın ve erkek rollerinin geleneksel olduğu bir ailede yetişmiştir. Bu oranı ikinci sırada % 16,7 ile kadın erkek rollerinin değişken olduğu aile

biçimi izlemektedir. En düşük oranlarda ise % 3,3 ile iş birlikçi ve diğer olarak belirtilmiş kadın erkek rollerinin olduğu aile yer almaktadır.

Tabloya dâhil edilmeyen bazı katılımcıların soruya birden fazla seçenekte işaretleme yaparak cevap verdikleri görülmektedir. Buna göre K1 ve K2 ailelerindeki kadın ve erkek rollerinin demokratik ve iş birlikçi, K3 geleneksel ve değişken, K4 demokratik ve değişken olduğunu belirtmiştir. K31 ise geleneksel, demokratik, iş birlikçi ve değişken seçeneklerini seçerek soruyu cevaplamıştır.

Tabloda yer alan 7 erkek katılımcının tamamının ailesindeki kadın erkek rolleri gelenekseldir. Araştırmaya katılan toplam 8 erkek katılımcıdan yalnızca biri demokratik ve iş birlikçi kadın erkek rollerinin olduğu bir ailede yetişmiştir.

Tablo 26

Katılımcıların Kendi Sınıfsal Konumlarına Yönelik Görüşleri

Sınıfsal Durum	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Farklı etnik köken	Kadın: K25, K28, K31	3	9,4
	Erkek:-		
Farklı inanış	Kadın: K3, K12, K35	3	9,4
	Erkek: -		
Üst sosyo-ekonomik tabaka	Kadın: K27	1	3,1
	Erkek: -		
Alt sosyo-ekonomik tabaka	Kadın: K15, K29	3	9,4
	Erkek: K20		
Kentli	Kadın: K2, K4, K8, K9, K10, K11, K13, K23, K26, K30, K32, K33, K34	16	49,5
	Erkek: K1, K19, K21		
Köylü	Kadın: -	-	-
	Erkek: -		
Diğer	Kadın: K14, K22, K24	6	18,8
	Erkek: K16, K17, K18		

Tabloya göre katılımcıların yarısına yakını (% 49,5) kendi sınıfsal konumunun kentli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların % 9,4'ü farklı etnik köken, yine % 9,4'ü farklı inanış durumlarını belirtmiş olup, bu katılımcıların tamamı kadındır. Üst sosyoekonomik tabakadan olduğunu belirten tek katılımcı da (K27) kadındır. Katılımcılar arasında alt sosyo ekonomik tabakada % 6,3 oranında kadın katılımcı (2 kadın), % 3,1 oranında ise erkek katılımcı (1 erkek) bulunmaktadır. Katılımcılar arasında toplam % 18,8 oranı ile 3 kadın (% 9,4), 3 erkek (% 9,4) katılımcı kendi sınıfsal konumunu “diğer” olarak belirtmiştir.

Katılımcılardan K5 ve K7 kendi sınıfsal konumu için kentli ve farklı inanış seçeneklerini, K6 ise kentli ve üst sosyoekonomik tabaka seçeneklerini işaretlemiştir. Bu nedenle tablodaki frekans ve yüzdeler hesaplanırken bu 3 katılımcı hesaplamalara dâhil edilmemiş, hesaplamalar 32 katılımcı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.2.1.2. Katılımcıların Dizideki Erkekliklere Yönelik Görüşleri

Katılımcıların Dizideki Erkeklerin Kadınları Kontrol Edip Etmediğine Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Dizide erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolü sağlamaya çalıştığını ya da kadınları kontrol altına aldıklarını düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların soruya vermiş oldukları cevaplar “evet”, “evet ama tamamen kontrol altına alamıyorlar”, “hem evet hem hayır”, “evet ama dizide erkekleri kontrol altına alan kadınlar da var” ve “hayır” olmak üzere 5 başlık altında sınıflandırılmıştır:

Tablo 27

Katılımcıların Dizideki Erkeklerin Kadınları Kontrol Edip Etmediğine Yönelik Görüşleri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Evet	Kadın: K2, K3, K6, K8, K9, K10, K11, K13, K15, K25, K27, K28, K29, K30, K33, K34, K35 Erkek: K7, K18, K19, K20, K21	22	62,9
Evet ama tamamen kontrol altına alamıyorlar	Kadın: - Erkek: K1	1	2,9
Hem evet hem hayır	Kadın: K4, K5, K22, K31 Erkek: -	4	11,4
Evet ama dizide erkekleri kontrol altına alan kadınlar da var	Kadın: K12 Erkek: K16	2	5,7
Hayır	Kadın: K14, K23, K24, K26, K32 Erkek: K17	6	17,1

Katılımcıların % 62,9’u soruya evet cevabını verirken, % 17,1’i hayır cevabını vermiştir. Erkek katılımcıların % 62,5’u soruya evet cevabını vermiştir. Erkek katılımcılardan 1 kişi erkeklerin tamamen kadınları kontrol altına alamadığını, 1 kişi ise dizide erkekleri de kontrol altına alan kadınların olduğunu belirtirken, 1 erkek katılımcı da soruya hayır cevabını vermiştir.

Soruya evet cevabını veren bazı kadın katılımcıların cevapları şöyledir:

“Evet. Dizide geleneksel Türk aile yapılarından kesitler verilmiş olup maalesef ki kadınlar üzerindeki baskıyı bu sebeple birçok alanda görmek mümkün. Yasin’in surf ağabeyi olduğu için Meryem’in konuşmasına dahi izin vermemesi, ona cevap vermesine sinirlenmesi buna örnek verilebilir.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet sektörü)

“Evet. Özellikle abinin Meryem’in doktora bile gitmesine karışmasına bir türlü tahammül edemedim. Bireysel özgürlük tamamen saf dışıydı. Hakeza aynısı hocanın kızında da vardı. Sonuçta herkes istediğini yaptı ama vicdan hapsiyle. Amaç bu belki de.” (K3, Lisans, Evli, Medya çalışanı)

“Evet. Köylü ve alt sosyoekonomik olarak gösterilen tabakada erkek karakterleri baskın, dinlemeyen, görmeyen, sevgisini saklayan kişiler olarak gösterilmiş. Kadın ise bir kabul ediş ile hayatına devam ediyor. İçindeki hesaplaşmadan bile imtina ettiğini hissettim. Kadın ne yaparsa sorgulayan bakışlar altında kalacak. Çünkü erkekler de kadınlar da bu şekilde yetiştirilmiş! Arada itiraz etmek, haykırmak gerekiyor ama cesaret edilemiyor.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Evet düşünüyorum, öncelikle bu en başta bir öğretilerdir. Kadına itaatin öğretildiği, erkeğe ise kadınların itaat altına alınmasının öğretildiği bir kültürün ve bakışın sonucudur. Dizide yaşanan ortam ne köy ne şehirdir. Arada kalmış bir gecekondu yerleşimi mevcuttur ve başroldeki kadın karakter çalışan, sık sık bu gecekondu bölgesinden ayrılan, geleneksel karaktere sahipti olsa geleneksellikten farklı şartları gözlemleyen bir karakter. Bu da bu kadını değişime yönlendiren bir olgu oluşturuyor, bu durum ile var olan itaat dengesinin bozulma, kırılma ihtimalinin ortaya çıkmasıyla denetimin artması kendini gösteriyor. Yüksek sesle konuşma, gerilimli davranış biçimleri ve dini kabuller üzerinden yeniliklerin reddi itaati koruma örnekleridir. Yine dizideki farklı bir durum da hocanın kızının içsel karakterini yaşamak istediğinde içinde bulunduğu şartların bambaşka olması ve gizli saklı giderilen isteklerinin olması, aile yapısının geleneksel model beklentisi ve bu beklentinin karşılanmadığında toplumsal kabul sorunları oluşturacak olması yine kadın karakteri baskılamaktadır.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Evet düşünüyorum, erkek egemen bir bakış açısı ön planda idi. Erkek karakterler kadınlar üzerinde baskı kurma ve kontrol sağlama çabasında idiler. Kontrol Meryem, yengesi ve imamın kızı üzerinde sağlanmaya çalışılmakta. Yasin son sözü

söyler, yasakçı tipik Türk erkeği olarak ataerkil zihniyetin temsilcisi.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Kadınlar üzerindeki kontrolü sağlamaya çalışıyorlar bence. Hocanın kızının çekindiği için cinsel kimliğini, dinlediği müzikleri, başının açık olduğunu gizlemesi; Meryem’in abisinden ve diğer erkeklerden çekinmesi, Sinan’ın kadınların ne hissettiğini önemsemeden onları nesneleştirmesi, tecavüzcü adamın kendi istekleri için çocuklara zarar vermesi, Yasin’in öfkesi sebebiyle eve hâkim olmak istemesi, Meryem’in ve çocukların konuşamadığı zamanlar gibi.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Evet kontrol altında tutulmaya çalışılıyor. Kadın gelişirse dünya değişir, erkek egemenliği azalır. Korkuları sanırım bundan ibaret. Erkeklerin tek amacı liderlik ve ego savaşları...” (K12, Y. Lisans, Evli, Sağlık)

“Çoğunlukla evet. Çünkü erkek karakterlerin birkaçı haricindeki karakterler belli bir sosyoekonomik ve eğitim düzeyinde. Kendi yaşadıkları çevrenin -kendince-normlarını kırabilmeyi bile düşünmemektedirler. Ailelerinden ve toplumdaki öğrendiklerini uygulamaktadırlar. Kadın âdeta bir obje konumundadır. Ekonomik olarak çalışmak durumunda kalırsa dahi kontrol her daim bu erkeklerdedir, karar mekanizmaları ile kadın hareketleri kontrol edilmektedir.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Evet. Geleneksel aile yapısı, dinî inançla şekillenen yaşam biçimi gibi faktörler bu duruma neden olmaktadır.” (K28, Lisans, Boşanmış, Diğer)

“Evet. Kadınlar karar verirken dizideki erkeklerin fikirlerini kendi fikirlerinden daha çok önemsiyorlar.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

“Evet. Sürekli bağırma, sınırlama yöntemleri ile kadınları ve duygularını baskılıyorlar.” (K33, Y. Lisans, Evli, Görücü usulü)

“Evet düşünüyorum. Kadını özgür bir birey olarak gören karakter neredeyse yok dizide.” (K34, Ön lisans, Evli, Eğitim).

Soruya evet cevabını veren bazı erkek katılımcıların cevapları şöyledir:

“Erkek egemenliğini doğal sonuç olarak gören ve bunu da bir takım kamusal söyleme bağlayan bir tip sergilenmiş.” (K7, Lisans, Evli, Diğer)

“Evet. Namus ve dinî kuralları gerekçe göstererek kadınların hayatına çok yönlü müdahale olduğunu düşündüm. Psikoloğa gitmek için bile izin almak zorunda bırakılması en belirgin örneğiydi. (K18, Lisans, Evli, Eğitim).

“Evet düşünüyorum. Yasin, kardeşi Meryem’in işe gitmesi, doktora gitmesi, otobüs veya dolmuşa binmesine kadar birçok şeye karışmaktadır.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Dindar olan kesimde kadına yönelik kontrol ve yönlendirme fazlaydı.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Meryem’in doktora gidip gitmemesine abisi ve hoca karar veriyor.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Erkek katılımcılardan “evet ama tamamen kontrol altına alamıyorlar” cevabını veren K1 (Lisans, Evli, Eğitim);

“Dizide erkeklerin kadınları kontrol altına almaya yönelik davranışları var ancak tamamen kontrol altına aldıklarını düşünmüyorum. Çünkü dizideki kadınlar daha çok kendi istekleri ve sosyoekonomik olanakları doğrultusunda yaşıyorlar.” demiştir.

Soruya “hem evet hem hayır” cevabını veren katılımcıların tamamı kadındır ve bazılarının cevapları şöyledir:

“Dizi de tek bir ortam yok. Dizi sadece geleneksellik değil gelenek dışı günümüz insanının Avrupai dediği toplum yapısını da yansıttığı için hem evet hem hayır diyorum.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Tek cevap yok, her aileyi ayrı incelemeli. Mesela Yasin Meryem’i veya Ruhiye’yi kısıtlıyor, ama Sinan’ın kontrol ettiği kadın yok. Hatta annesi tarafından bilinçaltı manipüle ediliyor.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Hem evet hem hayır. Alt sosyoekonomik grup daha kontrolcü görünse de herkes kendi derdine düştüğü için baskı daha modern tarafta. Kardeşi hasta olan psikolog karakterin hem çevresindeki kadınlardan baskı gördüğünü hissettim hem de ilişkisinde bir kalıba sığdırılmak istenmiş gibi gelmişti.” (K22, Doktora, Bekâr, Eğitim)

“Geleneksel bakış açıları nedeniyle evet ama sorgulayan erkek karakterlerde (örneğin felsefe ile ilgilenen Hilmi gibi) bakış açısının daha farklı olduğu gözlemlenebilir.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan soruya “evet ama dizide erkekleri kontrol altına alan kadınlar da var” cevabını veren 2 katılımcının biri erkek, diğeri kadındır. Kadın katılımcı K12’nin (Y. Lisans, Evli, Eğitim) cevabı şöyledir:

“Evet ama dizide erkekleri de kontrol altına alan kadınlar da var. Kadınların eğitim düzeyi ne olursa olsun birinin egemenliği altına girdikleri ya da zorla girdirildikleri durumlar da var. Toplumsal öğrenme, belki dışlanma, kendi olamama durumları nedeniyle olabilir.”

Erkek katılımcı K16 (Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim) dizideki bazı karakterleri dışarıda tuttuğu için Peri’nin babası ve Civan gibi karakterleri kadınları egemenliği altına alamayan erkekler olarak düşünmüştür ve cevabı ise şöyledir:

“Bilinçli olmamak kaydıyla ve istisnaları dışarıda tutarsak (örnek Peri’nin babası ya da Civan gibi ya da Gülbin’in babası da aynı şekilde, evet diyebilirim. Çünkü geleneksel ataerkil tutum ve davranışlar yerleşik hâle geldiğinden normal algılanıyor.”

Soruya hayır cevabını veren kadın katılımcılardan bazılarının cevapları şöyledir:

“Hayır. Kadınların hepsi kendi kararını veriyor, ne isterse yapabiliyor.” (K14, Lisans, Evli)

“Hayır. Daha çok kadınların kadınlar üzerinde kontrol sağlamaya çalıştığı bir dizi gibiydi.” (K23, Doktora, Evli, Eğitim)

“Hayır dizide erkekten çok kadın var.” (K24, Lise, Evli)

“Hayır. Kadın karakterler baskın veya bağımsızdı.” (K32, Y. Lisans, Üst gelir)

Soruya hayır cevabını veren erkek katılımcının cevabı ise şöyledir:

“Hayır. En kontrollü gibi görünen Yasin bile kardeşinin terapiye gitmesini yasaklamasına rağmen Meryem yine de gizli gizli gidiyor. Eşinin Yasin'den gizli olarak köyüne gitmesi de yine kontrol dışı. Hoca'nın kızının başını açmasını engelleyememesi, Sinan'ın evine gelen kadınların Sinan'ın isteklerini değil kendi kararlarını yapmaları gibi örnekler verilebilir.” (K17, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcıların Dizideki Erkeklik Rollerine Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Dizideki erkek karakterlerin (babalık, evi geçindirme, askerlik, cinsellik, meslek sahibi olma, namusu koruma) toplumda yerine getirdiği rolleri düşündüğünüzde neler söylersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır.

Tablo 28

Katılımcıların Dizideki Erkeklik Rollerine Yönelik Görüşleri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Geleneksel olarak atanmış rolleri yerine getiren erkeklik	Kadın: K3, K6, K9, K14, K22, K23, K30, K32, Erkek: K1, K16, K20, K21	12	34,3
Geleneksel ve modernde değişen erkeklik rolleri	Kadın: K5, K11, K28, K35 Erkek: K19	5	14,3
Rollerini yerine getiren güçlü ve üstün erkeklik	Kadın: K8 Erkek: K18	2	5,7
Normlara uygun olan ve olmayan roller sergileyen farklı erkeklikler	Kadın: K10, K15 Erkek: -	2	5,7
Dizide rol gereği sergilenen yapay erkeklik	Kadın: K12 Erkek: -	1	2,9
Eril rollerin üzerlerinde baskı oluşturduğu erkeklik	Kadın: K31, K33 Erkek: -	2	5,7
Kendini yerine getirdiği roller nedeniyle her şeyin temel yapı taşı olarak gören erkeklik	Kadın: K2 Erkek: -	1	2,9
Cinsiyetler arasında belirgin rol ayrımlarının olmadığı erkeklik	Kadın: K4 Erkek: -	1	2,9
Duruma göre eril rolleri esnetebilen erkeklik	Kadın: - Erkek: K7	1	2,9
Hem baskılayan hem koruyan ve kollayan olarak erkeklik	Kadın: K24 Erkek: -	1	2,9
Dışarıda güçlü, içeride zayıf erkeklik	Kadın: K29 Erkek: -	1	2,9
Kadınlarla birlikte var olabilen erkeklik	Kadın: - Erkek: K17	1	2,9
Bağımsız cevap	Kadın: K25, K26, K27, K34 Erkek: -	4	11,2
Fikrim yok	Kadın: K13 Erkek: -	1	2,9

Tabloya göre katılımcıların % 31,4’ü dizideki erkeklerin geleneksel olarak kendilerine atanmış rolleri yerine getirdiklerini düşünmektedir. Bu cevabı veren 12 katılımcıdan 8’i kadın, 4’ü erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının cevabı şöyledir:

“Dizideki erkeklerde sadece görevim bu ve bunu yapıyorum bakış açısını hissettim. Ancak bu, bu şekilde değildir, hiçbir zaman bunu savunmadım. Kadın kendi ayakları

üzerinde durarak ve erkek de bunu görerek hayatlarını sürdürebilirler. Gerçek bir hayat arkadaşlığı ve aile bağları ile. Dizideki bu ve benzeri konuları çok uç noktalar olarak gördüm.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Sosyal olarak bu kültüre sahip bireylerden demokratik bir yaşam savunulmasını beklemiyorum. Bu şartlar kolay kolay değiştirilebilecek veya dizideki karakterlerin bilişsel düzeyindeki bireyler tarafından algılanabilecek kavramlar değil. Bu bilişsel düzeye sahip, demokratik tutum gösteren kadın ve erkekler, toplumsal cinsiyet rollerini reddeden bireyler dahi olsalar toplumsal cinsiyet rollerini tamamen reddedememektedir çünkü tek başımıza yaşamıyoruz. Bizi şekillendiren bu toplumda ancak bu şartları yumuşatabiliriz. Tamamen değişmesi çok uzun süreçler ve bilinçli eğitimler gerektirir.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Kendileri olmaktan ziyade kendilerine biçilen ya da kendi biçtikleri rolleri oynamayı tercih ettiklerini düşünüyorum.” (K22, Doktora, Bekâr, Eğitim)

“Kadına geleneksel roller biçilmiş. Fakat zaten ana karakterler alt tabakayı yansıtmakta ve bu çerçevede yerine getirdiği roller de kitle toplumumuzun gerçekleridir.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Geneli Türk toplumunda erkeğe biçilen rolleri temsil etmekle birlikte ailedeki baskın güç değillerdi.” (K32, Y. Lisans, Evli, Üst gelir)

Dizideki erkeklerin geleneksel olarak kendilerine atanmış rolleri yerine getirdiklerini düşünen bazı erkek katılımcıların cevapları ise şöyledir:

“Daha çok geleneksel ve doğaları gereği üstlerine düşen görevleri yerine getirmeye çalıştıklarını düşünüyorum.” (K1, Lisans, Evli, Eğitimci)

“Sayılan roller erkeğe kültürel olarak atanmış roller olduğundan bunları geleneksel olarak yetiştirmiş hiçbir erkek ve kadın sorgulamıyor zaten. Hatta ‘modern’ ya da ‘çağdaş’ olduğunu açık ya da örtülü iddia eden kimselerde dahi bu rol ve davranış örüntülerine rastlamak olağan. Dizideki karakterler erkek ya da kadın fark etmiyor hepsi eril akılla belirlenmiş tipler. Örneğin Peri karakteri dahi kendine partner bulabilmek için eril akılla belirlenmiş beğeni ölçütlerine uymaya çalıştığını itiraf ediyor bir yerde Gülbin’le konuşurken. (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

Katılımcıların % 14,2'si erkeklik rollerinin geleneksel ve modern karakterlere göre değiştiğini ifade etmektedir. Bu görüşe sahip kadın katılımcılardan bazılarının cevapları şöyledir:

“Erkek egemen görüş hâkim. Maalesef Anadolu şehirlerinin tamamına yakını böyle, büyük şehirlerde de göç edilen ana kültür Anadolu kültürü olunca durum aynı, değişim birkaç nesil sonra başlıyor. Meryem'in hayatındaki bireyler ve rolleri ile Sinan'ınki bir değil. Sorunun tek bir cevabı yok, her tipten dinamiği ayrı.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Evine, eşine bağlı, evini geçindirmeye çalışan karakteri de görüyoruz, ilişkisine sahip çıkamayan erkeği de. Geleneksel ve modern yaşantının herkesi farklı derecede etkilediğini ve bunun karakterleri nasıl etkilediğini, karakterlerin farklı savunma mekanizmaları olduğunu görüyoruz.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Bambaşka, uç noktalarda yaşayan kesimlerin anlatımı açısından oldukça nokta atışı tespitlerle betimlenmiş erkek karakterler.” (K28, Lisans, Boşanmış)

“Bu düzen kentlerde değişse de kırsalda maalesef aynen devam ediyor.” (K35, Lisans, Evli)

Katılımcılardan erkeklik rollerinin geleneksel ve modern karakterlere göre değiştiğini ifade eden tek katılımcının cevabı ise şöyledir:

“Yasin evi geçindirmek için çok da uygun olmayan yerlerde çalışmaktadır. Tabi bu iyi bir meslek sahibi olamamasından kaynaklıdır. Sinan'ın ise iş hayatı pek belli değil, genellikle kadınlar üzerine kurulu bir hayatı var.” (K19 Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılar arasında 1 kadın 1 erkek katılımcı dizideki erkeklikleri, rollerini yerine getiren güçlü ve üstün erkeklikler olarak ifade etmektedir. Bu konuda görüş bildiren kadın ve erkek katılımcıların cevapları sırasıyla şöyledir:

“Ellerinden geldiğince eril rolleri gerçekleştirmeye çalışıyorlar ve bence bunları yaptıkları için kendilerini daha güçlü, daha üstün görüyorlar. Bunları kadınların yapamayacağını düşünüyorlar.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Aslında bu rollerin tamamını kendilerinin baskın olduğu ekonomik ve fiziksel nedenlere dayandırarak toplumsal baskı ve dinî kuralları gerekçe göstererek gerçekleştirmek zorunda oldukları imajını vererek yapıyorlardı.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

İki kadın katılımcı dizideki erkekleri normlara uygun olan ve olmayan roller sergileyen farklı erkeklikler olarak ifade etmektedir:

“İmam, toplumsal normlara uygun bir imaj çiziyor. İnancı, namusu koruma konusunda kendisinden beklenilecek bir tavır sergileyen, ailesine düşkün bir din insanı, muhafazakâr ve tabulardan sıyrılmaz. Sinan çocukluk travmalarının da etkisiyle karşısındaki insanı umursamayan, kayıtsız, cinselliğe indirgeyen ve obje muamelesi yapan, takıntılı, sıkıntılı bir karakter. Yasin evi geçindiren, eşine ve çocuklarına kol kanat geren, koşulları dolayısıyla agresif tavırları olsa da yardıma muhtaç kadınlara kayıtsız kalamayan, hâkimiyet kuran, maneviyata sarılan, cinsellik, namusu koruma vb. konularda dinî değerlerin bağlayıcılığını önemseyen, toplumun beklentileriyle uzlaşan bir baba figürü. (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Dizideki erkekler toplumun normlaştırdığı rollerin dışına çıkmayı bile düşünmemektedir. Yalnızca Sinan’ın bu minvalin dışında olduğunu söyleyebilirim. Rollerin dışında yaşayan ve bağları olmayan bir karakterdir.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

Bir kadın katılımcı dizideki erkeklikleri, rol gereği sergilenen yapay erkeklikler olarak ifade etmektedirler:

“Görünürde evet karakterler bazı eril rolleri sergiliyorlar ama bunların istedikleri için mi yoksa sadece rol gereği mi olduğu tartışılır.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

İki kadın katılımcı dizide eril rollerin erkeklerin üzerlerinde baskı oluşturduğunu ifade etmektedir:

“Erkeklerin üzerinde de ağır bir baskı var.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Erkeklerin kendi öğrenilmiş çaresizlik hâlleri ile ellerinden geleni yapmaya çalıştıklarını ve bunun altında ezildiklerini gördüm.” (K33, Y. Lisans, Evli, Turizm)

Bir kadın katılımcı dizideki erkeklerin yerine getirdiği roller nedeniyle kendini her şeyin temel yapı taşı olarak gördüklerini ifade etmektedir:

“Bu ülkede maalesef erkekler kendilerini her şeyin temel taşı olarak görüyorlar. Namus onların, kadın onların, evlat onların vb. Kadınlar ise sadece bir araç. Kadın da çalışır, erkekte çalışır ama evde erkeğin sözü geçer. Kadında evlattır erkekte evlattır ama erkek daha değerlidir. Bir kadın olarak bu ve bunun gibi birçok duruma maruz kaldım. Küçüklüğümünden beri insanların kafa yapısını değiştirmek istedim bu

yüzden. Ama konuşarak bunu yapamayacağımı anladım. Şimdi bir oğlum var ve en büyük amacım ona eşitliği, adaleti, değer vermeyi öğretmek. Bunu tüm anneler başardığı zaman, bu kafa yapısını bitirmiş olacağız.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

Bir kadın katılımcı artık dizideki gibi erkekler ve kadınlar arasında belirgin bir rol ayrımı olmadığını ifade etmektedir:

“Androjen bir toplumda yaşamaya başladığımızı düşünüyorum, en azından benim çevrem böyle bir erkek toplumsal erkeklik ödevlerini yerine getirirken kadının yapacağı görevleri (çocuk bakma, ev toplama vb.) de yerine getirmeye başladı. Ancak dizi bana daha çok ya 90’lı yılları ya da günümüz köy yerleşimini anımsattıyor.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

Bir erkek katılımcı dizideki erkeklerin duruma göre eril rollerini esnettiğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Kültürünün getirdiği ve hatta dikte ettiği değerleri aslında zora gelince nasıl da değişebildiği çok güzel anlatılmış. Misal, hocanın dediğinin dışına çıkamazsın ama evini geçindireceksen barda koruma da olursun.” (K7, Lisans, Evli)

Bir kadın katılımcı dizideki erkeklerin hem baskılayan hem koruyan ve kollayan karakterler olduğunu ifade etmektedir:

“Baskıcı bir tarafı varken, arada sırada koruma, sevmeye, sabretme rolleri de var.” (K24, Lise, Evli)

K29 (Kadın, Y. Lisans, Boşanmış) dizideki erkeklerin dışarıda güçlü, içeride zayıf karakterler olduğunu ifade etmektedir. Bir erkek katılımcı dizideki erkekleri kadınlarla birlikte var olan erkekler olarak görmektedir:

“Erkekler, toplumumuzdaki genel yargılara rağmen dizide kadınlara muhtaç, kadınlarla birlikte yaşamı paylaşma, gerektiğinde evladının düşüncelerine değer verme, toplumdaki statülerinin gereğini yapmaktadırlar. Kürt ailenin babası olan ise tamamıyla eşine ve kızlarına tabi durumda. Sinan karakterinin ise lüks yaşam sürdürdüğü ve meslek sahibi olma konusunda isteksiz davrandığını söylenebilir. Hoca karakteri burada önemlidir. Bireysel anlamda çevresine yardımcı olan, onların sorunlarına akılcı yorumlar getiren, çözümler bulan bir karakterdir. Eşini ve kızını (üvey evlat olmasına rağmen) seven ideal bir portre çizmektedir. Yasin ise eşi ve kardeşinin konuşmasını istemeyen, aslında konuş, söyle diyerek onları susturan bir

karakter olmasına rağmen onlarsız yapamayan, gerektiğinde onların paralarını veya arazilerini satmak zorunda olan çaresiz bir karakter portresi çizmektedir. Ailesini korumada, kollamada, çocuklarının üzerine titremektedir. Eşinin mutluluğu için gerekli şeyleri yapmaya çalışmaktadır. Burada Hilmi karakteri ise ilginçtir. İşi gücü olmayan, cami çevresindekilerden geçinen, okudukları ile kendine toplumda yer edinmeye çalışan ama insani duygulara (Âşık olma veya evlenme gibi) gelince aniden normalleşen bir karakter.” (K17, Lisans, Evli, Eğitimci)

Soruya “bağımsız cevaplar” veren katılımcılar sırasıyla dizideki erkeklerin psikolojisinin bozuk olduğunu (K25, Kadın, Lise, Evli), dizide erkeklerin pasif gösterildiğini (K26, Kadın, Lise, Evli), erkeklerin baskı altında (K27, Kadın, Lise, Bekâr) ve eksik olduklarını (K34, Kadın, Ön Lisans, Evli) belirtmiştir.

Katılımcıların Dizideki Erkeklik Krizine Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Dizideki erkek karakterlerin toplumsal roller bakımından bir krizde olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların soruya vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır:

Tablo 29

Katılımcıların Dizideki Erkeklik Krizine Yönelik Görüşleri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Krizde olduklarını düşünüyorum.	Kadın: K2, K3, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K15, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35 Erkek: K1, K16, K17, K18, K19, K20, K21	30	85,7
Krizde olduklarını düşünmüyorum.	Kadın: K4, K14, K22 Erkek: -	3	8,5
Fikrim yok.	Kadın: K13 Erkek: -	1	2,9
Cevap yok.	Kadın: - Erkek: K17	1	2,9

Katılımcıların % 85,7’si erkek karakterlerin toplumsal roller bakımından bir krizde olduklarını düşünmektedir. Bu oran içerisinde kadınlar % 65,7 (23 kişi), erkekler ise % 20’lik (7 kişi) orana sahiptir. Erkek karakterlerin toplumsal roller bakımından bir krizde olduklarını düşünen bazı kadın katılımcılar, Yasin karakterinin eşinin psikolojik

rahatsızlığı ve Ali Sadi Hoca karakterinin eşinin ölümü nedeniyle bir krizde olduğunu düşünmektedir:

“Dizide özellikle Yasin büyük bir krizdedir. Eşinin psikolojik problemini çözememiş, bu durumu tüm hayatına yansıtmıştır ve çok kötü bir kriz dönemi yaşamaktadır. Tabi kadın olsa çöken erkeği tutar, kaldırır ama erkek bunu yapamaz. Ancak şikâyet ve isyanla üstesinden gelmeye çalışır.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet).

“Belki Yasin böyle bir krizde olabilir. Eşinin daha önce tecavüze uğramış olması ve şu an ruhsal hastalığının bulunması falan onu böyle bir krize sürüklüyor gibi.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet, örneğin Yasin eşinin konuşmamasından, intihara meylinde, çocuklarının sessizliğinden, kardeşinin söylediği sözün devamını getirmemesinden kaynaklı bir kriz hâlinde genellikle. Pasif ve saldırgan tavırları ön plandadır. (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Evet. Özellikle Yasin eşinin geçmişi dolayısıyla sık sık tekrarlayan psikolojik rahatsızlıktan ötürü kendi toplumsal rolü değil ama eşinin toplumsal rolünü aksattığından dolayı bir krizdedir. Hatta gönlünü neredeyse Hayrunnisa'ya kaptıracak gibi olması da bunun göstergesidir. Hocanın ise eşinin ölümünden dolayı bir kriz durumunda değil, sakinlik durumunda olduğunu gözlemledim.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Yasin'in yaşadığı zorluk, psikolojik çöküntüyü yaşayan eşine destek olmaya çalışması ama nasıl yapacağını bilememesidir. Bu nedenle çaresizlik içindedir. (K27, Lise, Bekâr, Sağlık).

“Evet. Hocanın karısının ölümünden sonra yaşadıkları, Meryem'in abisinin karısının psikolojik buhranları sonrası tavırları hep bu yöndeydi.” (K28, Lisans, Boşanmış)

“Evet. Başrol erkek karakterin eşi tecavüz mağduru ve sorunlar yaşıyordu, nasıl baş etmeleri gerektiğini bilmiyorlardı.” (K35, Lisans, Evli, Eğitim)

Bazı kadın katılımcılar erkek karakterlerin ataerkil rollerin altında ezildiklerinden dolayı krizde olduğunu düşünmektedir:

“Toplumsal dayattığı şeyler erkeklerde de baskı kuruyor ama kimse bunun farkında değil. Belki o dizideki erkeklere aileleri farklı yönlendirmede bulunsa, mesela ana karakter kadın daha aktif ama abisi daha içe dönük. Aile içinde tersi rollere yönelik

aile tutumu olsa belki de en son kuşak mutlu olacaktı. Bu şartlar altında kişinin kendini gerçekleştirmesi mümkün değil, kadınlık veya erkeklik kısır döngüde. Karakterlere göre değil, cinsiyetlere göre. Dizi de bunu aynen işlemiş. Gerçek hayattan kesitler.” (K3, Lisans, Evli, Medya Çalışanı).

“Evet, erkeklere idari rolleri tek başına üstlenmesi gerektiğini ve bunun için gerekirse baskı, kısıtlama yapabileceğini ona öğreten ataerkil Anadolu düşünme (düşünme bile değil aklen değil naklen, nesilden nesile, doğrusuyla yanlışıyla copy paste yapma) şekli nedeniyle krizdedir.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Evet. Çünkü kendisinden beklenenin 'aileye bakan, güçlü, güvenilir bir sığınak olmak' olduğu düşünülüyor.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Karakterin kabulleri ve benimsedikleri yaşama göre kriz oluşturur, geleneksel bakışta erkeğin işsizliği veya fonksiyon kaybı otoriteyi tehlikeye sokar.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Evet. Rollerıyla gerçek konumları arasında sıkışmış erkekler.” (K23, Doktora, Evli, Eğitim).

“Evet. Çünkü o aile yapısına göre erkeğe para kazanma rolü biçilmiş. Dolayısıyla erkeğin çalışmaması olumsuz bir durumdur.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Dizideki erkek karakterler kendilerine biçilen rolleri farklı açılardan yerine getiremiyordu. Kimi fiziksel, kimi ailevi, kimi duygusal eksikliklerden mustarıptı.” (K32, Y. Lisans, Evli, Üst gelir)

Bazı kadın katılımcılar ise erkek karakterlerin roller bakımından krizde olmalarını farklı faktörlere bağlamıştır:

“Erkekler para, kadın ve güç olmayınca intihar bile ederler.” (K24, Lise, Evli)

“Sorunları çözmede kadınlara nazaran daha zorlanıyorlar.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

“Elbette, normalin dışındaki her durum kronik bir sorundur. Bu sorun ve sebebi olan kadın ile sürekli bir sürtüşme, anlayışsızlık hâli vardı.” (K33, Y. Lisans, Evli, Turizm).

Erkek karakterlerin toplumsal roller bakımından bir krizde olduklarını düşünen erkek katılımcılar da kadın katılımcılarla benzer şekilde krizin nedenini karakterlerin eşlerinin hastalığı ya da ölümüne, erkeklerin toplumsal rolleri olan evi geçindirme gibi konularda

zorlanmalarına, eril rollerin erkek bireyler üzerinde neden olduğu baskıya vurgu yapmışlardır:

“Hem toplumsal roller hem de aile içindeki olumsuz gelişmeler sebebiyle krizde olduklarını düşünüyorum.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

“Yasin karakteri iş konusunda sıkıntılar yaşıyor, eşinin ruhsal problemleri var. Hepsiyle baş etmeye çalışıyor. Erkeğin ekonomik rolü onun diğer rollerde de baskın olmasını sağlıyor genelde. Korumacı yaklaşımı da bunun bir ürünü. Hoca karakteri bu bakımdan ayrı bir yerde duruyor çünkü hoca kişisel yaşamında, benliğinde normal şartlarda kendisinden çok da beklenmeyen roller sergileyebiliyor. Zaten her karakter ikiliklerle donatılmış. Karakterler mutlak değiller. Bu önemli.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Yasin ve Sinan karakterleri kriz yaşamaktadır. Yasin işlerinin düzene girmesi için zamana ihtiyacı olduğunu, zamanı gelince özel işini tekrar açarak huzura kavuşacağına ve ailenin mutluluğunun geleceğine inanmaktadır. Sinan ise annesiyle yaşadığı tartışmadan sonra toplumdaki değerini (meslek sahibi olmaması) sorgulamaya başlamıştır. Ali Sadi Hoca eşinin ölümü ile krize girse de sonra tek başına yaşamaya başlamış ve kriz durumundan çıkmıştır. Hilmi karakteri ise hiçbir sorunu dert etmemektedir.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

“Eşinin sorunları veya ölümüyle baş etmeye çalışan bireyler vardı.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Yasin eşinin psikolojik rahatsızlığı nedeniyle çok üzülüyor ve bu durumu kabullenemiyor, hatta ayrılma kararı alıyor, bunu dile getirdiğinde de gözlerinden yaş dökülüyor.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

“Krizde evet. Düşük gelir düzeyi, alt sosyoekonomik sınıf özelliklerinin yaşadığı gerilimler ve yoksulluk görülmektedir.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Eş öldüğünde veya hastalandığında erkeğin evi geçindiremediği vurgulanmıştır. Erkeğin iş ile ilgili sıkıntılar yaşadığında ev halkına agresif davrandığı görülmektedir.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Katılımcıların % 8,5’i erkek karakterlerin toplumsal roller bakımından bir krizde olmadıklarını düşünmektedir. Bu grupta yer alan 3 katılımcı da kadındır ve görüşleri şöyledir:

“Kriz olduğunu düşünmüyorum. Bu durumlar önceden de vardı ancak nüfus arttıkça ve teknoloji geliştikçe, toplumsal yapı bozuldukça ve geniş ailelerden çok çekirdek aile olarak yaşamaya başladıkça insanlar bu gibi durumları psikolojik olarak daha zor atlatmaya başladılar.” (K4, Doktora, Evli)

“Hayır düşünmüyorum. Dizideki erkek karakterler çok gerçektir. Dizide erkek karakterlerden çok kadın karakterler daha baskın ve ön plandaydı.” (K14, Lisans, Evli)

“Hayır. Daha çok etrafındaki kişileri krize sürüklemeyi tercih ediyorlar.” (K22, Doktora, Bekâr)

Katılımcılara Göre Dizideki Erkek Karakterlerin Eril Rollerinin Onları Çıkmaz Sürükleme Durumları:

Katılımcılara “Dizideki erkek karakterlerin eril rolleri onları bazı durumlarda çıkmaza soktu mu? Neden?” sorusu sorulmuştur ve verilen yanıtlar aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır:

Tablo 30

Katılımcılara Göre Dizideki Erkek Karakterlerin Eril Rollerinin Onları Çıkmaz Sürükleme Durumları

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Evet	Kadın: K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K23, K24, K25, K27, K28, K31, K32, K33, K34 Erkek: K17, K18, K19, K20, K21	26	74,3
Hayır	Kadın: K12 Erkek: K1, K7	3	8,6
Cevap yok	Kadın: K15, K30 Erkek: K16	3	8,6
Bağımsız cevap	Kadın: K26, K29, K35 Erkek: -	3	8,6

Tabloya göre katılımcıların % 74,3’ü (21 kadın, 5 erkek) erkek karakterlerin eril rollerinin onları bazı durumlarda çıkmaza soktuğunu düşünmektedir. Bu yönde görüş bildiren katılımcıların Yasin ve Sinan karakterleri üzerinden yorum yaptıkları görülmektedir. Aşağıda Yasin’in roller bakımından bir çıkmazda olduğu konusunda görüş bildiren bazı kadın katılımcıların düşüncelerine yer verilmiştir:

“Erkeklerin erkek oldukları için üstlendikleri o ‘her şeyin temel taşı benim’ zihniyeti üstesinden gelemeyecekleri birçok işe kalkışmalarına sebep oluyor.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Elbette. Meryem’in ağabeyinin çaresizliği, ailesini korumaya çalışırken ki kendi korkuları, korkularının onu sürüklediği sadakatsizlik yolu, üstüne ailesine öfkesini yöneltmesi... Hepsi erillik değil de nedir?” (K3, Lisans, Evli, Medya)

“Evet, özellikle Meryem’in ağabeyinin bu derece sinirli olması ya da Meryem’in temizliğe gittiği adamın sürekli farklı kadınlarla olmasının onları zor duruma soktuğunu hatırlıyorum.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Evet. Yasin karakterinin nefes almaya ihtiyacı olduğunu hissettim ama bunun eril rolü nedeniyle mümkün değil diye düşündüm. Hatta Yasin içindeki çıkmaza sıkışmış ve mücadele ederken ağlıyor.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Sanırım Yasin’in eşinin yaşadıklarından ve bunun getirdiği sıkıntılardan dolayı çıkmaza girdiği durumlar oldu.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Yasin karakteri eşi Ruhiye’nin hasta ve kontrol edilemez oluşu nedeniyle çaresizlik ve bir çıkmaz içindedir.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Evet, örneğin Yasin. Evin reisi olarak bir erkek sorumluluk üstlenme becerisine sahip olmalı, evi yönetmeli, asla hiçbir konuda pasif ve çaresiz kalmamalı vb. toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını düşündüğümde Yasin’in eşinin travma durumu ve hayatındaki yoğun, stresli şartlardan dolayı oldukça zorlu bir sürece maruz kaldı diyebilirim.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Yasin daha şefkat dolu ve hassas biri ama bunu gösteremiyor, duygularını ifade edemiyor.” (K27, Lise, Bekar, Sağlık)

“Yasin’in eşinin hastalığı ile baş edememesi. Kadının fizyolojik sebeplerle değil kendine biçilen role uymaması varsayımı problemi derinleştirdi. Bekâretinin olmaması durumu geleneksel kadın imajına uymadı, Yasin’de bu durumdan etkilendi.” (K32, Y. Lisans, Evli)

Bazı kadın katılımcılar da Sinan karakterinin bir çıkmaz içerisinde olduğunu düşünmektedir:

“Sinan’ın kendi hayatının kontrolünü eline alamaması bence onu yalnızlık konusunda, ilişkiler konusunda çıkmaza soktu.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Sinan da kimliğini kendi geçmiş yaşantısını ve ailesini Gülbin’den gizlemek için sürekli farklı bir tutum sergiledi, ailesinden hiç söz etmedi, konu açılınca geçiştirdi. Bu durum da onu kadınların karşısında konuşamadığı için ezik yaptı.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Bazı katılımcılar da herhangi bir erkek karakter üzerinden değil de genel bir değerlendirme yapma yolunu seçmiştir:

“Çünkü bildiklerinden fazlasının karşılanması gerekti ve aslında orada ne kadar yetersiz oldukları görüldü. Hiçbir karakter (erkek) kendi kalıbı dışında yeterli bilgiye sahip değildi.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

“Toplum baskısını düşünerek yaşadıkları için evet. Çünkü rollerini aksatınca toplum ne der kaygısı var.” (K34, Ön lisans, Evli, Eğitim)

Bazı katılımcılar da birden fazla erkek karakter üzerinden örnek vererek soruyu yanıtlamıştır:

“Yasin ile Ruhiye arasında Yasin’i çıkmaza sokan durumlar oldu ama bu durumu eril rolü olarak değerlendirmedim. Ruhiye’nin kendi içindeki çıkmazlarından dolayı zorlandılar. Diğer taraftan Ali Sadi Hocanın kızı Hayrunnisa konusunda çıkmaza girdiği an örtünmek istememesi konusunda oldu ama bu konuyu kızının seçimine bıraktı çok da eril bir rol olmadı. Bu dizideki erkek karakterleri çok baskın göstermemişlerdi bence.” (K14, Lisans, Evli)

“Evet. En çok Meryem’in abisinde gözlemleniyor. İş, eş durumundan ötürü. Bir de Meryem’in sorumluluğu da onda. Sinan da arada kalmış bir modern zaman erkeği. Kendi çevresinden kadınları çekmek için spor salonuna gidiyor. Ancak esasında içten içe Meryem’e ilgi duyuyor.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya evet yanıtını veren erkek katılımcılardan bazılarının cevabı ise şöyledir:

“Dizide erkek karakterler fazla yer bulamadığı için en eril karakter Yasin olarak gözükmektedir. Hoca, Hilmi, Gülbin’in babası, Gülan’ın kocası zaten eril rollerde değildir. Yasin ise ağladığı sahnede çıkmaza düşmüştür. Karısının kendinden habersiz oğlu ile köyüne gitmesi örnek verilebilir.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

“Sinan’ın bağlanmadan tekdüze yaşadığı ilişkilerin kendini daha da yalnızlaştırdığını düşünüyorum.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Yasin evini geçindirmek için kendi yaşam koşullarına uymayan çalışma şartlarıyla hayatını sürdürmektedir. Bu durum onu çoğunlukla rahatsız etmektedir.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evet. Sorunları diyalogla değil, erkek egemen kültür ve davranış kodlarıyla çözmeye yöneldiler.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Sinan’ın kadınları eğlence olarak görüp kendini kullanan taraf olduğunu düşündüğü nokta da Gülbin’in arkadaşlarıyla yaptığı konuşmaya şahit olmasından sonra aslında kadınların da onu kullandığını ve onun yaptıklarının farkında olduklarını fark etmesi onu çıkmaza sürüklemiştir.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Soruya hayır yanıtını veren katılımcıların oranı % 8,6’dır ve bu katılımcılardan 1’i kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcı K22 (Doktora, Bekâr, Eğitim);

“Karakterlerin çıkmaza girmek noktasına geldiklerini düşünmüyorum. Erkek karakterlere dışarıdan bir baskı da yok aslında. Sabretmeye karar vermek ya da vazgeçmek onlar için daha kolay gibi.” demiştir.

Erkek katılımcılardan soruya hayır yanıtını verenler ise gerekçeli bir açıklamada bulunmamıştır.

Katılımcılara Göre Dizideki Karakterlerin Evliliğe Bakışı:

Tablo 31

Katılımcılara Göre Dizideki Karakterlerin Evliliğe Bakışı

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Geleneksel ve modern karakter temsillerinde evliliğin farklılığı	Kadın: K2, K4, K6, K8, K10, K14, K23, K24, K27, K29 Erkek: K16, K18, K20, K21	14	40
Her karakterin evliliğe yaklaşımının farklılığı	Kadın: K3, K11, K12 Erkek: K17, K19	5	14,3
Yeter ki evleneyim diye yapılan evlilikler	Kadın: K5, K13, K15, K34, K35 Erkek: -	5	14,3
Bir var olma şekli olarak evlilik”	Kadın: K25, K31 Erkek: -	2	5,7
Bağlılık ve sevgi ile kurulan evlilikler	Kadın: - Erkek: K1, K7	2	5,7
Toplumsal bir panoraması olarak evlilik	Kadın: K28, K30 Erkek: -	2	5,7
Hastalıklı ve sorunlu evlilikler	Kadın: K26 Erkek: -	1	2,9
Mesafeli durulması gereken evlilik	Kadın: K32 Erkek: -	1	2,9
Evlilik konusu derinden işlenmemiş	Kadın: K22 Erkek: -	1	2,9
Cevap yok	Kadın: K9, K33 Erkek: -	2	5,7

Katılımcıların % 40’ı dizideki modern ve geleneksel aile tipinin, kentli ve gecekondu gibi toplumsal mekânlardaki evliliklerin farklılığına vurgu yapmıştır. Bu görüşe sahip katılımcılardan 10’u kadın, 4’ü erkektir. Kadın katılımcıların bazılarının görüşleri şöyledir:

“Geleneksel aile yaşamını sürdürenler için evlilik kutsaldır. Eş, her ne olursa eştir. Evlilik ömür boyu sürer. Eş seçimi süreci de çok daha kısıtlı tanışmalar sonucunda oluşur. Diğer taraftan okumuş, çok daha yüksek gelir seviyesine erişmiş, (geleneksel aile yapısından dahi gelinse) maddi özgürlüğü bulunan insanların evlilik kurumunu önemsememesi, ilişkilerinin laçkalaşmış, dürüstlükten, saygıdan, sadakatten uzak hâlleri var.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Çok uç noktalarda olduğunu görüyorum. Bir taraf evlenmeyi çok iyi, çok mükemmel bir şey olarak görüp isterken, diğer taraf evliliği zihninin bir ucundan geçirmiyor bile.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Alt sosyoekonomik kesim yaşı gelince evlenmek gerek algısını verirken, üst sosyoekonomik kesim evliliği kendince olabildiğince erteleyen hayatı yaşamanın mümkün olduğu algısını verdi.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Meryem yaşadığı çevre dolayısıyla daha geleneksel yaklaşıyor olaya. Adamın ona yüzük vermesi bile onu bayıltacak kadar etkiliyor. Şehirli kadınlar diyebileceğimiz Melisa, Gülbin ise dinî boyuttan, gelenekten daha uzak günlük ilişkiler yaşamayı tercih ediyor. Peri ise kadın erkek ilişkilerine mesafeli gibi görünüyor. İçten içe hayatında doğru düzgün bir erkek istiyor.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Meryem değerlerine bağlı, dinî duygular ve açıklamalar ile olaylara yaklaşıyor. Dolayısıyla tabiatı gereği evliliği de geleneksel bir bakış açısıyla belirli bir gelişim döneminde gerçekleşmesi gereken bir olgu olarak değerlendiriyor. Ayrıca evden bunalan ve çareyi evlenmekte bulan bir kaçış yolu olarak da görüyor. Peri, onun elitist annesi, Gülbin, kaderine ve kendisine biçilen rollere razı olmayan Hayrunnisa’dan Nisa’ya dönüşen imamın kızı ve Melisa ise evlilik kurumunu ve bu kurumun işlevselliğini reddeden ya da tabuları yıkan tarafta yer alıyorlar. Evliliği düşünürlerse de tek amaçları parmakta yüzük görmek ya da ilişkiyi meşru bir zemine oturtmak olmaz muhtemelen ve de kimle, nasıl, ne koşulda olacağına kendileri karar verir.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Eğitim almayan karakterler geleneksel yaklaşımdalardı. Eğitimli karakterlerse aile faktörü dışında kendi istekleri doğrultusunda hareket ediyor, evliliğin çokta gerekli olmadığını gösteriyorlardı.” (K14, Lisans, Evli)

“Toplumsal her tabakasının evliliğe bakışı gerçekçi bir şekilde yansıtılmış.” (K23, Doktora, Evli, Eğitim)

“Üst tabaka için kaçınılan, alt tabaka için gerekli bir kurum evlilik.” (K27, Lise, Bekâr, Sağlık)

“Alt sosyoekonomik sınıf için evlilik önemli ve temel iken, üst sosyoekonomik sınıftakiler için uzak durulan (aslında istenen ama doğru kişinin bir türlü bulunamadığı) olduğunu düşünüyorum.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

Katılımcılardan dizideki karakterlerin evliliği konusunda modern ve geleneksel aile tipinin, kentli ve gecekondu gibi toplumsal mekânlardaki evliliklerin farklılığına vurgu yapan erkek karakterlerden bazılarının görüşleri de şöyledir:

“Meryem’in evlilik noktasında sürekli bayılmalar yaşamasında, iki kişi arasında bir ilişki olabilmesinin meşru zeminin evlilik olarak görülmesinden kaynaklı geleneksel bakış açısının izleri çok netti. Karşı cinsler arasındaki ilişki tabu olarak görülüyor ve bir tür bastırma mekanizması devreye giriyor. Kendini bir nebze geleneksel yapıdan izole etmeyi başarmış olanlar da (Gülbin, Melisa, Sinan falan) ilişkilerini etik bir zemine oturtma noktasında problem yaşıyorlar. Bu da evlilik dışı ilişkiyi antipatik, sevimsiz ve ahlak dışı hale getiriyor. Sadece filmde değil Türkiye’de böyle durum.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Evliliği toplumsal bir görev olarak gerçekleştirmiş bireyler ve evli olmamayı yaşam biçimini korumak için tercih eden bireyler vardı. Ancak sevgi ile gerçekleştirilmiş bir evlilik örneği dizide göremedim.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

“Kent yaşamına adapte olanlar evliliğe mesafeli iken geleneksel olanlar evliliğe bir an önce atılmak istiyor.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Toplumsal içindeki evlilikle ilgili bakış açılarının ayrılıkları net olarak anlatılmıştır.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Katılımcılardan % 14,3’ü her karakterin evliliğe yaklaşımının farklı olduğunu ifade etmektedir. Bu katılımcılardan 3’ü kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Din hocası; sadık. Ana karakterin (Meryem’in) âşık olduğu evini temizliğe gittiği Sinan psikopat; uygunsuz/rezil. Ağabey Yasin; belirsiz/karmaşık. Ana karaktere âşık son kişi Hilmi’nin evliliğe yaklaşımı klasik/olumlu.” (K3, Lisans, Evli, Medya çalışanı)

“Yasin merhametli biri olduğu için sevdiği eşiyile bir aile olmak istiyor, Meryem de evlilik konusunda kendini bastırmış ama sonra gerçekliği görünce bu duyguya alışıyor, dizideki hocaların çiçek benzetmesi gibi.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Her evlilik birbirinden farklıdır. Dolayısıyla ne görürlerse bildikleri de o oluyor insanın. Evlilikten korkmaları ya da tek çarenin evlilik olduğunu düşünmek/sanmak toplumun baskısı ya da etkisi ile gerçekleşiyor.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Erkek katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

“Karakterlerin evlilik kurumuna bakışları farklılık göstermektedir. Yasin, evliliği kutsal bir değer ve mutlu olunan bir yuva olarak görmektedir. Eşinin ve çocuklarının

mutlu olmaları için elinden geleni yapmaktadır. Ali Sadi Hoca evliliğin bir eş dayanışması olduğu bilincinde ve eşinin isteklerini yerine getirmek için kendi isteklerinden vazgeçmektedir. Meryem evlilik ile ilgili bayılma nöbetleri geçirmektedir. (Bayılmaları genellikle evlilik ve cinsiyet ile ilgili konulardan sonra olmaktadır.) Hastalığını yenmek için olsa gerek dizinin sonunda hiç sevmediği bir karakter olmasına rağmen Hilmi'den evlenme teklifi almıştır. Hilmi işi olmamasına, cami çevresinde veya cemaatte (tam anlayamadım bu konuyu) rağmen sadece güzel olduğu için bir kızla evlenmeyi düşünmektedir. Psikolog Peri, iletişimsizliğinden dolayı bir eş bulamama sorunu yaşamaktadır ama evliliği veya erkek arkadaş bulmayı istemektedir. Burada Gülan karakteri dikkat çekmektedir. Kardeşi Gülbin'e "Bir koca kapatamadığını" söyleyerek âdeta erkek sahibi olmak olarak görmektedir evliliği. Gülbin'in evlenmek gibi bir düşüncesi ise bulunmamakta. Melisa karakteri ise zaten evlilik düşüncesi olmayan mesleğinden kazanacağı para ile alacağı emlakları düşünmektedir." (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

"Meryem karakteri evlenmeye sıcak bakan biri. Sinan ise evlenme taraftarı değil ve gönül eğlendirme derdindedir. Yasin ise bir anlamda evlilikten pişman durumdadır." (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 14,3'ü dizideki karakterlerin "yeter ki evleneyim" diye evlenen karakterler olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe sahip 5 katılımcı da kadındır, görüşlerden bazıları ise şöyledir:

"Hastalıklı bir şekilde Meryem'inden psikoloğuna kadar hepsi evlilik/ilişki peşindedir. Tek hayat kurma gücü örneği yok o dizide, Sinan'ınki de tek hayat değil, çünkü kaçış psikolojisiyle seçerek değil kaçarak ve travmaların manipülasyonunda yaşıyor. Tek, güçlü ve kendi olabilmiş bir şey yok orda. Bir hoca efendi var, o da ömrünün son deminde kendi olma cesaretine eriyor." (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

"Amaç sadece evlenmiş olmak. Kişiler (kadınlar özellikle) aslında kendileri de erkekler tarafından sunulan tercihleri kabullenmişler ve aslında erkeklerin isteği doğrultuda evlilik yapıyorlar (Ya da yapacaklar)" (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

"Aslında her ne kadar 2 farklı sosyoekonomik yaşam tarzına sahip karakterler var olsa da -Peri ve Meryem üzerinden bir yorum- kendi olamayan, bu yüzden var olabilmek için sevgiyi bekleyen karakterlerin varlığını görüyorum. İçindeki

boşlukların farkında olan ama bastırdıkları ya da bastırmak zorunda oldukları için aslında ikisinin de evliliği istemesine rağmen ulaşılmaz gördükleri için hâlâ bekârlar ve evliliğe karşı bir imaj çiziyorlar. Peri ailesine (onlara göre) hak ettiklerini verebilmek için sürekli kariyerine odaklanmış, evliliği ve aile kurmayı öncelermeyen bir yapıda olan ailede büyümüş olmasına karşın içten içe var olmak için de sevginin gerektiği ve sevgisiz olduğu için kendince bu hâlde olduğunu düşünüyor. Melisa ile bir konuşmasından bu sonucu çıkardım. Meryem ise ailesinde kendi olarak var olamadığı, belli bir yaşa gelmiş olmasından ötürü birincil ihtiyaçlarımızdan olan cinselliği canavarlaştırmış bir karakterdir. Evlilikten delicesine korkuyor, aslında Peri'ye gelmesinin sebebi de esasen bu. Ama korkuyor olması istemediği anlamına gelmiyor...” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Evlenmiş olmak için evlenen insanlar görüyorum.” (K34, Ön lisans, Evli, Eğitim)

“En okumuşundan en cahiline tüm kadınlar için evlilik toplum içinde bir statü atlama, saygı görme kurumu olarak görülüyor.” (K35, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcıların % 5,7'si evliliği özellikle kadınlar için bir var olma şekli olarak görmektedirler. Dizideki başkahraman Meryem için evliliğin önemli olmasının nedeni, geleneksel kültürde kadının bir tür var olma şekli olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta dizideki tüm kadınların evliliğe daha fazla odaklı oldukları da vurgulanmıştır. Bu görüşe sahip 2 katılımcı da kadındır ve görüşleri şöyledir:

“Dizide Meryem ve Ruhiye'nin, hatta modern denebilecek karakterlerin dahi ev ve kadınlık dışında yapacak şeyleri yok. En başında söz hakları yok.” (K25, Lise, Evli)

“Bu dizide tüm kadınlar erkeklere göre daha evlenmeye odaklıdır.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcıların % 5,7'si dizide bağlılık ve sevgi ile kurulan evlilikler olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşlere sahip katılımcıların 2'si de erkektir, görüşleri ise şöyledir:

“Dizideki evli karakterlerin eşlerine bağlı olduklarını, eşlerini sevdiklerini ve eşlerine değer verdiklerini düşünüyorum. Ancak aile içindeki rollerin geleneksel ve toplumsal değer yargıları doğrultusunda paylaşıldığını, bireylerin bu minval üzerine yaşamlarını sürdürdüklerinde karşılıklı anlaşmanın daha kolay olduğunu görüyorum.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

“Evliliklerin sevgi ile yapıldığını söyleyebilirim.” (K7, Lisans, Evli)

Katılımcıların % 5,7'si dizideki evlilikleri toplumun bir panoraması olarak düşünmektedirler. Bu görüşlere sahip katılımcıların 2'si de kadındır:

“Dizideki evlilikler toplumun panoraması gibi. Evlenenler o yapı içinde erimiş, evliliği tercih etmeyenler başka toplumsal varoluşsal sıkıntılarda.” (K28, Lisans, Boşanmış)

“Evlilikler geleneksel bir yapı seyretniş. Toplumumuza çok yakın olarak temsil edilmiş.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Bir kadın katılımcı dizideki evliliklerin hastalıklı ve sorunlu bir yapı gösterdiğini (K26, Lise, Evli), bir kadın katılımcı evliliğin mesafeli durulan bir aşama olduğunu, ana karakterlerin evliliğe mesafeli olduklarını (K32, Y. Lisans, Evli), bir diğer kadın katılımcı evlilik konusunun dizide derinden işlenmemiş olduğunu (K22, Doktora, Bekâr) düşünmektedir.

Katılımcılara Göre Dizideki Kadın Karakterlerin Erkeklerle İlişkileri ve Beklentileri:

Katılımcılara “Dizideki kadın karakterleri erkeklerle ilişki ve beklentileri açısından değerlendirdiğinizde neler söylersiniz?” sorusu yöneltilmiş ve aşağıdaki görüşlere ulaşılmıştır:

Tablo 32

Katılımcılara Göre Dizideki Kadın Karakterlerin Erkeklerle İlişkileri ve Beklentileri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Geleneksel beklentiler	Kadın: K5, K9, K10, K12, K13, K24, K25, K27, K30, K34, K35 Erkek: K1, K16, K19	14	40
Geleneksel ve modern karakterdeki beklenti farklılığı	Kadın: K2, K4, K8, K14, K15, K22, K28, K33 Erkek: K18, K21	10	28,6
Kendi kaderine karar veren güçlü kadınlar	Kadın: K23, K26, K31, K32 Erkek: -	4	11,5
Her karakterin evliliğe yaklaşımının farklılığı	Kadın: K3 Erkek: K17	2	5,6
İletişim kurmaya çabalama	Kadın: K6, K29 Erkek: -	2	5,6
Görünürde erkeğe minnet var ancak içten içe kadınların bezmişliği hakim	Kadın: - Erkek: K7	1	2,9
Erkeklerle hayranlık, bastırılmış cinsel duygular, evlilik merakı	Kadın: K11 Erkek: -	1	2,9
Cevap yok	Kadın: - Erkek: K20	1	2,9

Tabloya göre katılımcıların % 40'ı kadın karakterlerin erkeklerle geleneksel bir ilişki ve beklenti içinde olduklarını belirtmiştir. Bu görüşe sahip 11 kadın, 3 erkek katılımcı bulunmaktadır. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“İlişki/evlilik/erkek bağımlısı, iç açıdan kendine yetemeyen ama yeter gibi görünmeye çalışan travmatik rollerde kadınlar. Evlenmeliyim, erkek olmalı, elimde tutmalıyım, bana bakmalı vb. güdümünde. Bekâret ise alt kültürde kritik ama ekonomik gücü olan ve alt kültürü kıran için sorun değil, tabi bekâret sorun olmasa da kendine bağlı erkek bulma takıntısı baki. Maalesef...” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Yine öğretilerin sonucudur. Bu öğretilerin benimsetildiği karakterler bu durumlara girmeyi olumsuz tanımlarlar ve yüksek kaygı oluştururlar. Çünkü bu toplumlarda kadın dul kalması veya bekâretin olamayışının bilinmesi kadınları muhtemel damgalama altına alır ve tehlikeye açık hâle getirir. Bu tehlikeli duruma düşme kaygısı kadının hayatındaki erkeğe itaatini kuvvetlendirir.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Meryem'in değerlerine ve dinine bağlı tabiatından dolayı kadın erkek ilişkilerinde değerleri çerçevesinde davranışlarına referans olan ilkeleri bulunmaktadır. (Bekâreti önemser, karşı cinsin elini tutmaz, erkeğe saygıda kusur etmez vb.) Sinan'ı beğense de bunu katiyen onunla paylaşamaz. Çünkü cinsel dürtülerini bastırmak, kurallara uymak ve iş yapmak zorunda! Ruhiye de evlilik öncesi bekâretini kaybetmiş olduğu için (Yasin bunu mesele yapmasa da) suçluluk duygusu içerisinde. Bu yüzden de hastadır. Bekâret meselesi onun handikabı.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Hep bir sığınma, kendini adama durumu var ne yazık ki. İlkel bir anlayış gibi görünse de eminim ki ilkel toplumlarda cinselliğe, erkeğin varlığına bu kadar büyük anlamlar yüklenmiyordu. Yani tabulaştırmak bizim yıllarımıza has...” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Erkekler tarafından kalıba sokulmuş kadınlar. Kendi istediklerini yaptıklarını zannediyorlar ama yine erkekler tarafından yönlendirilip şekil alıyorlar. Hatta kadının kadına şiddeti de bu yüzden yine.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

“Bize bunlar aşılandı küçüklükten, şimdi tabuları yıkamıyoruz maalesef. Benden çıktı, artık senin oldu, gelinlikle gittin kefenle dönersin gibi cümleler...” (K24, Lise, Evli)

“Geleneksel Türk aile yapısının gerektirdiği gibi davranıyorlar. Yanlış ama öyle gördük, böyledir mantığı var.” (K27, Lise, Bekâr, Sağlık)

“Yine geleneksel bakış açıları mevcut. Alt tabakadaki kadının üst tabakadan bir adama hayranlığı da başka açıdan değerlendirilebilir. Farklı gelen hayata karşı bir merak ve özentisi var aslında.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Dizideki kadınlar hayatlarının her konusunda erkekleri ön planda tutuyor. Tek başlarına da bir birey olarak yaşamayı bilmiyorlar. Mutluluk kaynağını erkekler ve onların ne dediğine bağlı sanıyorlar.” (K34, Ön Lisans, Evli, Eğitim)

“Erkeğin gönlünü kazanmak için evini temizleyip kek yapan bir karakter var. Çünkü erkeği mutlu edip elde tutmak gerekir algısı mevcut.” (K35, Lisans, Evli, Eğitim)

Kadın karakterlerin erkeklerle geleneksel bir ilişki ve beklenti içinde olduklarını belirten erkek katılımcılardan bazılarının görüşleri ise şöyledir:

“Dizideki eşlerinden beklentileri ve istekleri daha çok geleneksel ve toplumsal değerler temelinde.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

“Yasin bekâretle ilgili tabuya meydan okuyan bir cümle sarf ediyor Ruhiye'ye, o etkiliydi: ‘Senin kalbin bâkire ya!’ diyor. Ama tabi Ruhiye'deki travma bir yana artık bâkire olmadığı düşüncesi de bu travmaya sürekli eşlik eden bir tehdit. Bu tehdit eril zihniyet yapısından kaynaklanıyor. Bu durum Ruhiye'nin Yasin'i kaybedeceğine ilişkin duygusunu da sürekli perçinliyor. Erkek tarafından terk edilme tehdidi örtük olarak eril düşüncede var. Dolayısıyla kadın ne yapıp edip onu sürekli hoş tutmalı. Aynı hiyerarşi burada da işliyor.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Yasin'in ayrılmayı düşündüğünde yine de karısından ayrılma fikri kolay olmuyor onun için, çocukların ayrıldıkları durumunu da göz önünde bulunduruyor. Yasin'in eşi de beni bu hâlimle aldı diyerek Yasin'e minnet duymakta. Gülan kız kardeşine senin ne yaptığını biliyoruz diyerek namusla ilgili dokundurmalar yapmakta.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Tabloya göre katılımcıların % 28,6'sı “geleneksel ve modern kadın karakterin erkeklerle ilişki ve beklentilerindeki farklılığa” vurgu yapmıştır. Bu görüşe sahip katılımcılardan 8'i kadın, 2'si erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Geleneksel aile hayatında olan kadın karakterlerde; çalışıyor dahi olsa daha çok erkeğe bağımlı, bir erkeğin onayı olmadan hareket etmeyen, bekâretin korunmasının hayatlarının en büyük amaçlarından biri olduğu bir yapı söz konusu. Diğer taraftan geleneksel olmayan, kendilerince modernliği hayatını herhangi bir erkeğe bağlı yaşamadan (evlilik anlamında) sürdürmek sanan ve saygısızca ilişkilerle özgür olduğunu düşünen kadın karakterler var.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Müslümanca yaşamaya çalışan kişi açısından düşündüğümde isteklerini, beklentilerini, davranışlarını inandığı şey doğrultusunda belirliyor. Ancak diğer tarafta çok zıt düşüncelere sahip kadınlara bakacak olursak böyle şeyleri çok da önemsediklerini düşünmüyorum...” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Gelenekçi tarafta yani Meryem, Ruhiye gibi kadınlarda beklentiler ve ilişkiler çok net. Erkeğe minnet duyduklarını söyleyebiliriz. Daha çok ‘Başımızda illaki bir erkek olmalı.’ fikri hâkim. Diğer tarafta ise ilişkiler karmaşık ve kimsenin kimseden beklentisi yok gibi. Günlük yaşayıp geçiyorlar. Kimsenin kimseye minnet duygusu ya da birini kaybetme korkusu yok.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Bu konu da eğitim almış ve almamış arasında uçurum var. Eğitimli kadın, elinde ekonomik gücü olan kadın erkeğe minnet etmez, bekâreti önemsemezken; okumamış, ekonomik gücü olmayan kadın bekâreti çok önemsiyor. Erkeğine minnet ediyor. Bu dizideki karakterler hem çok halktan hem çok uç gibi.” (K14, Lisans, Evli)

“Herkes büyüdüğü yere uygun beklentiler yaşamakta. Bu hususta dikkat edilmesi gereken karakter Gülbin. Zira şu an var olduğu topluma eğitim süreciyle dâhil olmuş. Geleneksel yapıda bir ailede büyümüş. Bu yüzden erkeklerle ilişki bağlamında hâlâ geleneksel bir bağa sahip olduğunu düşünüyorum.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

“İnançlı kesimin anlatıldığı yerlerde, kadınların haliyle daha geleneksel yapıda yaşayıp erkeğin gerisinde yer aldığı görülüyor.” (K28, Lisans, Boşanmış)

Geleneksel ve modern kadın karakterin erkeklerle ilişki ve beklentilerindeki farklılığa vurgu yapan erkek karakterlerin görüşleri ise şöyledir:

“Fiziksel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için evli olanlar vardı. Ancak sosyoekonomik düzeyi yüksek olan bireylerde ise durum tam tersidir. Daha özgür bir şekilde karar verebilen kadınlar vardı.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

“Gelir düzeyi düşük kadınlarda erkeği elinde tutmak ve erkeğe minnet duyguları işlenmiş. Meslek sahibi kadınlarda da erkeğe ihtiyaç duymayan daha özgür karakterler işlenmiştir.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Tabloya göre katılımcıların % 11,4’ü (4 kadın) kadın karakterlerin erkeklerle ilişkilerinde güçlü ve kaderine kendi karar verebilen karakterler olduklarını belirtmiştir:

“Dizideki itici gücün kadınlar olduğunu düşünüyorum, ailelerinin kaderine/gideceği yöne karar verenler kadınlardı.” (K23, Doktora, Evli, Eğitim)

“Erkeklerle hükmeden kadınlar var.” (K26, Lise, Evli)

“Tecavüze uğrayan köydeki kadının tecavüzcüsü ile evlenmek zorunda kalması korkunç bir çaresizlik. Meryem arayışta olan bir kız, hayatı merak ediyor, sorguluyor. Önce farklı olan Sinan’a ilgi duyarken sonra kendisi ile ilgilenen filozof karaktere yöneliyor. Ondaki farklılığı da fark ediyor. Aslında evlenme yaşına gelmiş ve bu nedenle üzerinde toplumsal baskının etkisi varken yine de kendi kararlarını vermenin peşinde.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Erkeklerle maddi veya duygusal yönden ihtiyaçları varmış gibi görünmeyen karakterlerdi.” (K32, Y. Lisans, Evli)

Katılımcılardan bazıları kadın karakterin erkeklerle ilişki ve beklentileri konusunda her karakteri kendi içinde değerlendirmek gerektiğini vurgulamıştır. Bu görüşe sahip kadın katılımcı K3’ün görüşü şöyledir:

“Ana karakter kadın sadece namusuna zeval gelmesinden değil zaten her şeyden korkuyor, benliği yok. Psikolog kadın, erkeklerle zaten güvenmiyor. İkisine baktığımızda ikisi de ayrı uçlarda. Meryem kendinden çok erkeklerle; Peri erkeklerden çok kendine güveniyor. Ayrı yönlerde, aynı sonuçlar mutsuzluk, yalnızlık. Din hocasının kızı zaten erkeklerle ilgi duymuyor ve onu nötrliyor kafasında.” (K3, Lisans, Evli, Medya)

Kadın karakterin erkeklerle ilişki ve beklentileri konusunda her karakteri kendi içinde değerlendirmek gerektiğini vurgulayan erkek katılımcı K17’nin görüşleri de şöyledir:

“Peri karakteri erkekleri konuşabileceği, iletişim kurabileceği bir arkadaş olarak görmektedir. Ruhiye karakteri ise çocukken uğradığı tecavüz nedeniyle eşine minnet duymakta ve onu sevmektedir. İşlerinin iyi olduğu ve evliliklerinin ilk yıllarındaki mutluluğu aramaktadır. Düştüğü bunalımdan kurtulabilmesi için eşi ile iletişim kuramamakta, eşine kızdığında kendine zarar vermektedir. Meryem’in erkeklerle ilgili beklentisi ise Sinan karakterinde vücut bulmaktadır. O yüzden Hilmi’yi beğenmemektedir. Sinan’ın annesi çok uzun süre geçmesine rağmen ölen eşinin yasını tutmaktadır. Melisa ve Gülbin’in ise erkeklerle ilişkileri sadece cinsellik anlamında vardır. Erkeklere minnet de duymamaktadırlar. Gülan karakteri ise zaten eşini sadece görüntüde var olması için tutmaktadır. Hatta aile içi kavgada eşini tersleyerek hor görmüştür.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan kadın karakterin erkeklerle ilişki ve beklentileri konusunda iletişim kurmaya çabaladıklarını vurgulayan 2 kadın katılımcının görüşleri ise sırasıyla şöyledir:

“Tüm kadın karakterler için yalnız kalmak istemedikleri algısı oluştu bende. Örneğin psikolog Gülbin erkek arkadaşı ile sohbet ederek yalnızlığını gidermek istiyor. Aslında dizideki karakterlerin çok büyük bir iletişimsizlik içinde olduğunu hissettim. Yani gerçekten yalnızlar. Meryem ağabeyiyle çay içerken sohbet edemiyor. Gülbin erkek arkadaşına anlatıyor ama dinlenmiyor.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Kadınlar erkeklere uzaklar ve artık hiçbir şey bekleyemeyecek kadar uzaklaşmış durumdalar.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

Katılımcılardan K7 (Erkek, Lisans, Evli) kadın karakterlerin görünürde erkeğe minnet duyduğunu ancak içten içe kadınların bezmişliğinin olduğunu düşünmektedir. K11 (Kadın, Lisans, Evli, İnşaat) Meryem karakterinin erkeğe hayranlık ile içten içe bastırılan cinsellik ve evlilik duyguları olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların Dizideki Ötekileştirme-Aşağı Görme Durumlarına Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Sizce dizideki kadınlar ile erkekler arasında ya da hem kadınların hem de erkeklerin kendi aralarında sınıfsal ayrıma dayalı ötekileştirmeler ya da başka nedenlerden kaynaklı aşağı görme durumları var mıdır?” sorusu sorulmuş ve söz konusu durumlara yönelik örnekleri dizinin karakterlerine de değinerek değerlendirmeleri istenmiştir. Buna

göre 35 katılımcının % 74,3'ü (26 kişi) psikolog Peri ile Meryem arasında ötekileştirmenin olduğunu belirtmiştir:

Tablo 33

Katılımcıların Dizideki Ötekileştirme-Aşağı Görme Durumlarına Yönelik Görüşleri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Peri ile Meryem arasındaki ötekileştirme durumları	Kadın: K2, K3, K4, K6, K8, K9, K10, K11, K13, K24, K15, K22, K23, K25, K28, K29, K30, K32, K33 Erkek: K1, K16, K17, K18, K19, K20, K21	26	74,3

Katılımcılar Peri ile Meryem arasındaki ötekileştirmelerin nedenlerini Meryem'in başı kapalı olmasına (K2, K13, K14, K15, K17, K18, K23, K29, K30, K34), Peri'nin geleneksel olan değerleri ve bu bağlamda Meryem'i küçük görmesine (K2), Meryem'e acımasına (K2), kapalı olan birinin zeki olamayacağı düşüncesine (K2, K5), Meryem'in alt sosyoekonomik tabakadan gelmesine (K11, K15, K16, K19, K20, K21, K23, K25), ailelerdeki yetiştirilme tarzı farklılığına (K11), Meryem'in inançlı bir kişi olmasına (K15, K19), Meryem'in giyimi ve kuşamına (K19) ve son olarak iki kişi arasındaki eğitim farklılığına (K19) bağlamıştır.

Katılımcılardan 11 kişi (9 kadın, 2 erkek) ise Gülbin ile Gülan isimli kız kardeşler arasında ötekileştirme durumlarının olduğundan söz etmektedirler:

Tablo 34

Gülbin ile Gülan İsimli Kız Kardeşler Arasında Ötekileştirme Durumu

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Gülan ile Gülbin arasındaki ötekileştirme durumları	Kadın: K5, K8, K9, K10, K11, K14, K27, K28, K35 Erkek: K16, K17	11	31,4

Katılımcılardan K10, K11, K14, K27 ve K35 iki kardeş arasında eğitimli-eğitimsiz, okumuş-cahil çatışması yaşandığını ifade etmektedir. K16 iki kardeş arasındaki temel ötekileştirme nedeninin din çatışması olduğunu, K17 ötekileştirmenin nedeninin hem dinî inanış hem yaşam tarzı farklılığı olduğunu ifade etmektedir. Verilen katılımcı görüşleri eğitimli olan psikolog Gülbin ile okumamış Gülan arasında özellikle bir çatışma olduğunu,

bu durumun da karakterlerin dine bakışı ile yaşam tarzı farklılıklarından ileri geldiğini göstermektedir.

Katılımcılardan Yasin karakteri ile diğer karakterler arasında ötekileştirme durumlarının söz konusu olduğunu ifade eden 6 katılımcı bulunmaktadır:

Tablo 35

Yasin Karakteri ile Diğer Karakterler Arasında Ötekileştirme Durumları

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Yasin ile diğer karakterler arasındaki ötekileştirme durumları	Kadın: K12, K22, K25, K28, K33	6	17,1
	Erkek: K17		

Bu görüşe sahip kadın katılımcı K12 (Y. Lisans, Evli, Eğitim) Yasin'in eşi Ruhiye'yi hem psikolojik hastalığı nedeniyle hem de bu hastalığın altında yatan tecavüz olayı nedeniyle yarım bir insan olarak algılamak suretiyle ötekileştirdiğini düşünmektedir. Katılımcının bu görüşleri geleneksel toplumlarda bekâreti olmayan kadına yarım bir insan olarak bakıldığınına yönelik bir eleştiri içermektedir. K22 (Doktora, Bekâr, Eğitim) Yasin'in dinî emirlere uymayan kişileri -en başta eşi ve kız kardeşini-, Hayrunnisa'yı cinsel yönelim farklılığı nedeniyle ötekileştirdiğini belirtmektedir. Ayrıca kadın katılımcı K28 (Lisans, Boşanmış) ve erkek katılımcı K17 de (Lisans, Evli, Eğitim) Yasin'in Hayrunnisa'yı cinsel yönelimi nedeniyle farklı algılamak suretiyle eleştirdiğini düşünmektedir. K25 (Lise, Evli) Ruhiye'nin namus adı altında eşi tarafından hor görüldüğünü ifade etmektedir. K33 (Y. Lisans, Evli, Turizm) Yasin'in Meryem ve Ruhiye'yi yani himayesinin altındaki kadınları ötekileştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca K33'e göre Yasin'in barda gördüğü kızın hocanın kızı Hayrunnisa olduğunu fark etmesi de bir ötekileştirme nedeni olarak görünmektedir. Çünkü Yasin dinî bir büyüğü olan Ali Sadi Hocanın kızının barda eğlenmesini uygun bulmamıştır.

Katılımcılardan 7 kişi (5 kadın, 2 erkek) Hayrunnisa karakterine yönelik ötekileştirme durumlarından söz etmektedir:

Tablo 36

Hayrunnisa Karakterine Yönelik Ötekileştirme Durumları

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Hayrunnisa'ya yönelik ötekileştirme durumları	Kadın: K4, K12, K22, K30, K33 Erkek: K16, K17	7	20

Katılımcılardan K4 (Kadın, Doktora, Evli, Eğitim) Hayrunnisa'nın üst sosyoekonomik konumu temsil eden mekânlara gitmesinin bir tür aşağılık kompleksi sonucu ortaya çıktığını belirtmiştir. K22 (Kadın, Doktora, Bekâr, Eğitim) ise Hayrunnisa'nın başını açma davranışının babası Ali Sadi Hoca tarafından bakış, yadırgama ve beden jest ve mimikleri ile ötekileştirildiğini belirtmiştir. K16 (Erkek, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim) da hoca ile Hayrunnisa arasında ötekileştirme olduğunu ifade etmiştir. K17 (Erkek, Lisans, Evli, Eğitim) Yasin'in Hayrunnisa'nın kız arkadaşına yönelik şiddet tepkisinin farklı cinsel yönelime yönelik bir şiddet durumu olduğunu belirterek Yasin'in Hayrunnisa ve arkadaşı üzerindeki tahakküm durumunu ifade etmiştir. K30 (Kadın, Y. Lisans, Evli, Eğitim) dizinin senaryosunda Hayrunnisa'nın cinsel yönelimi ile dikkat çekildiğini ve aynı zamanda başörtülü bir kişinin farklı cinsel yönelimle bir araya verilmesinin dikkat çekici olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar Hayrunnisa'ya yönelik ötekileştirme durumlarının erkek karakterler olan Ali Sadi Hoca ve Yasin tarafından geldiğini belirtmektedir. Ayrıca katılımcı yorumlarından ötekileştirmelerin nedeninin; dinî hegemonya ve normal olarak kabul edilen cinsel yönelimden farklılaşan seçimler olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılar arasında Peri ve Gülbin arasındaki çatışma ve ötekileştirme durumlarına dikkat çekenlerin 2'si kadın 2'si erkek katılımcıdır. K3 (Kadın, Lisans Evli, Medya), K4 (Kadın, Doktora, Evli, Eğitim), K17 (Erkek, Lisans, Evli, Eğitim) ve K18 (Erkek, Lisans, Evli, Eğitim) Peri'nin başı kapalı insanlara yönelik ön yargısının, aynı zamanda başı kapalı ablası ve annesi olan, geleneksel bir aileden gelen Gülbin'i de etkisi altına aldığını belirtmektedir.

Katılımcılardan K11 (Kadın, Lisans, Evli, İnşaat) Sinan'ın kadınlara yönelik bir ötekileştirme içerisinde olduğunu belirtmektedir. K11'e göre Sinan kadınları nesneleştirmektedir. K26 (Kadın, Lise, Evli) ise dizinin senaryosunda Sinan ile kadınlar arasında yaşanan çarpık ilişkilerin izleyici nezdinde ötekileştirildiğini belirtmektedir.

Katılımcılar arasında yukarıda verilen ötekileştirme durumlarına ek olarak bazı bağımsız yorumlar ise şöyledir:

K12 (Y. Lisans, Evli, Eğitim); Gülbin karakterinin yalnız bir insan olduğu için Sinan karakterini ötekileştirdiğini, Sinan'ı bir konuda sohbet edemediği için eleştirdiğini belirtmektedir.

K8 (K8, Lisans, Evli, Eğitim); Peri'nin Melisa'yı ötekileştirdiğini düşünmektedir. Peri Türk dizisi izlemediğini belirterek bir Türk dizisinde rol alan Melisa karakterini ötekileştirmektedir. Peri kendi kültürüne de yabancılaşmış bir karakterdir. Yine benzer şekilde K10'da Peri'nin Türk dizisi izlemeyerek esasında kendi kültürünü hakir gördüğüne dikkat çekmektedir.

K9 (Lisans, Bekâr, Sağlık)'a göre Meryem gündeliğe gittiği Sinan'ın evine gelen kadınları ahlaksız olarak nitelendirmek suretiyle ötekileştirmektedir. K20 (Y. Lisans, Evli, Eğitim)'de dizide dindar olanların dindar olmayan kesimleri ötekileştirdiğini belirtmektedir.

K17 (Lisans, Evli, Eğitim); senaristin tecavüzcü olarak köye yeni göç etmiş, Kürt birini seçmesinin ön yargıları beslediğini ifade etmiştir. K20 (Y. Lisans, Evli, Eğitim)'de senaristin gündelikçileri ötekileştirdiğini düşünmektedir çünkü senarist gündelikçi Meryem'in bir rezidansta evine gittiği kişiye hayranlık duymasını konu edinmiştir.

K25 (Lise, Evli); senaristin Peri karakterinin elit yetiştirilmiş, toplumuna yabancılaştırılmış bir karakter olarak yalnızlığının ön plana çıkarılması suretiyle ötekileştirildiğini belirtmektedir. K25 (Lise, Evli) ayrıca Gülbin'in farklı etnik kökenden kurtulma çabası ile farklı etnik kökene sahip olmanın ötekileştirildiğini, K27 (Lise, Bekâr, Sağlık)'de dizinin senaryosunda etnik köken farklılığının ötekileştirildiğini ifade etmektedir.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri dizideki ötekileştirme durumlarına yönelik görüşlerin farklılaşmasına neden olmuştur. Dizideki ötekileştirmeler konusunda K7 (Erkek) ise dizide sınıfsal ayrım vb. nedenlerle ötekileştirme durumlarının olmadığını belirtmiştir. K9 (Kadın) ve K18 (Erkek) dizide kadınlar arasında ötekileştirme durumlarının daha yoğun olduğunu, K33 (Kadın) ise erkek karakter Yasin'de ötekileştirmenin çok belirgin olduğunu belirtmiştir.

K26 (Kadın) tüm kadınların dizideki temsilleri ile Meryem arasında bir ötekileştirme olduğunu, eğitilmiş kadınların zeki, Meryem'in saf olarak gösterildiğini ayrıca tüm erkeklerin çarpık bir ilişki ile ötekileştirildiğini belirtmiştir. Yasin Hayrunnisa'ya bakışı ile, Sinan Gülbin ve Melisa'yla olan ilişkisi ile ötekileştirilmiştir.

K21 (Erkek) dizide Peri'nin annesinin evlerine gelen başı kapalı temizlikçilere bakışıyla seküler ile din arasındaki ötekileştirmenin vurgulandığını ifade etmektedir. K26'da benzer şekilde Meryem'in evlere giden bir gündelikçi olarak ekonomik anlamda ötekileştirildiğini belirtmiştir.

Son olarak katılımcılar arasında Yasin ve Ali Sadi Hoca karakterlerine yönelik bir ötekileştirme ya da aşağı görme durumunun olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu karakterlerin temsilleri itibarıyla diğer karakterler tarafından herhangi bir ötekileştirme ve dışlamaya yönelik bir görüş ifade etmemiştir. Katılımcılar Yasin karakterinin iyi bir eş, ailesini koruyan kollayan bir birey, işsizlik ve kriz durumlarını yönetmeye çabalayan bir kişi olarak görmektedir. Ali Sadi Hoca ise kızına ve eşine karşı ılımlı, sevecen bir baba ve eş profili çizmektedir. Mahalleli ise onu bir danışma organı olarak görmektedir. Katılımcıların bu görüşleri nedeniyle söz konusu karakterlere yönelik bir ötekileştirme durumu belirtmedikleri düşünülmüştür.

Katılımcıların Erkeklerin Kadınlar Üzerindeki Kontrolünün Doğru Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Siz erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünün doğru olduğunu düşünüyor musunuz? Gerekçeli yanıtınız ne olurdu?” sorusu sorulmuş, katılımcıların vermiş olduğu cevaplar aşağıda frekans ve yüzdeleri ile tablolastırılmıştır:

Tablo 37

Katılımcıların Erkeklerin Kadınlar Üzerindeki Kontrolünün Doğru Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Hayır	Kadın: K2, K3, K8, K9, K10, K12, K14, K22, K23, K25, K27, K28, K29, K32, K33, K34, K35 Erkek: K17, K18, K20, K21	21	60
Zaman zaman evet	Kadın: K4, K15, K24 Erkek: K16, K19	5	14,2
Hayır, kadın ve erkek bir arada yürümeli	Kadın: K6, K11, K26, K30, K31 Erkek: -	5	14,2
Hayır, kontrol karşılıklı olabilir	Kadın: - Erkek: K7	1	2,9
Hayır ancak toplumda bundan kaçmak çok zor	Kadın: K5 Erkek: -	1	2,9
Ne evet ne hayır	Kadın: K13 Erkek: -	1	2,9
Her durum kendi içinde değerlendirilmeli	Kadın: - Erkek: K1	1	2,9

Tabloya göre katılımcılardan % 60'ı soruya “hayır” cevabını vermiş olup, bu grupta yer alan katılımcıların 17'si kadın, 4'ü erkek katılımcıdır. Kadın katılımcılardan bazılarının cevapları şöyledir:

“Ben kimsenin kimse üzerinde herhangi bir kontrolü olmasını doğru bulmuyorum. Bir annenin dahi bebeğinin kişisel hakları üzerinde kontrolü olmamalı. Anayasada çekirdek haklar vardır, savaş dahi olsa dokunulamaz. Orada maddi ve manevi vücut bütünlüğüne dokunamama diye bir madde vardır. Velhasıl kimse kimsenin maddi ve manevi bütünlüğü üzerinde baskı kurmamalı, kuramaz.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Asla. Her cinsiyet insandır. Kim ne isterse onu yapmalı özgürlük ve başkasının sınırlarını zorlamadan. Eksisiyle artısıyla tam özgür insan.” (K3, Lisans, Evli, Medya)

“Hayır, doğru olduğunu düşünmüyorum. Kadın ya da erkek hepsi ayrı bir birey ve kendi kendilerini idame ettirebilir, kendi kendilerini kontrol edebilirler. Hepsi üç aşağı beş yukarı aynı özelliklere sahip. O yüzden ne kadının bir erkek tarafından kontrol edilmeye ihtiyacı var, ne de erkeğin bir kadın tarafından.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Hayır, doğru değildir. Kadın ve erkek eşittir ve ikisi de farklı bir bireydir. Her iki cinsiyetin birbiri üzerinde kontrol mekanizması kurmasını doğru bulmuyorum. Kadın olarak koruma altına alınması gereken ya da buna ihtiyacı olan bir varlık değilim. Baskı ile bu kontrolü sağlamaya çalışan erkekleri kendi yetersizliklerini kapatma, örtbas etme çabası olarak değerlendiriyorum. Dinî açıdan da böyle. Bir statü hiyerarşisi olmadığını, bu davranışların dinî temellere dayandırılmayacağını düşünüyorum.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık).

“Düşünmüyorum. Erkekler kadınların hayatlarını tanımlayıp denetleyip düzenleyemez. Bu kadın açısından korku, çaresizlik ve güvensizliğe yol açar. Erkeklerin güç göstermek, öfke boşaltmak ya da cezalandırmak için fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik açıdan baskı ve şiddet uygulaması, erkekliklerini kadınlar üzerinde baskı ya da kontrol kurarak ispatlamaya çalışmaları eril zihniyetin en çirkin boyutlarından biridir. Ayrıca kadınlardan toplumun belirlediği kadın anlayışına göre davranılmasının beklenmesi de, namus kisvesi altında kadınların hayatlarına müdahale edilmesi de küçük düşürücü ve insan onuruna aykırıdır.” (K10, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Buna izin veren kadının kendini gerçekleştiremeyen ruha sahip olduğuna inanıyorum. Adı sadece cinsiyet olan erkek ve kadın ayrımının toplumları bölmek için oluşturulmuş metalarla git gide kötü bir hâl alması beni hayrete düşürüyor. Düşünmek istemeyen bireyler her daim başkaları tarafından kontrol edilmeye açık davet sanki. Her birey kendinden sorumlu ama bunu bilemeyecek ve eril enerjinin güçlü olmakla eş değer olduğunu düşünecek kadar basit algıda ya da bunun doğal olduğuna inandırılmış beyinler, kontrolörünün himayesinden çıkamaz. Çünkü bundan başka yol bilmez.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Hayır, hiçbir kadının erkeğin kontrol etmesine ihtiyacı yoktur. Kendi aklıyla seçimlerini yapabilir. Aynı şey erkekler için de geçerli, hiçbir erkeğin de bir kadının kontrolüne ihtiyacı yoktur. Her birey hürdür, aklıyla hareket etmelidir.” (K14, Lisans, Evli)

“Hayır. Aslında erkek kadın fark etmiyor. Daha çok eril ve dişil roller var. Bazıları mecburen daha çok erkeklere biçilen rolleri yaşamak zorunda kalıyor ya da benimsiyor. Bu paradigma maalesef kadının eğitim seviyesine göre değişiyor. Hem feminen hem güçlü kadın rollerine daha çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.” (K22, Doktora, Bekâr, Eğitim)

“Hayır kontrolün şiddeti arttıkça, sevgi korkuya, nefrete, öfkeye sebebiyet verir.” (K25, Lise, Evli)

“Hayır düşünmüyorum. Bir kadın erkek olmadan da bir birey olduğunu, değerli olduğunu, tek mutluluk kaynağının erkek olmadığını, onsuz da gayet her şeyi başarabileceğini, onlarla iletişimdayken (yani günlük hayatta her konumda) değerinin cinsiyete göre belirlenemeyeceğini, kendi başına da değerli olduğunu bilmeli ve ona göre yaşamalı.” (K34, Ön lisans, Evli, Eğitim)

“Doğru değil. Bence kadınların baskı altında büyütülmesi sebebi ile erkekler kadınları manipüle edebiliyor.” (K35, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan soruya “hayır” yanıtını veren bazı erkek katılımcıların ise görüşleri şöyledir:

“Doğru bulmuyorum. Yetişkin insanların ‘hastalık, davranış bozuklukları vb. yoksa’ diğer insanlar üzerinde kontrol sağlamaya çalışması onların kişilik haklarına saygısızlıktır.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

“Erkeğin kadını, kadının erkeği yönetmesini doğru bulmuyorum. Bireylerin kendisi gibi karşısındakini de birey olarak görmesi ve saygı duyması gerekir.” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

“Hayır. Gerekçe, kadınların özne olma süreçlerinin engellenmesi ve erkeklerin neşesine dönüştürülmesidir.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 14,2’si soruya “zaman zaman evet” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 3’ü kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcıların yanıtları şöyledir:

“Sadece toplumumuz değil birçok kültür de ya da birçok ülke de kadınlar hep ikinci planda yer alıyor. Kadın cinayetleri kadına yakın ya da uzak kişiler tarafından çok fazla artıyor. Dozunda kadını koruma dürtüsü her toplumda olması gereken bir şey ancak bu söylediğim asla işine karışmak olarak algılanmasın. Yaşayışa karışmak çok başka bir durum.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Aşırıya kaçmadan kontrol kabul edilebilir. Ama toplumumuzda olduğu gibi bir kontrolü kabul edemiyorum. Kadınların duyguları, istekleri yokmuş gibi davranıp iş seçerken, eş seçerken, yaşayabileceğin şehri seçerken bile kontrol sahibi erkeğin süzgecinden geçmek zorunda olması kesinlikle kabul edilebilir değil.” (K15, Lisans, Evli, Eğitim)

“Bazen gerekiyor fazlası zarar tabi esir alınmamalı, sevip destek olunmalı.” (K24, Lise, Evli)

Soruya “zaman zaman evet” yanıtını veren erkek katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

“Ben her ikisinin de birbiri üzerinde tahakküm şeklinde gerçekleşen kontrollerini doğru bulmuyorum. Kontrol kavramı geniş bir kavramdır. Tabi yapıcı ve açık ilişkiye dayalı, diyaloga dayalı tahakkümcü olmayan bir kontrolü karşılıklı sağlamanın yolları aranmalı.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Zaman zaman evet çünkü kadınlar duygusal davranmaya yakın oldukları için hayata ilişkin erkeklerin bir takım kontrol içeren hatırlatmalarına gerek olduğunu düşünüyorum.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya katılımcıların % 14,2’si (5 kişi) “hayır, kadın ve erkekler bir arada yürümeli” yanıtını vermiş olup, bu katılımcıların tamamı kadındır. Görüşler ise şöyledir:

“Doğru değil. Bir arada yürümeliler. Birbirlerinden güç almalılar. Yalnızca kadının erkeğe değil erkeğin de kadına ihtiyacı var.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Doğru olduğunu düşünmüyorum, iki tarafta birbirine karşı ön yargısız, sevgi ve saygı çerçevesinde, duygularını açıkça ifade ederek hayatlarına devam ederse kimsenin kimseyi kontrol altına almadan birey olarak yaşaması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü bir taraf iyiye diğer tarafta iyileşiyor.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Hayır. Adaletli bir yaşamın doğruluğuna inanıyorum. Prenses gibi kadınlar köle gibi erkekler değil ideal sistem. Saygı ve sevgi ile sürdürülen, kadına şiddeti kınarken evde erkeğe şiddete dönüşmeyen bir sisteme inanıyorum.” (K26, Lisans, Evli)

“Hayır. Fakat bu eşlerin birbirini hiç önemsememesi anlamına gelmiyor. Karşılıklı sınırlar ve saygı önemli. Eşler birbirine saygı duymalı ve sorumluluk sahibi olmalı elbette. Ancak bu birinin ötekini kontrol altına alacağı anlamına gelmiyor. İlişkiyi birbirlerinin düşüncelerini de önemseyerek yürütmeleri gerektiğini düşünüyorum.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Kontrole değil, hoşgörü ve empatiye ihtiyaç var. Karşılıklı destek vermeli çiftler birbirine.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan 1 kişi soruya “hayır, kontrol karşılıklı olabilir” yanıtını vermiş olup, bu erkek katılımcının yanıtı şöyledir:

“Kontrol yanlış bir yaklaşım. İllaki kontrol olacaksa sağlıklı bir ilişkide karşılıklı olmalıdır.” (K7, Lisans, Evli)

Katılımcılardan 1 kişi soruya “hayır, ancak toplumda bundan kaçmak çok zor” yanıtını vermiş olup, katılımcı erkek hükmünün görünürde yokmuş gibi olsa da var olduğunu belirtmektedir. Bu kadın katılımcının yanıtı şöyledir:

“Gerçek hayatta mı? Bu ülkenin yerli ve millî, sözde kutsallara bulanmış (dinimiz töremiz böyle der kültleri vb.) pek çok hastalıklı düşünme ve davranış şekli, erkek baskısını veya egemenliğini besler. Büyük şehirlerde, okuyan ama sadece okuyan değil özgür ve özgün hatta felsefî düşünmeyi öğrenebilmiş, ekonomik bağımsızlığı olan az sayıda kadın bu kontrolden kaçabilir. Kadın üzerindeki erkek hükmü kiminde görünür, kiminde görünmez, ama oradadır.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

Katılımcılardan 1 kişi soruya “ne evet ne hayır” yanıtını vermiş olup, bu kadın katılımcının yanıtı şöyledir:

“Evet, yaşamımda kontrolleri fazlaca var. Yaşadığımız kültürde de var. Zaten genellikle erkek baskın şekilde yaşıyoruz ya da yaşatılıyor. Erkek egemen toplum olunca maalesef bir şekilde içinde oluyorsunuz ego savaşlarının.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

Katılımcılardan 1 kişi soruya “her durum kendi içinde değerlendirilmeli” yanıtını vermiş olup, bu erkek katılımcının yanıtı şöyledir:

“Toplumsal ve kültürel değerler doğrultusunda aile içinde paylaşılan ve roller gereği yaşanan veya karşılaşılan her olay kendi açısından düşünülmeli, değerlendirilmeli ve baskın olan birey buna göre kendiliğinden ortaya çıkmalıdır.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılara Göre Dizinin Senaryosunun Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenmeye Katkısı:

Katılımcılara “Bu diziyi senaryo ve karakterlerin davranışları açısından değerlendirdiğinizde kişilerin cinsiyet rollerini öğrenmesine doğrudan ya da dolaylı bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş, verilen yanıtlar aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 38

Katılımcılara Göre Dizinin Senaryosunun Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenmeye Katkısı

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Evet, katkısı olmuştur.	Kadın: K2, K5, K9, K10, K12, K25, K28	9	25,7
	Erkek: K17, K21		
Dolaylı olarak katkısı olmuştur.	Kadın: K3, K8, K11, K31, K34	7	20
	Erkek: K16, K19		
Hayır, katkısı olmamıştır.	Kadın: K14, K24, K26, K29, K30, K32, K35	7	20
	Erkek: -		
Evet ama katkısı olumsuz olur.	Kadın: K4, K6	4	11,4
	Erkek: K7, K18		
Belli bir kesim için evet	Kadın: -	1	2,9
	Erkek: K1		
Evet diziyi izleyen kişi kendine yakın olan karakterden etkilenir.	Kadın: K13	1	2,9
	Erkek: -		
Cevap yok	Kadın: K15, K23	2	5,7
	Erkek: -		
Bağımsız cevap	Kadın: K22, K23, K27	4	11,4
	Erkek: K20		

Tabloya göre katılımcılardan % 25,7'si "evet, katkısı olmuştur" cevabını vermiştir, bu katılımcıların 7'si kadın, 2'si erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

"Dizinin elbette katkısı olmuştur. Farkındalık yaratması dahi bir şeydir." (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

"Ülke hayatını sorguladı, bu açıdan başarılı. O "ayyy ne romantiiiiik" diye izlediğimiz ama bence çok affedersiniz mal gibi uyuşturan Filiz Akın'lı Türkan Şoray'lı filmler gibi değil. Kadın evde süslenip oturup çocuk doğursun ve kocasını mutlu eden fayda objesi olsun fikrini beynimize yıllarca enjekte eden filmler gibi değil. Ya da son zamanda aşk, intikam, ihtiras, herkes herkesle sevgili olsun, parasını sevgilisini şirketini almak için altını oysun türü etik dışı pratikleri normalleştiren zamane ucuz süslü popüler dizileri gibi de değil." (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

"Sadece dizinin değil yaşam sürecinde karşımıza çıkan en ufak olay veya durumun öğretilerimize ve bilinçaltımıza etkisi vardır. Yani dizinin de izleyen üzerinde rolleri değerlendirme açısından mutlaka etkisi olacaktır." (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

"Evet örneğin Meryem evin sorumluluğunu üstlenmiştir; çocukların sorumluluğunu almıştır ve yine de bir erkeğin varlığına ihtiyaç duyar. Evlenmek ister. Ayrıca yengesi açısından ele alırsak kadın namusun taşıyıcısıdır; erkek koruyucusu. Bu da cinsiyet rollerinin bir gereğidir. Meryem Sinan'a ilgi duysa da bunu bastırması gerekir çünkü toplumun kadınlara yönelik talepleri bunu gerektirir. Yasin ve imam aynı zamanda otorite figürüdür. Kadınların hayatlarında söz sahibi olmaları ve onları gözetimlerinde tutmaları cinsiyet rolleri açısından olması gerektir. Yani hiyerarşik cinsiyet algısını pekiştiren, cinsiyet rollerini öğreten mesajlar ön plândandır (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

"Bilinçli kişiler algılar sadece. Katkısı olması sadece bir ümit. Kişilerin ne dediklerinden ziyade ne giydiğine odaklananlar yine mesajı anlayamayacaktır." (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

"Evet. Ama dizi örtük mesajları olan bir dizi. Hocanın kızının eşcinsel olması mesela. Bu herkesin izleyip anlayabileceği bir durum mudur bilemedim." (K28, Lisans, Boşanmış)

Katılımcılardan “evet katkısı olmuştur” yanıtını veren erkek katılımcılardan K17’nin görüşleri ise şöyledir:

“Katkısı var. Ruhiye'nin tecavüz karşısında dik durması ve başından geçenleri Yasin'e nişanlanmadan önce anlatması ile aynı tecavüze uğrayan arkadaşının ezilmişliği ve kabullenışı arasındaki uçurum dağlar kadardır. Keza Sinan karakterinin sadece cinsel bir obje olarak anılması sanırım toplumsal yaşamda bazıları tarafından iyice düşünülmesi ve anlaşılması gereken bir durumdur. Sanatçı olan Melisa karakteri kadınların özgürlüğüne bir örnektir.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 20’si soruya “Dolaylı olarak katkısı olmuştur.” cevabını vermiştir, bu katılımcıların 5’i kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Olmalı diyebilirim. Genel algı çok değişken. Dizide gerçek hayat yansıtıldığı için bence doğrudan olmasa da dolaylı değişimler gözlemlenebilir.” (K3, Lisans, Evli, Medya)

“Seyirci kitlesinin yetişkinler olduğunu ve bu yetişkinlerin zaten kendine göre bir çevresi ve rolleri olduğunu düşünürsek doğrudan çok bir etki edeceğini düşünmüyorum. Belki bazı noktalarda kişilere kendini sorgulatabilir o kadar.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Tabi ki bence davranışların dışavurumundan sonra dolaylı olarak katkısı olmuştur diye düşünüyorum.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Katkısı diyemem ama etkisi olabilir. Özellikle eleştirel bir gözle izlemeyen kimselerde.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Dolaylı olarak belki.” (K34, Ön lisans, Evli, Eğitim)

“Dolaylı olarak katkısı olmuştur” cevabını veren erkek katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

“Doğrudan mı bilemem ama dolaylı olarak evet diyebilirim. Ama rollerin oturmuş olmadığını da açık görüşlü bir izleyici yakalayabilir kanaatindeyim.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Bu noktada doğrudan bir katkı sağlamasa da dolaylı yollardan etki yapabilir. Dizi 18 yaş üstü izlenmeye açık, dolayısıyla diziyi izleyen gençlerin rol biçimlendirmeleri o yaşlarına kadar tamamlanmıştır diye düşünüyorum. Olumsuzluklardan

yararlanarak dizideki gençler daha demokratik bir ders çıkarabilirler. (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 20'si soruya "hayır katkısı olmamıştır" cevabını vermiştir, bu katılımcıların 7'si de kadındır ve bazılarının görüşleri şöyledir:

"Hiç kimse o kadar aptal değildir elbette. Ama normalleştirme çabalarına katkıda bulunduğunu düşünüyorum." (K26, Lise, Evli)

"Sanmıyorum. Sadece toplumun gerçeklerini yansıttığı için samimi bulduğum bir dizi. İlk kez alt tabakayı olduğu gibi gördük bir dizide." (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 11,4'ü soruya "evet ama katkısı olumsuz olur." cevabını vermiştir. Bu katılımcılar kadınların erkek hegemonyasını kabul edişlerinin, kadın davranışlarını kısıtlamanın normalleştirilmesini eleştirmektedirler. Bu katılımcıların 2'si kadın, 2'si erkektir. Kadın katılımcıların görüşleri şöyledir:

"Hayır bence çağımızın insanları için daha kafa karıştırıcı olabilir. Ruhunda bu tür şeyler olanlar mesela kısıtlayıcı bir ağabeyin ya da eşin koruyucu olduğunu sanıp bu diziyi izlediğinde 'aferin Yasin'e doğru yapıyor.' diyebilme ihtimalinin çok yüksek olduğunu görüyorum." (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

"Olumlu yönde bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Toplumsal eşitliği savunmayan, öğretilmiş davranışların yaşanmaya devam ettiğini gösterdi. (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

Soruya "evet ama katkısı olumsuz olur." cevabını veren 2 erkek katılımcının görüşleri ise şöyledir:

"Dizi ülkedeki toplumsal cinsiyet kalıplarının özeti. Ancak daha çok drama bakımından öğretici olur." (K7, Lisans, Evli)

"Kötü örnekleri öğretme yönünden katkısı olabilir ancak cinsiyet rolleri açısından olumlu bir örnek davranış göremedim." (K18, Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya "belli bir kesim için evet" yanıtını veren erkek katılımcı K1(Lisans, Evli, Eğitim)'e göre dizi eğitim seviyesi düşük karakterleri rol model alacak durumda olan kesim için öğretici olabilir. Soruya "evet diziyi izleyen kişi kendine yakın olan karakterden etkilenir" diyen K13'ün görüşleri ise şöyledir:

“Dizinin izleyiciler açısından rollerin öğrenimi konusu kişinin eğitimiyle alakalı sanırım. Herkes bence yine kendi penceresinden baktı diziye ve diziyi izlerken dizideki kendini tanımladığı karakterlere en fazla hak vermiştir. Kendi düşünce tarzını değiştirmemiştir.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

Bazı katılımcılar (% 11,4) ise yöneltile soruya sorudan “bağımsız cevap” vermiştir. Bu katılımcılardan K23 üstü kapalı olarak öğrenilmiş olanın ataerkil toplumsal yapı olduğunu belirtmektedir. Bu katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Öğrenmeye katkısı olmaktan ziyade, öğrenilmiş olanı yansıttığını düşünüyorum.” (K23, Doktora, Evli, Eğitim)

Katılımcılara Göre Dizideki İdeal Kadınlık ve Erkeklikler:

Katılımcılara “Sizce dizideki hangi karakterler ideal kadın ve erkek karakterleri yansıtıyor?” sorusu sorulmuştur, katılımcı görüşleri aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır:

Tablo 39

Katılımcılara Göre Dizideki İdeal Kadınlık ve Erkeklikler

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
İdeal kadın ya da erkek olduğunu düşünmüyorum.	Kadın: K3, K6, K15, K22, K24, K25, K26, K29, K30, K33, K34, K35 Erkek: K1, K16, K18, K19, K21	17	48,6
Nispeten ideal karakterler var.	Kadın: K10, K11, K13, K14, K23, K27, K28, K32 Erkek: K17	9	25,6
İdeal kadın ya da erkek diye bir şey yoktur.	Kadın: K2, K4, K9, K12, K31 Erkek: K20	6	17,1
İdeal kadın ya da erkek yok ama kendi olmayı başarmış karakterler var.	Kadın: K5 Erkek: -	1	2,9
Hem dizide ideal kadın ve erkek yok, hem de böyle bir tanım yok.	Kadın: K8 Erkek: -	1	2,9
Fikrim yok.	Kadın: - Erkek: K7	1	2,9

Tabloya göre katılımcılardan % 48,6’sı soruya “ideal kadın ya da erkek olduğunu düşünmüyorum.” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 12’si kadın, 5’i erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının yanıtları şöyledir:

“Bence hiçbiri, ideal değil hepsi kendi doğrultusunda uçlarda karakterlerdi.” (K22, Doktora, Bekâr, Eğitim)

“Hiçbiri normal değildi ve günlük yaşam yoktu. Temizliğe giden kız ve Hilmi olabilir, en azından normal flört oldu.” (K24, Lise, Evli)

“Aslında hiçbiri ideal değil. Ama maalesef yaşam döngümüzde, çevremizde ve belki de çoğumuzda bunları yaşayan, yaşatan karakterler var.” (K25, Lise, Evli)

“Sağlıklı değil nerdeyse hiçbirinin ilişkisi.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Hiçbiri, herkes sorunlu bir aile yapısı ile büyümüş. Psikolog da dâhil.” (K33, Y. Lisans, Evli, Eğitim).

Erkek katılımcılardan bazılarının yanıtları ise şöyledir:

“Bana göre hiçbiri. Karakterin eril ya da dişil olmaması gerektiği kanaatindeyim. İdeal karakterin ne olduğunu ancak bunlar paranteze alınabilirse belki bulabiliriz.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“İdeal karakteri yansıtan bir kişi yok çünkü dizideki roller ideal karakterlerden uzaktı. Yasin ve Meryem bunlara örnek verilebilir.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

“Dizideki tüm karakterler gününüz Türkiye’inde sıkça karşımıza çıkan karakterler olup, bana göre dizide ideal karaktere yer verilmemiştir.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Soruya “Nispeten ideal karakterler var.” yanıtını veren katılımcıların oranı % 25,6’dır ve bu karakterden 8’i kadın, 1’i erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Toplumsal açıdan değil kendi açımdan cevaplıyorum; Gülbin ve Hayrunnisa güçlü, bağımsız ve itaatkâr olmayan bir imaj çizdikleri için (her ne kadar kendi içlerinde çatışmalar yaşamaya devam etseler de) nispeten ideal karakter olabileceklerini düşünüyorum. Ali Sadi Hoca’nın da insanlara, kadınlara saygı ve hoşgörü ile yaklaşan, kızına sevgi ile bakan bir erkek olması onu ideal karakter hâline dönüştürüyor.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Kişisel olarak ideal erkek ve kadın karakterini düşünürsek bence bu dizide yok. Dizi içerisinde düşünürsek hocanın eşini hoş tutma isteği, ona bağlılığı ve Yasin’in merhametli tarafı ideallik kısmı içerisinde değerlendirilebilir diye düşünüyorum.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“İdeal kadın ya da erkek diye ayırırsak, Peri karakteri kendini bulan ve değişime daha çok açık olan karakterdi.” (K13, Y. Lisans, Evli)

“Kadın erkek olarak değil de ideal insan olarak baktığımızda çoğu karakterin eksik yanını görüyoruz. Ali Sadi Hoca karakteri biraz daha ideale yakın geldi bana. Ali Sadi Hocanın kızına yaklaşımı, bir şeyleri dayatmayışı, kendi hâlinde insan oluşu, gerektiğinde isteyene akıl vermesi güzeldi.” (K14, Lisans, Evli)

“Peri karakteri mutsuz ama ideal olmaya çalışan bir kadın.” (K27, Lise, Bekâr, Sağlık)

“Hiçbiri optimal ideallikte değil ama belki hasta kardeşi olan diğer psikolog kadın (Gülbin) daha doğru var olmaya çalışmış olabilir.” (K28, Lisans, Boşanmış)

“Meryem. Hem bağımsız hem becerikli hem aile kurmak istiyor. Ali Sadi Hoca hem eşine bağlı hem kızına karşı şefkatli.” (K32, Y. Lisans, Evli)

Soruya “Nispeten ideal karakterler var.” yanıtını veren 1 erkek katılımcının düşünceleri ise şöyledir:

“Kadın karakterlerden Meryem karakteri işini doğru yapan, emeği ile geçinen insanlara yardım eden bir karakter olarak ideal kadın rolünde. Erkek karakterler arasında ise hoca karakteri ideal erkek olarak öne çıkmakta. Başkalarına yardım edişi, insanlara yaklaşımı, eşine çocuğuna olan sevgisi, tek başına yaşamına devam edebilmesi ve özverisi önemli.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılar dizide Meryem’i bağımsız ve becerikli olması, aile kurmak istemesi özellikleri ile; Ali Sadi Hocayı insanlara, kadınlara saygılı ve kendi halinde olması özelliği ile; Yasin’i merhametli olması ile ideale yakın olarak görmektedirler.

Soruya “İdeal kadın ya da erkek diye bir şey yoktur.” yanıtını veren katılımcıların oranı % 17,1’dir ve bu karakterden 5’i kadın, 1’i erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“İdeal kadın ve erkek diye bir şey yok bence. Herkes şahsına münhasırdır.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Dizi de değil dünya da gerçekten ideal kadın ya da erkek olduğunu düşünmüyorum. İdeal dediğimiz şey tek bir özellik değildir. Zihninizdeki ideal özelliklerin hepsini de bir kişide bulabilmeniz 8 milyarda 1’dir. O sebeple dizideki bütün karakterler bana

göre birden fazla yönleriyle ideal kişi olmaya çok uzaklar.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Tabii ki onca söylemimden sonra ideal kadın ve erkek diye bir şey söylemem kendimle çelişmeme neden olur. İdeal dediğiniz nedir? Gerçekten ideal var mıdır? Bence yoktur. Her şartta her yüzyılda neler neler değişir de ideal olan sadece sözlükte kalır.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya “İdeal kadın ya da erkek diye bir şey yoktur.” yanıtını veren 1 erkek katılımcı K20 (Y. Lisans, Evli, Eğitim) “ideal bir tanımlama ve göstergem yok” cevabını vermiştir.

Soruya “ideal kadın ve erkek yok ama kendi olmayı başarmış karakterler var.” yanıtını veren 1 kadın katılımcının görüşleri şöyledir:

“Pek de ideal kadın erkek karakter yok, sadece kendi olmayı başarmış 2 karakter var, Melisa başına buyruk, Hoca da olgunlukla sorgulayan.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

Soruya “hem dizide ideal kadın ve erkek yok, hem de böyle bir tanım yok.” yanıtını veren K8’in yanıtı ise şöyledir:

“Bence dizide ideal kadın erkek karakter yok. Hatta genel anlamda da ideal kadın ve erkek kavramı çok ucu açık ve öznel. O yüzden herkese göre değişebilir.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılara Göre Dizideki Kadın ve Erkek İlişkilerinin Nasıl Anlatıldığı:

Katılımcılara “Sizce dizideki kadın ve erkek ilişkileri nasıl? Değerlendirir misiniz?” sorusu sorulmuş ve katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibi tablolştırılmıştır:

Tablo 40

Katılımcılara Göre Dizideki Kadın ve Erkek İlişkilerinin Nasıl Anlatıldığı

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Bağımlı, sağlıklı ve dengesiz ilişkiler	Kadın: K5, K6, K13, K15, K23, K24, K26, K27, K28, K29, K30, K33, K34 Erkek: K7, K16, K17, K18, K21	18	51,4
Geleneksel ve geleneksel olmayan iki farklı görünümde ilişki	Kadın: K4, K8, K14, K31 Erkek: K1, K20	6	17,1
Karmaşıklık, değersizlik ve dayatma üzerine kurulu ilişkiler	Kadın: K3, K10, K12, K35 Erkek: K19	5	14,3
Birçok ilişki şekli görülüyor	Kadın: K2, K11 Erkek: -	2	5,7
Dengeli ve normal ilişkiler	Kadın: K32 Erkek: -	1	2,9
Bağımsız cevap	Kadın: K22, K25 Erkek: -	2	5,7
Cevap yok	Kadın: K9 Erkek: -	1	2,9

Tabloya göre katılımcılardan % 51,4'ü soruya “bağımlı, sağlıklı ve dengesiz ilişkiler” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 13'ü kadın, 5'i erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının yanıtları şöyledir:

“Sağlıklı bir ilişki göremedim. İletişim yok. Yalnızca imam ve eşi sağlıklı bir iletişim içinde gibi... Birbirini seviyor, saygı gösteriyor. Daha kabul edilebilir bir geleneksellik gördüm. İmam kızına değer veriyor, sevgisini gösteriyor ancak bazı dayatmalar olmuş gibi hissettim.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Yasin'in eşi Ruhiye'ye şefkatle yaklaşımı (tecavüzle ilgili tutumu) , öfke problemi olsa da yardıma ihtiyacı olan kadınlara kayıtsız kalamayışı kadınlarla ilişkisi açısından olumlu bir tablo çiziyor. Kardeşi Meryem'e evin hizmetçisi gibi davranması sinir bozucu. Fakat son noktada iyi bir ağabey. Sinan'ın kadınları cinsel dürtülerini doyuma ulaştıracak bir araç olarak görmesi; Gülbin'in de bu tavra bazı sebeplerden kayıtsız kalması oldukça sık görünüyor ve bu tür kadın erkek ilişkilerinin normalleştirilmesine de yol açıyor.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Al gülüm, ver gülüm. Karşılıklı çıkarları gözetken bir ilişki türü.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

“İletişimsiz, dinlemeyen, sürekli anlatan ya da anlatmaya bile cesaret edemeyen.” (K27, Lise, Bekâr, Sağlık)

“İletişim kopukluğu var en başta. Geleneksel kesimin anlatıldığı bölümlerde kadın daha silik.” (K28, Lisans, Boşanmış)

“Kopuk, uzak ve birbirini gerçekten tanımayan, içini göremeyen insanlar.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

“Sağlıklı değil nerdeyse hiçbirinin ilişkisi.” (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Kötü, kimse birbirini anlamıyor çünkü hiç dinlememiş, karşıdakini duymamış. Öğrenilmiş kalıplara göre davranıyor.” (K33, Y. Lisans, Evli, Turizm)

Katılımcılar dizideki sağlıklı ve dengesiz ilişkilerin altında; erkeklerin kadınları evin hizmetçisi olarak görmesini, eril dilin baskın olmasını, kadının cinsel dürtüleri doyuma ulaştıran bir araç olarak görülmesini bir neden olarak düşünmektedirler. Katılımcılara göre kadınların susturulması, erkek kontrolünde olmaları ilişkileri sağlıklı bir hâle getirmektedir.

Soruya “bağımlı, sağlıklı ve dengesiz ilişkiler” yanıtını veren erkek katılımcılardan bazılarının yanıtları ise şöyledir:

“Sağlıksız. Bu yüzden de çok gerçekçiydi.” (K7, Lisans, Evli)

“Dizide eril dil sağlıklı ilişki kurmanın da önünde engel olarak duruyor.” (K16, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)

“Dizide kadın erkek ilişkilerinde hep bir çatışma hali bulunuyor Hoca hariç. Yasin ve eşi Ruhiye iletişim sorunu yaşamakta. Yasin eşini, Ruhiye de eşini sevmekte ama konuşamadıkları için hep bir gergin ortam oluşmaktadır. Hoca ve eşi ise gayet iyi bir ilişki halindedir. Sinan ve ilişki içinde oldukları kadınlar (Gülbin ve Melisa) birbirleri ile cinsel anlamda ilişki yaşamaktadırlar. Birbirlerine bakış açıları sadece cinsel anlamda olmaktadır. Gülan ve Civan'ın ilişkilerinde ise Gülan'ın baskın rol olması nedeniyle sorunludur. Gülan eşine saygı duymamakta, gerekli gereksiz ona bağırır. Civan ise bu durumu kabullenmiştir. Hilmi ise okuyan bir kişi olarak karşı cinse karşı davranışları daha uyumlu ve buna da Meryem'in davranışları ile karşılık vermesi önemli.” (K17, Erkek, Evli, Eğitim)

“Yüzeysel bir paylaşım söz konusu. Birbirlerini ve yaşadıkları durumu sorgulayan, kabullenmeye çalışan veya sorunlu durumları çözmeye çalışan ya da çözebilecek bir ilişki göremedim.” (K18, Erkek, Evli, Eğitim)

“Kopuk birbiri ile iletişim sağlayamayan karakterler.” (K21, Lisans, Evli, Hizmet)

Katılımcılardan % 17,1’i soruya “Geleneksel ve geleneksel olmayan iki farklı görünümde ilişki” yanıtını vermiştir. Dizide geleneksel olan ile olmayan karakterlerin kadın erkek ilişkileri arasındaki farkına vurgu yapan katılımcılar, gelenekselin aşırı sığ, dinin baskısı altında ve bağımlı olduğunu, geleneksel olmayanın toplumun sınırlarını aştığını, gününbirlik ilişkilere dönüştüğünü, daha cesur ve bağımsız olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu katılımcılardan 4’ü kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcıların yanıtları şöyledir:

“İki zıt dünyanın kaynaştığı bir dizi olduğunu söylemiştim. Bence bir taraf aşırı sığ, döneme ayak uyduramamış, diğer taraf dönemi ve toplumun sınırlarını fazlasıyla aşmış.” (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Dizide çok ortada bir ilişki göremiyoruz. Bir tarafta tamamen gelenekçi ilişki yaşayanlar var Meryem ve çevresi gibi. Bir de diğer yanda Gülbin, Melisa, Sinan gibi günlük ilişkiler yaşayanlar var. Yani ortası yok. (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Biraz özgür yetişen, din konusunda baskılanmamış karakterler daha cesur ilişkiler içinde, din ile baskılanmış karakterler daha korkak, ne yapacağını bilemez hâlde.” (K14, Lisans, Evli)

“Geleneksel ve modern arasında kalmışlar. Arada kalmışlık var çoğunda.” (K31, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya “Geleneksel ve geleneksel olmayan iki farklı görünümde ilişki” yanıtını veren erkek katılımcıların yanıtları ise şöyledir:

“Geleneksel ve geleneksel olmayan iki farklı yaşam tarzı olarak değerlendiriyorum.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

“Kadın ve erkek ilişkileri bir toplumsal kesimde bağımlı, diğerinde bağımsız şekilde gerçekleşiyor.” (K20, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 14,3’ü soruya “Karmaşıklık, değersizlik ve dayatma üzerine kurulu ilişkiler” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 4’ü kadın, 1’i erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının yanıtları şöyledir:

“Karmaşık. Değersizlik, dayatma, sevgisizlik, saygısızlık üzerine kurulu. Tek güven veren tecavüze rağmen Yasin’in eşinin yanında olması.” (K3, Lisans, Evli, Medya)

“Çocukluk dönemlerinden büyüdükları ana kadar; önce aile, sonra küçük kurumlar ve daha sonra toplum tarafından belli bir kalıpta büyütölmüş kişilerin kendi doğrularını uyguladıkları, birbirlerinin asıl ruhunu önemsenmediğı ilişki.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

“Ne eksik ne fazla tam hayat gibi. Karmaşık, müşkül, riya dolu...” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Soruya “Karmaşıklık, değersizlik ve dayatma üzerine kurulu ilişkiler” yanıtını veren erkek katılımcının yanıtı ise şöyledir:

“İlişkiler demokratik bir yapıya sahip değil, ilişkilerde kullanılan iletişim dili de çok kaba, empatiden uzak bir kadın erkek ilişkisi mevcut.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

İlişkilerin değersizlik ve dayatma üzerine kurulu olduğunu düşünen katılımcılar, iletişim dilinin kaba, empatiden yoksun olduğunu belirtmektedirler. Buna göre doğruların kadına dayatılması yoluyla kadınlar değersizleştirilmektedir.

Katılımcılardan % 5,7’si soruya “birçok ilişki şekli görölüyor” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 2’si de kadındır ve yanıtları şöyledir:

“Birçok ilişki görölyoruz dizide. Birbiriyle yıllar geçirmiş çok seven eşler. Birbirini tanımayıp sadece yatan kişiler. Evli olup birbiriyle yabancılaşanlar.” (K2, Lisans, Evli, Hizmet)

“Duygularını birbirine anlatamayanlar da var, ilişkisine sahip çıkamayan da ya da eşinin isteklerini ön planda tutan da var, ait hissetmediğı şeylerin içinde olan da var.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

Katılımcılardan 1 kadın katılımcı soruya “dengeli ve normal ilişkiler” yanıtını vermiştir. Bu görüşe sahip K32 (Y. Lisans, Evli) ilişkilerin dengeli ve kadim ekseninde olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılara Göre Dizideki Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Kalıp Yargıları Kıran ya da Destekleyen Durumlar:

Katılımcılara “Sizce dizideki hangi karakterler hangi davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdı ya da destekledi?” sorusu sorulmuş olup, katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar aşağıdaki gibi tablolştırılmıştır:

Tablo 41

Katılımcılara Göre Dizideki Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Kalıp Yargıları Kıran ya da Destekleyen Durumlar

Görüşler	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumlar oldu.	Kadın: K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K22, K23, K24, K25, K27, K28, K29, K31, K32, K35 Erkek: K1, K7, K16, K17, K18, K19, K21	29	82,9
Kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumlar olmadı.	Kadın: K2, K20 Erkek: - Erkek: -	2	5,7
Bağımsız cevap	Kadın: - Erkek: K20	1	2,9
Cevap yok	Kadın: K30 Erkek: -	1	2,9
Bilmiyorum.	Kadın: K33, K34 Erkek: -	2	5,7

Tabloya göre katılımcılardan % 82,9'u soruya “kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumlar oldu” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan 22’si kadın, 7’si erkektir. Bu görüşe sahip olan katılımcılar dizideki bazı karakterlerin davranışlarını ya da dizideki durumları örnek vererek soruyu yanıtlamışlardır.

Katılımcılardan 8 kadın, 4 erkek Yasin karakterinin ağlaması ile toplumsal cinsiyet konusundaki “erkekler ağlamaz” kalıp yargıları kırdığını düşünmektedir. Bu katılımcıların numaraları ve demografik özellikleri şöyledir:

Tablo 42

Yasin karakterinin ağlaması ile ilgili “erkekler ağlamaz” kalıbının kırıldığını düşünen katılımcıların numaraları ve demografik özellikleri

Kadın	Demografik Özellikler	Erkek	Demografik Özellikler
K4	Doktora, Evli, Eğitim	K1	Lisans, Evli, Eğitim
K5	Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet	K16	Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim
K6	Lisans, Evli, Hizmet	K18	Lisans, Evli, Eğitim
K8	Lisans, Evli, Eğitim	K19	Lisans, Evli, Eğitim
K14	Lisans, Evli, Diğer		
K27	Lise, Bekâr, Sağlık		
K28	Lisans, Boşanmış, Diğer		
K31	Y. Lisans, Evli, Eğitim		

Katılımcılardan 6 kadın Yasin karakterinin bekâreti beyinde aramasını, eşinin tecavüze uğramasına ve bekâreti olmamasına rağmen evlenmesinin toplumsal cinsiyet konusundaki

kalıp yargıları kırdığını düşünmektedir. Bu katılımcıların numaraları ve demografik özellikleri şöyledir:

Tablo 43

Yasin karakterinin bekâreti beyinde aramasını, eşinin tecavüze uğramasına ve bekâreti olmamasına rağmen evlenmesinin toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını düşünen katılımcıların numaları ve demografik özellikleri

Kadın	Demografik Özellikler
K3	Lisans, Evli, Medya çalışanı
K8	Lisans, Evli, Eğitim
K15	Lisans, Bekâr, Eğitim
K28	Lisans, Boşanmış, Diğer
K31	Y. Lisans, Evli, Eğitim

Yukarıdaki görüşlere ilaveten K19 (Erkek) ve K25 (Kadın); bir erkek olarak Yasin'in eşinden ayrılacağını ve dolayısıyla evlilik kurumunu sonlandırmaya karar verdiğini söylediğinde, bir erkeğin kadınlıkla ilişkilendirilen gözyaşı ya da ağlama durumunu yaşamasının erkeklikle ilgili önemli bir kalıp yargıyı kırdığını düşünmektedir. K13 (Kadın) ise Yasin'in değişime açık biri olması ile erkeklikle ilişkilendirilen değişime direnme beklentisini kırdığını düşünmektedir. Ek olarak K14 (Kadın) Yasin'in hasta eşi olan Ruhiye'nin iyileşmesi için destek vermesinin ılımlı bir eş olmasına sebebiyet verdiğini, böylelikle toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları kırdığını düşünmektedir.

Yasin karakteri ile ilgili farklı bir görüş sunan K10 (Kadın) ise Yasin'in tipik yerli ve milli bir erkek olarak davrandığını, böylelikle toplumsal cinsiyetle ve erkeklerle ilgili beklentileri desteklediğini vurgulamıştır.

Katılımcılardan soruya “kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumlar oldu” yanıtını verenlerden bazıları Ruhiye karakterinin bazı davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını ifade etmektedirler. K6 (Kadın) ve K17 (Erkek) Ruhiye karakterinin eşine haber dahi vermeden kendi kararı ile köyüne gitmesi ile, K5 (Kadın) Ruhiye karakterinin mazisini çevresindeki insanlara kabul ettirmesi ile (durumu saklayabilirdi), K9 (Kadın) Ruhiye karakterinin köyüne gidip geçmişi ile cesurca yüzleşmesi ile (tecavüzcüsü ile yüz yüze gelerek konuştu), K22 (Kadın) Ruhiye karakterinin bir eş ve anne olarak evi ve çocukları ile ilgilenmemesi, onların bakımını ve

hizmetini üstlenmemesi ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını düşünmektedir.

Katılımcılardan 2 kişi Meryem karakterinin bazı davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını ifade etmektedirler. K6 (Kadın) Meryem'in çalışmasının kadın evde oturur algısını kırdığını, K6 (Kadın) ve K35 (Kadın) ise Meryem'in ağabeyi ve hocasının haberi olmadan psikoloğa gitmesinin cesaret gerektiren bir davranış olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların Peri karakteri ile benzer yorumları yaptıkları görülmektedir. Ancak Meryem, daha çok toplumsal cinsiyet konusunda kalıplaşmış yargıları destekleyen bir karakterdir. Vurgulanmış bir kadınlık inşa ederek aslında kalıp yargıları kırmadı, aksine destekledi.

Katılımcılardan soruya dizideki karakterlerden “kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumlar oldu” yanıtını verenlerden bazıları Ali Sadi Hoca karakteri hakkında açıklamada bulunmuştur ve özellikle Ali Sadi Hocanın kızı Hayrunnisa'nın başörtüsünü çıkartmasına makul bir tepki vermesinin kayda değer bir şekilde dinî bir temsil olan bu karakterin, bir baba olarak kızının kararlarına saygı duyduğunu gösterdiğini ifade etmişlerdir. Böylece dizide dini bir kimlik olan Ali Sadi Hocanın toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını düşünmektedirler. Bu görüşe sahip katılımcılar K16 (Erkek), K27 (Kadın) ve K29 (Kadın)'dur. K1 (Erkek) ise Ali Sadi Hocanın eşine olan bağlılığı ile, K11 (Kadın) ve K27 (Erkek) eşinin ölümünden sonra yasını tutması ile, K24 (Kadın) kızı Hayrunnisa'nın kendi kararına saygı duyarak gitmesine izin vermesi ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını düşünmektedir.

Katılımcılardan bazıları da Hayrunnisa karakterinin bazı özelliklerinin ve davranışlarının toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını ifade etmiştir. K5 (Kadın), K7 (Erkek), K12 (Kadın) ve K14 (Kadın) başını kendi isteği ile açmasının, K14 (Kadın) ve K21 (Erkek) eşcinselliğinin, K23 (Kadın) eşcinsel yönelimini babasına kabul ettirmesinin, K10 (Kadın) kendi doğrularının peşinden gitmesinin bazı kalıp yargıları kırdığını ifade etmektedir.

Bu görüşlerin dışında K18 (Erkek) Sinan karakterinin yalnız kalınca ağlamasının, Gülbin'in spor salonunda kız arkadaşlarına kendisi ile ilgili söylediklerini duyunca rahatsız olmasının özellikle erkekler hakkındaki var olan güçlülük ve baskınlık gibi algıları kırdığını ifade etmiştir. K16 (Erkek) Hilmi karakterinin felsefi psikolojik açıklamaları ile eril-dişil, imanlı-imansız gibi ikilikleri ortadan kaldırdığını dile getirmiştir. K14 (Kadın)

Gülbin karakterinin evlilik dışı ilişki yaşamasının ve K5 (Kadın) Melisa karakterinin aşırı özgürlüğünün kadınlıkla ilgili kalıp yargıları kırdığını ifade etmiştir.

“Peri” karakteri üzerinden katılımcıların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma ya da destekleme ekseninde bir cevap vermedikleri görülmüştür ancak katılımcılardan K13 (Kadın) Peri karakterinin kapalı insanlara karşı olan ön yargısını kırmaya çalışmasını, K18 (Erkek) Peri karakterinin Meryem’den rahatsız olurken sonra onun gelmesi için yolunu gözlemesinin seküler-dinî çatışmasını kırmaya yönelik girişimler olduğunu ifade etmiştir.

Dizideki Erkek Karakterlerin Söylemlerinden Katılımcıların Akıllarında Kalanlar:

Katılımcılara “Dizinin senaryosunu düşündüğünüzde erkek karakterlerin ifade etmiş olduğu sözlerden aklınızda kalan oldu mu? Örnekler verir misiniz?” sorusu sorulmuştur. Soruya 11 katılımcı (8 kadın, 3 erkek) “hayır” yanıtını vermiştir. Bu katılımcılardan kadın olanlar K3, K5, K6, K9, K12, K22, K23, K26; erkek olanlar K1, K20 ve K21’dir.

Cevaplarında karakterlerin ifadelerine yer veren bazı katılımcılar, Yasin karakterinin söylemlerine örnekler vermişlerdir:

“Sen kafanın içinde bir kışlaya kapamışsın kendini, kendi acını asker etmişsin kendine, bir terhis olamadın gitti. Ruhiye şafak kaç? Bir huzur bulmayalım mı şu iki günlük dünyada? Huzur mezarda demişti babam. Eğer öyleyse edeyim böyle dünyaya Ruhiye.” (K4, Kadın, Doktora, Evli, Eğitim)

Dizinin 8. bölümünde Yasin karakterinin eşi Ruhiye ile olan konuşması, katılımcıların akıllarında kalan söylemler arasındadır. Bu sahnede Ruhiye ve Yasin’in ilişkisi dizi boyunca ilk defa sağlıklı bir iletişim hâline gelir. Yine bu bölümde K11 (Kadın, Lisans, Evli, İnşaat) ve K25 (Kadın, Lise, Evli) Yasin’in eşi ile olan konuşmasının, o konuşmada naif kalbinin, ağlamasının akılda kaldığını ifade etmiştir. K26 ise son sahnede Yasin’in “Ben ağlıyor muyum?” derken gözlerinden yaşların süzülmesinin akılda kaldığını belirtmiştir. K13’de aynı sahnede “Huzur mezarda derdi babam...” ifadelerinin akılda kaldığını belirtmiştir. K14, K15, K16 ve K28 ise Yasin’in eşine “Senin kalbin bâkire ya.” dediği ifadelerin akılda kaldığını belirtmiştir.

Katılımcılardan bazıları da Yasin’in kız kardeşi ve eşine bağırmasının, emirler yağdırmasının akılda kaldığını ifade etmiştir. Bu katılımcılardan K35 Yasin’in Meryem’e “Seni insan yerine koyuyorum, bir şey soruyorum.” sözlerinin, K17 ise Yasin’in eşine

“Konuş diyom, susuyon Ruhiye.” demesinin, K19 Yasin’in kız kardeşi ve eşini azarlamasının, K24 Yasin’in tecavüze uğramış karısına devamlı ismi ile hitap ederek sinirli bir şekilde iletişim kurmasının akılda kaldığını ifade etmiştir.

K10 ve K18 Sinan karakterinin kız arkadaşı ile olduğu sahnelerden “Sen kalacak mısın bu gece?” sözlerinin akılda kaldığını belirtmiştir. K32 ise Sinan karakterinin annesiyle iletişim kurduğu sahnelerdeki küfürlü konuşmalarının akılda kaldığını, bu durumu anne oğul iletişimi açısından problemli gördüğünü ifade etmiştir.

K31 ise Ali Sadi Hocanın kızının evlatlık olduğunu söylediği sahnenin akılda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıya göre lezbiyen bir kız hocanın kızı olamazdı, böylece senaryodaki bu problem de hocanın kızının evlatlık olması ile çözülmüştür. Katılımcılardan K2, K11, K13, K17 ve K29 ise Ali Sadi Hocanın yapma çiçek sahnelerinin akılda kaldığını ifade etmiştir:

“Bu dizilerde gördüğün dünyadır, kızım (Yapay çiçekleri göstererek). Bu ise Allah'ın topraktan yarattığıdır (Gerçek çiçeği göstererek). Çürür, gübre olur, yine toprağa döner. Mis gibi kokar ama dikenleri de vardır. Kırılır, tamir olmaz, buruşur, çürür... Dalından kopardığında küser sana. Seveyim desen, elinde kalır. İşte bu çiçek biziz kızım, bize benzer. Sensin, benim, ağabeyindir ve hanımı... Tıpkı bizim gibi topraktan gelip toprağa gider. Bunu kabul edenler bu mübarek çiçek gibi yaşayacaklar. Boyunlarını bükmesini bilecekler, kuruyacaklar, buruşacaklar... (Yeniden plastik çiçeği göstererek) Buna kananlar ise bu dünyada cenneti yarattıklarını sanırken ahirette cehennemlik olacaklar.” (Bir Başkadır, 1. bölüm)

Ali Sadi Hoca bu dünyanın gelip geçici bir dünya olduğunu, insanın bu dünyada topraktan gelip toprağa döneceğini bilmesi gerektiğini ifade ederek dinî hegemonya idealinde bir mesaj vermektedir.

Katılımcılara Göre Dizideki Normal ya da Anormal Olarak Sunulan Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri:

Katılımcılara “Sizce izleyiciye, dizide normal ve anormal olarak sunulan toplumsal cinsiyet kimlikleri ile toplumsal cinsiyet ilişkileri nelerdir? Kadın ve erkek karakterler üzerinden değerlendirir misiniz?” sorusu sorulmuş olup, katılımcıların cevapları aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır. Bazı katılımcılar soruyu cevapsız bırakırken, bazıları birden fazla

duruma örnek vermiştir. Bu nedenle de tabloda yüzde hesaplaması yer almamakta, yalnızca frekans verilmektedir:

Tablo 44

Katılımcılara Göre Dizideki Normal ya da Anormal Olarak Sunulan Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri

Katılımcı Cevapları	Katılımcı Numaraları	Frekans
Lgbt, eşcinsel ya da lezbiyen ilişki anormaldir.	Kadın: K3, K6, K10, K14, K24, K26, K29, K32, K33, K35, Erkek: K7, K17, K19	13
Evli olanlar ve evlenmek isteyenler normal, evlilik dışı ilişki anormaldir.	Kadın: K4, K6, K10, K13, K11, K25, K27, K32 Erkek: K1, K17	10
Geleneksel kadın evde, modern kadın kamusal alanda yer almıştır.	Kadın: K6, K10, K22 Erkek: -	3
Kadının aşırı özgür sunumu anormaldir.	Kadın: K27 Erkek: K1	2
Modern ve geleneksel hayatın çıkmazında gelgitler yaşanmıştır.	Kadın: K3, K10, K13 Erkek: K17	4
Bir genç kızın tecavüzçüsü ile evlendirilmesi anormaldir.	Kadın: K32 Erkek: K17	2

Katılımcılar genel olarak evli olan kişilerin normal; lgbtq ya da evli olmadan özgür bir şekilde karşı cinsle ilişkiler yaşayan kişilerin anormal olduğunu ifade etmiştir:

“Normal olan evli kadın erkek ilişkisi ve anormal olanın lgbt’li veya evli olmadan ilişkiye girmek olarak gördüm. Tabi bunları bu şekilde değerlendiren kesim dizide alt sosyoekonomik kısım olarak gösterildi. Ek olarak Gülbin’in ablası da bu yönde düşünüyor. Dizide alt sınıf için kadın hizmet eder, evde dizi izlenir, üst sınıf için kadın da çalışır, evde belgesel izlenir, evine yardımcı gelir algısı verilmiş. Asla doğru bulmadım. Ayrıca lgbt’nin sağlıklı ve doğru bir ilişki olduğunu düşünmüyorum ve bunu normalleştirmenin doğru olduğunu da düşünmüyorum. Çünkü cinsel kimliği gelişmekte olan çocuklarımız var. Her yerde olmaları, normalleştirilmeleri, özendirilmeleri doğru değil.” (K6, Kadın, Lisans, Evli, Hizmet)

Katılımcılardan 13 kişi (10 kadın, 3 erkek) dizide Hayrunnisa karakterinin lezbiyen olmasının anormal bir toplumsal cinsiyet kimliği olduğunu ifade etmiştir. Yine katılımcılardan 10 kişi dizideki evli olan ya da evlenmek isteyen kişilerin normal, evlilik dışı ilişkinin ise anormal olduğunu ifade etmiştir. 2 katılımcı da Melisa karakterinin aşırı özgürlüğünü anormal bulmuştur (K1 (erkek), K27 (kadın)).

K4, Meryem ve ailesi ile Gülbin ve ailesinin normal olarak sunulduğunu düşünmektedir. K3 ise;

“Normal olan hoca ve eşi arasındaki ilişkidir. Kendilerince bir norm oluşturup yaşamışlar. Diğerleri hep karmakarışıktır. Anormal diyebileceğimiz hocanın kızının kendini saklaması, saklamak zorunda hissedip iki farklı kişilik yaşamasıdır. Temizlikçi ana karakterin neredeyse ona benzer iki farklı hayat tarzı isteği ve özentisi, hocanın kızının aynı anda bir kadınla ilişkisi varken Yasin’le teması, ağabeyin evliliği süresince lezbiyen bir kadına ilgi duyması. Bunların hepsi toplumsal cinsiyet modellerine göre ters ve karmaşık bence. Yoksa normallik nedir ki kime göre neye göre?” (K3, Kadın, Lisans, Evli, Medya)

Görüldüğü gibi katılımcılar hocanın kızının toplumsal cinsiyet rol modellerine ters düşen karmaşık bir cinsel yöneliminin olduğunu, özellikle K3’ün ifadelerinde Hayrunnisa’nın biseksüel bir yönelime sahip olabileceğinin altı çizilmiştir. Dizide Hayrunnisa’nın lezbiyen ya da biseksüel olması çok açık bir şekilde sunulmadığından, izleyicinin kafasında tam bir netlik olmasa da genel yönelim ve beklentinin dışında bir sapma ile sunulan Hayrunnisa’nın cinsel yönelimi izleyici tarafından anormal bulunmuştur. K7 (Erkek, Lisans, Evli) ise dizide lezbiyen ama başı kapalı olan karakter Hayrunnisa’nın Konya şehrinde kendini daha rahat gizleyebilmek için başını kapatmak zorunda olduğunu vurgulamıştır.

K5 ise dizinin diğer televizyon dizilerinden farklı olarak çilekeş kadın, zalim patron vb. klişelerden ve yargısız infaz eden rollerden farklı olduğunu düşünmektedir:

“Dizinin en hoş tarafı, bugüne dek Türk senaristlerin üzerimizde yaptığı manipülasyonu yapmıyor olmasıdır. Kimi izlesen onunla o oluyor, hâlini, derdini onun gözünden anlayıp hak veriyorsun.” (K5, Kadın, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

Dizide katılımcılardan 3’ü geleneksel kadın temsillerinin ev içi alanlarda, modern kadının dışarıda ya da kamusal alanda temsil edildiğini ifade etmiştir.

“Meryem’in yemek yapıp temizliğe gitmesi, evin sorumluluğunu üstlenmesi, ağabeyinin sözünden istisnalar dışında katiyen çıkmaması, Sinan’a olan duygularını bastırması normal olarak yansıtılmaktadır. Ya da Meryem’in evlilikle ilgili terapistiyle konuştuğu sahnede "yüzük seviyorum ben abla, evlenmek istedin mi diye sordun ya" cevabı normal; Hayrunnisa’nın kız arkadaşı (Burcu) ile ilişkisi ise anormal olanı yansıtıyor.” (K10, Kadın, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

K11 (Kadın, Lisans, Evli, İnşaat) ise dizide rezidansta temsil edilen Sinan karakteri üzerinden erkeklerin aşırı özgürlüğünün normal bir durum gibi sunulduğunu ifade etmiştir.

K13'te benzer bir yorum yapmıştır:

“Sinan karakterinin kadınlar üzerindeki rahat tavırlarının normal olması, fakat Meryem karakterinin başını kaldırıp da etrafa dahi bakamaması, hocası tarafından daha çok baskılanmasının anormal olması gibi bir sunum söz konusuydu dizide. Bence her ikisi de anormal bir durum.” (K13, Kadın, Lisans, Evli, Sağlık) demiştir.

K22 (Kadın, Doktora, Bekâr, Eğitim) geleneksel olan karakter temsillerinde toplumun etkisiyle dış baskının daha yüksek, iç karmaşanın ise daha yoğun olduğunu düşünmektedir.

Bu kapsamda düşünen K17 ve K18'in görüşleri ise sırasıyla şöyledir:

“Toplumda bekâr erkek evine temizliğe giden kadınlara iyi gözle bakılmamasına rağmen Meryem, toplumda bu konu ile ilgili bir terslik oluşturmamaktadır. Hocanın kızının cinsel tercihi ise toplumda hoş karşılanmamaktadır. Sinan'a verilen rolde de toplumda bir tepki oluşmaktadır. Çocuk yaşta tecavüz edilen Ruhiye toplumdaki genel yargıya ters olarak kendi kararlarını verebilmiştir. Aynı durumdaki arkadaşı ise toplumun beklediği gibi tecavüzcüsüyle evlenmiştir.” (K17, Erkek, Lisans, Eğitim)

“Dizide Yasin güçlü görünmeye çalışan baskın bir karakterdi. Sinan sıradan bir izlenim çizdi diyebilirim. Kadın karakterlerden Meryem aslında pek çok kadının yaşadığı bir rutin ve normale en yakın karakter diyebilirim ancak iç dünyasını sözel olarak kendine bile açmaya korkacak kadar baskılanmış.” (K18, Erkek, Lisans, Evli, Eğitim)

Bazı katılımcılar, dizideki kadın karakterlerin sunumuna eleştiri getirmiştir:

“Hocanın LGBT'li kızı anormal bir kadın karakter örneğiydi. Bir insanın aile ortamından bağımsız, kendini gerçekleştirme örneği verilmek istenmiş ama bence olması gereken bu değildi. Rol model olabilecek, toplumu ileriye taşımaya hedefli rol modeller çıkartılabilirdi.” (K29, Kadın, Y. Lisans, Boşanmış)

Katılımcılara Göre Kadınlık ve Erkekliğin Nasıl Anlatıldığı:

Katılımcılara “Sizce dizide erkeklikler ve kadınlıklar nasıl anlatılmalıydı? / anlatıldı? Bu dizi erkek ve kadın karakterlere yönelik beklenti ve ihtiyaçlarınızı düşündüğünüzde hangi açılardan beklenti / ihtiyaçlarınızı karşıladı ya da karşılamadı?” sorusu sorulmuş olup, soruya verilen yanıtlar aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır:

Tablo 45

Katılımcılara Göre Kadınlık ve Erkekliğin Nasıl Anlatıldığı

Katılımcı Cevapları	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Beklentilerimi karşıladı/başarılı buldum.	Kadın: K3, K8, K10, K13, K17, K22, K23, K30, K31, K35 Erkek: K18, K21	12	34,2
Beklentilerimi karşılamadı.	Kadın: K4, K5, K6, K9, K11, K14, K26, K28, K29 Erkek: K19	10	28,6
Herhangi bir beklenti içinde olmadım.	Kadın: K12, K33 Erkek: K1, K16, K20	5	14,3
Senaryoda değişecek bir şey göremedim.	Kadın: - Erkek: K7	1	2,9
Erkekler kırılgan, kadınlar güçlüydü.	Kadın: K32 Erkek: -	1	2,9
Bağımsız cevap	Kadın: K24, K25 Erkek: -	2	5,7
Cevap yok	Kadın: K2, K15, K27, K34 Erkek: -	4	11,4

Katılımcılardan % 34,2’si soruya “beklentilerimi karşıladı/başarılı buldum.” yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 10’u kadın, 2’si erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Bence dizi sosyoekonomik düzeye göre değişen kadın erkek ilişkilerini ortaya koymayı başarmış. Çünkü iki grup görüyoruz ve gerçekten ikisinin de yaşamları, dolayısıyla rolleri ve ilişkileri çok farklı. Yani karşıladığını söyleyebilirim.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Peri güçlü, eğitilmiş, başarılı bir kadın ve kafasının içindeki bazı hezeyanları çözememiş ve ön yargıları haddinden fazla. Seküler tavrına bağlı olarak kendisi gibi olmadığını düşündüğü tarafı anında etiketleyip ötekileştirmesi onun temsil ettiği karakteri ve terapist kimliğini düşündüğümde zihnimde tutarlı bir bütünlük oluşturmadı. Ayrıca yalnız kalmaktan korkan bir kadın ve hakir gördüğü Meryem kadar bile hayattan beklentileri konusunda net olamamakta. Bu da biraz

düşündürücü. Meryem'in son noktada Hilmi'yi tercih etmesi de Meryem karakteri için olması gerekendi. (Dürüst, güvenilir, sadık, dini bütün bir eş profili olması açısından beklentiye karşıladı diyebilirim). Genel olarak içinde bulundukları sosyal sınıf ve roller gereği her bir karakterin eril muhafazakâr ya da seküler zihniyeti yansıtan kadınlık ve erkeklik rolleri ile uyum içinde olduğunu söyleyebilirim.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

“Dizi bence mükemmel işlenmişti. Konular, karakterler çok iyi açıklanmış ve anlatılmıştı. Toplumumuzda gördüğümüz sürekli içinde yaşadığımız konuyu sanki tekrar yaşıyoruz gibi. Beklentilerimi karşıladı. Sanırım rahatsız olduğum tek kısım Melisa karakterinin küfürleriydi. Bu dizi gerçeği yansıtıyor diye dizi oyuncularını bu kadar salaş bir ağızla mı konuşmalıydı, günlük hayatta böyle mi konuşuyorlar? Belki ağır küfür değil de argo konuşsaydı daha mı iyi dururdu?” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

“Dizinin aksine farkındalık oluşturacağını ve eleştirel bakış açısı geliştirebileceğini düşünüyorum. Dizi empoze etmiyor, olanı gözler önüne seriyor. (K30, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

Dizinin beklentileri karşıladığını düşünen katılımcılar, dizinin modern ve geleneksel kadın ve erkeği uygun şekilde temsil ettiğini belirtmektedirler.

Soruya “beklentilerimi karşıladı/başarılı buldum” diyen erkek katılımcılardan K17'nin yanıtı ise şöyledir:

“Yasin karakterinin çizdiği erkek portresi çaresizliği (İşsizlik, sorunlu bir eş ve konuşamayan bir çocuk) çok iyi yansıtmış. Sorunlarının çözümünü bireysel değil eşi ve kardeşiyle paylaşarak aramalıydı. Ruhiye ise yaşadığı travmayı atlatmanın yolunu devamlı farklı arayışlarla bulmaya çalışmaktadır. Konuşamadığı için de devamlı bunalımdadır. Ruhiye'nin sorunun çözümünün uzman psikologlarda olduğu verilebilirdi. Meryem karakteri (ön yargıları yıktığı için) çok iyi verilmiş. Hilmi karakteri ise cami çevresinde vakit geçiren işsiz okumuş bir genç olarak verilmiştir. Demagoji yaparak gün geçirmektedir. Çevresindekilerin aydınlanmasında, geliştirilmesinde etkili bir karakter olabilirdi. Genel anlamıyla beklentilerimi karşılayan bir diziydi. Gülan ve Gülbin karakterlerinin anne ve babalarının ekonomik durumlarına bakarak Gülan'ın nasıl zengin olduğu ve ne iş yaptığını anlayamadım. Hangi eğitim veya iş tecrübesi Gülan'a bu lüks yaşamı sağlayabilir

diye sordurmaktadır. Dizi sanatçısı Melisa kendinden emin ve halkla iç içe olarak verilmiş ve doğru verildiğini düşünüyorum. Peri karakteri ise kadınlığını yaşayamayan yalnız ve psikolojik sorunları olan, halktan kopuk bir portre çizmektedir. Peri karakterinin yaşam biçimi ve insanlara bakışı farklı verilebilirdi. Sanırım dizinin sonunda bu beklenti gerçekleşti. Dizide bazı karakterlerin yaygın bazı davranışları da verilebilse belki roller daha açık ortaya çıkabilirdi. Hocanın tersi davranan çok insan var toplumumuzda. Sözü nü dinlemeyen, karısını öldüren bir sürü erkek var. Bekâr erkek evine temizliğe gitmeyen bir sürü kadın, evine temizliğe gelen kadınlara tecavüz eden bir sürü erkek var. Tüm roller biraz fazla masum gibi duruyor.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 28,6’sı soruya “beklentilerimi karşılamadı.” yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 9’u kadın, 1’i erkektir. Kadın katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Karşılamadı. Ülkede birçok insanın ihtiyacı adaletin sağlanması, haksızın hak ettiği cezayı aldığını görmek olduğunu düşünüyorum. Bakın biz bütün duyguları uçlarda yaşayan bir halkız. Daha adil daha entrikasız şeyler izletilmeli bu halka. Tozpembe değil ama bu derece karmaşık da değil. Ben diziyi izlerken birçok yerinde rahatsız oldum. (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

“Olanı olduğu hâlde vermesi güzel ama işin bir de topluma duruşuyla örnek olma sorumluluğu da var. Ben olsam sanat sanat içindir demez, sanatçının vazifelerinden birinin de toplumu iyiye doğru önderlik etmek olduğunu düşünür, bu doğal ve harika çözümlenen karakterlere ilave rol model de koyardım. Kendine yeten güçlü ve hoşgörülü kadın ve erkek koyardım, travmalarını yöneten, güçlü olan ama zalim olmayan, kendi seçimlerini yapan ama bencil olmayan, merhametli ama ezik olmayan...” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Karakterler beklentimi karşılamadı ve gerçeği yansıtmadığını düşünüyorum. Dizi konusu gereği bu yönde ele alınmış. Bu açıdan bakıldığında sorun teşkil etmiyor ancak işin bir diğer tarafı da oluşturulan algıdır. Bu nedenler kadını veya dini ötekileştiren dizilerden ziyade birlik içinde, aile yapısının bozulmadığı, iletişime açık içeriklere ihtiyacımız var.” (K6, Lisans, Evli, Hizmet)

“Bence dizide zıt iki kutup var. Bir de orta seviye, tam arada kalmış bir karakter tiplmesi olabilirdi.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Meryem’in karakteri yok gibi anlatılması beklentiyi karşılamadı tabi ki, ilişkisine sahip çıkmayan erkek, kadını nesne gibi gören erkek, sinirli aile babası gibi karakterler toplum açısından beklentiyi karşılamayacak davranışlar bence.” (K11, Lisans, Evli, İnşaat)

“Karakterlerde fazla uç noktalara çıkılmış. Bir karakterin en uç noktasını gösteriyor, daha normali olabilirdi. Bazı şeyler çok göze sokulmuş. Kadınların yaşadığı cinsel ilişkiler gibi...” (K14, Lisans, Evli)

“Aciz ve ahlaksız erkekler; dominant ya da lezbiyen kadın... Benim ihtiyaçlarımı ben karşılayabilirim. İhtiyaçlarını belirleyemeyecek kadar cahil olanlara çok iyi bir taktikle lgbt içerikli saldırı vardı dizide.” (K26, Lisans, Evli)

“Ezilen kadınları anlatırken karakterler iyi özümsemiş. Öykü Karayel Meryem’i oynamamış, resmen Meryem olmuştu ancak psikoloğun farklı inanç ve kesimden diye Meryem’e olan tavrı yerine daha kucaklayıcı ve hoşgörülü olması çok hoş olurdu. (K28, Lisans, Boşanmış)

“Kadın karakterler tükenmişti, hatta üst sınıftan olan Peri bile mutsuzdu. İçinde hoşgörü ve sevgi eksikliği vardı. Sınıfsal ayrımcı bakış açısı çok netti. Neden başörtülü olan karakter klişe bir tiplere olarak temizlik görevlisiydi. Üniversite mezunu, kendini gerçekleştirmiş bir kadın da olabilirdi. Daha güçlü kadın karakterlere ihtiyaç vardı bence.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

K29 geleneksel bir karakter olan Meryem’in gündelikçi, seküler bir karakter olan Peri’nin üniversite mezunu ve tam zamanlı bir işte çalışan kişi olarak temsil edilmesini eleştirmektedir.

Soruya “beklentilerimi karşılamadı” diyen erkek katılımcılardan K19’nin yanıtı ise şöyledir:

“Meryem karakteri daha aktif ve etkin olmalıydı. Çalışma hayatına girmiş bir bayan hâlâ evine döndüğünde eskisi gibi davranmamalı. Yani Yasin’in azarlamalarına maruz kalmamalıdır. Karakterler erkek ve kadın anlamında beklentileri karşılamıyor.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 14,3’ü soruya “Herhangi bir beklenti içinde olmadım.” yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 2’si kadın, 3’ü erkektir. Kadın katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Ben bir diziye beklenti içinde izlemiyorum. Çünkü her dizinin verdiği mesaj yazarın beklentisi ile ilgili. Ben sadece izlediğimden memnun ya da memnuniyetsiz olabilirim. Bu nedenle bir ihtiyacı karşılayıp karşılamadığını söyleyemem. Söyleyebileceğim sadece şu Türkiye'yi birçok kesiti ile aktarmaya çalışmışlar.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Dizi bu, ders ya da öğreti değil. Senarist ve yönetmen ne anlatmak isterse o, onların gördükleri ya da anladıklarını doğru ya da yanlış olarak değerlendiriyorum.” (K33, Y. Lisans, Evli, Turizm)

Erkek katılımcılar ise diziye izlerken herhangi bir beklenti içinde olmadıklarını, senarist öyle anlattığı için senaryonun bu şekilde olduğunu ifade etmiştir. Erkek katılımcılardan K7 (Lisans, Evli) ise senaryoda değiştirilecek herhangi bir şey göremediğini ifade etmiştir.

Kadın katılımcılardan K32 (Y. Lisans, Evli) ise soruya “erkekler kırılgan, kadınlar güçlüydü” yanıtını vermiştir.

Katılımcıların Karşı Cinsleri Tarafından Kontrol Edilmesi Durumundaki Tepkilerine Yönelik Görüşleri:

Katılımcılara “Yaşamınızda karşı cinsiniz tarafından davranışlarınızın kontrol edilmesi, gidip geldiğiniz yerlere ne zaman ne konuşacağınıza karışılması gibi durumlara maruz kalsanız tepkiniz nasıl olurdu?” sorusu sorulmuş olup, yanıtlar aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 46

Katılımcıların Karşı Cinsleri Tarafından Kontrol Edilmesi Durumundaki Tepkilerine Yönelik Görüşleri

Katılımcı Cevapları	Katılımcı Numaraları	Frekans	Yüzde
Buna hiç izin vermedim, vermem de.	Kadın: K2, K4, K6, K23, K24, K34 Erkek: K20, K22	8	22,9
Zamana ve duruma göre tepkim değişir.	Kadın: K3, K13, K29, K35 Erkek: K1, K7, K19	7	20
Gerekirse ilişkiyi bitiririm.	Kadın: K8, K9, K10, K11, K14, K33 Erkek: K16	7	20
Kendi hayatımda kararlarımı kendim veririm.	Kadın: K5, K12, K27, K30, K31 Erkek: K21	6	17,1
Hayatımdan çıkarırım.	Kadın: K26, K28, K32 Erkek: -	3	8,6
Karşı cinsim (eşim) karışabilir.	Kadın: K15 Erkek: K7	2	5,6
İlk zamanlar kabul edebilirim, ancak sonrasında kabul etmem.	Kadın: K25 Erkek: -	1	2,9
İnadına aksini yaparım.	Kadın: - Erkek: K18	1	2,9

Katılımcılardan % 22,9'u soruya "Buna hiç izin vermedim, vermem de." yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 6'sı kadın, 2'si erkektir. Bu görüşe sahip kadın katılımcılardan birinin soruya yanıtı şöyledir:

"Sanırım ben feminist bir bireyim. Böyle durumlara asla tahammülüm yok. İki tarafında eşit haklara sahip olacağını düşünüyorum. Ama görüyorum ki bu ülkede bir kadının bu kadar özgürlükçü davranması bile zor ve imkânsız çünkü adaletin olmadığı yerde bırakın kadını, çoğu erkeğin bile hareketlerine, yaşayışına dikkat etmesi gerekir ne yazık ki." (K4, Doktora, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 20'si soruya "Zamana ve duruma göre tepkim değişir." yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 4'ü kadın, 3'ü erkektir. Bu görüşe sahip kadın katılımcıların yanıtı şöyledir:

"Kaldım, sustum. Kaldım, kavga ettim. Kaldım, darp edildim. Kaldım, ölümden döndüm. Kaldım, hakkımı savundum. Genel olarak yılmadım sürekli mücadele ettim. Çünkü ben bir insanım. Aklım, fikrim, tecrübelerim, duygularım var." (K3, Lisans, Evli, Medya)

“Her ortama ayak uydurabilme özelliğine sahip bir insanım. Eğer beni uyaran benden büyükse saygı duyarım, kalbini kırmam ama zaten nerede nasıl davranılması gerektiğini çok iyi bildiğimi düşünüyorum. İnsanız bazen hata yapabiliriz. O zaman da uyarıları seve seve kabul ederim.” (K13, Lisans, Evli, Sağlık)

“Geçmişte yaşadım ve bazen tepki gösterdim, bazen uyum sağladım.” (K29, Y. Lisans, Boşanmış)

“Malum ülke kötü dönemde ve kadın cinayetleri ayyuka çıktı. Bu tarz güvenlik sebebi ile endişelenip karışmalarını anlayış ile karşılayabilirim ama diğer türlüüne müsaade etmem, çözmeye çalışırım.” (K35, Lisans, Evli, Eğitim)

K35’in koruyucu ve kollayıcı erkek davranışlarını kabul ettiği görülmektedir.

“Zamana ve duruma göre tepkim değişir.” görüşüne sahip erkek katılımcılardan bazılarının görüşleri ise şöyledir:

“Her olayı ve durumu kendi içinde değerlendiminde hoş ya da nahış karşılayabilirim.” (K1, Lisans, Evli, Eğitim)

“Yapmam istenilen davranışın neden istenildiği düşündükten sonra haklı bulursam olumlu karşılar, haklı bulmazsam nedenini sorardım. Aklıma yatmayan durumlarda kendi kararımı verir ve ona göre davranırdım.” (K17, Lisans, Evli, Eğitim)

“Tabi ki demokratik koşullarda uygulanırsa yapılabilir. Bazı insanlar denetlenmeye açık ve isteklidir, böyle olmasını isterler fakat bazılarında ise denetlenmeye gerek yoktur, sorumluluklarının bilincindedir.” (K19, Lisans, Evli, Eğitim)

Katılımcılardan % 20’si soruya “Gerekirse ilişkimi bitiririm.” yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 6’sı kadın, 1’i erkektir. Bu görüşe sahip kadın katılımcılardan bazılarının yanıtları şöyledir:

“Bundan hoşlanmadığımı belirtirdim, gerekirse arama mesafe koyar ilişkimi bitirirdim. Aslında en doğrusu baştan böyle biriyle ilişki kurmamaktır. Yoksa sonrası daha zorlayıcı olabiliyor.” (K8, Lisans, Evli, Eğitim)

“Yaşamımda böyle bir davranış gösteren karşı cins olursa artık benim yaşamımda bu formda var olamayacağını anlayacağı davranışları sergilerim. Ya saygı duyar ve kararlarım güvenir, benimle ortaklık ilişkisi kurar ya da ilişki kesilir. Herhangi bir ast üst ilişkisini kabul etmem.” (K9, Lisans, Bekâr, Sağlık)

“Engellendiğimi, kontrol altında tutulmaya çalışıldığımı ya da manipüle edildiğimi fark edersem öfkelenirim, rahatsız olduğum konuların dikkate alınmadığını fark edersem iletişimi sonlandırırım.” (K10, Y. Lisans, Bekâr, Eğitim)

Katılımcılardan % 17,1’i soruya “Kendi hayatımda kararlarımı kendim veririm.” yanıtını vermiş olup, bu görüşe sahip katılımcılardan 5’i kadın, 1’i erkektir. Bu görüşe sahip kadın katılımcılardan bazılarının soruya yanıtı ise şöyledir:

“Konya’dan ailesine bayrak açıp İstanbul’da kendi minik krallığını inşa etmiş biriyim. Anasına babasına bayrak açan ama bunu da ‘karışmayın lezbiyen olacağım’ gibi marjinal isteklerle değil ama ‘kendi hayatımın kararlarını veririm ve size tavsiyeden öte söz düşmez, ana babaya saygıyı ayrı tutarım ama benim hayatım benimdir’ sınırında ve dozunda tutabilen biriyim.” (K5, Y. Lisans, Boşanmış, Hizmet)

“Buna maruz kaldığım anda karşı tarafa tepkiden ziyade kendime yaptığım haksızlığa müdahale etmem gerektiğini düşünürüm. Ben bir bireyim ve ne yapıp ne yapmayacağımı karşı taraftaki kişi değil, kendim karar veririm. Karşı cins ya da hemcinslerimle ilgili olduğunu da düşünmüyorum durumun. Ben kendi kararlarımınla varım. Dolayısıyla ne annem babam ne eşim benim kararlarıma müdahale edemezler. Yalnızca fikirlerini söylerler. Akıl süzgecinden geçirerek, her şeyi harmanlayıp ben son kararımı veririm.” (K12, Y. Lisans, Evli, Eğitim)

“Benim kendi kararlarını bu yaşa gelene kadar verebildiğimi, bundan sonra da verebileceğimi, bu tutumu bırakması gerektiğini, rahatsız olduğumu söyledim.” (K27, Lise, Bekâr, Sağlık)

Katılımcılardan % 8,6’sı soruya “Hayatımdan çıkarırım.” yanıtını vermiştir. Bu görüşe sahip katılımcıların 3’ü de kadındır. Bu görüşe sahip K32 (Y. Lisans, Evli); söz konusu kişiyi hayatından çıkarmanın yollarını arayacağını, K28 (Lisans, Boşanmış) ise böyle birine hiç toleransı olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan “Karşı cinsim (eşim) karışabilir.” yanıtını veren 1’i kadın diğeri erkek olmak üzere 2 katılımcı bulunmaktadır. Bu görüşe sahip erkek katılımcı K7 ‘eşimse karışabilir’ yanıtını vermiştir. Kadın katılımcının yanıtı da şöyledir:

“Kontrol etmiyoruz fakat etseydi hayatımda yer alamazdı ve ilişkimiz tamamıyla biterdi. Ancak kadın olarak karşı cinse kontrolü bırakmadan gidip geldiğim yerleri söyleyerek onun egosunu okşarım.” (K15, Lisans, Bekâr, Eğitim)

Kadın katılımcılardan “İlk zamanlar kabul edebilirim, ancak sonrasında kabul etmem.” yanıtını veren K25’in görüşleri ise şöyledir:

“İlk zamanlar, daha kişiler birbirini tanımazken tahammül edilebilir. Daha sonrası tam aksine öfke, bastırılmışlık ve tersine hareket...” (K25, Lise, Evli)

Katılımcılardan “İnadına aksini yaparım.” yanıtını veren erkek katılımcı K18’in yanıtı ise şöyledir:

“Bunun tam tersini asla yapmamanın nedeni buna zerre kadar olsa tahammül edemeyecek olmamdandır, diye düşünüyorum. Karışılırsa normalde yapmayacağım ama karşı tarafı rahatsız eden şeyleri fazlasıyla yapardım...” (K18, Lisans, Evli, Eğitim)



BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde dizi metninin içerik analizi neticesinde elde edilen sonuçlar ve tartışma, dizinin alımlayıcılarıyla yapılan görüşme sonuçları ve tartışma ile araştırmacılar için öneriler bulunmaktadır.

6.1. Sonuç ve Tartışma

Toplumsal cinsiyet ilişkileri kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin, erkeklerin kadınları kontrol altına almalarını sağlayan hegemonya ve tahakküm durumlarının anlaşılmasını ve çözümlenmesini gerektirmektedir. Ataerkil toplumsal yapı hem kadınları hem erkekleri belli şekillerde davranmaya şartlandırmaktadır. Bu araştırmada öncelikle hegemonyanın toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde pratik edildiği boyutu ele alındığından, kadınlıklar ile erkekliklerin ilişkisel boyutları diyaloglar üzerinden incelenmiştir ve bu bağlamda dizi metni içerik analizine tabi tutulmuştur. Ulaşılan tema ve kategoriler çerçevesinde bir görüşme formu oluşturulmuş, diziyi izleyen kişilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

6.1.1. Dizi Metninin İçeriğine Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmada ‘Bir Başkadır’ dizisinde karakterlerin söylemlerinde hegemonyanın izleri sürülmüştür. Dizide yer alan ataerkil kodlar, eleştirel erkeklik çalışmaları alan yazınında yer alan temel izlekler de göz önünde bulundurularak gözden geçirilmiştir. Dizi metninin analizi neticesinde 5 temaya ulaşılmıştır. Bu temalar sırasıyla hegemonya, erkeklik rolleri, erkeklik krizi, ataerkil şartlanma ve hegemonyanın eleştirisidir.

Hegemonya, erkeklik rolleri ve erkeklik krizi temaları ataerkil düzenin failleri olan erkeklere ve erkeklik performelerine odaklı temalardır. Ataerkil şartlanma teması erkekliklerden etkilenen, hegemonyanın devamlılığı ve korunmasında rıza ve onay vererek statükoyu devam ettiren kadınlıkları ortaya çıkartan temalardır. Hegemonyanın eleştirisi (karşı hegemonik) teması ise kadınların din ve erkeklerin baskısına maruz kalmasını eleştiren, kadının kendi kararlarını kendisinin alabilmesine destek veren söylemlerin oluşturmuş olduğu bir temadır. Ataerkil toplumsal yapının mimarları kadın ve erkeklerin bir arada olduğu toplumun kendisidir ancak baş failleri erkeklerdir. Ve ayrıca kadınlarda bu yapının devam ettirilmesi için vurgulanmış bir kadınlık inşa ederek katkı sağlamaktadır. Bu temalar ve her bir temanın altında ulaşılan kategoriler ise aşağıdaki gibidir:

- *Hegemonya* temasının altında din, eril dil, sınıfsal ayırım (alternatiflerin marjinalleştirilmesi ya da ötekinin madunlaştırılması), buyurganlık, güçlü bir beden, eril tahakküm (kadınların kontrolü), kadına şiddet (bağırma), eril suskunluk ve gerçeği saklama olmak üzere 9 kategoriye ulaşılmıştır.
- *Erkeklik rolleri* teması altında evlilik, babalık, cinsellik, evi geçindirme, meslek sahibi olma, namusun korunması ve askerlik olmak üzere 7 kategori ortaya çıkmıştır.
- *Erkeklik krizi* teması altında işsizlik, sakatlanma, evi geçindirememe, emeklilik, eşin ölümü, kadınların yeterince ciddiye almaması (madun), kadın egemenliği altına girme (madun), bir uğraşısı olmama (madun) olmak üzere 8 kategori elde edilmiştir.
- *Ataerkil şartlanma* teması altında evlenmenin gerekliliği, erkeğe minnet duyma, erkeğini elinde tutabilme, dul kalmaktan korku, vurgulanmış bir kadınlık inşa etme, büyüklerin bakımı, bekâretin korunması olmak üzere toplam 7 kategoriye ulaşılmıştır.
- *Hegemonyanın eleştirisi (karşı hegemonik)* teması altında sınıfsal ayırımın reddi, kadının kendi kararlarını alabilmesine destek ve dinî hegemonyanın reddi olmak üzere 3 kategoriye ulaşılmıştır.

Hegemonya erkeklerin diğer erkekler ve kadınlar üzerinde rıza ve onayı ile inşa edildiğinden, hegemonyanın inşasında ilişkisellik yani iletişim önemli görünmektedir. Meryem'in ağabeyinin evin erkeği olarak evi geçindirmesi gereken kişi olduğuna dair ifadelerinde ataerkil şartlanmayı içselleştirdiği görülmektedir. Meryem; 'ekmeğin aslanın ağzında' olduğunu, abisinin 'şartları zor ama yapacak bir şeyinin olmadığını', iki çocuğunu

ve eşini geçindirmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Meryem'in bu söylemleri Goldberg'in "ekmek kazanan olma açmazı" ile ilişkilendirilebilir. Meryem ağabeyinin çalışmak zorunda olduğunu, ailesine iyi bir yaşam sunmak adına bunun gerekliliğini ifade etmektedir (Goldberg, 2018, s. 131).

Kadının ev içi alanda, erkeğinse kamusal alanda görünür ve temsil edilir olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda dizide Meryem karakteri daha çok ev içi alanda temsil edilmektedir. Meryem'in ev dışı alanda temsili ise ya hastanede ya da gündeliğe gittiği evde yine kadınlıkla ilişkilendirilen yeniden üretim işleri ile ilişkili şekilde temsil edilmektedir. Ağabeyi, Meryem'in hayırlı bir kısmeti çıkınca evleneceğini düşünmekte, ataerkil şartlanma bağlamında herkesin evlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Meryem'in ağabeyi Yasin, ev içi alanda taleplerini buyurgan bir şekilde eril bir dille istemektedir. Sık sık 'iyi, bir çay koy bakalım', 'kalk hadi bir çay mı koyuyorsan koy', 'hadi hadi koy çayı' gibi ifadelerle buyurmaktadır.

Meryem aynı zamanda hegemonik erkekliğin inşasında önemli bir durum olan 'vurgulanmış bir kadınlık' ortaya koymaktadır. Yaptığı hizmetleri konusunda 'hoşuma gidiyor, yük değil, zahmet değil' diye düşünmektedir. Ona göre yoğurt kaymaklı, kahve köpüklü olmalıdır, bunu bu şekilde yapabilmek de kadınlığın olmazsa olmazlarından. Yapılan hizmetlerde kadın kusursuz olmalı, kadına yakışmayan davranışları hiçbir kadın sergilememelidir. Kadın 'kadın başına' yollara bir başına çıkmamalıdır. Meryem uysallık, fiziksel ve duygusal bakım sağlama, empati gibi kadınsı erdemler yoluyla eril güce adapte olmaktadır (Messerschmidt, 2019, s. 60-61).

Bourdieu erkekliği ve kadınlığı, ataerkil bir sosyalleşme sürecinde yetişen kişiler olarak ele alıp incelediğimizi ifade etmektedir. Her ne kadar bu ataerkil bakış açısını bir kenara koymayı denesek de bu araştırma, söz konusu bakış açısından tamamen sıyrılama risklerini de taşımaktadır. Kültürel feminizm, anaerkil bir toplumsal yapının önemini vurgulasa da var olduğumuz toplumsal şartlar ataerkildir. Bu bağlamda Meryem'de anne babasının ölümünden sonra tek akrabası olan ağabeyi Yasin'e sarılmış, Yasin'de ailesinden kalan tek akrabası kız kardeşini evlilik, namus gibi konularda hem korumaya hem de mutlu olacağı bir evlilik yapmasını sağlayarak baş göz etmeye odaklanmıştır. Yasin, ailesindeki kadınların kontrolünü aynı zamanda dinî kaidelere göre de yapmaktadır. Yasin ailesindeki kadınları kontrol etme ve koruma davranışlarını ortaya koyarken Goldberg'in ifade ettiği otorite yükü çerçevesinde sorumluluğu ve liderliği üstlenmekte, eşi ve kız kardeşine karşı kimi zaman keyfi ve baskıcı davranmaktadır. Eşi ve kız kardeşi ile ilgili çeşitli problemler

yaşadığında mahallenin cami hocası Ali Sadi Hocaya danışmaktadır. Onun önerilerine göre ne yapılması gerektiğine karar vermektedir. Meryem'in bayılmaları ve eşi Ruhiye'nin psikolojik problemleri konusunda ilk danışma mercii bu hoca efendi olmuştur.

Meryem'in vurgulanmış bir kadınlık sergilemesi ağabeyi Yasin'in hegemonik erkekliğini inşa etmesinde önemli bir unsurdur. Hegemonya rıza ve onay ile kurulur, diyalog ile inşa edilir, vurgulanmış kadınlığın sürdürülmesi ile de devamlılığını korur. Vurgulanmış bir kadınlık yoksa hegemonik bir erkeklik de yoktur (Connell, 2019b). Bu bağlamda hegemonik erkekliğin inşası, kadınlıklarla ilişkili olduğundan riskli bir durum, her an kaybedilme ihtimali olan bir sürece dönüşür.

Hegemonik erkeklik ve vurgulanmış kadınlık hem erkekleri hem de kadınları olumsuz olarak etkilemektedir. Heteroseksüel olmayan, işçi sınıfına mensup erkekler, beyaz olmayan erkekler ile hegemonik erkeklik kalıplarına uygun olarak yaşamayan erkekler olumsuz olarak etkilenen grupta sayılabilirler. Hegemonik erkekliğin katı beklentilerini çoğu zaman heteroseksüel, beyaz ve orta sınıf erkekler de karşılayamamakta, bu durum da ideal olanı karşılayamadıkları anlamına gelmektedir. Birçok erkek gibi birçok kadın da vurgulanmış kadınlık idealine uygun yaşayamadığı ve yaşamadığı için olumsuz bir şekilde etkilenmektedir (Butler, 1990).

Erkeklerin erkek olmalarından dolayı elde etmiş oldukları siyasal, ekonomik, dinî avantajlar olduğu gibi aile ilişkilerinde ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinde karar veren, yönlendirilen, erkin sahibi bir cinsiyet olarak var oldukları göz ardı edilmektedir. Erkekler hegemonik erillikten ve bu erilliğin avantajlarından hem bireysel hem kurumsal ilişkilerinde faydalanıyor olmasına rağmen, bu avantajları büyük oranda görememektedir ya da farkına varmamaktadır. Erkekler erillik ve erkek olmanın ne anlama geldiği konusunda düşünmek zorunda hissetmemektedir. Ancak kadınlar dezavantajlı olanlar olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini fark etmektedir. Bu eşitsizliklerden farklı biçimlerde ezilen kadınlar, erillik ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dezavantajları üzerine oldukça fazla kafa yormaktadır.

Günlük dilde erillik ve dişillik kavramları, biyolojik ve toplumsal cinsiyetten ve bedenden ayrı olarak kullanılabilir. Erkekler iletişimde bulunduğu diğer insanlara karşı şefkat gösterdiğinde ya da yumuşak başlı davrandığında toplumsal olarak “dişil” algılanabilmekte, bir kadın ise agresif bir biçimde rekabet ettiği zaman “eril” olarak tanımlanabilmektedir. Bireyler sosyalleşme sürecinde öğrenmiş oldukları eril-dişil

dikotomisi nedeniyle, bu bilgiye şartlanmış olarak çevresindeki davranış kalıplarını, yaşam biçimlerini, duruş ve tavır alış biçimlerini değerlendirmektedirler. Toplumsal cinsiyetle ilgili sosyalleşme sürecinde öğrenilmiş olan dikotomi nedeniyle kişiler ya biri ya diğeri diye düşünmekte, diğer insanları ya kadın ya erkek kategorisine yerleştirme eğiliminde olmaktadır. İnsanlar toplumsal cinsiyetlerin farklı yönlerini vurgulayan bir toplumsal yapı içerisinde (kadınlar anaç, yumuşak huylu, uyumlu ve sevecen; erkekler girişken, agresif, hareketli, güçlü olur gibi) cinsiyetin farklı yönlerini vurgulayarak bu farklı toplumsal cinsiyet idealline uymaları gerektiğini düşünerek, uymayı deneyerek yaşamaktadır.

Toplumsal cinsiyet ırk, sınıf ve cinsel yönelim gibi farklı statülerle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kişi ırkına, sınıfına ve cinsel yönelimine bağlı olarak daha fazla ya da daha az eril ve dişil olarak değerlendirilmektedir (Ritzer, 2021, s. 330).

Toplumsal cinsiyet performansı statik değil akışkandır. Bireyler toplumsal cinsiyet konusunda sergilemeyi seçtikleri rolleri yerine getirerek seçimler yapmaktadırlar. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet farklı rolleri seçme imkânıyla değişkenlik göstermektedir (Fields, Copp ve Kleinman, 2007). Erkeklikler, zamana ve koşullara göre değişebilmektedir. Yasin karakteri, duygularını gizleyerek hegemonyasını korumak istemekte ancak bazı koşullarda ağlayarak duygularını açıklıkla ifade edebilmektedir. Sinan karakteri ‘cinsellik’ yoluyla eril söylemlerde bulunsa da kadınlarla bir mevzu üzerine sohbet edemediği için madunlaştırılmaktadır.

Hegemonik erkeklik vurgulanmış bir kadınlığın yani ev içi alanda kendisini başat sorumlu hisseden bir kadının varlığına bağlıdır (Connell, 2019b). Yasin kız kardeşi Meryem’e kaba davranışa da ağabeyi Meryem’e ‘kusura bakma Meryem’ dediğinde, ‘olur mu öyle şey, aşk olsun’ diyerek eril hegemonyaya rıza ve onay gösterdiğini, ev işlerinden sorumlu olduğunu belirtmektedir.

Medyada kadınların geleneksel roller içinde gösterilmesi vurgulanmış bir kadınlığı ön plana çıkarmaktadır. Bu da hegemonik erkekliğin inşasına katkı sağlayan bir durumdur. Dizide erkekler; güçlü, meslek sahibi, ailenin yapı taşı, karar veren, kollayan, kadın üzerinde karar verici merci olarak sunulmaktadır. Dizide kenar mahalledeki kadınlar eş, kız kardeş, anne, geleneksel kadın mesleği olarak ev içi alanlarda icra edilen gündelikçi kimliğindeyken erkekler meslek olarak güvenlik görevlisi gibi bedensel güç isteyen bir işle meşguldür. Ya da cami imamı gibi dinin temsilcisidir. Dizide modern kadınlar üniversite

mezunu, özgür, kendi kararlarını kendi alabilen karakterlerdir. Erkekler ise rezidans insanı, zengin, spor salonundan çıkmayan kişilerdir.

Medya, kapitalist ve ataerkil toplumsal yapıyı oldukça ilgi çekici bir şekilde sunmaktadır. Böylelikle egemen ataerkil ideoloji sağduyu hâline dönüşmekte ve toplumsal kontrol doğrudan doğruya kurulmaktadır.

Bu tezde ana amaç bir medya metni olan dizide erkekliğin kültürel anlamlarının nasıl yaratıldığı, sürdürüldüğü ve varsa bu anlamlara nasıl karşı çıkıldığıdır. Bu bağlamda kadınların ve erkeklerin dizinin tüm bölümleri boyunca gerçek dünyaya ne derece yansıttığı da dikkate alınmıştır. Bu tezde erkeklik ve medya ana konusu ekseninde bir medya metni olan dizi ve bu dizinin alımlayıcısında bırakmış olduğu etki incelenmiştir. Araştırmada egemen ideolojinin medya metinleri tarafından nasıl da bir sağduyuya dönüştüğü gözler önüne serilmektedir. Katılımcı yorumları arasında erkeğin egemen ve güçlü taraf olduğu / olması gerektiği içselleştirilmiştir, bu durum bazı katılımcılar tarafından sorgulanmaktadır. Bu sonuçtan hareketle ataerkil ideolojinin nasıl da bir sağduyu hâline dönüştüğü gözlemlenebilir.

Dijital televizyon dizilerinde farklı cinsel yönelimleri sahip bireylere yer verilse de bu dizilerde kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri varlığını korumaya devam etmektedir. Farklı cinsel yönelime sahip Hayrunnisa'nın durumunu, diziyi izleyen herkes fark edememektedir. Bunun nedeni karakterin hem başı kapalı hem hocanın kızı olması; başı kapalı ve heteroseksüel yönelim dışında kalan kimliklerin izleyici tarafından yan yana getirilmesinin zorluğundan kaynaklanmaktadır.

Dizideki erkeklikler 4 şekilde sınıflandırılabilir:

- Cinsellik düşkünü bir varlık olarak erkeklik: Kadınlarla bir araya gelişleri cinsel bir tatmin amacıyladır.
- Koruyan kollayan erkeklik: Erkek, himayesindeki kadınları tehlikelerden koruma erkine sahip bir öznedir.
- Din, evi geçindirme vb. nedenlerle karar verici erkeklik: Toplumda yönlendirici olan, kültürle de harmanlanmış dinî faktörler; kadınlar ve aile üzerinde karar vermede etkilidir.
- Sportif erkeklik: Bedenin vurgulanması, sportiflik, atletiklik, askerlikle harmanlanmış bir erkeklik sunulmaktadır.

Dizide kadınlar eş ve anne olarak temsil edilmektedir. Kadınlar ev içi alanlarda geleneksel rollerini devam ettirmektedir. Kamusal alanda kadın temsilleri de dizide ön plana çıkmaktadır. Yasin'ın kız kardeşi Meryem çalışmaktadır ancak Gülbin ve Peri gibi profesyonel bir meslekte değil, yardımcı işlerde çalışmaktadır. Bu durum geleneksel alt sınıf temsillerde kadının pozisyonuna yapılan bir vurgudur. “Bir Başkadır” dizisinde baba (Yasin) ailenin geçimini sağlayan, aile normlarını belirleyen kişidir. Anne rolündeki Ruhiye ise hastalığı nedeniyle çocuklarının eğitimi, evin işleri, dışarıya karşı eşin desteklenmesi gibi görevleri yerine getirememekte, bu nedenle evlilikte bir kriz durumu yaşanmaktadır. Bu aile modeli, yaygın medya metinlerine göre bir sapma göstermektedir.

Dizideki Yasin karakteri suça eğilimlidir, kolaylıkla kavgaya girebilir, bir barda korumadır. Kadın karakter Ruhiye rahatsızlıkları nedeniyle fedakâr anne, evinin kadını, çocuklarının anası olamamıştır ancak son bölümde travması ile yüzleşip iyileştikten sonra hemen ev işlerini yapmaya, çocukları ve evi ile ilgilenmeye başlamıştır. Böylelikle egemen ideolojinin kadına uygun gördüğü roller hemen devreye girmiştir.

Geleneksel medyanın mutlu, zengin, her şeyi olan, modern evlerinde yaşayan karakter temsillerinden farklı olarak “Bir Başkadır” dizisinde İstanbul’da kenar mahalledeki yaşam gösterilmiştir. Dizide kentsel mekân ile kenar mahalle arasındaki farklılık dikkat çekicidir. Geleneksel alt sosyoekonomik sınıftan Meryem, iş için gittiği eve toplu taşıma araçları ile ulaşmaktadır. Dizide araba kullanan kişi Meryem’in ağabeyidir. Bir diğeri ise mahallenin hocası Ali Sadi Hocadır. Kadınlardan Hayrunnisa şehirlerarası otobüste yolcu, Ruhiye köyüne giderken köy otobüsü ile, Peri kafeye giderken taksiyle seyahat etmiştir. Yasin, eşinin köyüne giderken arabasını sürmektedir. Otomobil kullanabilme eril bir fantezi ve ayrıcalık olarak sunulmaktadır. Erkek sürücü kamusal alana arabayla egemen olurken, kadınlar daha çok toplu taşıma, taksi gibi ulaşım yollarını tercih ederler.

Ataerkil toplumsal yapı içinde kadından beklenen duygusal destekçi olma rolünü Ruhiye psikolojik rahatsızlıkları nedeniyle yerine getirememektedir. Ruhiye’nin biri kız iki çocuğu vardır. Ancak daha çok erkek çocuk dizide görünür durumdadır çünkü konuşamamaktadır.

Annelik toplumsal beklentileri, kanunları ve kadına annelik yapmaya zorlayan kuralları içerir. Annelik kurumu kültürel bir kuruluş olarak ataerkindir, anneliğin ataerkil biçimi ile sonuçlanır (Rich, 2021). Yalnızca orta sınıf aile içinde performe edilebilen ideal annelik arzusu birçok annede vardır, idealize edilmiş ataerkil ideoloji ile desteklenmiş analık kurumu ideal olarak sunulmaktadır.

Yasin'in Hayrunnisa'ya bakışı, garipsemesi, ötekileştirmesi izleyici tarafından Yasin'in onunla ilgilenmesi ya da hoşlanması olarak algılanmıştır. Ancak Yasin'in bu bakışı altında, Hayrunnisa'nın heteroseksüel matrixten kopuşu yatmaktadır.

Dizide kadının rolü hane içerisindeki yeniden üretim faaliyeti ile ifade edilmektedir. Geleneksel alt sosyoekonomik sınıfta kadın güvencesiz yarı zamanlı gündelikçidir ya da ev hanımıdır. Erkek evi geçindiren aile reisidir. Türk dizilerinde temsil edilen kadın kimlikler yoluyla Türk kadınının kimliği oluşturulmuştur. Bu kadın, erkeğine itaat eden fedakâr anne rolündedir. Türk medyasında bu kalıba uymayan kadınlar kötü kadın olarak temsil edilmektedir. Kadın uysal, bakire ve itaatkârdır. Dizilerde erkek bir maçoluk üzerinden sunulmakta, şiddet ön plana çıkarılmakta, zorbalık sergilenmektedir. Dizilerde erkeğin etrafında dolanan birden fazla kadın bulunmakta, erkekler ağa temsili olarak aşireti üzerinde karar veren mercii olan, kuvvet ve kudretin kendisi olarak gösterilmektedir. Türk dizi sektöründe erkekler risk alan, kurtarıcı, koruyup kollayan kimlikler olarak inşa edilmektedir. Senaryolar erillikle ve şiddetle iç içe durumdadır. Dijital televizyon dizilerinde klasik televizyon dizilerinden farklı olarak daha özgürlükçü ve farklı deneyimlerin sunulduğu görülmektedir.

Erkeklik ya da kadınlık verilen bir özellik değildir, kültürel olarak perforce edilen bir özelliktir. Kadınlık doğumla birlikte kazanılabilen bir özellikken, erkeklik kadınlıktan farklı olarak kaybedilme riskleri de olan, kazanılması belli şartlara bağlı olan bir kimliktir. Erkekliğin inşa edilmiş olduğu zemin kaygandır, kırılıktır. Erkekler sürekli bir statü kazanmak için performans sergilemek zorunda bulunmaktadır. Toplumsal normlar erkeklere yardım istemeyi öğretmemektedir, tam aksine kadınlar yardım isteme özelliği ile donanımlıdır. Erkeklere çocukluklarından itibaren kendi kendilerine yeten bir kişi olmaları öğretilmektedir, bu durum da erkekleri cinsiyet rolü bakımından strese sokmaktadır (O'Neil, 1981). Erkekler feminen olma stresi ile tehdit edilmesi durumunda gücünü kullanmaya başlamakta, şiddete yönelmektedir.

Dizi metni analizine göre en fazla sayıda koda % 41,9 oranı ile hegemonya teması altında ulaşılmıştır. Bu oranı % 24,8 ile ataerkil şartlanma teması, % 11,4 ile erkeklik rolleri ve erkeklik krizi temaları, son olarak % 10,5 oranı ile hegemonyanın eleştirisi teması takip etmektedir.

Hegemonya, tahakküm durumları gibi kolaylıkla gözlemlenemez. Şiddet ve baskı unsurlarından ziyade rıza ve onay süreçlerini gerektiren hegemonya dinî, sınıfsal, dile

dayalı, buyurganlık şeklinde, bazen şiddet, bazen gerçeği saklama, bazen beden üzerinden güç gösterisi, bazen suskunluk ve bazen de tahakküm ile sağlanmaktadır.

Dizide dinî hegemonyanın, özellikle Yasin karakterinin kız kardeşi Meryem ve eşi Ruhiye üzerinde kontrol sağlama isteğinin bir tür ifade ediliş şekli olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Dizide dinî hegemonya, eril bir bakış açısının tekelindedir, Yasin mahallenin hoca efendisine de danışarak hayatındaki kadınları kontrol altında tutmaktadır.

Sınıfsal ayırım (ötekinin madunlaştırılması) ise daha çok psikiyatrist Peri ve annesinin başı kapalı insanlara yönelik dışlayıcı dili ile ortaya çıkmıştır. Sınıfsal ayırım hem kadın hem erkekler hem de bir cinsiyetin tüm üyeleri arasında hegemonyanın kurulmasında önemli bir izlektir. Gerek erkeklikler gerek kadınlıklar arasında farklı etnik kökenden gelmek, farklı dinî motiflere sahip olmak, ötekileştirme ve dışlamaların önünü açmaktadır. Dizide sınıfsal ayırım eğitilmiş ve eğitimsiz kadın arasında dikkat çekmektedir.

Hegemonya eril bir dilin vasıtasıyla kadınlar üzerinde kontrol ve denetleme mekanizmalarını işe koşturmaktadır. Erkekler kadınlara ‘kalk çay koy’, ‘ceketi asıver’, ‘çanta yapın’ gibi söylemlerle buyurganlık yapmakta; erkek, egemenliğini kadını kendi hizmetine koşarak devam ettirmeye çalışmaktadır.

Eril tahakküm kategorisi namusun, kadının korunması ve kollanması ile ilişkili bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bazı durumlarda da eril tahakküm, kadına yönelik psikolojik şiddet uygulanması yoluyla kurulmaktadır. Kadına şiddet (bağırma) kategorisinde ise hegemonya kadınların kararları ile erkeklerin alay etmesi, kadının hassasiyetlerinin erkekler tarafından görmemezlikten gelinmesi yoluyla kurulmaktadır.

Hegemonya eril suskunluk yoluyla da inşa edilmektedir. Yasin kız kardeşi ve eşine karşı yeterli açıklama yapmayarak ve susarak ev içi alanda hegemonyasını korumaya çalışmaktadır. Erkekler gerçeği saklayarak da karşı cinslerinin karşısında güçlü durmayı, erkekliklerini korumayı ve dolayısıyla hegemonyalarını sürdürmeyi istemektedir. Bu bağlamda gerçeği saklamak eril bir strateji olarak değerlendirilmiştir. Son olarak erkeklik güçlü ve kaslı bir bedene sahip olarak, bazen erkek bedeninin kadınların gözü önünde sergilenmesi yoluyla da sağlanmaktadır.

Erkeklik rolleri, eleştirel erkeklik çalışmaları alanında önemli olan bir diğer izlektir. Bu tema altında dizide evi geçindirme, cinsellik, babalık, namusun korunması ve evlilik kategorilerine ulaşılmıştır. Erkeğin kamusal alanda temsilinin bir uzantısı olarak evi geçindirmesi beklenmektedir. Dizide erkeğin evi geçindirme sorumluluğu olduğu kadın

karakterler tarafından da onaylanmakta, erkeğin ne pahasına olursa olsun evi geçindirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Dizide cinsellik kategorisi altında rezidans erkeği olan Sinan karakteri ön plana çıkarılırken, taşra / kenar mahalle erkeği Yasin'in cinselliğinin pek üzerinde durulmadığı görülmektedir. Dizide erkeğin cinsel açıdan tatmin edici olması âdeta bir başarı unsuru olarak sunulsa da karşı cinsin bakış açısında bunun yeterli olmadığı, erkeğin yurt ve dünya gündemi ile ilgilenmesinin de en az cinsellik kadar önemli olduğunun altı çizilmektedir.

Babalık rolü, erkekliğin inşasında önemlidir çünkü erkeklik evlenip çocuk sahibi olmak suretiyle soyun devam ettirilmesini gerektirmektedir. Hegemonik erkekliğin bir temsili olan Yasin karakteri, çocuğu ile oyun oynadığını gizlemekte ancak evladından uzak kaldığında burnunun direği sızlamaktadır. Bu bağlamda evlat sahibi olmak beraberinde getirdiği sorumlulukla erkekliğin inşasında önemli bir başarıdır.

Erkeklik rollerinden bir diğeri ise namusun korunmasıdır. Erkek eşini ya da ailesindeki kadınları tehlikelerden korumakla yükümlü hissettirilmiştir, ataerkil toplum erkekleri bu açıdan şartlandırmış durumdadır. Namusu korumak adına çeşitli riskler almak da erkeğe öğretilen bir diğeri ataerkil koddur. Erilliğin tezahürleri, yiğitlik ve kahramanlık çizgisinde yer alır ve bunlar şerefi temsil ederler (Bourdieu, 2019, s. 33).

Evlilik de önemli bir erkekleşme pratiğidir. Evlenen erkek hiçbir malı mülkü olmasa da bir ailenin geçimini sağlayarak otorite sahibi olabilmektir (Sancar, 2009). Dizide evlilik hem kadınlar hem erkekler için önemli bir başarı sembolü olup temel bir amaç olarak gösterilmektedir. Dizide farklı sınıfsal konumlardaki kadınlar olarak Meryem ve Peri'nin de tek amacı evlenmektir.

Erkeklik krizi ise geleneksel erkek iktidarının güç kaybına uğraması ile ortaya çıkmaktadır. Dizide erkek temsillerin öncelikle kadın egemenliği altına girme nedeniyle erkeklik krizine girdikleri tespit edilmiştir. Kadın egemenliği altına girme hegemonik ve heteroseksüel erkek için riskli bir durumdur. Dizide erkekleri krize sokan bir başka durum da Sinan karakterinin hayatındaki kadınlar tarafından cinsellik dışında herhangi bir konuda sohbet edememesi, bir mevzusu olmaması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bir konuda muhabbet edememe, onu kadınların yeterince ciddiye almamasına neden olmuş, bu nedenle de erkeklik krizi yaşamıştır.

Dizide erkeklikleri dul kalmak, boşanmak, eşin ölümü / hastalığı durumları da krize sokmaktadır. Bu gibi yaşam deneyimleri erkeğin ev içi alanda daha fazla sorumluluk

üstlenmesine neden olmaktadır. Boşanan, eşi hastalanan ya da ölen erkek; çocukların bakımı, evin düzenlenmesi gibi konularda başat sorumlu olan kadının durumu riske girdiğinden, erkeklerin bu rolleri üstlenmesi gerekmiş ve bu durum onları krize sokmuştur.

Alan yazında erkeklik krizine neden olan bir önemli izlek de erkeğin sakatlanması, işsiz kalması durumudur. Dizide Yasin'in iflas etmesi sonucu, icra etmekten pek de hoşlanmadığı bir işi yapmak zorunda kalması onu krize sokmaktadır. Bu bağlamda yine Yasin'in bıçaklanması sonucu işe gidememesi de önemli bir kriz durumudur. Yasin'in ailesini korumak adına tehlikeleri göze alması, kavgaya kolaylıkla girişmesi Goldberg'in "kahraman imajı yükü" ile ilişkilendirilebilir. Goldberg'e göre bu yük bağlamında erkekler cesurca davranarak gereksiz yere tehlikeli durumlara girmekte, böylece kaybetmektedir. Sonuçta kendini yaralayan davranışlara girmektedir (Goldberg, 2018, s. 128).

Hegemonyayı koruyan ve devam ettiren güçlü bir bedene sahip olmakken, erkeği krize sokan sakatlanmadır. Yasin ailesini tehlikelerden korumak adına kavgaya eden, bıçak çeken bir erkek olarak riskli davranışlara girişmiştir. Hegemonik erkeklik, riskler almayı göze alan erkekliktir. Bu eylemin sonucunda sakatlanan Yasin, erkeklik krizi yaşamaktadır. Önce riskler alıp sonra sakatlanmak erkeklik kuramcılarının Vandello'nun kırılğan erkekliğini hatırlatmaktadır. Erkeklik her an kazanılan ancak her an da yitirilebilen bir olgudur, kazanılma ve kaybedilme riskleri olan bir durumdur (Vandello vd., 2008).

Ataerkil şartlanma teması ile ataerkil toplumsal yapının ataerkil kodlarını öğrenen, kadın ve erkeklerin belli şekillerde davranmalarını sağlayan, bazı durumlarda kadınları erkeklerden geride tutan zihinsel yükler anlaşılmaktadır. Ataerkil olarak şartlanan kadın, kendisini ev içi rollerde sorumlu hissetmekte, yemek yapma ve çocuk bakımı gibi konularda erkeğe göre kendisini başat sorumlu olarak görmektedir. Ataerkil şartlanma sonucu erkek egemenliğini içselleştiren kadınlar evlenmeye şartlanmakta, erkeğine minnet duymakta, erkeğini elinde tutmaya çalışmakta, dul kalmaktan aşırı derecede korkmakta, bekâretin koruması gerektiğini düşünmektedir.

Dizide ataerkil şartlanma teması altında % 34,6 oranı ile 'vurgulanmış bir kadınlık inşa etme' kategorisi, yine aynı oran ile 'evlenmenin gerekliliği' kategorisi yer almıştır. Vurgulanmış kadınlık, özel alan olan evde inşa edilir. Hegemonik erkekliğin varlığı için vurgulanmış kadınlığın varlığı gereklidir. Bu bağlamda dizide Meryem karakteri hem ağabeyine hem de hizmetinde bulunduğu Sinan karakterine yönelik söylemlerinde

vurgulanmış bir kadınlık inşa etmektedir. Bu kadınlık erkeğine hizmet eden, ev içi bakıma yönelik işlerde iyi eğitilmiş, erkeğin gerisinde durmayı bilen kadınlıktır.

Ataerkil şartlanma bağlamında evlenmek her iki cinsiyet içinde gerekli olan bir aşamadır. Evlenmek dizideki hem kadın hem erkek karakterler için oldukça önemli görünmektedir. Dizide metropol insanı Peri için evlilik ‘sevmek ve sevilme isteği’ olarak ifade bulurken kenar mahallede Meryem için ‘kim evlenmek istemez ki’ye dönüşmüştür ama sonuç olarak dizide evlilik bir gereklilik, hatta zorunluluk olarak sunulmaktadır. Meryem evlenemediği için havaleler geçirmekte, Peri evlenemediği için sevgisizlik içerisinde çevresindeki insanları küçümsemektedir.

Dizide ataerkil şartlanma bağlamında erkeği elinde tutabilmek kategorisine ulaşılmıştır. Bu şartlanma kadınların toplum içerisinde sosyalleşme süreçlerinde öğrendikleri ataerkil bir koddur. Dizide bir adamı elinde tutabilmek hem metropol insanları hem kenar mahalle taşra temsiller için bir meziyet / maharet olarak sunulur kadın olmanın başarısı olarak verilmektedir.

Dizide bir diğer ataerkil şartlanma da bekâretin evlenmeden önce kaybedilmemesi, yani korunmasıdır. Dizide bekâretini tecavüz nedeniyle kaybeden Ruhiye karakteri, eşi Yasin onu bu hâliyle alıp evlendiği için ona minnet duymakta ama içten içe bekâreti olmadığı için de üzülmemektedir. Evlenmeden önce cinsel deneyime sahip olmamak gerekliliği ataerkil bir şartlanmadır.

Kadınların domestik kültü ve özellikle ataerkil şartlanma bağlamında önemli bir şartlanması da büyüklerin bakımının sağlanmasıdır. Bunun altında, atalara saygı ve ataerkinin korunması yatmaktadır.

Dizide ‘hegemonya’ yanında ‘hegemonyanın eleştirisi’de ulaşılmış olan bir diğer temadır. Dizide bazı kadınlar dinî hegemonyayı, sınıfsal ayrımı, erkek baskısını eleştirmektedir. Erkek baskısı, kadının kendi kararlarını kendisinin verebilmesinin önünde bir engel olarak yer almaktadır. Dizide hegemonyanın eleştirisi, iktidarın otoritesinin onaylanmadığı, ötekinin üzerindeki kontrolü reddettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Dizide bazı karakterler cami hocasını kendisine rehber edinenleri eleştirmiştir. Dizide dinî hegemonyanın reddi özellikle kenar mahalleli ve metropollü kadın ikileminde, din ve bilim çatışması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dizide mahalle baskısı ile farklı bir cinsel yönelime sahip olan cami hocasının kızı Hayrunnisa’nın son sahnede başını açması dinî hegemonyanın eleştirisi bağlamında önemli bulunmuştur. Dizide bir diğer hegemonyanın

eleştirildiği nokta da sınıfsal ayrımın reddidir. Alan yazında erkekliğin inşasında olduğu kadar kadınlığın inşasında da sınıfsal farklılıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerinde eşitsizliklere yol açan önemli bir izlektir. Bu bağlamda dizide sınıfsal farklılıklara rağmen herkesin değerli olduğu, başı kapalı-açık ayrımının yersiz olduğu, etnik sınıfsal farklılıkları nedeniyle insanların göçe sürüklenmesinin eleştirildiği görülmektedir. Gülbin ve Melisa karakterleri sınıfsal ayrımın reddi kategorisinde ön plana çıkan karakterlerdir. Dizide kadının kendi kararlarını alabilmesine en büyük destek Peri karakterinden gelmiştir. Bir söylem olarak dizide kadının kendi kararlarını erkek denetimi olmadan bağımsız olarak verebilmesi desteklenmiştir.

6.1.2. Dizinin Alımlayıcısı ile Yapılan Görüşmelere Yönelik Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma feminist perspektifli bir medya araştırması olarak, erkek egemen söylemi bir anlamda deşifre etme ve eleştirme üzerine yoğunlaşmıştır. Görüşmeye dair araştırma sonuçları belli başlıklar altında aşağıda sunulmaktadır.

Dizideki Erkeklerin Kadınları Kontrolü:

Katılımcılardan 22'si dizideki erkeklerin kadınları kontrol ettiğini, bunu da bazen kadınların konuşmasına, bazen doktora gitmesine izin vermeyerek yaptıklarını belirtmiştir. Erkek hegemonyası, ev içi alanda otoritesini devam ettirebilmek için kadının üzerinde kontrolcü olmayı, kadınları hegemonyası altında kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Ataerkil toplumsal yapı kadına itaati, erkeğe ise kadınları itaat altına almayı öğretmektedir. K9 (Kadın, Lisans, Bekâr, Sağlık) başroldeki Meryem karakterinin kenar mahalleden metropole çalışmak için gününbirlik gitmesinin, değişim ihtimalini artırdığını belirtmektedir. Bu bağlamda eril hegemonya, Meryem üzerinde itaat dengesinin bozulma ve kırılma ihtimalini ortadan kaldırmak için denetimi artırmaktadır. Bağırma, kadına yönelik gerilimli davranışlar sergileme ve dinî kabuller üzerinden yeniliklerin reddi de eril hegemonyanın bazı davranışları arasındadır. Yasin, ev içi alanda son sözü söyleyen, yasakçı bir erkektir. Ayrıca dizide hocanın kızının da cinsel kimliğini ve tercihlerini saklamak zorunda kalması katılımcıların eleştirdiği noktalardandır. K15 (Kadın, Lisans, Bekâr, Eğitim), kadınların kamusal alanda görünür olmalarına ve bir işte çalışmalarına rağmen kontrolün yine de erkeklerin elinde olduğunu, erkeklerin karar mekanizmaları ile kadınların hareketlerini kontrol altında tuttuklarını belirtmektedir.

K29 (Kadın, Y. Lisans, Boşanmış) dizideki kadın karakterlerin erkeklerin fikirlerini kendi fikirlerinden daha değerli bulduklarına yönelik ataerkil kodlara sahip olduğunu düşünmektedir. K18 (Erkek, Evli, Eğitim) erkeklerin namus ya da dinî kuralları gerekçe göstererek kadınların hayatına çok yönlü müdahale yapıldığını ifade etmektedir. Bu soruya yanıt veren bazı katılımcılar ise geleneksel taşralı karakter temsillerin kadınları kontrol altına alındığını, kentli ya da metropollü yaşam tarzında böyle bir durumun olmadığını belirtmektedir. Bazı katılımcılar kent yaşamının daha özgürlükçü olduğunu belirtirken (K4, Kadın, Doktora, Evli, Eğitim), bazıları baskı ve kontrolün modern tarafta da olduğunu belirtmektedir.

Soruya ‘hayır’ yanıtını veren K14 (Kadın, Lisans, Evli) ve K32 (Kadın, Y. Lisans, Evli), kadınların özgür bir şekilde kendi kararlarını alabildiğini, K23 (Kadın, Doktora, Evli, Eğitim) ise dizide daha çok kadınların kadınlar üzerinde kontrol sağlamaya çalıştığını belirtmektedir. Meryem, Sinan’ın evine gelen kadınların kadınlıklarını eleştirirken, Peri, Meryem gibi başı kapalı kişileri ötekileştirmektedir. Soruya hayır yanıtı veren K17 (Erkek, Lisans, Evli, Eğitim), Meryem’in terapiye izinsiz gitmesinin, Ruhiye’nin eşinden izinsiz köyüne gitmesinin, hocanın kızının başını açmasının, Sinan’ın evine gelen kadınların Sinan’ın değil de kendi isteklerini yapmasının kontrolün erkeklerin elinde olmadığını gösterdiğini düşünmektedir.

Katılımcıların % 62,9’u dizideki erkek karakterlerin kadın karakterleri kontrol altına almaya çalıştığını / kontrol altına aldığını düşünmektedir. Katılımcı görüşlerinin bu şekilde çıkması dizi metninin içerik analizi ile de uyumlu bir sonuçtur. Katılımcılar dizideki geleneksel Türk aile yapısından verilen kesitlerde kadınlar üzerindeki baskıyı ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre bu durum kadına itaatin öğretildiği, erkeğe ise kadınların itaat altına alınmasının öğretildiği bir kültürün ve bakışın sonucudur.

Dizi metninin içerik analizi neticesinde ulaşılan ve dizide bazı kadınların erkekleri kontrol altına aldıklarına yönelik tespitlere benzer olarak K12 (Kadın, Y. Lisans, Evli, Eğitim) ve K16 (Erkek, Y. Lisans, Boşanmış, Eğitim)’da dizide erkekleri de kontrol altına alan kadınların olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda dizide Civan ve Peri’nin babası olan Orhan karakterinin, eşleri tarafından kontrol edildikleri, onların hegemonyası altında davrandıkları görülmektedir. Bu durum Connell’in ifade ettiği madunlaştırma ile ilişkilendirilebilir. Bu erkekler, hegemonik erkeklikten simgesel olarak dışlanmakta, hanım evladı, muhallebi çocuğu, pısırsık gibi söylemlerle erkeklikleri kadınsılıkla bulanık bir hâle getirilmektedir (Connell, 2019b, s. 153). Yine dizi metninin içerik analizi ile ulaşılan

sonuçlara benzer şekilde K23 (Kadın, Doktora, Evli, Eğitim) dizide kadınların kadınlar üzerinde kontrolü sağlamaya yönelik durumların da yer aldığını ifade etmektedir.

Dizideki Erkeklik Roller:

Katılımcıların % 34,3'üne göre dizide geleneksel olarak atanmış rolleri yerine getiren erkekler yer almıştır. Dizide kenar mahalle temsili olan Yasin karakterine geleneksel roller biçilmiştir. Erkek evini geçindirebilmeli, bir işte çalışmalıdır. Dizi de erkek karakterlerin geneli Türk toplumunda erkeğe biçilen rolleri temsil etmektedir.

Dizi metni içerik analiz sonuçları ile de benzer şekilde erkeklik rollerinin erkeklere kültürel olarak atanmış roller olduğu, geleneksel olarak yetişmiş hiçbir erkeğin rolleri sorgulamadığı, sınıfsal ve sosyoekonomik farklılıkları olan kadın ve erkeklerin dahi bu rol ve davranışlara göre davrandıkları katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Bu durum ataerkil kodların bireylerde içselleştirilmesidir yani ataerkil şartlanma yoluyla öğrenilmiş davranışlar olarak ifade edilebilir.

Katılımcıların % 14,2'sine göre erkeklik rolleri geleneksel ve modern karakterlere göre değişmektedir. Geleneksel erkeklik evine, eşine bağlı, ailesinin geçimini sağlayan bir temsil iken, modern erkeklik ilişkisine dahi sahip çıkamayan bir erkeklik olarak temsil edilmiştir.

Dizideki erkeklikler, erkeklik rollerini yerine getirdikleri için kendilerini kadınlardan güçlü ve üstün görmektedir. Bu üstünlük erkeklerin kadınlara göre ekonomik ve fiziksel olarak güçlü olmalarından, toplumsal baskı ve dinî kuralları gerekçe göstererek kadınları kontrol altına almalarından kaynaklanmaktadır. Bu görüşler K18 (Erkek, Lisans, Evli, Eğitim) ve K8 (Kadın, Lisans, Evli, Eğitim) tarafından ifade edilmiştir.

Bazı katılımcılar dizideki erkekleri, toplumsal normlara uygun olmayan ve olan roller sergileyen erkekler olarak ifade etmişlerdir. Bu bağlamda dizinin alımlayıcılarının rolleri 'normal' ve 'normal olmayan' şeklinde sınıflandırdıkları görülmektedir. Dizideki erkeklikler, toplumun normlaştırdığı rollerin dışına çıkmayı dahi düşünmemektedirler. Bu görüşe sahip katılımcılara göre Yasin ve Ali Sadi Hoca toplumsal normlara uygun, Sinan uygun olmayan bir karakterdir. Bu bağlamda Yasin ve Ali Sadi Hoca inançlı, namusu koruma konusunda kendisinden bekleneni yerine getiren, ailesine düşkün karakterlerdir. Sinan karakteri ise cinselliğe düşkün, kadınlara obje muamelesi yapan bir karakterdir.

Bazı katılımcılar dizideki erkeklerin, eril roller altında ezildiğini belirtmektedirler (K31, K33). Bir kadın katılımcı da erkeklerin kendilerini her şeyin sahibi olarak gördüklerini, kadınları bir araç olarak algıladıklarını belirtmektedir. Namusu korumak, kadını araçsallaştırmak, evladı sahiplenmek, evi geçindirdiği için evde otoritenin tek sahibi olmak erkeğin rolleri gibi sunulmuştur (K2).

Katılımcılardan bazıları dizideki erkeklik rollerinin günümüz erkekliğinden çok uzak olduğunu belirtmektedir (K4). Artık günümüz erkeklerinin çocuk bakma, ev içi işlerle ilgilenme gibi kadının yapacağı pek çok rolü yerine getirdiklerini ifade etmektedir. Katılımcılardan K29, dizi metni içerik analizi sonuçları ile benzer şekilde dizideki erkeklerin kadınlıklarla anlamlı hâle geldiğini ifade etmektedir. Bu katılımcıya göre erkekler kadınlara muhtaçtır, onlarla bir hayatı paylaşmalıdır.

Dizideki Erkeklik Rollerinde Yaşanan Krizler:

Dizi metninin içerik analizi neticesinde ulaşılan bir tema olan erkeklik krizi çerçevesinde katılımcılar da dizideki erkekliklerin bir krizde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşe sahip katılımcılar, Yasin karakterinin eşinin psikolojik rahatsızlığı nedeniyle, Ali Sadi Hoca karakterinin eşinin ölümü nedeniyle krizde olduğunu düşünmektedir. Bazı katılımcılar ise erkek karakterlerin aileye bakan, güçlü, güvenilir bir sığınak olma ideali çerçevesinde ataerkil roller altında ezildikleri için krizde olduğunu düşünmektedir. Erkeğin aileye bakan, güçlü ve güvenilir bir sığınak olma durumundan uzaklaşmasına neden olan durumlar Connell'in ifade ettiği hegemonik erkekliğin bünyesinde taşıdığı güçlü, otoriter, evi geçindiren ve koruyucu olma özelliklerinden kopuş ile erkeği krize sürüklemektedir, bu gibi durumlar erkeklik krizini doğurmaktadır (Connell, 2019b). K9, K30 işsizliğin ve fonksiyon kaybının, K17 eşin ölümünün, K19 eşin psikolojik rahatsızlığının erkeklik krizine neden olduğunu belirtmektedir. Eşin ölümü ya da psikolojik rahatsızlığı gibi durumlar ev içi alanda başat sorumlu olan kadının sorumluluklarını yerine getirememesine neden olduğundan, erkek ev içi alanda kadınlıkla da ilişkilendirilen rolleri sergilemektedir. Parsons, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rolleri olduğunu, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlendiğini belirtmektedir (Parsons, 1972, s. 140). Kadının dışavurumsal rolleri çocuklara bakmak, ev işlerini yapmak ve yemek yapmaktır. Erkeğin araçsal rolleri ise ailesinin geçimini sağlamaktır. Bu durumun sonucu olarak dışarıyı ilgilendiren, maddi temelli işlerde erkekler aktif rol alırken kadınlar ev ve

ev içi işlerle ilgili olan konularda rol almaktadır. Kadının ölümü, hastalığı ya da boşanma erkeğin ev içi rolleri sergilemesini gerektirdiğinden erkeklik krizi ortaya çıkmaktadır.

Dizideki Eril Rollerin Erkek Karakterleri Çıkmaza Sürüklemesi:

Bazı durumlarda toplumsal cinsiyet rol ve beklentileri cinsiyetleri çıkmaza sokmaktadır. Katılımcıların % 74,3'ü erkek karakterlerin eril rollerinin onları bazı durumlarda çıkmaza soktuğunu düşünmektedir. Bu bağlamda dizi metni içerik analizi sonuçlarına da paralel olarak katılımcılar Yasin'in çaresizliğinin, ailesini korumaya çalışırkenki korkularının, korkularının onu sürüklediği sadakatsizlik yolunun, ailesine yönelik öfke ve sözel şiddet unsurlarına yönelmesinin onu çıkmaza sürüklediğini belirtmektedir. Bazı durumlarda erkeklikler kendinden beklenen rolleri yerine getirirken bir birey olarak gerçekten neye ihtiyaçları olduğunu, onları neyin mutlu ettiğini unutmaktadır. Aynı durum kadınlar için de geçerlidir. Yasin karakteri, eşinin travmaları nedeniyle bir çıkmazın içindedir. Evin reisi olarak evi yönetme, hiçbir konuda pasif ve çaresiz kalmama gibi erkeklerden beklenen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları Yasin'i aslında olmak istediği bu ideal kalıba uymak istese de eşi Ruhiye'nin travması, ekonomik şartları, stresli iş koşulları nedeniyle bu ideal kalıptan uzaklaştırmaktadır. Bu durum onu daha sinirli bir karakter hâline getirmektedir. Bu bağlamda Yasin'i eril rollerin çıkmaza sürüklediği söylenebilir.

Katılımcılara göre Sinan karakterinin bir erkek olarak kendi hayatının kontrolünü eline alamaması ilişkileri konusunda onu çıkmaza sokmaktadır. Kadınlar ile cinsellik dışında bir paylaşımı olmaması nedeniyle kadınlar karşısında konuşamamakta ve ezilmektedir. Ayrıca hayatındaki kadınların onunla ilgili olarak bir mevzusu olmadığı için yetersiz olduğunu düşünmeleri ve Sinan'ın bu duruma kulak misafiri olması onu çıkmaza sokmuştur. Yine katılımcılara göre Yasin'in zorlandığı zamanlarda ağlaması bir erkeklik krizi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca evini geçindirmek için kendi yaşam biçimine uygun olmayan bir işte çalışmak zorunda kalması onu çıkmaza sürüklemiştir.

Dizide Evliliğe Bakış:

Dizi metni içerik analizi verilerine göre erkekler ve kadınlar için evlilik bir gereklilik, gerçekleştirilmesi gereken bir başarı olarak sunulmuştur. Ataerkil şartlanma bağlamında evlenmek bir gereklilik, aynı zamanda erkeklik rolleri açısından da bir aşama olarak görünmektedir. Katılımcılar da dizi metin içerik analizi sonuçları ile benzer şekilde evliliği bir var olma şekli, yeterki evleneyim mantığı ile yapılan bir aşama olarak

nitelendirmişlerdir. Dizide modern ve geleneksel karakter temsillerinin evliliğe bakışı arasında farklılıklar olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiş olsa da evlilik Meryem, Hilmi, Yasin ve Ruhiye için nasıl gerekliyse modern karakter temsili Peri, annesi ve Gülbin için de gerekli bir aşamadır.

Toplumsal cinsiyet ilişkiseldir, ataerkil bir kod olan evlenmenin gerekliliği her iki cinsiyeti de evliliğe şartlandırmaktadır. Bazı katılımcılara göre modern karakter temsilleri karşı cinsiyetle ilişkilerini evlilik meşru zemininden uzak bir temelde idame ettirmeyi tercih etmektedir. Şehirli kadın, din ve gelenekten daha uzak günlük ilişkiler yaşamayı tercih etmektedir. Meryem ise değerlerine bağlı, dinî temelde evliliğe yaklaşmaktadır. Bazı katılımcılar ise dizi karakterlerinin evliliğe yaklaşımının eğitilmiş eğitimsiz arasında farklılaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda katılımcılar eğitilmiş-eğitimsiz, alt sosyoekonomik-üst sosyoekonomik sınıf, geleneksel-modern, şehirli-kenar mahalle gibi ikilikler üzerinden evliliğe yaklaşımı açıklamaktadır.

Ana karakter Meryem'in evliliği içten içe hem istemesi hem korkması, bu bağlamda bayılmalar yaşaması onda evlilik konusunda bastırılmış birtakım duyguların olduğunu göstermektedir. Ataerkil şartlanma, kadınları evlilikten korkutmakta, aynı zamanda tek çarenin evlilik olduğunu düşündürmekte, bu konuda toplumsal baskı yaşatmaktadır. Psikolog Gülbin'in kız kardeşi Gülan, evliliği 'bir koca kapatmak' olarak görmektedir.

K15 hem geleneksel hem modern kadınlar olan Peri ve Meryem'in içten içe evliliğe odaklı olduklarını belirtmektedir. Bu katılımcı görüşü, dizi metni içerik analizi ile aynı doğrultudadır. Evlilik her iki karakter içinde bir var olma şekli gibi sunulmaktadır. K31 (Kadın, Y. Lisans, Evli, Eğitim), dizideki tüm kadınların erkeklere göre evliliğe daha odaklı olduklarını belirtmektedir. Bu sonuç dizideki ataerkil şartlanmaları gözler önüne sermektedir.

Kadın Karakterlerin Erkeklerle İlişkileri ve Erkeklerden Beklentileri:

Katılımcıların % 40'ı dizideki kadın karakterlerin erkeklerden geleneksel beklentiler içinde olduğunu belirtmektedir. Katılımcılara göre dizide evlenmeliyim, erkeği elimde tutmalıyım, erkek kadına bakmalı, korumalı, kollamalı güdüsüyle hareket eden kadınlar bulunmaktadır. Geleneksel değerlerin egemen olduğu ailelerde kadın dul kalmaktan korkmakta, eğer evlenmeden önce bekâretini kaybetmişse muhtemelen damgalanmakta,

tehlikeye açık bir hâle gelmektedir. Bu durum yani tehlikeli duruma düşme kaygısı kadının hayatındaki erkeğe itaatini kuvvetlendirmektedir.

Bazı katılımcılara göre dizideki kadınlar erkeğe bir tür sığınma, kendini adama içindedir. Ayrıca alt tabakadan gelen Meryem, üst tabakadan olan Sinan'a hayranlık ve merak duymakta, o yaşama bir özentî hissetmekte ancak bu durumu bastırmaktadır (K30). Dizideki kadınların mutluluğu erkeklere bağlıdır, tek başına bir birey olarak yaşamayı bilmeyen kadınlar vardır (K34). Meryem vurgulanmış bir kadınlık inşa etmekte, Sinan'ın gönlünü kazanmak için evini temizleyip sevdiği keki yapmaktadır (K35). Ruhiye karakterinin travmasına eşlik eden bâkire olmadığı düşüncesi âdetâ bir tehdit gibi yaşantısına eşlik etmektedir, bu durum eril zihniyet yapısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu tehdit onda, Yasin'i kaybedeceğine ilişkin duyguyla sürekli perçinlemektedir. Dul kalma korkusu örtük olan eril bir düşüncedir. Bu bağlamda kadın ne yapıp edip erkeğini sürekli hoş tutmalıdır (K16). Katılımcılara göre bu düşünce dizide izleyiciye verilmektedir. Ruhiye, Yasin bekâreti olmadığı hâlde onunla evlendiği için Yasin'e minnet duymaktadır. Bu görüş (K19) dizi metni içerik analizi ile de benzer bir düşüncedir.

Katılımcılardan bazıları, geleneksel aile hayatında kadının çalışıyor dahi olsa erkeğe bağımlı, bir erkeğin onayına ihtiyaç duyan, bekâretin korunmasının hayatlarının en büyük amaçlarından biri hâline getiren bireyler olduğunu ileri sürmektedir. Diğer taraftan modern metropol insanların evlilik dışı ilişkiler yaşadıkları, bekâreti önemsemedikleri, erkeğe minnet duymadıkları, günlük ilişkiler yaşadıkları belirtilmektedir (K2, K4, K8, K14, K15, K28).

Bazı erkek katılımcılar ise sosyoekonomik düzeyi düşük olan kişilerin fiziksel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için evlendiklerini ancak sosyoekonomik düzeyi yüksek olan bireylerde evlilik dışı ilişkilerin ön planda olduğunu belirtmektedir (K18, K 21). Katılımcılardan bazıları dizide kadın karakterlerin güçlü olduğunu, erkeklerin hükmeden kadınlar olduğunu, erkeklere maddi ve duygusal yönden ihtiyaç duymayan kadınların dizide var olduğunu ifade etmektedir (K23, K26, K31, K32).

K7, Gülan karakterinin eşini yalnızca görüntü olarak yanında tuttuğunu belirtmektedir. Bu görüş, dizi metni içerik analizi neticesinde ulaşılan Civan'ın madunlaştırılmış erkek olduğuna yönelik sonuç ile tutarlıdır.

Kadınların erkeklerle ilişkisinde, tüm kadın karakterlerin hayatında bir erkeği istemesinin, ataerkil şartlanma bağlamında ve evlenmenin gerekliliği kapsamında değerlendirilmiştir.

Kadınlar erkeklerle iletişim hâlinde olmak istemektedir ancak bu istek iletişimsizlikler nedeniyle karşılık bulamamaktadır. Meryem ağabeyiyle çay içerken sohbet edememekte, Gülbin erkek arkadaşı ile tam olarak paylaşımda bulunamamaktadır (K6). Erkekliğin inşası, hegemonyanın sürdürülmesi adına duyguları gizlemeye, az konuşmaya, cinsel gücü ve güçlü bir bedeni korumaya bağlıdır. Bu bağlamda erkeklerin hegemonyalarını korumak için eril stratejiler geliştirdikleri söylenebilir. Yasin’in duygularını açıkça dile getirmemesi ve gizlemesi davranışları Goldberg’ın ifade ettiği erkekliğin imkânsız açmazlarından “duygu açmazı” ile de ilişkilendirilebilir. Ona göre erkekler yaşamı boyunca duygularını açıkça dile getirdiklerinde, kolayca ağladıklarında dengesiz ve nevrotik olarak değerlendirilirler. Duygularını özenle kontrol ettiklerinde ise kaçınılmaz olarak tetikte, ketum, kendine karşı olduğu kadar başkalarına karşı da duygusal yönü bilinmez olacaktır (Goldberg, 2018, s. 127). Bu bağlamda Yasin karakterinin ev içi alanda hegemonyasını korumak için duygularını gizlediği, ağladığı ve üzüldüğü sahnede kız kardeşi Meryem tarafında teselli edildiğinde “Hadi kızım hadi sağol!” ifadesi ile iletişimi sonlandırmak istediği görülmektedir.

Dizide Ötekileştirme ve Aşağı Görme Durumları:

Ötekileştirme ve aşağı görme durumları hem kadın ve erkekler arasında hem de belli bir cinsiyetin tüm bireyleri arasında var olabilmektedir. 35 katılımcının 26’sı Peri ve Meryem arasında, 11’i Gülan ve Gülbin arasında, 6’sı Yasin ile diğer karakterler arasında, 7’si Hayrunnisa’ya yönelik ötekileştirme durumlarının olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılar Peri ile Meryem arasındaki ötekileştirmelerin nedenlerinin Meryem’in başının kapalı olmasına, Peri’nin geleneksel olan değerleri ve bu bağlamda Meryem’i küçümsemesine, Meryem’e acımasına, kapalı olan birinin zeki olamayacağını düşünmesine, Meryem’in alt sosyoekonomik tabakadan gelmesine, ailedeki yetiştirme tarzı farklılığına, Meryem’in inançlı bir kişi olmasına, Meryem’in giyim ve kuşamına ve son olarak iki kişi arasındaki eğitim farklılığına bağlamışlardır. Katılımcılar Gülan ile Gülbin arasındaki ötekileştirmeleri ise eğitilmiş-eğitimsiz, okumuş-cahil çatışmasına bağlamışlardır. İki kardeş arasında din / inanış çatışması, yaşam tarzı farklılığı söz konusudur.

Katılımcılar Yasin karakterinin eşi Ruhiye’yi hem psikolojik rahatsızlığı hem de tecavüz olayı nedeniyle yarım bir insan olarak algıladığını ve böylelikle ötekileştirdiğini

belirtmektedir (K12). Bir başka katılımcıya göre, Yasin dinî emirlere uymayan kişileri ötekileştirmektedir (K22). Ayrıca Yasin cinsel yönelimi nedeniyle Hayrunnisa'yı ötekileştirmekte, eril bakışla onu denetim altında tutmaya çalışmaktadır (K28, K17). Hayrunnisa'nın hocanın kızı olarak bir barda görünmesini de ayrıca garip bulmaktadır (K33).

Katılımcılara göre Hayrunnisa'nın başını açma davranışı babası Ali Sadi Hoca tarafından bakış, yadırgama ve beden jest ve mimikleri ile ötekileştirilmektedir (K16, K22). Dizi metninde Hayrunnisa'ya cinsel yönelimi nedeniyle dikkat çekilmekte, başörtülü bir kişiyle cinsel yönelim farklılığının bir araya getirilmesi garip bulunmaktadır (K30). Katılımcılara göre Hayrunnisa'ya yönelik ötekileştirmeler erkek karakterler olan Ali Sadi Hoca ve Yasin tarafından dinî hegemonya ve normal olan cinsel yönelimden farklılaşan seçimler nedeniyle gelmektedir.

Katılımcılardan bazıları Peri ve Gülbin karakterleri arasındaki çatışma ve ötekileştirme durumlarına dikkat çekmiştir. Bu çatışmalar karakterlerin başı kapalı insanlara yönelik bakış açıları arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bazı katılımcılara göre ise Sinan'ın kadınlara yönelik bir ötekileştirmesi olduğu, kadınları nesneleştirdiği, Sinan ile kadınlar arasında yaşanan çarpık ilişkilerin izleyiciler nezdinde ötekileştirildiği belirtilmektedir. Sinan, Gülbin tarafından bir konuda sohbet edemediği için ötekileştirilmektedir. Bazı katılımcılar ise Meryem'in gündeliğe gittiği Sinan'ın evine gelen kadınları ahlaksız olarak nitelendirmek suretiyle ötekileştirdiğini belirtmektedir (K20).

Çeşitli ötekileştirme ve aşağı görme durumları dizide; erkeklikler ve kadınlıklar arasında dinî ve cinsel yönelime bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Dizideki erkek karakterler hegemonik erkeklikten uzaklaşma durumları söz konusu olduğunda bir ötekileştirme durumu yaşanmaktadır. Kadınlar arasında yaşanan ötekileştirme durumlarında da Meryem karakteri dinî hegemonyadan eril bir pay olarak kendisinden farklı bir yaşam biçimine sahip kadınları dışlamaktadır. Metropol insanı Peri, Meryem'i yine dinî ve sınıfsal konumlarındaki farklılıklar nedeniyle ötekileştirmektedir. Araştırmanın bu sonuçları, toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizliklerin sınıfsal konum kapsamında değerlendirildiğini göstermektedir.

Erkeklerin Kadınları Kontrolünün Doğru Olup Olmadığı:

Katılımcıların % 60'ı erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünü doğru bulmadıklarını belirtmektedir. Bu görüşe sahip kadınlar, kadın olarak kendilerinin koruma altına alınması gereken ya da buna ihtiyacı olan bir varlık olduklarını düşünmemektedirler. Baskı yoluyla erkeklerin kadınları kontrol altına almaya çalışmaları ise erkeklerin kendi yetersizliklerini kapatmanın bir yolu gibidir (K9). Erkekler güç göstermek, öfke boşaltmak ya da cezalandırmak için fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik açıdan baskı ve şiddet uygulamakta, bu durum da eril zihniyetin bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır (K10).

Katılımcıların % 14,2'si erkeklerin kadınları zaman zaman kontrol edebileceğini düşünmektedir. Katılımcılar tahakkümcü olmayan bir kontrolü önermektedir. Kadınlar duygusal davranmaya yatkın oldukları için hayata ilişkin kararlarında erkeklerin bir takım kontrol içeren hatırlatmalarına gerek duyabilirler (K19). Ancak bu durum kadınlar açısından eril otoriteyi onaylamayı, erkekler açısından eril otoriteyi kadınlar üzerinde sağlamayı içermektedir, bakış açısı olarak ise sorunludur. Bu katılımcı yorumu ataerkil ideolojide yer alan erkeklerin akılcı, kadınların duygusal olduğuna yönelik izlekle ilişkilendirilebilir (Connell, 2019, s. 289).

Erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolü konusunda bazı katılımcılar kadın ve erkeğin bir arada var olabileceğini, bu yüzden birbirlerine destek olmaları gerektiğini, bir kontrol olarsa bu kontrolün karşılıklı olabileceğini düşünmektedir. Katılımcılardan bazılarının göre yaşadığımız toplumda kadınlar fazlasıyla erkekler tarafından kontrol edilmektedir. Erkek egemenliği kamusal boyutta cereyan eden bir unsurdur ve kadınların özgürlükleri önünden önemli bir engeldir (K13).

Dizi Senaryosunun Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Değerlendirilmesi:

Katılımcılardan dizi senaryosunun toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye katkısının olduğunu düşünenler, özellikle dizideki kadın karakterlerin evin ve çocukların sorumluluğunu üstlenmedikleri hâlde yine de bir erkeğin varlığına ihtiyaç duymasını ve evlenmek istemesini toplumsal cinsiyet rollerini öğreten, tekrar ederek izleyicisinin zihninde eril kodları yerleştiren bir söylem olarak görmektedir.

Kadın bir erkeğe ilgi duysa da bunu bastırmak zorundadır. Erkekler otorite figürüdür. Kadınların hayatlarında söz sahibi olmaları ve onları gözetimlerinde tutmaları cinsiyet

rolleri açısından olması gereken bir durumdur. Bu bağlamda dizi senaryo olarak hiyerarşik cinsiyet algısını pekiştirmiş, cinsiyet rollerini öğreten mesajlar vermiştir (K10). Dizi senaryosunda cami hocasının kızının farklı cinsel yönelime sahip olması dizideki örtük bir mesajdır (K28). Bazen erkeklerin cinselliği ön plana çıkarılarak çevresindeki kadınları metalaştırılması dizi senaryosunda işlenen bir konudur. Bazı kadın karakterler de erkekler gibi özgür bir kadın olarak temsil edilmiştir. Bu bağlamda dizi senaryosunda erkek karakterlerin yanında kadın karakterlerin de özgür bir şekilde temsil edilmesi anlamlı bulunmuştur.

Katılımcıların bazılarına göre dizi senaryosu toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesine olumsuz katkısı sunmuştur. Bu katılımcılara göre dizi, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmadığı gibi atalardan gelen öğrenilmiş ve şartlanılmış davranışları devam ettirmektedir.

Dizideki İdeal Kadınlık ve Erkeklikler:

Katılımcıların % 48,6'sı dizide ideal kadın ve erkek olmadığını düşünmektedir. Bu görüşe sahip katılımcılar, dizideki karakterlerin çok gerçekçi, hayatın içinden, sıradan kişiler olduklarını, ideal kadınlık ve erkekliği temsil etmediğini düşünmektedir.

Katılımcıların % 25,6'sı dizide nispeten ideal karakterlerden söz edilebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları ise Ali Sadi Hocanın eşine ve kızına olan ılımlı davranışlarının, Yasin'in merhametli oluşunun, Meryem'in becerikli oluşu ve aile kurma isteğinin ideal bir durum olduğunu belirtmektedir. Peri ve Gülbin karakterleri de kendi ayakları üzerinde duran, bağımsız kadınlar olarak ideale yakın bulunmuştur.

Kadın Erkek İlişkileri:

Katılımcıların % 51,4'ü dizideki kadın erkek ilişkilerinin bağımlı, sağlıksız ve dengesiz ilişkiler olduğunu belirtmektedir. İlişkilerde iletişim problemleri eşlik etmekte, kadın ev içi alanda hizmetçi gibi görülmekte, koşulsuz bir eril otorite dikkat çekmektedir. Dizide özellikle Yasin karakterinde dikkat çeken bu durum Goldberg'in "otorite açmazı" ile ilişkilendirilebilir. Yasin otoritesini korumak adına çevresindekilerin duygu ve ihtiyaçlarına duyarsız, baskıcı bir tavır içerisindedir (Goldberg, 2018, s. 130). Bazı erkek karakterler ise ailesindeki kadınlara karşı sevgi, anlayış gibi olumlu özellikler

gösterebilmektedir. Bir de bazı erkekler kadını cinsel obje olarak görmektedir. Özellikle Sinan, Melisa, Gülbin üçlüsünün ilişkileri izleyiciler tarafından sığ bulunmuştur, bu ilişkilerde duygusuz bir cinselliğin ön planda olması eleştirilmiştir. Katılımcılar tarafından dizinin, bu tür ilişkileri normalleştirdiği vurgulanmaktadır.

Kadın erkek iletişimde konuşamamak, dinlenilmemek, ciddiye alınmamak durumları dikkat çekicidir. Kenar mahalle temsilinde kadınlar daha siliktir, metropolde eğitimli kadın ön plana çıkarılmıştır. Katılımcılar kadın erkek ilişkilerinin iletişimsiz olduğunu, erkeklerin dinlemeyi bilmediklerini, buyurganlık ve eril dil kullanarak sağlıklı bir iletişim kuramadıklarını belirtmektedir (K16). Bazı erkekler dizide kadın egemenliği altına girmiş, madunlaştırılmıştır. K17 Gülan ile Civan ilişkisinde Gülan'ın baskın, Civan'ın tabi olan konumunda olduğunu ifade etmektedir. Bu görüş dizi metni içerik analizi sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir.

Katılımcıların % 17,1'i ise dizideki kadın erkek ilişkilerinin geleneksel olan ile olmayan şeklinde iki farklı görünümde olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılara göre geleneksel ilişkiler aşırı sığ, dinin baskısı altında ve bağımlı iken, geleneksel olmayan ilişkiler sınırları aşan, gününbirlik ilişkilere dönüşmüş, daha cesur ve bağımsızdır.

Bu görüşe sahip katılımcılardan bazıları din konusunda baskılanmış karakterlerin daha korkak, baskılanmamış karakterlerin daha cesur ilişkiler içinde olduklarını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar ise kadın erkek ilişkilerinin karmaşık, değersizlik ve dayatma üzerine kurulu olduğunu, demokratik bir yapıya sahip olmadığını, iletişim dilinin çok kaba, empatiden uzak olduğunu ifade etmektedir (K19).

Toplumsal Cinsiyet Konusunda Kalıp Yargıları Kıran ya da Destekleyen Durumlar:

Katılımcıların % 82,9'u dizide toplumsal cinsiyet konusunda kalıp yargıları kıran ya da destekleyen durumların olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar bir erkek olarak Yasin'in eşinden ayrılacağını ve evlilik kurumunu sonlandırmaya karar verdiğini söylediğinde ağlamasının erkeklikle ilgili önemli bir kalıp yargıyı kırdığını düşünmektedir. Yasin'in hasta eşi olan Ruhiye'ye iyileşmesi için destek vermesi ılımlı bir eş olmasını sağlamak ve böylelikle toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları kırmaktadır. Katılımcılardan bazıları ise Yasin'in yerli ve milli bir ataerkil erkek olduğunu, böylelikle toplumsal olarak erkeklerden beklenen kalıp yargıları desteklediğini ifade etmektedir.

Katılımcılardan bazıları Ruhiye'nin davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını ifade etmektedir. Ruhiye eşine haber dahi vermeden kendi kararı ile köyüne gitmiş, tecavüze uğramasına rağmen mazisini çevresindeki insanlara kabul ettirmiş, köyüne cesurca giderek tecavüzcüsü ile yüzleşmiştir. Ayrıca bir eş ve anne olarak evi ve çocukları ile ilgilenmemesi, onların bakımını ve hizmetini üstlenememesi toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırmaktadır.

Katılımcılar arasında Meryem'in bazı davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığını ifade edenler de bulunmaktadır. Meryem çalışarak kadın evde oturur kalıp yargısını kırmıştır. Ağabeyi ve hocasının haberi olmadan psikoloğa gitmeye devam etmiştir. Meryem bu gibi davranışlarının yanında, vurgulanmış bir kadınlık inşa ederek aslında kadınlarla ilgili toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını bir taraftan desteklemiştir. Katılımcılardan bazıları, Ali Sadi Hoca karakterinin de kızının başörtüsünü çıkarmasına makul bir tepki vermesini kayda değer bir şekilde dinî bir temsili olan bu karakterin bir baba olarak kızının kararlarına saygı duyduğunu gösterdiğini ifade etmişlerdir. Böylece dinî bir kimlik olan Ali Sadi Hoca'nın toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdığı düşünülmektedir.

Katılımcılardan bazıları Hayrunnisa karakterinin de başını kendi isteğiyle açmasının, cinsel yönelimindeki farklılığının, kendi doğrularının peşinden gitmesinin kalıp yargıları kıran önemli durumlar olduğunu ifade etmektedir.

Sinan karakteri ise yalnız kalınca ağladığı sahnede, Gülbin'in kendisiyle ilgili söylediklerini duyduğunda rahatsız olduğunda erkekler hakkındaki var olan güçlü ve baskın karakter olma gibi bir takım kalıp yargıları kırmıştır. Ayrıca Gülbin'in evlilik dışı ilişki yaşaması ve Melisa karakterinin aşırı özgürlüğü de kadınlarla ilgili kalıp yargıları kırmaktadır.

Dizideki Normal ya da Anormal Olarak Sunulan Toplumsal Cinsiyet Kimlikleri:

Katılımcılar genel olarak evli olan ve evlenmek isteyen kişileri normal, LGBTQ ya da evli olmadan özgür bir şekilde karşı cinsle ilişkiler yaşayan kişilerin anormal olduğunu düşünmektedir. Hayrunnisa karakterini lezbiyen olmasının anormal bir toplumsal cinsiyet kimliği olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar hoca'nın kızının toplumsal cinsiyet rol modellerine ters düşen karmaşık bir cinsel yöneliminin olduğunu ifade etmektedir. Dizide bu durum açık bir şekilde sunulmamaktadır ancak izleyicinin kafasında tam bir netlik

olmasa da genel yönelim ve beklentinin dışında bir sapma ile sunulan Hayrunnisa'nın cinsel yönelimi, izleyici tarafından anormal bulunmuştur. Ayrıca katılımcılar lezbiyen ama başı kapalı olan Hayrunnisa'nın durumunun bir tezat olduğunu ifade etmişlerdir.

6.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda geliştirilen öneriler; yapılacak araştırmalara yönelik öneriler ve medya içeriklerinin eğitimde kullanımına yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

6.2.1. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri ile erkeklerin kadınları hegemonyası altına aldığı ataerkil toplumsal yapının bir medya metni içeriği üzerinden ele alındığı bu araştırmada, insanların toplumsal cinsiyet rollerini, kalıplaşmış cinsiyet yargılarını medya içeriklerinden öğrendikleri, medyanın da içerikleri ile idealize edilmiş kadınlıklar ve erkeklikler inşa ettiği düşünülmüştür. Bu araştırmada toplumsal cinsiyet ilişkilerinde, erkekliklerin inşasında önemli bir unsur olan sosyal sınıfsal konum ve etnik köken gibi unsurların üzerinde sınırlı bir şekilde durulmuştur. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve erkekliklerin inşasında önemli bir unsur olan sosyal sınıfsal konum ve etnik köken unsurlarının ön planda olduğu dizi filmler üzerinden toplumsal cinsiyet ile bu sayılan unsurlar arasındaki ilişki başka çalışmalarda ele alınıp incelenebilir.
- Türkiye’de televizyon dizilerinde egemen ideoloji bağlamında tek normal cinsel yönelimin heteroseksüel yönelim olduğu gerçeğinden hareket edilmektedir. Yeni medya bağlamında dijital televizyon dizilerinde ise farklı yönelimlere ya çok az yer verilmekte ya da bu farklı cinsel yönelimler marjinalleştirilerek sunulmaktadır. Bu çerçevede medya metinlerinde toplumsal cinsiyet alanında özellikle heteroseksüel yönelim dışında yer alan karakterlerin sunumunun nasıl olduğu araştırılabilir. Böylelikle medyanın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kimi zaman yeniden üreten ve destekleyen bir mecra olduğu anlaşılabilir.
- Toplumsal cinsiyet çalışmaları yürüten araştırmacılara, kadınlıklar ve erkeklikler arasındaki farklılıklara odaklanmak yerine benzerliklere odaklanmaları önerilebilir. Farklılıklara aşırı vurgu yapmak cinsiyetler arası eşitsizliği söylemsel olarak

desteklerken, benzerliklere odaklanmak daha uygun bir yaklaşım olarak düşünölmelidir. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin önünde bir engel olarak duran, özünde ise eşitsizlik üreten cinsiyet farklılıkları vurgusu ortadan kaldırılmış olacaktır.

- Araştırmacılar erkek ve kadınların ataerkil toplumsal yapı içerisinde benzer ataerkil kodlara sahip olduklarını göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca araştırmacılara eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini ortadan kaldırmak için öncelikle bu durumu görünür hâle getirmeleri önerilmektedir. Hegemonik erkekliğin her zaman ilişkisel olarak inşa edildiğı, bu ilişkiselliğin ise yalnızca kadınlar ve erkeklerin karşılıklı iletişimi ile değil, bir grup erkeğin ve kadının kendi aralarındaki iletişimlerinde de ortaya çıktığı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Araştırmacılar eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini incelemek üzere hegemonik erkekliklere karşı çıkan ya da meydan okuyan karşıhegemonik kişiselleştirilmiş pratiklerin neler olduğı hakkında çalışabilirler. Böylelikle hegemonyaya eleştiri getiren unsurların anlaşılması sağlanmış olacaktır.
- Eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yalnızca kadınlar ve erkekler arasında değil, aynı zamanda erkekler arasında ve kadınlar arasında da olduğı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Araştırmacılar sosyal hayatta erkeksi olarak somutlaşan pratiklerin nasıl ve neye göre şekillendiğine odaklanabilirler. Böylelikle eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin belirli bir zamanda ve ortamda nasıl kurulduğunu anlaşılabilir. Yapı ve eylem, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini inşa etmek için düşünömsel aktivitelere dönüşerek, ayrılmaz bir biçimde birbirlerine karışmış durumdadır. Yeni araştırmalarda, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini doğuran düşünömsel aktivitelerin yapı ve eylemle iç içe geçiş süreci incelenebilir.
- Hegemonik erkeklikler, erkeklerin kendi aralarındaki ilişkileri içerisinde de inşa edilirler ancak kadınlar da hegemonik erkekliklerin yeniden formüle edilmiş şekillerinin güçlenmesinde temel bir öneme sahiptir. Bu nedenle yapılacak araştırmalarda, hegemonik erkekliklerin yeni formölasyonlarında kadınlıkların rol ve etkisine odaklanılabilir.

- Araştırmacılar kadınlıkların eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini neden ve nasıl kabul ettiklerini, bu eşitsiz ilişkilerin inşasına yönelik katkılarının neler olduğuna odaklanabilirler.

6.2.2. Medya İçeriklerinin Eğitimde Kullanımına Yönelik Öneriler

- Millî Eğitim Bakanlığı'nın 7. ve 8. sınıflar için hazırlanan Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programının “İkna Aracı Olarak Medya” isimli öğrenme alanının 5.3. numaralı kazanımında öğrencilerin medya karakterleri kullanımını değerlendirmeleri amaçlanmaktadır. Bu kazanıma ait alt açıklamada öğrencilerle toplumsal cinsiyet rolleri, ön yargılar, kalıplaşmış yargılar ve bakış açıları üzerinde durulabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin yaşlarına uygun içerikler seçilerek, bu araştırmanın sonuçlarında ulaşılan kız çocuklarını erkek çocuklarından geri planda tutan zihinsel yükleri, aynı şekilde erkek çocuklarını kız çocuklarından ön planda tutan zihinsel yükleri fark etmeleri sağlanabilir.
- Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında yukarıda belirtilen ders kapsamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten bir mecra olarak medyanın etkisi sınıf ortamına taşınan bir sinema filmi ya da dizi üzerinden incelenebilir. Medya içeriklerinde kadının temsili, kadınları kontrol altına alan eril bakış, dinî ve cinsiyete dayalı hegemonya, erkeklerin kamusal alanda temsili, eril dil, eril tahakküm gibi alana özgü kavramlar üzerinden değerlendirilebilir. Bu eğitim etkinliği ile öğrencilerin cinsiyetlerinden dolayı sahip olduğu avantaj ve dezavantajlar fark edilebilir ve böylelikle avantajlı olanların daha az avantajlı olanlarla empati yapmaları sağlanabilir.
- Medya metinlerindeki ataerkil kodların fark edilmesi için medya çalışanları ile eğitim atölyeleri düzenlenebilir. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekilebilir. Pek çok medyatik içerikte kadınları erkeklerden geri planda tutan zihinsel yükler ön plana çıkarılmaktadır. Yapılacak atölyelerde alt anlamların da keşfedilmesi ile toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülmüş olacaktır. Bu çerçevede eşitsizliklerin olmadığı içerikler üretmek isteyen medya çalışanlarına bir yol gösterilmiş olacaktır.
- Bu araştırma sürecinde ortaya konulan toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bakış açısı ve dizi metni içerik analizi neticesinde ulaşılan tema ve kategorilerden

hareketle geliştirilen sorular, diziyi izleyen kişilerle yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilerek sorulmuştur. Bu süreçten hareketle dizinin birkaç bölümü yetişkin erkek ve kadınlarla düzenlenecek toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir eğitim atölyesinde izletilerek, dizideki ataerkil kodların, kadınlık ve erkeklik rollerinin, ataerkil şartlanmaların neler olduğu üzerinde çalışılabilir. Böylelikle yetişkinlerde de medya içeriklerine yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir bakış açısı geliştirilebilir. Bu araştırma, medya metinlerini gerek örgün gerek yaygın eğitim ortamlarında kullanmak isteyen eğitimcilere yol gösterebilir.

- Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerle, kız ve erkek çocuklarına yönelik yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde ortaya çıkan kalıp yargılar, önyargılar, ayrımcılık ve şiddetin nedenleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırlayacağı bir öğretim programı ile ayrı bir ders olarak ya da mevcut ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programının içerisine eklenerek yer almalıdır. Bu amaçla hazırlanacak ders içi etkinliklerde medyatik içerikler olarak dizi, film, çizgi film, haber bültenleri, müzik grupları gibi unsurlar üzerinden analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Addis, M. E. & Schwab, J. R. (2013). Theory and research on gender are always precarious. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 114-116. doi:10.1037/a0030960
- Akça, E. B. & Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. İ. Erdoğan (Ed.). içinde *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* (s. 11- 39). İstanbul: Kalkedon.
- Akkoç, H. B. (2020). *Boşanma, erkeklik krizi ve babalık*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altınoluk, D. (2018). Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı?: işte bütün mesele bu, *Fe Dergi*, 10(1), 58-66.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya.
- Anbarlı, Z. Ö. (2019). Dijital Televizyon Dizilerinde Hegemonik Erkeklik. *Erciyes İletişim Dergisi*, Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı, 81-104. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.485373
- Ashe, F. (2007). *The new politics of masculinity*. New York: Routledge.
- Atlı, C. (2021). *Kırılğan erkeklik (fragile masculinity) nedir? Neden aşılmalıdır?* 8 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.telgiraf.com/kirilgan-erkeklik-fragile-masculinity-nedir-neden-asilmalidir/> adresinden erişilmiştir.
- Aycan, E. & Çalışkan, S. (2021). Bir başkadır dizisinin kadın aktivistleri üzerine bir çalışma. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 7(1), 252-258 . DOI: 10.22252/ijca.934324

- Aydın, A. (2019). *2010 Sonrası Türk dizilerinde eril söylem*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ayhan, P. (2020). *Türkiye’de şiddet içerikli televizyon dizilerinde erkeklik temsilleri ve hegemonik erkeklik yapılanması*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bakan, Ö. C. (2021). *İstanbul’un ekrandaki inşası: Kent imgesinin TV dizilerindeki yeniden üretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Barret, M. (1995). *Günümüzde kadına uygulanan baskı*. (Ş. S. Kaya, Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Barutçu, A. (2015). Bir erkeklik stratejisi: Özel alanda eril suskunluk. *Fe Dergi*, 7(1), 130-145.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset arayışı*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Beasley, C. (1999). *What is Feminism? An Introduction to Feminist Theory*. St. Leonards: Allen and Unwin.
- Beasley, C. (2005), *Gender & sexuality: Critical theories: Critical thinkers*, London: SAGE Publications.
- Beasley, C. (2008). Re-thinking hegemonic masculinity in a globalizing world. *Men and Masculinities*, 11(1), 86-103.
- Becerikli, R. & Kalaman, S. (2019). Acı aşk filminin “erkeklik krizi” bağlamında incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 31, 512-536. DOI: 10.31123/akil.529913
- Benston, M. (1969). The political economy of women’s liberation. *Monthly Review*, 21(4), 13-27.

- Berg, L. B. & Lune, H. (2017). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Z. E. Özcan, Çev.). Konya: Eğitim.
- Berke, D. S., Reidy, D. E., Miller, J. D. & Zeichner, A. (2016). Take it like a man: Gender-threatened men's experience of gender role discrepancy, emotion activation, and pain tolerance. *Psychology of Men & Masculinity*. <http://dx.doi.org/10.1037/men0000036>
- Bingöl, U. (2021). "Bir Başkadır" karanlık tarafım. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(28), 54-70
- Bly, R. (1990). *Iron John: A book about men*. USA: Ingram.
- Bosson, J. K., Prewitt-Freilino, J. L. & Taylor, J. N. (2005). Role rigidity: A problem of identity misclassification?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(4), 552-565. doi:10.1037/0022-3514.89.4.552
- Bosson, J. K. & Vandello, J. A. (2011). Precarious manhood and its links to action and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 82-86. doi:10.1177/0963721411402669
- Bostan, A. D. (2021). Bir Başkadır karakterlerine Jungiye'nin bakış: bireyleşme yolculuğunda gölgeyi görebilmek. B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s.39-77) Ankara: Nobel.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril tahakküm*. (B. Yılmaz, Çev.). (5. Basım). İstanbul: Bağlam.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7(1), 14-25.
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel sermaye ve toplumsal sınıflar. *Cogito*, 76, 192- 204.
- Boyd, K. & Roper, M. (1989). Men, masculinity and social theory. *History Workshop*, 27, 222-224.
- Bozok, M. (2009a). Erkeklik incelemeleri alanındaki başlıca kuram ve yaklaşımların sosyalist feminist bir eleştirisine doğru. VI. *Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, "Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar"*, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 431-445.
- Bozok, M. (2009b). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler, *Cogito Dergisi*, 58, Bahar, 269-284.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul: SOGEP.

- Brittan, A. (1989). *Men's power*. Oxford: Blackwell.
- Britten, N. & Health, A. (1983). Women, men and social class. (E. Gamarnikov, Ed.) *Gender, Class and Work* içinde David Morgan, June Purvis ve Daphne Taylorson, London: Heinemann.
- Brittan, A. (1989). *Men's power*. Oxford: Blackwell.
- Brownmiller, S. (1975). *Against our will*. New York: Simon & Schuster.
- Bryson, V. (1999), *Feminist debates: issues of theory and political practice*. London: Macmillan.
- Budgeon, S. (2015). *Theorizing subjectivity and feminine embodiment: Feminist approaches and debates*. Handbook of Children and Youth Studies içinde, Ed. J. Wyn ve H. Cahill. New York: Springer.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*, New York, Routledge.
- Butler, J. (2006). *Gender Trouble*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet Belası*. (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2014). *Bela bedenler*. (C. Çakırlar ve Z. Talay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 29. basım. Ankara: Pegem Akademi.
- Carrigan, T., Connell, R. W. & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Cengiz, K. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinde. *Toplum ve Bilim*, 101, Güz 2004, 50-70.
- Chanter, T. (2019). *Toplumsal cinsiyet*. (M. Erguvan, Çev.). Ankara: Fol.
- Chrisler, J. C. (2013). Womanhood is not as easy as it seems: Femininity requires both achievement and restraint. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 117-120. doi:10.1037/a0031005
- Christie, R. & Jahoda, M. (1954). *Studies in the Scope and Method of "The Authoritarian Personality"*, Glencoe, Illinois: Free.

- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California.
- Clatterbaugh, K. (2004). Men's movements. In Kimmel, M. & Aronson, A. (Eds.). *Men and masculinities: a social, cultural, and historical encyclopedia*. Volume I. California: ABC-CLIO.
- Clatterbaugh, K. (2013). Men's rights movement. In Kimmel, M. S. & Aronson, A. B. (Eds.) *Men and Masculinities A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia* (pp. 528-533). USA: ABC-CLIO.
- Cochran, W.G. (2007). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons.
- Connel, R. W. (1987). *Gender and power: society, the person and sexual politics*. Cambridge: Polity.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. (2. Basım), Berkeley: University of California.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Connell, R. W. (2019a). *Erkeklikler*. (N. Konukçu, Çev.). Ankara: Phoenix.
- Connell, R. W. (2019b). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (C. Soydemir, Çev.). (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Çakır, H. (2017), Erkeklerin sosyalleşmesinde öğrenilmiş güçlülük: kavramsal bir inceleme. *Researcher: Social Sciences Studies*, 5(4), 320-334.
- Çağırkan, B. (2018). Kimlik ögesi olarak erkeklik kavramı ve postmodern toplumlarda farklı erkeklik algıları, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 93-105.
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: Postmodern feminist bir yaklaşım, *Hukuk Kuramı*, 6(3), 1-31.

- Çavuşoğlu, E. (2022). Dubbed or Doubted! Culture-specific references and their translation strategies in the English dubbing of the Turkish TV series 'Ethos'. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 1095-1105.
- Çelik, G. (2016). "Erkekler(de) ağlar!": Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2). 1-13.
- Çelikan, P. (2021). "Çatlağını Bulan Su" bir başkadır. *Medyalab*, 3, 4-7.
- Çetin, K. (2021). *Queer teori eleştirisi ve LGBT+ bireylerin Queer teoriye yaklaşımı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- De Beauvoir, S. (1989). *The second sex*. (H. M. Parshley, Çev.). New York: Vintage.
- Delphy, C. (1984). *Close to Home: a materialist analysis of women's oppression*, London: Hutchinson.
- Demetriou, D. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A. Critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
- Digitalage, (2019 Mart 07). Türkiye'de video izleme istatistikleri <https://digitalage.com.tr/turkiyede-video-izleme-istatistikleri/> sayfasından erişilmiştir.
- Dilthey, W. (2012). Tin bilimlerine giriş, (D. Özlem, Ed.) içinde *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi* (s. 117-139). İstanbul: Notos.
- Dinar Dizdar, T. (2021). İç göç ve kültürlerarası iletişimde çatışma; Bir Başkadır dizisi göstergebilimsel analizi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (8), 48-71.
- Donavan, J. (1997). *Feminist teori: Amerikan feminizminin entelektüel gelenekleri*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Drowkin, A. (1979). *Pornography: Men possessing women*. New York: Plume.
- Drowkin, A. (1987). *Intercourse*. New York: Free.
- Durham, M.G. & Kellner, D. (2001). *Media and Cultural Studies: KeyWorks*. Malden, Mass. ve Oxford, UK: Blackwell.
- Durkheim, E. (1952). *Suicide: a study in sociology*. Londra: Routledge.

- Ecevit, Y. (1985). Üretim ve yeniden üretim sürecinde kadın emeği. *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, 9, 72-93.
- Ecevit, Y. (2014). *Erkeklik*. (Y. Ecevit ve N. Karkıner Ed.) içinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (s. 167- 193). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Edwards, T. (2006). *Cultures of masculinity*. Abingdon and New York: Routledge.
- Eisenstein, Z. R. (1979). *Capitalist patriarchy and the case for socialist feminism*. New York: Monthly Review.
- Erdoğan, B. (2022). *Türk dizilerinde işlenen fiziksel ve psikolojik şiddetin medyada yarattığı algı: Covid-19 pandemi dönemi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, T. (2008). Toplumsal sistemin düzen sağlayıcı unsuru olarak cinsiyetrolü farklılaşması, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 123-145.
- Erdoğan, İ. (2015). *Medya sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ereke, Y. (2019). *Toplumsal cinsiyet ekseninde alternatif bir anlatı: şahsiyet örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ereke, Y. & Parlayandemir, G. (2020). Toplumsal cinsiyet ekseninde alternatif bir anlatı: şahsiyet örneği. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 110-128.
- Erkekler Ağlamaz! Kırılğan Erkeklik*, (2020). 8 Mayıs 2021 tarihinde <https://papillonakademi.com/erkekler-aglamaz-kirilgan-erkeklik> adresinden erişilmiştir.
- Ergüney, M. (2017). Türkiye’de internet dizilerinin gelişmesine zemin hazırlayan tarihsel ve teknolojik süreç. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 2(1), 52-59.
- Erjem, Y. ve Çağlayandereli, M. (2006). Televizyon ve gençlik: yerli dizilerin gençlerin model alma davranışı üzerindeki etkisi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 15-30.
- Ersöz, A. G. (2015). Özel alan / kamusal alan dikotomisi: kadınlığın "doğası" ve kamusal alandan dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-102.
- Farrell, W. (1993). *The myth of male power: why men are the disposable sex*. New York: Simon&Schuster.

- Fields, J., Copp, M. & Kleinman, S. (2007). Symbolic Interactionism, inequality and emotions, 155-178, Handbook of the sociology of emotions, J. E. Stets ve J. H. Turner (der.), New York: Springer.
- Firestone, S. (1974). *The Dialectic of Sex: the case for feminist revolution*, New York: Morrow.
- Flood, M. (2002). *Frequently asked questions about pro-feminist men and pro-feminist men's politics*. 2 Mayıs 2021 tarihinde <http://xyonline.net/content/frequently-asked-questions-aboutpro-feminist-men-and-pro-feminist-mens-politics#Whoare> adresinden erişilmiştir.
- Flood, M. (2009). *Three principles for men*. 2 Mayıs 2021 tarihinde <https://xyonline.net/content/three-principles-men> adresinden erişilmiştir.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York: Random House.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi*. (H. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2011). Herculine barbin'e giriş. *Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, (Ş. Öztürk, Ed.). 65-66, 132-140.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar*. (O. Akınhay ve İ. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (1953). The interpretation of dreams. complete psychological works, *Standart Edition*, 4-5, London: Hogarth.
- Friedan, B. (1963). *The feminine mystique*. New York: Norton.
- Gardiner, J. K. (2002). *Masculinity studies & feminist theory*. New York: Columbia University.
- Gaten, M. (1996). *Imaginary bodies: Ethics, power and corporeality*. London: Routledge.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş iletişim alanından örneklerle*. Ankara: Siyasal.
- Germon, J. (2009). *Gender: A genealogy of an idea*. New York: Palgrave Macmillan.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı.

- Glick, P., Sakallı-Uğurlu, N., Akbaş, G., Metin Orta, I. & Ceylan, S. (2016). Why do women endorse honor beliefs? Ambivalent sexism and religiosity as predictors. *Sex Roles*, 75, 543-554. doi: 10.1007/ s11199-015-0550-5
- Goldberg, H. (2018). *Erkek olmanın tehlikeleri*. (S. Budak, Çev.). İstanbul: Totem.
- Goldthorpe, J. (1983). Women and class analysis: a defence of the traditional view, *Sociology*, 17, 465-488.
- Gordon, L. & Dubois, E. (1983). Seeking ecstasy on the battlefield: danger and pleasure in nineteenth century feminist sexual thought, *Feminist Review*, 13, Spring, 42-55.
- Goldie, T. (2014). *The man who invented gender: Engaging the ideas of John Money*. Vancouver: UBC.
- Green, J. (2000). Profeminist Men's theory. (L. Code, Ed.) *Encyclopedia of Feminist Theories* içinde (s. 402-403). London: Routledge.
- Greig, A., Peacock, D., Jewkes, R. & Msimang, S. (2008). Gender and AIDS: time to act. *AIDS*, 22, 27-34.
- Guion, L. A. (2002). *Triangulation: Establishing the validity of qualitative studies*. <http://edis.ifas.ufl.edu/fy394>, adresinden 03 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Gümüş, T. (2021). Sanal bağlamda yerel-kentli klişeleri: "Bir Başkadır" dizisi örneği. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 3(1), 71-77. DOI: 10.29228/mekcad.7
- Günay-Erkol, Ç. (2018). İllet, zillet, erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'deki seyri. *Toplum ve Bilim*, 145, 6-31.
- Güneş, F. (2017). Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerineeleştirel bir inceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.
- Güriz, A. (2011). *Feminizm, postmodernizm ve hukuk*. (2. Baskı), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gürgey, F. İ. Ç. (2015). Feminist hukuk teorisi nedir. *Hukuk Kuramı*, 1(5), 28-44.
- Gürkan, H. & Güngör, H. (2016). Pilotluk mesleğinde hegemonik erkekliğin inşası ve krizi üzerine bir inceleme: top gun ve flight filmleri, *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 4, Bahar, 103-131.

- Hall, S. (1980). Encoding/Decding. In Hall, S., Hobson, D., Lowe, A. & Wills, P. (Eds.). *Culture, media, language* (pp. 117-127). Unwin Hyman.
- Halperin, D. M. (2003). The normalization of queer theory. *Journal of Homosexuality*, 45(2), 339-343.
- Harrison, J. (1978). Warning: the male sex role may be dangerous to your health. *Journal of Social Issues*, 34, 65-86.
- Hartmann, H. (1981). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Toward a More Progressive Union. içinde *Women and Revolution* içinde (L. Sargent, Ed.). Boston: South End.
- Hatfield, E. F. (2010). "What It Means to Be a Man": Examining hegemonic masculinity in two and half men. *Communication, Culture & Critique*, 3, 526-548.
- Hekman, J. S. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve bilgi*. (B. Balkız ve Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say.
- Heper, A. (2014). Feminizm ve hukuk. *Hukuk Kuramı*, 1(5), 11-27.
- Heywood, A. (2010). *Siyasi İdeolojiler*. (2.Baskı). İstanbul: Adres.
- Hileman, R. (2014). Defining Feminism in a Digital Age, LIBR 281, Community Informatics, 1-12.
- Holloway, I. & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Blackwell Science, Oxford; Cambridge, Mass.
- Holmgren, L. E., & Hearn, J. (2009). Framing 'men in feminism': theoretical locations, local contexts and practical passings in men's gender-conscious positionings on gender equality and feminism. *Journal of Gender Studies*, 18(4), 403-418.
- Holmgren, L. E. & Hearn, J. (2017). Erkekleri feminizmin içinde ve dışında çerçevelemek. (G. Akşit ve B. Varışlı, Çev.). *Fe Dergi*, 9(2), 85-101.
- Hooks, B. (2004). *The will to change: Men, masculinity and love*. Washington: Square.
- Horrocks, R. (1994). *Masculinity in crisis*, New York: St. Martin's.
- Houser, J. (2015). *Nursingresearch: reading, using, andcreating evidence*. (3rd ed.). Burlington: Jones ve Bartlett Learning.

IMDb. <https://tr.wikipedia.org/wiki/IMDb> adresinden 2 Ağustos 2021 tarihinde erişilmiştir.

İçli, T. G. (1994). Aile içi şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir örneği, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 7-20.

Jagose, A. (1996). *Queer theory: an introduction*. New York: New York University.

Kaçar, F. (2021). “Bir Başkadır” dizisinde seküler bireyin temsili. B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s.195-234) Ankara: Nobel.

Kalkan, B. (2011). Yeni Türk sinemasında kenar mahalle ve erkeklik. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (A, Bora vd., Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Karavar, N. (2021). The social presence of Turkish Women in TV series shown in Spain. *Quadernsdela Mediterrània*, 32, 75-81

Kassing, L. R., Beesley, D. & Frey, L. L. (2005) Gender role conflict. Homophobia, age, and education as predictors of male rape myth acceptance, *Journal of Mental Health Counseling*, 27(4), 311-328.

Kemper, T. (1990). *Social structure and testosterone: Explorations of the socio-bio-social Chain*. New Brunswick, NJ: Rutgers University.

Kessler, S. J., Ashenden, D. J., Connell, R. W. & Dowsett, G. W. (1982). *Ockers and disco maniacs*. Sydney: Inner City Education Center.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 170-189.

Kırık, A. M., Aydın, E. Ş. & Taşoluk, S. (2021). Suskunluk sarmalı bağlamında “Bir Başkadır” dizisine sosyo-psikolojik bir bakış. B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s.1-38) Ankara: Nobel.

Kimmel, M. S. & Messner, M. A. (2001). “Introduction”, (M.S. Kimmel ve M.A. Messner, Ed.). *Men’s Lives*. Boston: Allynand Bacon.

- Kimmel, M. S. (2013). *Angry white men: American masculinity at the end of an era*. New York: Nation Books.
- Kotan, S. (2021). Kimlik inşasında ben ve ötekinin temsili: “Bir Başkadır” örneği. B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s.235-272) Ankara: Nobel.
- Koparan, E. (2019). *Onur ünlü sinemasında erkeklik*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kosik, K. (1976). *Dialectics of the concrete: A study on problems of man and the world*. Dordrecht: D. Reidel.
- Kozlu, D. (2009). Modernizm sonrası postmodern hareket içinde kadının yeri. *Art-e Sanat Dergisi*, 2(3), 1-15.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: the assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3), 214-222.
- Kurt, A. (2017). Çizgiden göstergeye 1990’lı yıllarda Trabzon’da cinsiyet halleri: Hamsi Dergisi örneği. *Folklor/Edebiyat*, 91, 49-75.
- Kurdaş, M. (2020). Sinemada şiddetin kutsanması: Joker filminin şiddet bağlamında sosyolojik analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 428-446.
- Landry, O. (2023). Film as Museum: One-of-a-Kind Objects in Berkun Oya's *Bir Başkadır*. *Film-Philosophy*, 27(1), 115-136.
- Laplanche, J. & Pontalis, J. B. (1973). *The language of psycho-analysis*. New York: Norton.
- Levant, R. F. & Richmond, K. (2007). A review of research on masculinity ideologies using the male role norms inventory, *Journal of Men's Studies*, 15(2), 130-146.
- Littlewood, B. (2004). *Feminist perspectives on sociology*. Essex: Pearson Education Limited.
- Lorber, J. (1997). *The variety of feminisms and their contributions to gender equality*. Oldenburg: BIS, Bibliotheks-und Informationssystem der Universität Oldenburg.
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern durum*, (İ. Birkan, Çev.). Ankara: BilgeSu.

- MacKinnon, C. (1989). *Toward a feminist theory of the state*. Cambridge, MA: Harvard University.
- Macnamara, J. R. (2006). *Media and male identity the making and remaking of men*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). (4. Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McCartney, B. (1995). *From ashes to glory*. Nashville: Thomas Nelson, Inc.
- McClelland, R., Mok, S., & Pierce, K. (2014). *Labor force participation elasticities of women and secondary earners within married couples*. Working Paper Series Congressional Budget Office Washington, DC.
- McMillan, J. H. (2000). *Educational research: Fundamentals for the consumer*. New York: Longman.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan Çev.) Ankara: Nobel.
- Messerschmidt, J. W. (2016). *Masculinities in the making: From the local to the global*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Messerschmidt, J. W. (2019). *Hegemonik erkeklik: Formülasyon, yeniden formülasyon ve genişleme* (Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi, Çev.). İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
- Messner, M. A. (2000). *Politics of masculinities, men in movements*. Lanham: Altamira.
- Michniewicz, K. S., Bosson, J. K., Lenes, J. G. & Chen, J. I. (2015). Gender-atypical mental illness as male gender threat. *American Journal of Men's Health*, 10 (4), 306-317. doi:10.1177/1557988314567224
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Millett, K. (1970). *Sexual politics*. New York: Doubleday.
- Mirioglu, G. (2018). Kentlere feminist coğrafya perspektifinden bakmak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 183-194.
- Mitchell, J. (1975). *Psychoanalysis and feminism*. Harmondsworth: Penguin.

- Mitchell, J. (1971). *Women's estate*. Harmondsworth: Penguin.
- Morley, D. & Brunsdon, C. (1999). *The nationwide television studies*. London: Routledge.
- Morgan, D. L. & Morgan, R. K. (2008). *Single-case research methods for the behavioral and health sciences*. Thousand Oaks CA: SAGE Publications.
- Mulvey, L. (1997). *Görsel haz ve anlatı sineması*, (N. Abisel, Çev.), 25. Kare, 21, 38-46.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar*, (S. Özge, Çev.), İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Narmanlı, D. & Aksoy, S. (2020). Bir muhalefet alanı olarak toplumsal cinsiyet parodisi: celeste barber taklitleri. *Kültür ve İletişim*, 23(45), 211-240.
- Oakley, A. (1980). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith.
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: yazı-tura ve erkeklik bunalımının sınırları. *Selçuk İletişim*, 5(2), 152-166.
- O'Neil, J. M. (1981). Patterns of gender role conflict and strain: Sexism and fear of femininity in men's lives. *Personnel and Guidance Journal*, 60, 203-210.
- O'Neil, J. M., Good, G. E. & Holmes, S. (1995). Fifteen years of theory and research on men's gender role conflict: New paradigms for empirical research. R. F. Levant & W. S. Pollack (Ed.), *The new psychology of men* içinde (s. 164-206). New York: Basicbooks, Inc.
- Orhun, O. & Delibaş, K. (2021). Eleştirel Erkeklik çalışmaları ve raewyn connell. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 14(1), 14-30.
- Öz, S. (2022). *Bir Başkadır / Ethos dizisindeki sosyal ağzların çevirisinin çok düzgüculük çerçevesinde analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, H. (2018). Türkiye'de erkeklik konusunda üretilen lisansüstü tezlerin yapısal incelemesi. *Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Özer, M & Gül, D. (2021). Gündelik hayat ekseninde "bir başkadır" dizisinin eleştirel realist bir bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Universal Journal of History and Culture*, 3(2), 124-162.

- Özcan, E. (2015). Feminist araştırmalar ve yöntem. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* içinde (s. 269-287). Ankara: Dipnot.
- Öztürk, B. & İlik, G. (2021). Dijital çağın aktif izleyicisinin gözünden “Bir Başkadır”. B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s. 79-121) Ankara: Nobel.
- Öz Yıldız, S. (2019). Toplumsal cinsiyet çalışmalarının tarihçesi. A. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde (s. 2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Parsons, T. (1972). Age and sex in the social structure of the united states. P.K. Manning ve M. Truzzi, (Ed.). *Youth and Sociology*, New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc. (teyit et)
- Parsons, T. & Bales, F. (1964). *Family, socialization and interaction process*. USA: The Free Press of Glencoe.
- Pilcher, J. (2020). Cinsiyet ve cinsiyet eşitsizlikleri üzerine açıklamalar. A. Giddens (Ed.), *Sosyoloji* (G. Altaylar, Çev.) içinde (s. 109-119) . İstanbul: Say.
- Pleck, J. H. (1981) *The myth of masculinity*. Cambridge, Massachusetts: The MIT.
- Poyraz, B. (2018). Kitle iletişim kuramları. H. Tüfekçioğlu (Ed.) içinde *İletişim Sosyolojisi* (s. 62-84), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Purvis, J. (1994). Hidden from History, Polity Press editör ofisi (Ed.) içinde *The Polity Reader in Gender Studies* (s. 135-142), Cambridge: Polity.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (2018). *Vatandaş bildirimleri yıllık raporu 2017*. <https://www.rtuk.gov.tr/assets/Icerik/AltSiteler/2017yilivatandasbildirimleriraporu.pdf> sayfasından 21.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Real, T. (2004). *Erkekler ağlamaz*, (Z. Koltukçuoğlu, Çev.), İstanbul: Kuraldışı.
- Reeser, T. W. (2011). Concepts of masculinity and masculinity studies, S. Horlacher (Ed.) içinde *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice DQR Studies in Literature* (s. 10-33), Chicago: Koninklijke Brill NV.
- Rich, A. (2021). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. WW Norton & Company.
- Ritzer, G. (2021). *Sosyolojiye giriş*, (T. Banguoğlu, Çev.), İstanbul: Ayrıntı.

- Roper, M. & Tosh, J. (1991). *Introduction to manful assertions*, New York: Routledge.
- Rowbotham, S. (1973). *Women's consciousness, man's world*. New York: Penguin.
- Rubin, G. (1975), The traffic in women: notes on the "Political Economy" of Sex, R. Reiter (Ed.) içinde *Toward an Anthropology of Women* (s. 157-210). New York: Mountly Review.
- Ryan, M & Kellner, D. (1997). *Politik kamera*, (E. Özsayar, Çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Sakallı, N. & Türkoğlu, B. (2019). "Erkek" olmak ya da olmamak: Sosyal psikolojik açıdan erkeksilik/erkeklik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(44), 52-76.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: imkânsız iktidar: ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis.
- Sancar, S. (2011). *Birkaç arpa boyu.... 21. yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Ünal'a armağan* (Cilt I). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: imkânsız iktidar*. (5. Basım). İstanbul: Metis.
- Schipllers, M. (2007). Recovering the Feminine Other: Masculinity, Feminitiy and Gender Hegemony. *Theory & Society*, 36(1), s. 85-102.
- Scott, J. W. (2010). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi. (D. Demirler ve F. Dinçer, Çev.). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 12, Ekim 2010, 112-138.
- Seccombe, W. (1973). The Housewife and Her Labour under Capitalism. *New Left Review*, 83(1), 3-24.
- Sencer, M. & Sencer, Y. (1978). *Toplumsal araştırmalarda yöntembilim*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Sığın, A. & Canatan, A. (2018). Connell'ın "erkeklikler" teorisinde işbirlikçi erkek, madun erkek ve marjinal erkek: hegemonik erkekliğin kavramsal hegemonyası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(32), 163-175.
- Slaterry, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, Çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Smith, P. (2005). *Kültürel kuram*, (S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu, Çev.). İstanbul: Babil.

- Sögüt, F. (2020). Dizilerin yeni mecrası olarak internet: televizyon dizileri ile internet dizileri arasında karşılaştırmalı bir analiz. II. *Gelenekselden Dijitale Uluslararası Medya Araştırmaları Sempozyumu*, İzmir.
- Stoller, R. (1968). *Sex and Gender*. London: Routledge.
- Stone, A. (2016). *Feminist felsefeye giriş*. (Y. Cingöz ve B. Tanrısever, Çev.). İstanbul: Otonom.
- Strauss, A. & Corbin, J. (2014). *Basics of qualitative research techniques*. New York: Sage.
- Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing*. Philadelphia: Lippincott Williams ve Wilkins.
- Sünbuloğlu, N. Y., Gözcü, B., Günay-Erkol, Ç., Sayılan, G. & Akyüz, S. (2021). *şiddetsiz erkeklik atölyeleri el kitabı*, Özyeğin Üniversitesi, https://siddetsizerkeklik.com/wpcontent/uploads/2021/01/Siddetsiz_erkeklik_el_kitabi.pdf
- Şahan, S. (2021). Televizyon dizilerinde muhafazakâr kimliğin inşası: Bir Başkadır örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 19-38.
- Şentürk, B. (2017). Şiddet ve erkeklikler: Av Mevsimi ve Gönül Yarası filmleri üzerinden Türkiye'deki erkeklik biçimlerine bakmak, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), s. 27-44.
- Taşdelen, B. ve Kesim, M. (2014). Etkileşimli Televizyon Geleneksel Televizyona Karşı: Televizyon İzleyicisi Ne İster? *Selçuk İletişim*, 8(3), 268-280.
- Taxidis, G. (2021). Waking up in someone else's bed: on ethos (Bir Başkadır), Netflix, Turkey, 2020. *Studies in Gender and Sexuality*, 22(4), 338-340.
- Tiger, L. (1969). *Mens in groups*. New York: Random House.
- Theberge, N. (1991). Reflections on the body in the sociology of sport. *Quest*, 43, s. 123-134.
- Thompson, D. (2001). *Radical feminism today*. London: Sage Publication.
- Thompson, M. (1991). *Leatherfolk: radical sex, people, politics and practice*. Boston: Alyson Publication.
- Tong, R. (1989). *Feminist thought: a comprehensive introduction*. London: Unwin Hyman.

- Touraine, A. (1994). *Modernliğin eleştirisi*, (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turner, B. S. (1984). *The body and society*. Oxford: Blackwell.
- Türk, H. B. (2008). Eril tahakkümü yeniden düşünmek: erkeklik çalışmaları için bir imkân olarak Pierre Bourdieu, *Toplum ve Bilim*, 112, 119-146.
- Türkiye İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri 2021*, 5 Ağustos 2021 tarihinde <https://dijilopedi.com/turkiye-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri-2021/> adresinden erişilmiştir.
- Türkoğlu, B. (2020). *Erkeklik ve kadına yönelik şiddet*. 8 Mayıs 2021 tarihinde <https://kockam.ku.edu.tr/erkeklik-kadina-yonelik-siddet-beril-turkoglu/> adresinden erişilmiştir.
- Uçan, G. (2014). Post-modern erkek(lik), H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Ed.) içinde *Toplumsal Cinsiyet ve Medya* (s. 17-29). Ankara: Detay.
- Ulusay, N. (2004). Günümüz Türk sinemasında ‘erkek filmleri’nin yükselişi ve erkeklik krizi, *Toplum ve Bilim*, 101, 144-162.
- Uluyağcı, C. (1993). *Türk sinemasında erkek söylemi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uluyağcı, C. (2001). Sinemada erkek imgesi: farklı sinemalarda aynı bakış, *Kurgu*, 18, 29-39.
- Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2011). Precarious manhood and its links to action and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 82-86.
- Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2013). Manhood, womanhood, and the importance of context: A reply to comments. *Psychology of Men & Masculinity*, 14, 125-128.
- Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101-113. doi:10.1037/a0029826
- Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M. & Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality & Social Psychology*, 95, 1325-1339. doi:10.1037/a0012453

- Vandello, J. A., Cohen, D., Grandon, R. & Franiuk, R. (2009). Stand by your man: indirect prescriptions for honorable violence and feminine loyalty in Canada, Chile, and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(1), 81-104. doi:10.1177/0022022108326194
- Vandello, J. A., Hettinger, V. E., Bosson, J. K. & Siddiqi, J. (2013). When equal isn't really equal: The masculine dilemma of seeking work Flexibility, *Special Issue: The Flexibility Stigma*, 69(2), 303-321. <https://doi.org/10.1111/josi.12016>
- Varol, S. (2011). Frankfurt Okulu'ndan postmodernizme televizyona dair eleştirel perspektifler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(1), 118-134.
- Vogt, W.P., Gardner, D.C. & Haeffele, L.M. (2012). *When to use what research design*. New York: Guilford.
- Wach, E. & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *Ids Practice Paper In Brief, Institute of Development Studies*, 13 August 2013, 1-13.
- Walby, S. (2021). *Patriyarka kuramı*. (H. Osmanağaoğlu, Çev.). (2. Basım). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Weaver, J. R., Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2013). Intrepid, imprudent, or impetuous? The effects of gender threats on men's financial decisions. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 184-191. doi:10.1037/a0027087
- Weber, M. (1995). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı* (Ö. Ozankaya, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Weedon, C. (1999), *Feminism, theory and the politics of difference*. Oxford: Blackwell.
- Welter, B. (1966). The cult of true womanhood: 1820-1960, *American Quarterly*, 18(2), 151-174.
- Whitehead, S. M. & Barrett, F. J. (2001). *The masculinities reader*. Cambridge: University.
- Whittemore, R., Chase, S. K., & Mandle, C. L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 11(4), 522-537.
- Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology, the new synthesis*. Cambridge: Harvard University.
- Yağbasan, E. B. (2019). *Erkeklik, şiddet, kriz: korku sineması örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yardımcı S. & Güçlü, Ö. (2016). *Queer tahayyül*. İstanbul: Sel.
- Yetiş, M. (2009). *Antonio Gramsci*. V. Çetin (Ed.). içinde 1900'den *Günümüze Büyük Düşünürler c.1* (s. 121-172). İstanbul: Etik.
- Yetkiner, B. (2021). “Bir başkadır” dizisinde kadınlar. B. Öztürk ve B. Yetkiner (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* içinde(s. 123-157). Ankara: Nobel.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yiğit, B. B. (2021). Kırılğan erkeklik zehri. 8 Mayıs 2021 tarihinde <https://entdergi.com/kirilgan-erkeklik-zehri/> adresinden erişilmiştir.
- Yücel, D. D. (2021). “Bir Başkadır”ı bir yerlerden tanıyor gibiyiz! B. Öztürk ve Beyler, Y. (Ed.). içinde *Kavram ve Kuramlarla Bir Başkadır* (s.159-194) Ankara: Nobel.
- Yüksel, E. (2013). Bir savaş anlatısı olarak nefes: Vatan sağolsun ve hegemonik erkekliğin krizi. *Fe Dergi*, 5(1), 14-31.
- Yüksel, M. (2001). *Feminist hukuk kuramı ve feminist düşünce teorileri*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER



EK-1. Katılımcı onam formu

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU FORM-2
Rev-3
19.12.2017



T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi, Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan tarih / sayı ile izin alınan* ve Prof. Dr. Beyhan ZABUN danışmanlığında yürütülen “Erkeklığın İnşası Bağlamında YouTube Türk Dizilerinin Analizi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

*Gazi Üniversitesi Etik Komisyon izni alındıktan sonra doldurularak kullanılacaktır.

Araştırmanın Amacı	Bu araştırmada toplumsal cinsiyet ilişkilerini 'Bir Başkadır' dizisi örneği üzerinden anlamak amaçlanmaktadır. Özellikle dizideki erkeklik temsillerinin söylemleri erkek ve kadınlar arasındaki iletişim süreçleri üzerinden incelenerek, eril kimliklerin inşasına yönelik bir araştırma gerçekleştirilecektir.
Araştırmanın Yöntemi	Bu araştırma, nitel araştırma modelindedir.
Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	Başlangıç tarihi: 01/01/2022 Bitiş tarihi:01/10/2022
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	20
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Diziyi izleyenlerle çevrimiçi görüşmeler Diziyi izleyenlerle yüz yüze görüşmeler
Görüntü ve/veya ses kaydı alınacak mı?	Evet ☒ Hayır ☐

Tablo katılımcıların anlayabileceği biçimde, akademik dil kullanılmadan yazılacaktır.

KATILIMCI BEYANI

Yukarıda amacı ve içeriği belirtilen bu araştırma ile ilgili bilgiler tarafıma aktarıldı. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılamayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Araştırma yürütücüsü(Tez çalışmalarında Danışman tarafından imzalanacaktır.)

Adı ve Soyadı	Prof. Dr. Beyhan ZABUN	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu	Gazi Üniversitesi-	
Katılımcı		
Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		
Velayet veya Vesayet Altındaki Katılımcılar için Veli/Vasi		
Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

EK-2. Etik kurul izni

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.11.2021-E.213290



**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu**

Sayı : E-77082166-302.08.01-213290
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

11.11.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı **Doktora Öğrencisi Nebile EROĞUL'un, Prof.Dr.Beyhan ZABUN'un** danışmanlığında yürüttüğü **"Erkekliğin İnşası Bağlamında YouTube Türk Dizilerinin Analizi"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **02.11.2021** tarih ve **17** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2021 - 1028

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Prof. Dr. Beyhan ZABUN

Bilgi:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu b

EK-3. Görüşme formu

Görüşme Formu

Katılımcının,

Rumuzu:

Mülakata İlişkin Bilgiler

Mülakatın Yeri:
Mülakatın Tarihi:

Mülakatın Başlama Saati:
Mülakatın Bitiş Saati:

A. Kendisiyle Mülakat Yapılan Bireyin Sosyo-Demografik Özellikleri

Soru	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Kaç yaşındasınız?	18-25 (...)	26-30 (...)	31-39 (...)	40-55 (...)	55 ve üzeri (...)		
Doğduğunuz yerleşim birimi hangisidir?	Köy	Kasaba	İlçe	Kent	Büyükşehir		
Şu an nerede ikamet ediyorsunuz?	Köy	Kasaba	İlçe	Kent	Büyükşehir		
En son mezun olduğunuz okul?	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktora
Medeni Haliniz	Evli	Bekâr	Boşanmış				
Kaç yıllık evlisiniz?	1-5 (...)	6-10 (...)	11-15 (...)	16 ve üzeri (...)			
Kaç çocuğunuz var?	1 (...)	2 (...)	3 (...)	4 ve üzeri (...)	Yok (...)		
Kaçıncı evliliğiniz?	1 (...)	2 (...)	3 ve üzeri (...)				
Aylık geliriniz?	1000-4000 tl (...)	4000-8000 tl (...)	8000-12000 tl (...)	12000-20000 tl (...)	20000 tl ve üzeri (...)		
Toplumsal genelini göz önüne aldığımızda ailenizin ekonomik durumunu nasıl görüyorsunuz?	Alt	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Üst		
Mesleğinizi belirten seçeneği işaretleyiniz.	Eğitim	Sağlık	Hizmet	Turizm	Tarım	Medya Çalışanı	Diğer (Belirtiniz)
Çocukluğunuzu nasıl bir ailede geçirdiniz?	Çekirdek	Geniş	Tek ebeveynli	Yeniden yapılanan			
Çocukluğunuzu geçirdiğiniz ailedeki kadın ve erkek rollerini nasıl tanımlarsınız?	Geleneksel	Demokratik	İş birlikçi	Değişken			
Evlendiğiniz kişiye seçme usulü	Görücü	Kendim karar	Mantık evliliği	Akraba evliliği			

süreciniz hangisi ile ilişkilidir?		vererek	yaparak				
Kendinizi sınıfsal konumunuz için hangisini seçersiniz?	Farklı etnik köken	Farklı dinsel inanış	Üst sosyo-ekonomik sınıf	Alt sosyo-ekonomik sınıf	Kentli	Köylü	Diğer (.....)

Aşağıdaki soruları dizinin karakterleri olan Meryem, Yasin, Ruhiye, Gülbin, Peri, Sinan, Melisa, Hayrunisa, Ali Sadi Hoca, Tecavüzcü üzerinden değerlendirmeniz gerekmektedir.

B. ‘Bir Başkadır’ Dizisine Yönelik Sorular

1. Dizide erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolü sağlamaya çalıştığını ya da kadınları kontrol altına aldıklarını düşünüyor musunuz? Neden?

.....

.....

.....

.....

2. Dizideki erkek karakterlerin (babalık, evi geçindirme, askerlik, cinsellik, meslek sahibi olma, namusu koruma) toplumda yerine getirdiği rolleri düşündüğünüzde neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

3. Dizideki erkek karakterlerin (işsizlik, sakatlanma, meslek sahibi olmama, eşin ölümü ya da hastalanması) toplumsal roller bakımından bir krizde olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

.....

.....

.....

.....

4. Dizinin senaryosunu düşündüğünüzde karakterlerin evliliğe yönelik yaklaşımları hakkında neler söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

5. Dizideki kadın karakterleri erkeklerle ilişki ve beklentileri açısından değerlendirdiğinizde neler söylersiniz? (erkeğe minnet, erkeği elinde tutmak, dul kalmaktan korku, bekâretin korunması gibi)

.....

.....

.....

.....

6. Dizinin senaryosundaki ötekileştirme ya da dışlama (sosyoekonomik, sınıfsal, dini, cinsel yönelim vb.) davranışlarına yönelik neler düşünüyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

7. Dizideki erkek karakterlerin eril rolleri onları bazı durumlarda çıkmaza soktu mu? Neden?

.....
.....
.....
.....
.....

8. Siz erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünün doğru olduğunu düşünüyor musunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

9. Bu diziyi senaryo ve karakterlerin davranışları açısından değerlendirdiğinizde kişilerin cinsiyet rollerini öğrenmesine doğrudan ya da dolaylı bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

10. Sizce dizideki hangi karakterler ideal kadın ve erkek karakterlerini yansıtıyor? Neden?

.....
.....
.....
.....
.....

11. Sizce dizideki kadın ve erkek ilişkileri nasıl? Değerlendirir misiniz?

.....
.....
.....
.....
.....

12. Sizce dizideki hangi karakterler hangi davranışları ile toplumsal cinsiyet konusundaki kalıp yargıları kırdı ya da destekledi? (Erkekler ağlamaz, erkek dedğin namusunu korur gibi.)

.....
.....
.....
.....
.....

13. Ekleme istediğiniz bir şeyler var mı?

.....
.....
.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : EROĞUL, Nebile

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Okul/Program	Mezuniyet Tarihi
Lise	Çankaya Kurtuluş Lisesi	2002
Lisans	Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği	2007
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği	2011
Doktora	Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Eğitimi B.D.	2023

İş Deneyimi

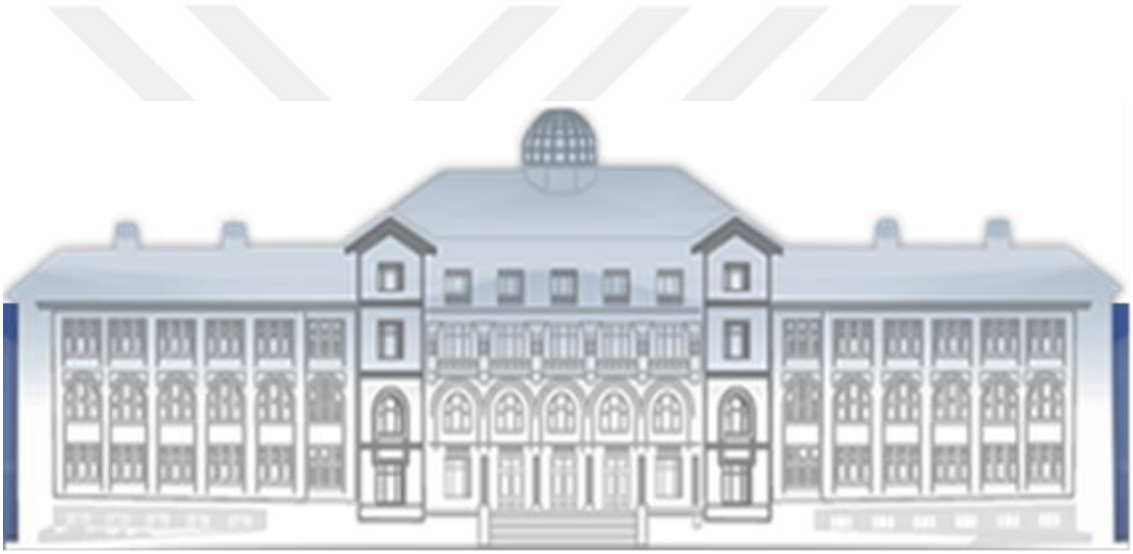
Yıl	Yer	Görev
2007-2009	Çorum İskilip Lisesi	Felsefe Öğretmeni
2009-2010	Ankara Kızılcahamam TUSAŞ Şehit Hakan Gülşen M.T.A.L.	Felsefe Öğretmeni
2010-2012	MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı	Felsefe Öğretmeni
2012-2016	Ankara Battalgazi M.T.A.L.	Felsefe Öğretmeni
2016-	MEB Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Felsefe Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

- Eroğul, N. & Toprak, Y. (2012). Cumhuriyetin İdeolojisi ve Türkiye’de Şehirleşme. “*Şehir ve Felsefe*”, II. Uluslararası Felsefe Kongresi, Uludağ Üniversitesi, 11-13 Ekim 2012. Bursa Kültür A.Ş., 603-610.
- Ayantas, T., Yıldırım, F., Eroğul, N., Özdemir, N., & Gökcearslan, S. (2020). Sosyal Alanların Öğretimi ile İlgili Doktora Tezlerine Yönelik Yöntemsel Bir İnceleme. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 14(33), 321-341.
- Eroğul, N. (2020). İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler ile Değerlendirme Açısından Sosyoloji Öğretimi. F. Manav (Ed.). içinde *Ana Hatlarıyla Felsefe Grubu Öğretimi* (s. 227-235) Ankara: Pegem.
- Eroğul, N. (2020). Etkinlik Örnekleri ve Ölçme Değerlendirme Boyutları ile Sosyoloji Öğretimi. F. Manav (Ed.). içinde *Ana Hatlarıyla Felsefe Grubu Öğretimi* (s. 247-279), Ankara: Pegem.
- Eroğul, N. (2021). Erkeklik Söylemi Bağlamında Erkek Giyim Markalarına Yönelik Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3 (5), 283-308.
- Eroğul, N. (2021). Ortaöğretimde Sosyoloji Öğretiminin Sosyolojik Düşünme Becerisine Katkısı Açısından İrdelenmesi. E. Z. Duman ve F. Manav (Ed.). içinde *Felsefe Grubu Eğitimi Araştırmaları* (s. 225-245) Ankara: Pegem.
- Eroğul, N. & Zabun, B. (2021). Ortaöğretim sosyoloji ders kitaplarının yaşlılığın sosyolojik öğretimi açısından incelenmesi. *TEBD*, 19(1), 635-662. <https://doi.org/10.37217/tebd.902965>
- Eroğul, N. & Zabun, B. (2022). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Erkeklik Çalışmaları ile Eleştirel Erkeklik Çalışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *ASRJournal*, 7(42), 1229-1237
- Eroğul, N. (2022). 1985 - 2022 Yıllarında Okutulan Ortaöğretim Sosyoloji Ders Kitaplarında Aile Kurumu Konusunun Ataerkil Söylemleri. E. Z. Duman (Ed.). içinde *Felsefe Grubu Eğitimi Alanında Çalışmalar* (s. 117-136). Ankara: Nobel.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...